EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

„Dacă Garda albă, epopee a vifornițel, poematizează dezechilibrul social, Romanul teatral este burlesca și totodată amara confesiune a eșecului într-o farsă a măștilor. Maxudov, naratorul, face parte din marea familie de nesatisfăcuți a căror viață este o potecă sinuoasă către adevărata vocație. Pentru acești nomazi, fiecare pas cere smulgerea măștii purtate, o necontenită rupere de obișnuințe, un veșnic inconfort."

Alexandru Sincu
(Din postfața la volumul lui M. Bulgakov **Maestrul și Margareta**, Colecția „Meridiane". nr. 102—103)

Lei 5,75

101

1969

MIHAIL BULGAKOV • ROMAN TEATRAL

MIHAIL BULGAKOV

ROMAN TEATRAL

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta de *Sabin Bălaşa*

МИХАИЛ БУЛГАКОВ
Театральный роман
(Избранная проза,
Издательство „ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА"
Москва, 1966)

Mihail Bulgakov

Roman teatral

În româneşte de
ALEXANDRU CALAÎS

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1969

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE

Îl previn pe cititor că nu am nici un amestec în compunerea însemnărilor care urmează şi că ele mi-au parvenit în nişte împrejurări stranii şi cîtuşi de puţin plăcute.

Chiar în ziua sinuciderii lui Serghei Leontievici Maxudov, fapt petrecut la Kiev în toamna anului trecut, poşta mi-a adus un pachet voluminos, pregătit din timp de sinucigaş, precum şi o scrisoare.

Pachetul cuprindea însemnările de faţă, iar scrisoarea avea un conţinut din cele mai neobişnuite.

Serghei Leontievici îmi scria că, plecînd dintre cei vii, îmi dăruieşte însemnările sale, pentru ca eu, singurul lui prieten, să le redactez, să le semnez cu numele meu şi astfel să le încredinţez tiparului.

O dorinţă stranie, totuşi lăsată cu limbă de moarte.

Timp de un an întreg am tot căutat să dau de urma vreunor rubedenii sau a unor persoane apropiate lui Serghei Leontievici. Zadarnic! În ultima lui scrisoare nu mă înşelase: într-adevăr, nu mai avea pe nimeni.

Astfel că i-am primit darul.

Acum, încă ceva: îi mai comunic cititorului că sinucigaşul n-a avut nicicînd vreo legătură cu lumea teatrelor şi nici cu dramaturgia, rămînînd totdeauna ceea ce a şi fost de fapt, adică un modest corector la gazeta „Curierul navigaţiei" şi care a încercat, o singură dată în viaţă, să se exprime ca beletrist, din păcate fără succes, căci romanul lui Serghei Leontievici n-a văzut lumina tiparului.

Astfel, însemnările lui Maxudov nu sînt decît rodul propriei sale fantezii, ba chiar, din nefericire, al unei fantezii bolnave. Căci Serghei Leontievici suferea de o boală care, în limbaj medical, poartă o denumire foarte urîtă. Suferea de ipohondrie.

Pe de altă parte, cunoscînd îndeaproape viaţa teatrală a Moscovei, pot afirma cu toată certitudinea că oameni sau teatre ca acelea zugrăvite de răposatul nu există şi nici n-au existat vreodată.

În sfîrşit, o a treia şi ultimă observaţie: contribuţia mea la redactarea însemnărilor susamintite a constat în aceea că le-am dat un titlu înlăturînd apoi epigraful pe care l-am socotit cu totul pretenţios, inutil şi chiar neplăcut.

Epigraful suna astfel:

„Fiecăruia după faptele sale..."

Afară de aceasta, am aşezat semne de punctuaţie acolo unde era nevoie.

De stilul lui Serghei Leontievici nu m-am atins, deşi, evident, este un stil cam neîngrijit. Totuşi, ce poţi pretinde unui om care, la două zile după ce a pus punct respectivelor însemnări, s-a aruncat cu capul în jos de pe marele Pod cu lanţuri!

Aşadar...

PARTEA ÎNTÎI

Capitolul 1

Aventura începe

LA 29 APRILIE A TRECUT peste Moscova o furtună cu trăsnete, răcorind-o ; văzduhul căpătase o dulceață proaspătă și sufletul parcă se mai îmbunase și el, prinzînd din nou dragoste de viață.

Îmbrăcat în costumul meu cel bun și cu paltonul încă destul de prezentabil, mergeam pe o stradă din centrul capitalei într-un loc unde, pînă atunci, nu mai fusesem niciodată. Motivul excursiei l-a constituit scrisoarea ce se afla în buzunarul meu și pe care o primisem cu totul pe neașteptate. Iat-o :

„Mult preastimate
Serghei Leontievici !

Nutresc o vie dorință de a te cunoaște și, în același timp, de a-ți solicita părerea într-o problemă foarte delicată și care ar putea să te intereseze în mare măsură.

Dacă dispui de timp, aș fi bucuros să ne putem întîlni miercuri, la orele 4, în clădirea Scenei de studii a Teatrului Independent.

Cu salutări, *X. Ilcin.*"

Scrisoarea era scrisă cu creionul, iar în colţul din stînga, sus, purta un antet :

„Xaveri Borisovici Ilcin
regizor — Scena de studii
a Teatrului Independent".

Numele lui Ilcin îl întîlneam atunci pentru prima oară, şi nu auzisem niciodată de existenţa unei „Scene de studii". Despre Teatrul Independent auzisem, ştiam că este unul din teatrele noastre foarte cunoscute, dar nu văzusem acolo nici un spectacol.

Scrisoarea mi-a trezit un viu interes, mai ales că pe vremea aceea nu primeam nici un fel de scrisori. De fapt, eu nu sînt decît un modest corector la gazeta „Navigaţia". Locuiam pe atunci într-o cămăruţă, la etajul şase, prea puţin confortabilă, totuşi separată, şi care se afla prin cartierul Krasnîe Vorota, chiar lîngă intrarea Homutovski.

Aşadar, mergeam în ziua aceea pe stradă, trăgînd în piept aerul răcorit de ploaie, mă gîndeam la furtuna care sta să se dezlănţuie din nou, precum şi la Xaveri Ilcin şi mă întrebam cum de-o fi izbutit să afle de existenţa mea, prin ce mijloace mi-a dat de urmă şi ce problemă o fi avînd de rezolvat cu mine. Totuşi, oricît m-am străduit să-mi dau seama, n-am izbutit s-o fac, mai ales în ceea ce priveşte ultima întrebare, şi astfel, am rămas la ideea că Ilcin o fi vrînd, pesemne, să facem un schimb de locuinţă.

Desigur, ar fi trebuit să-i scriu la rîndul meu şi să-l invit la mine acasă, de vreme ce dînsul era cel care avea treabă cu mine, dar, ca să fiu sincer, mi-ar fi fost ruşine să-mi vadă odaia, casa în care locuiam şi pe locatarii din jur. Mărturisesc că am o fire ciudată, iar oamenii îmi inspiră teamă. Închipuiţi-vă şi dumneavoastră : cam ce ar fi gîndit Ilcin dac-ar fi venit la mine şi mi-ar fi văzut canapeaua cu pînza ruptă şi cu arcurile în afară, becul de lîngă masă cu abajurul răsucit dintr-o foaie de ziar, pisica umblînd de colo pînă colo, în timp ce din bucătărie ar fi răsunat într-una sudalmele Anuşkăi ?

Am intrat pe o poartă înaltă de fier forjat şi am trecut pe lîngă o prăvălioară la uşa căreia un om cu părul alb vindea insigne şi rame pentru ochelari.

Am sărit peste un pîrîu tulbure şi vijelios care se potolea cu încetul, şi m-am pomenit în faţa unei clădiri galbene, construite de bună seamă cu ani şi ani în urmă, cînd nici eu şi nici Ilcin încă nu ne aflam pe lume.

O placă neagră cu litere de aur arăta că în clădire se află sus-zisa Scenă de studii. Am intrat pe uşa înaltă, masivă, şi îndată un omuleţ cu o bărbuţă pătrată, îmbrăcat într-un veston cu petliţe verzi, se repezi să-mi taie calea.

— Pe cine cauţi, cetăţene ? mă întrebă cu un aer bănuitor şi îşi desfăcu braţele, ca şi cînd s-ar fi pregătit să prindă o găină.

— Trebuie să-l văd pe regizorul Ilcin, i-am răspuns, căznindu-mă ca vocea să-mi sune cu cît mai multă emfază.

Brusc, omul luă o cu totul altă înfățișare. Se așeză în poziție de drepți și-mi zîmbi cu un zîmbet cît se poate de fals :

— Pe Xaveri Borisîci ? O, prea bine, domnule. Vă rog, paltonașul. Galoși nu aveți ?

Și îmi luă paltonul cu atîta grijă, de parcă ar fi fost niște scumpe odăjdii bisericești.

Am pornit să urc o scară din fier forjat. Privirea îmi lunecă peste basoreliefuri înfățișînd profiluri de ostași cu coifuri pe cap și cu spade amenințătoare de o parte și de alta, peste vechi și înalte sobe olandeze cu alama ușițelor strălucind ca aurul.

Clădirea era cufundată în tăcere, nicăieri nu se zărea țipenie de om și doar moșul cu petlițele verzi venea tiptil în urma mea. Întorcîndu-mă cînd și cînd, îl vedeam că-mi face tăcute semne de atenție, devotament, stimă, dragoste și bucurie pentru faptul că am venit acolo, și că el mă poate conduce spre locul unde se află singuraticul și misteriosul Xaveri Borisovici Ilcin. Deodată, cerul se posomorî, sobele olandeze își pierdură strălucirea albă, unsuroasă, căzu brusc întunericul și, dincolo de ferestre, se dezlănțui pentru a doua oară furtuna.

Am ciocănit în tăblia unei uși cafenii dinaintea mea, pe urmă am deschis-o și, prin umbrele ce se lăsaseră, l-am văzut în sfîrșit, pe Xaveri Borisovici.

— Sînt Maxudov, am rostit cu demnitate.

Chiar atunci, un fulger spintecă, undeva departe, cerul și, timp de o clipă, își azvîrli lumina fosforescentă peste Ilcin.

— A, dumneata ești, multpreastimate Serghei Leontievici ! îmi spuse, zîmbind cu șiretenie.

Îndată mă cuprinse de talie și mă duse spre o canapea întru totul identică cu aceea pe care o aveam în odăița mea ; pînă și arcurile îi ieșiseră în același loc : chiar în mijloc.

De fapt, nici pînă în ziua de astăzi nu cunosc destinația încăperii în care a avut loc fatala întîlnire. Ce căuta acolo canapeaua ? Ce fel de partituri erau cele care zăceau azvîrlite într-un colț, pe parchet ? Pentru ce se afla, pe geam, o balanță cu talgere ? De ce mă așteptase Ilcin tocmai în odaia aceea și nu alături, de pildă, în salonul vecin, unde, în umbra furtunii, se întrezărea, lucind negru într-un colț, o pianină.

Prin mormăitul surd al tunetului, Xaveri Borisovici îmi spuse cu glas cavernos :

— Să știi că ți-am citit romanul.

Am tresărit cu putere.

Fapt e că...

Capitolul 2

O criză de neurastenie

FAPT E CĂ OCUPÎND modestul post de corector la „Navigația“, uram din tot sufletul acea îndeletnicire și, nopți de-a rîndul, uneori pînă în zorii zilei, scriam sus, la mansarda mea, un roman.

Mi se născuse în minte într-o noapte cînd, fără veste, m-am trezit dintr-un vis pătruns de melancolie. Visasem orașul meu natal, troienele de zăpadă, vifornița, greaua încleștare a războiului civil... Se abătuse în vis peste mine, cu un șuier mut, viscolul aducător de spaimă, pe urmă se ivise un vechi pian de concert, iar în jurul lui niște ființe dragi, care astăzi nu mai sînt în viață. În vis, m-a întristat adînc singurătatea la care am fost condamnat, m-a cuprins mila de propria-mi izolare. M-am trezit cu ochii înlăcrimați. Am aprins lumina care a izvorît dintr-un bec prăfuit, agățat deasupra mesei. Becul mi-a luminat sărăcia : o călimară mică, de doi bani, cîteva cărțulii, un teanc de ziare vechi. Arcurile ieșite ale canapelei mi se înfipseseră în coaste, inima îmi era cuprinsă de teamă. Cîteva clipe mai tîrziu mi se păru chiar că aveam să mor stînd astfel gîrbovit, în dreptul mesei. Un umilitor sentiment de frică în fața morții puse stăpînire pe mine și mă făcu să mă port ca un laș : am gemut prelung și mi-am cuprins odaia cu o privire îngrozită, căutînd pe cineva care să mă ajute, să mă apere. Și l-am găsit. Se auzi mieunînd încet, într-un ungher, o pisică pe care cîndva o găsisem în dreptul porții și-o luasem la mine. Animalul se trezise, neliniștit. Cîteva clipe mai tîrziu se și cățărase peste teancul de ziare, mă privea cu niște ochi rotunzi și părea să mă întrebe : ce-i cu tine ?

Animalul costeliv, cu blană fumurie, era și el interesat să nu mi se întîmple ceva rău. Într-adevăr, dacă n-aș mai fi fost în viață, cine ar mai fi dat de mîncare unei pisici bătrîne și bolnave ?

— Nu-i decît o criză de neurastenie, i-am explicat pisicii. Văd că boala asta și-a cam făcut de pe acum culcuș în mine. Cu timpul va prinde puteri și mă va răpune. Dar nu-i nimic, deocamdată se mai poate trăi.

Casa era cufundată în somn. M-am uitat pe geam afară. De-a lungul celor șase etaje nu mai era luminată nici o fereastră și mi-am dat seama atunci că, de fapt, nu este o casă, ci o înaltă corabie care zboară peste crestele valurilor, sub un cer negru, de cremene. Gîndul mă înviora. Am simțit că mă liniștesc, se potoli și pisica și închise ochii.

Așa am început să-mi scriu romanul. Mai întîi, am descris un viscol care se abate alene peste oraș. Am încercat apoi să redau sclipătul negru al unui pian care se întrevede la lumina unei lămpi cu abajur. Asta n-am mai izbutit s-o fac. Dar nu m-am dat bătut.

Ziua, nu mă mai gîndeam decît să depun cît mai puține eforturi pentru munca pe care o făceam de nevoie. Mi-o îndeplineam cu totul mecanic, ca să nu-mi pună mintea la contribuție. Ori de cîte ori se ivea prilejul, căutam s-o șterg de la birou, sub pretextul că sînt bolnav. Firește, nu mă credea nimeni, astfel că traiul îmi devenise cam anevoios. Mi-am impus să am răbdare și, încetul cu încetul, am răzbit prin toate. Aidoma unui tînăr care așteaptă nerăbdător ora întîlnirii cu iubita lui, ajunsesem să aștept și eu sosirea orei unu din noapte. Atunci se potoleau toate în casa blestemată, unde se afla

odaia mea. În sfîrşit, mă aşezam la masă... Curioasă, pisica sărea şi ea sus pe teancul de ziare. Romanul o interesa în cea mai mare măsură şi încerca să coboare mereu pe fila de manuscris. Atunci o apucam de blană şi o aşezam la locul ei.

Într-una din nopţi, mi-am ridicat ochii şi-am rămas uimit. Corabia mea nu mai zbura nicăieri, casa rămăsese şi ea locului, iar pe geamuri pătrundea lumina albă a dimineţii. Becul nu mai lumina nimic. Mi se păru plicticos şi urît la înfăţişare. L-am stins, şi atunci, în fulguirea zorilor, odaia îmi apăru deodată în întreaga ei hidoşenie. Jos, în curtea cu asfalt, motanii multicolori ai vecinilor umblau cu paşi hoţeşti, neauziţi. Pe foaia de manuscris fiecare literă se zărea foarte distinct, chiar şi fără lumina becului.

— Doamne! A sosit aprilie! am exclamat, pradă unei spaime neînţelese, şi am scris cu litere de o şchioapă: „Sfîrşit!“

Adio iarnă, adio frig, adio viscol! În iarna aceea îmi pierdusem cu desăvîrşire şi puţinele relaţii pe care le mai aveam, îmi tocisem hainele şi încălţămintea, mă îmbolnăvisem de reumatism, ba cred că mă şi sălbăticisem puţin. De bărbierit însă mă bărbieream zilnic.

Cu gîndul la toate acestea, am scos pisica în curte, pe urmă m-am întors în odaie, m-am culcat şi, cred că pentru prima oară de la începutul iernii, am dormit un somn adînc, fără vise.

Un roman se cere redactat foarte multă vreme. Anumite părţi trebuie scoase cu totul, şi

sute de cuvinte trebuie înlocuite cu altele. O muncă istovitoare şi migăloasă, dar necesară!

Totuşi, n-am izbutit să rezist ispitei şi, după ce am redactat primele cinci-şase file, m-am reîntors în mijlocul oamenilor. Am adunat în odăiţa mea cîţiva invitaţi. Printre aceştia erau vreo doi gazetari de la „Navigaţia“, oameni muncitori ca şi mine, soţiile lor, precum şi doi literaţi. Unul din ei, tînăr, mă uimise pînă atunci prin nemaipomenita iscusinţă cu care izbutea să-şi alcătuiască povestirile, celălalt, un om mai în vîrstă şi care văzuse multe în viaţa lui, s-a dovedit a fi, cînd l-am cunoscut mai bine, un ticălos fără pereche.

Într-o singură seară, le-am citit mai bine de un sfert din romanul meu.

Către sfîrşitul lecturii, soţiile lor ameţiseră în aşa hal, încît m-au cuprins remuşcările. Gazetarii şi literaţii, însă, au dat dovadă de stoicism. Părerile lor au fost cu totul sincere, severe, şi, după cum îmi dau seama astăzi, îndeajuns de întemeiate.

— Limbajul! sărise în sus unul din literaţi (cel care s-a dovedit mai tîrziu a fi un ticălos), mai ales limbajul! Limbajul nu face două parale!

Dădu pe gît un respectabil pahar cu votcă şi înghiţi două sardele. I-am mai turnat un pahar. Îl bău şi pe acela şi se apucă să mestece o felie de salam.

— Metaforele! ţipă, mestecînd.

— Ai dreptate, confirmă cu politeţe literatul cel tînăr, limbajul e cam sărac.

Gazetarii nu spuseră nimic, doar clătinară din cap în semn de solidaritate, pe urmă băură și ei. Doamnele nici măcar din cap nu clătinară, nu spuseră o vorbă, refuzară categoric vinul ușor, cumpărat special pentru ele, și băură votcă.

— Cum să nu fie sărac! urlă cel în vîrstă. Să știți de la mine că literatura nu este un cîine de pripas. Fără ea, totul e gol. E gol! E gol! Să ții minte asta, bătrîne!

Cuvîntul „bătrîne" îmi fusese, de bună seamă, adresat mie. Auzindu-l, am rămas înlemnit.

La plecare, se înțeleseră cu toții să mă mai viziteze. Și, într-adevăr, peste o săptămînă veniră din nou. Le-am servit o a doua porție de lectură. Seara fu marcată prin aceea că literatul mai în vîrstă ceru, cu totul pe neașteptate și împotriva voinței mele, să bea cu mine un „bruderschaft", apoi începu să-mi spună foarte familiar „Leontici".

— Limbajul nu face nici două parale! Dar chestia e amuzantă. E amuzantă, lua-te-ar toți dracii (pe mine, adică)! urlă cel mai în vîrstă, înfulecînd piftia pe care o pregătise Dusia.

La cea de a treia serată, veni o figură nouă. Îl știam literat și pe acela, avea un chip acru și rău, de Mefisto, era sașiu de ochiul stîng și neras. Fu de părere că romanul e prost, totuși își exprimă dorința de a mai asculta și partea a patra și ultima. Mai venise o femeie divorțată, precum și un ins necunoscut, cu o cutie neagră subțioară, în care avea o chitară. În seara aceea, am cules multe observații cît se poate de folositoare. Modeștii mei colegi de la „Navigația"

se mai obișnuiseră cu societatea, care cîștigase între timp și alți membri, astfel că își exprimară și ei cîte o părere.

Unul îmi spuse că în capitolul șaptesprezece sînt cam multe lungimi, celălalt fu de părere că n-am izbutit să conturez prea bine caracterul lui Vasenka. Ambele observații mi s-au părut pe deplin întemeiate.

Cea de a patra și ultima lectură n-a mai avut loc la mine, ci la literatul cel tînăr, un iscusit povestitor. De data aceasta, se adunase mai multă lume, să fi fost vreo douăzeci de persoane, ba chiar am făcut cunoștință și cu bunica literatului, o bătrînă foarte agreabilă, căreia îi strica doar un singur lucru: expresia de teamă zugrăvită pe chip, care n-a părăsit-o toată seara. Afară de ea, am mai văzut-o și pe dădaca literatului, adormită pe un cufăr.

Lectura romanului luă sfîrșit. Abia atunci se produse dezastrul. Toți ascultătorii, în unanimitate, fură de părere că romanul meu nu va fi publicat nicăieri, pentru că nu-l va aproba cenzura.

Auzeam cuvîntul pentru prima oară și abia în clipele următoare mi-am dat seama că, scriindu-mi romanul, nu mă gîndisem niciodată la aprobarea respectivă.

Adusese vorba despre aceasta una dintre cucoane (mai tîrziu am aflat că era și ea divorțată). Cucoana mă întrebă cam așa:

— Spune-mi, Maxudov, crezi că ți se va aproba romanul?

— Nu, categoric nu! exclamă literatul mai în vîrstă, în nici un caz! Nici nu poate fi vorba de aprobare! Cu alte cuvinte, n-ai nici o speranţă. Poţi să fii liniştit, bătrîne. De aprobat, să ştii că nu ţi se va aproba.

— Nu ţi se va aproba! făcu în cor din capul mesei.

— Limbajul... începu din nou cel care se dovedise a fi fratele chitaristului. Dar literatul mai vîrstnic îl întrerupse:

— La dracu limbajul! urlă, punîndu-şi salată în farfurie. Aici nu mai e vorba de limbaj. Bătrînul nostru a scris un roman prost, dar amuzant. Mă, şmechere, să ştii că tu ai spirit de observaţie! De unde naiba, nu-mi dau seama şi să mor dacă te credeam în stare! Dar ce te faci cu conţinutul?!...

— M-da, conţinutul...

— Aici e aici: conţinutul! continuă să urle cel în vîrstă, speriind-o pe dădacă. Ia spune-mi: tu ştii ce se cere astăzi? Nu ştii? Aha! Vezi, aici e buba!

Îmi făcea cu ochiul şi, în acelaşi timp, mai trăgea cîte o duşcă. În cele din urmă, veni să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute, strigînd:

— Să ştii că ai în tine ceva antipatic! Crede-mă! Chiar te rog să mă crezi! Şi totuşi, eu te iubesc. Să mor dacă nu-l iubesc! E dat dracului şmecherul ăsta! E un om cu multe dedesubturi... Cum? Ce aţi spus? Păi, n-aţi băgat de seamă la capitolul patru? Ce-i spune cetăţeanul acela eroinei? Ei, vedeţi că am dreptate?...

— În primul rînd, pentru cuvintele astea ale dumitale... am deschis şi eu gura, supărat de tonul său familiar.

— Mai întîi vino şi sărută-mă, urlă literatul în vîrstă. Nu vrei? Atunci te dai singur de gol că nu ne eşti tovarăş! Nu, băiete! Tu nu eşti un om sincer!

— Aşa e, nu-i sincer de loc! îl susţinu cea de a doua divorţată.

— În primul rînd... am început din nou, cu ciudă, însă n-am izbutit nici de data aceasta să-mi duc vorba la capăt.

— Nici un fel de în primul rînd! urlă literatul în vîrstă. Ci, zace în tine o mahmureală dostoievskiană! Asta-i! Dacă nu vrei să mă iubeşti, să fii sănătos! Domnul o să te ierte, cît despre mine eu nu mă supăr. Să ştii însă un lucru: că noi te iubim sincer, cu toţii, şi nu-ţi vrem decît binele! Zicînd acestea, arătă spre fratele chitaristului şi spre un alt ins cu chipul stacojiu, pe care nu-l cunoşteam şi care, la venire, se scuzase pentru întîrziere, spunînd că vine de la Baia centrală. Şi îţi spun în faţă, continuă cel în vîrstă, căci mie totdeauna mi-a plăcut să-i zic omului verde ce gîndesc, îţi spun, Leontici, nici nu încerca măcar să te vîri pe undeva cu romanul ăsta al tău. N-o să ai decît neplăceri şi va trebui ca noi, prietenii tăi, să suferim toţi, cu gîndul la necazurile tale. Te rog să mă crezi că-ţi spun adevărul adevărat! Sînt om cu o experienţă grea şi amară. Cunosc viaţa cum n-o cunoaşte altul!... Ei, poftim, exclamă deodată, cu un aer jignit, invitîndu-i cu

un gest pe ceilalţi să-i fie martori, vă rog să-l priviţi : se uită la mine, gata-gata să mă înghită. Asta drept recunoştinţă că m-am purtat frumos cu el ! Măi, Leontici ! răcni cu atîta putere, încît, dincolo de perdea, dădaca sări drept în picioare de pe cufăr, măi, Leontici, înţelege-mă ! Înţelege că romanul tău n-are asemenea calităţi artistice (aici răsună de pe canapea un dulce zvon de chitară), încît să merite să urci Golgota pentru ele. Înţelege-mă !

— În-nţelege-mă, înţelege-mă ! se auzi deodată tenorul plăcut al chitaristului.

— Şi îţi mai spun ceva, ţipă cel în vîrstă, dacă nu vii să mă săruţi, chiar acum, în momentul de faţă, să ştii că mă scol şi plec ! Vă las pe toţi cîţi îmi sînteţi prieteni, pentru că m-ai jignit adînc.

Încercînd un chin amarnic, m-am dus şi l-am sărutat. Între timp, corul prinsese şi el putere. Întrecînd vocile celorlalţi, pluti lin şi catifelat legănarea tenorului :

— În-nţelege-mă...

M-am furişat ca un motan afară din casă, ţinîndu-mi manuscrisul voluminos la subţioară. În bucătărie, dădaca, clipind din ochii roşii, lăcrimoşi, sta aplecată şi bea apă de la robinet. Nu ştiu ce m-a îndemnat să-i întind o hîrtie de-o rublă.

— Ia mai du-te-ncolo, făcu dădaca înfuriindu-se şi împingîndu-mi rubla la o parte, nu vezi că-i trecut de patru dimineaţa ! Nici în iad nu te chinuie în halul ăsta.

Tot atunci, o voce cunoscută întrerupse legănarea corului :

— Pe unde-o fi ? Să ştiţi că a luat-o din loc. Puneţi mîna pe el ! Aţi văzut, tovarăşi, de ce-i în stare...

Dar uşa capitonată cu muşama se şi deschisese în faţa mea şi am luat-o la goană.

Capitolul 3

Sinuciderea

— ÎNTR-ADEVĂR, ESTE îngrozitor, îmi spuneam aflîndu-mă sus, în odaia mea, totul e îngrozitor. Şi salata pe care am mîncat-o, şi dădaca, şi literatul în vîrstă, şi faimosul „înţelege-mă", şi, în general, întreaga mea viaţă.

Dincolo de ferestre gemea vîntul de toamnă, pe acoperiş scîrţîia o foaie de tablă ruptă, ploaia îşi prelingea şiroaiele peste geamurile murdare. După seara aceea cu dădaca şi chitara, au mai avut loc multe întîmplări, dar atît de nesuferite, încît nici nu-mi vine să le descriu. Înainte de toate, m-am repezit să verific dacă romanul meu ar putea sau nu să fie aprobat. Şi atunci mi-am dat seama limpede că, într-adevăr, nu-mi va fi aprobat. Literatul în vîrstă avusese dreptate. Acum îmi părea că mi-o strigă fiece rînd din cîte scrisesem.

După ce mi-am verificat întreg romanul, mi-am cheltuit ultimii bani ca să bat la ma-

şină vreo două fragmente, pe care le-am dus în grabă la redacţia unei reviste lunare. După două săptămîni, mi-am primit fragmentele înapoi. În colţul manuscrisului sta scris: „Nepublicabil". Am tăiat cu o foarfecă de unghii rezoluţia şi am dus cele două fragmente la redacţia unei alte reviste lunare, dar după două săptămîni le-am primit înapoi şi de acolo, însoţite fiind de o inscripţie cu totul identică: „Nepublicabil".

Pe urmă mi-a murit pisica. Un timp, n-a mai mîncat de loc, se vîrîse într-un colţ şi mieuna de mă scotea din minţi. A ţinut-o aşa trei zile. În cea de a patra zi, am găsit-o ţeapănă, zăcînd într-un ungher.

Am luat de la rîndaşul de jos un hîrleţ şi-am îngropat-o pe maidanul din spatele casei. Rămăsesem cu totul singur pe lume, dar, ca să fiu sincer, în sinea mea m-am bucurat. Bietul animal fusese o povară prea grea pentru mine.

După aceea veniră ploile de toamnă şi din nou începu să mă doară umărul şi genunchiul stîng.

Dar cel mai rău era faptul că romanul meu se dovedise a fi un roman prost. Or, dacă era într-adevăr astfel, însemna că viaţa mi se apropiase şi ea de sfîrşit.

Să lucrez toată viaţa la „Navigaţia"? Ba bine că nu!

Nopţi de-a rîndul stam culcat cu ochii căscaţi la bezna din jurul meu şi repetam într-una: „E îngrozitor! E îngrozitor!" Iar dacă m-ar întreba astăzi cineva ce-mi pot aminti despre

zilele petrecute atunci la „Navigaţia", i-aş răspunde foarte sincer că nu-mi pot aminti nimic.

Nişte galoşi murdari în faţa cuierului, în cuier o căciulă udă, a nu ştiu cui, şi cam atît.

— E îngrozitor! repetam, ascultînd cum îmi zumzăie în urechi tăcerea nopţii de toamnă.

După alte două săptămîni, am început să încerc şi ceea ce se cheamă insomnie.

Într-o zi, luîndu-mi inima în dinţi, m-am urcat în tramvai ca să mă duc în strada Samotecinaia-Sadovaia. Acolo, într-o casă al cărei număr nu-l pot, fireşte, divulga, locuia un cetăţean care prin natura profesiunii sale avea dreptul să poarte armă de foc.

Împrejurările în care am avut prilejul să ne cunoaştem, nu interesează nici ele.

Intrînd la amicul meu în casă, l-am găsit culcat pe o canapea. Mai tîrziu, cînd a trecut la bucătărie să-mi facă un ceai la primus, i-am deschis sertarul din stînga al biroului şi i-am furat de acolo browningul încărcat, pe urmă am băut două pahare de ceai şi-am plecat acasă.

Se făcuse aproape de nouă seara. Am urcat sus la mine. Totul era ca de obicei. Din bucătărie mirosea a friptură de berbec, coridorul era învăluit în fumul de care nu mai scăpam niciodată, iar prin el abia se mai întrezărea becul galben din tavan. Am intrat la mine în odaie. Lumina se aprinse, dar, în clipa următoare, odaia se cufundă din nou în întuneric. Se arsese becul.

— Toate s-au strîns la un loc și se vede că așa trebuie, mi-amintesc că am rostit atunci cu foarte multă fermitate.

Am aprins lampa de gătit și-am pus-o într-un colț, pe dușumea. Pe urmă, am scris pe-o foaie de hîrtie: „Declar prin prezenta că browningul nr. (am uitat numărul), să zicem cutare, l-am furat de la Parfion Ivanovici (i-am scris numele, nr. casei, strada, tot cum se cuvine)". Am semnat foaia și m-am culcat pe dușumea, lîngă lampă. Groaza morții se abătu peste mine. De murit ți-e frică totdeauna să mori. Atunci, am încercat să-mi imaginez coridorul nostru, friptura de berbec, pe tușa Pelagheia, pe literatul mai în vîrstă și „Navigația", am încercat să mă înveselesc, închipuindu-mi cum o să spargă vecinii ușa de la odaia mea etc.

Mi-am lipit țeava pistolului de tîmplă și, cu degetul tremurînd, am căutat trăgaciul. Chiar atunci, din apartamentul de jos răsunară niște sunete pe care le cunoșteam prea bine. Începu să cînte hîrîit o orchestră, și din gramofon se auzi un glas de tenor:

Reda-va-mi, oare, Dumnezeu, tot ce-am avut?!

„Aoleu, să știi că-i din «Faust»! îmi trecu prin minte. Nici că se putea potrivi mai bine. Totuși să mai aștept un pic aria lui Mefisto. Doar e pentru ultima oară în viața mea. N-am s-o mai aud niciodată."

Orchestra cînd se pierdea cu totul, sub dușumea, cînd se auzea din nou. Tenorul însă țipa din ce în ce mai tare:

Blestemată fie viața, științele și credința!

„Uite acum, uite acum, mă gîndeam, dar ce repede poate ăsta să cînte..."

Tenorul țipă cu deznădejde, apoi bubui din nou orchestra.

Zvîcnind, degetul mi se așeză peste trăgaci, dar în clipa următoare mă asurzi un alt bubuit, inima păru să-mi sară afară din piept, am văzut parcă și flacăra din lampă țîșnind spre tavan și pistolul îmi scăpă din mînă.

Bubuitul se repetă. Din coridor, se auzi o voce groasă, de bas:

— Iată-mă-s! Am și sosit!

M-am răsucit spre ușă.

Capitolul 4

Am spadă la șold

LA UȘĂ BĂTEA CINEVA. Tare și cu multă stăruință. Mi-am vîrît pistolul în buzunarul de la pantaloni și-am strigat cu voce slabă:

— Intră!

Ușa se dădu în lături și, de groază, am rămas țeapăn pe dușumea. Era el, nu mai încăpea nici o îndoială. Sus de tot, peste mine,

licări prin penumbră chipul său cu nasul coroiat şi cu sprîncenele trase oblic spre tîmple. Umbrele jucară fără astîmpăr şi mi se păru că pe sub bărbia pătrată îi zăresc o ţăcălie neagră. Bereta îi şedea azvîrlită pe o ureche. Pană la beretă însă nu avea.

Mai pe scurt, în faţa mea se afla însuşi Mefisto. Abia în clipele următoare mi-am dat seamă că poartă un palton cenuşiu, o pereche de galoşi lucitori şi ţine la subţioară o servietă. „Asta nu-i de mirare, îmi trecu prin minte, doar n-ar putea umbla altfel prin Moscova, acum, în secolul douăzeci."

— Sînt Rudolfi, spuse duhul cel rău, dar nu cu o voce de bas, ci cu una de tenor.

De fapt, nici n-ar fi trebuit să-şi spună numele. Îl recunoscusem. Îmi intrase în odaie una din cele mai de seamă personalităţi ale lumii literare din acea vreme. Anume, Ilia Ivanovici Rudolfi, redactorul şi editorul singurei reviste particulare de pe atunci, „Rodina".

M-am ridicat de jos.

— Nu s-ar putea să aprindem lumina? mă întrebă Rudolfi.

— Din păcate, nu pot s-o fac, i-am răspuns, pentru că mi s-a ars becul, iar altul nu am.

Duhul cel rău, care luase înfăţişarea redactorului cu pricina, întreprinse atunci una din scamatoriile sale obişnuite: scoase îndată din servietă un bec electric.

— Purtaţi totdeauna becuri la dumneavoastră? l-am întrebat cu mirare.

— Nu, făcu duhul cu glas sever, e o simplă coincidenţă. Chiar acum am cumpărat unul de la magazin.

După ce în odaie se aprinse lumina şi Rudolfi îşi scoase paltonul, am căutat să iau în grabă de pe masă biletul prin care mărturiseam furtul pistolului. Duhul se prefăcu, indiferent, că n-a observat nimic.

Ne aşezarăm. Tăceam amîndoi.

— Ai scris un roman? mă întrebă în sfîrşit, cu severitate, Rudolfi.

— Cum aţi aflat?

— Mi-a spus Likospastov.

— Să vedeţi, am început eu (Likospastov era literatul mai în vîrstă despre care am pomenit), într-adevăr, eu... totuşi... în fine, să ştiţi că-i un roman prost.

— Aşa? făcu duhul şi mă privi cu atenţie.

Abia atunci mi-am dat seama că nu purta barbă. Umbrele îmi jucaseră o festă.

— Arată-mi-l, îmi spuse poruncitor Rudolfi.

— Pentru nimic în lume, i-am răspuns.

— A-ra-tă-mi-l, făcu răspicat Rudolfi.

— N-o să-l aprobe cenzura...

— Arată-mi-l.

— Să ştiţi că-i scris de mînă şi am un scris foarte urît, litera „o" o scriu ca pe un beţişor, aşa că...

Între timp, aproape fără să-mi dau seama, mîinile mele deschiseră, ele singure, sertarul în care se afla romanul buclucaş.

— Eu citesc orice scris ca pe un text tipărit, îmi spuse Rudolfi, la asta m-a obligat meseria... Şi puse mîna pe caietele mele.

Se scurse un ceas. Şedeam lîngă lampa din colţ pe care pusesem nişte apă la încălzit, iar Rudolfi îmi tot citea romanul. Prin minte îmi treceau o mulţime de gînduri. În primul rînd, mă gîndeam la Rudolfi. Trebuie să spun că era un redactor de înaltă clasă ; se considera o cinste şi o bucurie să-ţi publici o lucrare în revista pe care o conducea. Aşa stînd lucrurile, trebuia să fiu fericit că venise la mine, fie şi sub înfăţişarea lui Mefisto. Pe de altă parte, însă, romanul putea să nu-i placă, or, aşa ceva m-ar fi întristat de-a binelea... În acelaşi timp, îmi dădeam seama că o sinucidere întreruptă în punctul ei culminant nu putea să mai aibă loc, şi astfel, chiar din ziua următoare, aveam să mă găsesc din nou prins în vîltoarea necazurilor. Pe lîngă aceasta, ar fi trebuit să-i ofer lui Rudolfi un ceai, dar nu-mi rămăsese nici un pic de unt. Capul îmi era vraişte de gînduri, la care se mai adăoga şi povestea cu pistolul furat fără nici un rost.

Între timp, Rudolfi înghiţea o pagină după alta şi încercam zadarnic să-mi dau seama ce impresie îi face romanul. Pe chipul lui Rudolfi nu se putea distinge nimic.

În timp ce făcu o pauză, ca să-şi şteargă sticlele ochelarilor, am mai adăogat o nerozie la cele spuse pînă atunci :

— Aş vrea să ştiu ce anume v-a spus Likospastov despre romanul meu...

— Mi-a spus că romanul nu face nici două parale, rosti Rudolfi cu răceală şi întoarse pagina. („Ca să vezi ce ticălos e Likospastov ăsta ! În loc să-şi ajute prietenul etc.“)

La ora unu noaptea, am băut cîte un ceai, iar la ora două Rudolfi sfîrşi de citit ultima pagină a romanului.

M-am foit pe canapea.

— Aşa, spuse Rudolfi.

Tăcurăm.

— Vrei să-l imiţi pe Tolstoi ? făcu Rudolfi.

M-am supărat.

— Anume pe care din ei ? l-am întrebat. Că au fost mai mulţi... E vorba de cunoscutul scriitor Alexei Konstantinovici, de Piotr Alexeevici, cel care l-a prins peste hotare pe ţareviciul Alexei, de numismatul Ivan Ivanovici, sau de Lev Nikolaevici ?

— Unde ţi-ai făcut studiile ?

Aici trebuia să dezvălui un mic secret. Fapt e că absolvisem la universitate două facultăţi, dar n-o spuneam nimănui.

— Am absolvit o şcoală parohială, i-am răspuns, dregîndu-mi glasul.

— Serios ? făcu Rudolfi, şi pe buze i se ivi umbra unui surîs.

Apoi mă întrebă :

— De cîte ori pe săptămînă te bărbiereşti ?

— De şapte ori.

— Iartă-mă pentru indiscreţie, continuă Rudolfi, cum faci să ai o asemenea cărare pe cap ?

— Mă dau cu briantină. Dar de ce mă întrebaţi, dacă nu vă e cu supărare ?

— De loc, făcu Rudolfi, întreb şi eu aşa... pe urmă adăogă: Asta-i foarte interesant. Un om a absolvit o şcoală parohială, se bărbiereşte în fiecare zi şi zace pe duşumea lîngă o lampă de gătit. Eşti un om curios! Pe urmă îşi schimbă brusc tonul şi vorbi cu severitate: — Romanul dumitale nu va fi aprobat de Glavlit [1] şi nu ţi-l va publica nimeni. Nu ţi-l vor primi nici la „Zori" şi nici la „Rassvet".

— Asta o ştiu prea bine, i-am răspuns fără a sta pe gînduri.

— Şi totuşi, acest roman eu ţi-l iau, spuse Rudolfi cu un glas tot atît de sever (inima îmi făcu un salt în piept) şi am să-ţi plătesc pentru el (îmi spuse o sumă derizorie, am uitat cît anume) pe coală de autor. Mîine va fi dactilografiat în întregime.

— Are patru sute de pagini! am exclamat cu glas hîrîit.

— Îl voi desface în mai multe părţi, făcu Rudolfi cu un glas de oţel, şi douăsprezece dactilografe de la birou îl vor copia pînă mîine la ora opt seara.

Atunci am încetat să mă împotrivesc. M-am supus lui Rudolfi.

— Dactilografierea va fi trecută în contul dumitale, continuă Rudolfi, în timp ce eu nu mai făceam decît să dau din cap ca o păpuşă de lemn, şi-ţi mai spun ceva: să ştii că la pagina unu, şaptezeci şi unu şi trei sute doi, vor trebui şterse trei cuvinte.

1 Direcţia generală a publicaţiilor literare.

Am aruncat o privire în caiete şi-am văzut că primul cuvînt era „Apocalipsul", al doilea „arhanghelii", iar al treilea „diavolul". Le-am şters, supus, pe toate trei. E drept, aş fi vrut să spun că observaţiile cu pricina mi se par cam naive, dar m-am uitat la Rudolfi şi-am tăcut mîlc.

— După aceea, continuă Rudolfi, ai să vii cu mine la Glavlit. Te rog însă foarte mult să nu pronunţi acolo nici un cuvînt.

M-am simţit jignit.

— Dacă aveţi impresia că aş putea să spun ceva care... am început să lungesc vorbele, căutînd să le dau o alură de demnitate, atunci nu-mi rămîne decît să stau acasă.

Rudolfi nu acordă nici o atenţie încercării mele de revoltă. Continuă netulburat:

— Ba n-ai să stai acasă, ci ai să vii cu mine.

— Bine, dar ce-am să fac acolo?

— Ai să stai pe scaun, continuă să comande Rudolfi, şi la tot ce ţi se va spune ai să răspunzi cu cîte un zîmbet politicos...

— Dar...

— De discutat, am să discut eu! sfîrşi Rudolfi.

Apoi, îmi ceru o foaie de hîrtie curată, scrise pe ea cu creionul ceva care, după cîte îmi aduc aminte, părea să cuprindă un număr de paragrafe, o semnă tot el, mă puse şi pe mine s-o semnez, pe urmă scoase din buzunar două bancnote nou-nouţe, caietele mele şi le vîrî în servietă şi îndată dispăru, de parcă l-ar fi înghiţit pămîntul.

N-am mai dormit toată noaptea. Am tot umblat prin odaie, am cercetat bancnotele la lumină, am băut din ceaiul rece care îmi rămăsese în pahar şi mi-am imaginat într-una rafturile librăriilor. O mulţime de oameni intrau acolo şi întrebau de numărul respectiv al revistei. Prin case, lumea şedea la lumina lămpilor şi citea revista, unii chiar cu glas tare.

Doamne, ce prostii îmi mai trecură prin minte în noaptea aceea!... Pe atunci însă eram mult prea tînăr, aşa că nu trebuie să mă luaţi în rîs.

Capitolul 5

Întîmplări neobişnuite

DE FURAT, NU-I GREU să furi. E mult mai greu să pui la loc ceea ce ţi-ai însuşit. Avînd în buzunar browningul, vîrît în teaca lui de piele, am ajuns din nou la prietenul meu.

Inima îmi săltă cu putere în piept cînd, încă de cealaltă parte a uşii, l-am auzit strigînd:

— Bine, mamă, am auzit! Dar vreau să ştiu dacă a mai fost şi altcineva.

Îndată răsună înăbuşit glasul bătrînei sale mame:

— A mai venit şi instalatorul...

— Ce-aţi păţit? i-am întrebat calm, dezbrăcîndu-mă de palton.

Amicul se răsuci spre mine şi-mi şopti surescitat la ureche:

— Mi-au umflat pistolul... Chiar astăzi... Nu ştiu care ticălos...

— Vai-vai-vai! i-am spus.

Bătrîna mamă a amicului se foia prin toată locuinţa aceea, minusculă cît o cutie de chibrituri, ba, la un moment dat, ieşind în coridor, se lăsă în genunchi pe duşumea să cotrobăiască prin coşurile vechi azvîrlite într-un ungher.

— Mamă! Te rog să nu mai faci aşa ceva! Ridică-te!

— Chiar astăzi ţi l-au furat? l-am întrebat cu bucurie. (Amicul greşise socoteala: de fapt, pistolul îi dispăruse cu o zi înainte, dar lui i se părea că l-a mai văzut o dată, seara, în sertarul mesei.)

— Cine a mai fost pe la voi?

— A mai fost instalatorul, îmi strigă amicul.

— Parfioşa, să ştii că omul nu ţi-a intrat în birou, spuse cu sfială bătrîna, s-a dus direct la chiuvetă.

— Of, mamă!... Of, mamă!..

— Altcineva n-a mai venit? Ieri nu v-a mai vizitat nimeni?

— Nimeni. N-ai venit decît dumneata, şi-atîta tot.

Deodată, amicul îşi holbă ochii la mine.

— Ia vezi! Ştii, pîn-aici! i-am spus cu demnitate.

— Aoleu, că sensibili mai sînteţi voi, intelectualii! exclamă amicul. Doar nu pot să cred că mi l-ai şterpelit dumneata.

Şi, îndată, fugi să vadă la care din robinete umblase instalatorul. Bătrîna lui mamă începu să-l imite pe acesta, ba chiar să-i folosească intonaţiile.

— Uite, p-aici a intrat, făcea bătrînica, mi-a spus „bună ziua", şi-a pus şapca în cui şi s-a dus înspre...

— Pe unde s-a dus?...

Bătrîna, imitîndu-l pe instalator, trecu în bucătărie, amicul meu fugi şi el într-acolo, iar eu, făcînd mai întîi o mişcare ca şi cînd m-aş fi luat după ei, am intrat pe uşa biroului, am aşezat iute browningul în sertarul drept şi nu în cel stîng al mesei, după aceea m-am dus şi eu în bucătărie.

— Unde îl ţii de obicei? l-am întrebat mai tîrziu, cînd am revenit în birou.

Amicul meu trase afară sertarul din stînga şi-mi arătă locul gol de acolo.

— Nu mai pricep nimic, i-am spus, înălţînd din umeri, asta chiar că-i o poveste misterioasă. E clar doar atît că ţi l-au furat.

Amicul se întristă rău de tot.

— Şi totuşi cred că nu ţi l-au furat, i-am spus după o vreme. De vreme ce n-a fost nimeni pe la voi, cine ar fi putut să ţi-l fure?

Amicul meu sări de pe scaun şi se repezi să cerceteze buzunarele unei mantale vechi, agăţate în cuierul din vestibul. Nu găsi nimic nici acolo.

— Se vede totuşi că ţi l-au furat, am rostit gînditor, trebuie să reclami la miliţie.

Amicul meu gemu şi spuse ceva nedesluşit.

— Nu cumva l-ai vîrît undeva, în altă parte?

— Totdeauna îl pun numai şi numai acolo! strigă plin de nervi şi, drept dovadă, trase de sertarul din mijloc al mesei. Pe urmă, făcînd mărunt din buze, îl trase pe cel din stînga lui, ba chiar îşi vîrî mîna înăuntru, după aceea pe cel de dedesubt şi, abia într-un sfîrşit, îl trase, blestemînd, şi pe cel din dreapta.

— Nemaipomenit! hîrîi, cu ochii la mine. E nemaipomenit! Mamă! L-am găsit!

În ziua aceea fu teribil de fericit şi chiar mă invită la masă.

Lichidînd problema pistolului, care mă făcea să mă simt cu conştiinţa încărcată, am mai întreprins o acţiune, ce-i drept cam riscantă. Într-una din zile, mi-am dat demisia de la „Curierul navigaţiei".

Începusem să calc pragul unei alte lumi. Îl vizitam pe Rudolfi şi întîlneam acolo mulţi scriitori, dintre care unii ajunseseră pe atunci la o anumită notorietate. Astăzi, toate acestea aproape că mi s-au şters din memorie, nelăsînd altceva decît plictiseală. Au rămas toate într-un trecut uitat. Doar un singur amănunt cred că nu-l voi putea uita nicicînd, şi anume, felul în care l-am cunoscut pe Makar Rvaţki, editorul lui Rudolfi.

Aici trebuie să precizez că în ceea ce îl priveşte pe Rudolfi, omul avea într-adevăr foarte multe calităţi. Era inteligent, calculat, ba chiar dădea dovadă şi de o anumită erudiţie. Nu-i lipsea decît un singur lucru: banii. Cu toate

acestea, pasiunea îl făcea să editeze cu orice sacrificii o revistă lunară. Cred că altfel n-ar mai fi putut trăi.

Tocmai din această pricină am ajuns într-o zi în fața unei clădiri vechi, ce se găsea pe unul din bulevardele Moscovei. Acolo, după cum mă lămurise însuși Rudolfi, își avea sediul editorul Rvațki. Am rămas surprins, văzînd că pe firma de la intrare scria „Birou de ustensile fotografice".

Și mai ciudat mi s-a părut faptul că în interior nu se aflau nici măcar asemenea ustensile, ci doar cîteva cupoane de stambă și de postav, învelite în ziare vechi.

În schimb era lume berechet. Cu toții purtau pălării și paltoane și discutau între ei cu aprindere. Am auzit în treacăt două cuvinte: „sîrmă" și „borcane", din nou am rămas surprins, dar și pe mine mă întîmpinaseră priviri mirate. Am spus că am treabă cu Rvațki. Îndată și cu foarte mult respect am fost condus în spatele unui paravan, unde mirarea mi se prefăcu în uimire.

Pe tăblia biroului la care se instalase Rvațki se înălțau nenumărate cutii de sardele, puse unele peste altele.

Cît despre Rvațki însuși, îmi plăcu și mai puțin decît sardelele din editura dumisale. Era un om slăbuț, uscățiv, scund și, pentru ochiul meu obișnuit cu bluzele de la „Navigația", părea îmbrăcat din cale-afară de straniu. Purta redingotă, pantaloni în dungi, gulerul tare de la gît îi era murdar, în jurul acestuia își petrecuse o cravată verde, iar în cravată îi stătea înfipt un ac de aur cu gămălie de rubin.

Pe mine Rvațki mă uimise. Eu, însă, cu siguranță că l-am speriat sau mai degrabă l-am indispus, aducîndu-i la cunoștință că am venit să semnez un contract privitor la publicarea romanului meu în revista pe care o edita. Cu toate acestea, își reveni destul de repede. Luă ambele exemplare ale contractului pe care i-l adusesem, scoase din buzunar un stilou, le semnă pe amîndouă aproape fără să le citească, după aceea mi le împinse în față, împreună cu stiloul. Mă și înarmasem cu tocul, cînd, deodată, privirea îmi căzu peste cutiile cu inscripția „Sardele de Astrahan, calitatea întîi", alături de care era desenat un năvod, precum și un pescar cu pantaloni răsuciți. În clipa următoare, un gînd tulbure mi se înfipse în minte.

— Banii o să-mi fie achitați pe loc, așa cum prevede contractul ? l-am întrebat pe Rvațki.

Un zîmbet dulce, respectuos îi flutură pe buze. Își drese glasul și-mi spuse :

— Exact peste două săptămîni. Acum, avem de rezolvat o mică încurcătură.

Am pus jos tocul.

— Sau chiar peste o săptămînă, rosti Rvațki în grabă. Dar de ce nu semnați ?

— Eu zic să semnăm tot atunci și contractul, i-am spus. Cînd s-o rezolva încurcătura.

Rvațki clătină din cap și zîmbi cu amărăciune.

— N-aveți încredere în mine ?

— S-avem iertare ! i-am spus.

— Atunci, pe miercuri ! spuse Rvaţki. Dacă aveţi urgent nevoie de bani...

— Din păcate, nu pot. Şi, împingînd uşor contractele, mi-am încheiat nasturele de la haină.

— Staţi o clipă, nu vă grăbiţi ! exclamă Rvaţki. Şi se mai spune că scriitorii nu sînt oameni practici.

În acelaşi timp, chipul îi exprimă o profundă suferinţă. Aruncă neliniştit o privire peste umăr, dar tocmai atunci intră în fugă un tînăr şi-i întinse un bilet de carton, învelit într-o hîrtiuţă albă. „Ăsta-i un bilet cu tichet de loc rezervat, îmi trecu prin minte, să ştii că pleacă undeva..."

Obrajii editorului se colorară iar ochii îi sclipiră veseli, fapt pe care nu-l bănuiam a fi fost cu putinţă.

Mai pe scurt, Rvaţki îmi înmînă atunci suma prevăzută în contract, iar pentru restul banilor îmi oferi cîteva poliţe. Pentru prima şi ultima oară în viaţă am ţinut în mînă nişte poliţe destinate mie anume. (Oamenii lui Rvaţki se duseseră să caute formularele în timp ce eu, aşteptîndu-i, stam aşezat pe nişte lăzi care răspîndeau un miros iute de piele argăsită.) Eram foarte mîndru că am intrat în posesia unor asemenea documente.

Cele petrecute în următoarele două luni îmi scapă şi ele din memorie. Îmi amintesc doar că, venind la Rudolfi, i-am imputat cu asprime că mă trimisese la unul ca Rvaţki. Aceasta, pentru că un editor adevărat — ziceam eu —

nu poate să arate cum arăta Rvaţki, cu ochii lui tulburi şi cu acul cel rubiniu la cravată. Îmi amintesc, de asemenea, că mi-a tresărit inima în piept în clipa cînd Rudolfi îmi spuse deodată : „Ia arată-mi poliţele acelea", dar că mi-am revenit imediat după ce l-am auzit murmurînd : „Totul e în ordine". N-am să pot uita nici faptele petrecute cîteva săptămîni mai tîrziu, cînd am plecat să încasez cea dintîi dintre poliţe. De la bun început mi-am dat seama că firma „Birou de ustensile fotografice" dispăruse, fiind înlocuită printr-o altă firmă pe care sta scris : „Birou de ventuze medicale".

Am intrat acolo şi-am spus :

— Vreau să-l văd pe Makar Borisovici Rvaţki.

Îmi aduc aminte foarte bine cum mi s-au muiat picioarele cînd cineva mi-a răspuns că M. B. Rvaţki a plecat... peste hotare.

Ah, inima, sărmana mea inimă !... Dar acum toate acestea aparţin trecutului.

Ca să fiu concis şi de data aceasta, mă voi limita să spun că în spatele paravanului de lemn l-am găsit, atunci, pe fratele lui Rvaţki. (Rvaţki însuşi plecase în străinătate doar la zece minute după ce îmi semnase contractul cu pricina — cred că n-aţi uitat tichetul acela de călătorie ?) Aloizi Rvaţki, un om cu totul opus ca înfăţişare fratelui său, avînd o statură atletică şi o privire grea, mohorîtă, îmi achită poliţa fără nici un fel de obiecţii. Poliţa care veni la rînd, o lună mai tîrziu, n-am mai încasat-o acolo, ci, blestemîndu-mi zilele, la o

oarecare instituţie de stat unde ajung toate poliţele protestate (părea un birou de notariat sau o bancă, iar plăţile se făceau la nişte ghişee prevăzute cu plase de sîrmă).

Pînă să ajung a încasa şi cea de a treia poliţă, m-am deşteptat la minte, astfel că am venit la Rvaţki II cu trei săptămîni înainte de termen şi i-am spus că am obosit de atîta alergătură.

Morocănosul frate al omului plecat în străinătate îşi întoarse pentru prima oară ochii la mine şi mormăi :

— Vă înţeleg. Dar cine vă obligă să aşteptaţi termenul ? Puteţi încasa banii şi acum, pe loc.

— În loc de opt sute de ruble, am primit patru şi i-am restituit cu o deosebită uşurare lui Rvaţki două hîrtiuţe dreptunghiulare.

Ah, Rudolfi, Rudolfi ! Îţi sînt atît de recunoscător şi pentru Makar şi pentru Aloizi ! Dar să n-o iau prea repede, căci de aci încolo avea să fie şi mai rău.

Totuşi palton mi-am cumpărat.

În cele din urmă, veni şi ziua cînd, pe un ger de crăpau pietrele, am ajuns din nou în aceeaşi încăpere. Era spre seară. Un bec de o sută de lumini împrăştia raze albe, usturătoare. În spatele paravanului de lemn nu se mai afla nici unul din familia Rvaţki (oare mai e cazul să spun că şi cel de-al doilea frate o luase din loc ?). În lumina becului sus-amintit, şedea, îmbrăcat cu paltonul, Rudolfi, iar în faţa lui, pe masă, sub masă şi pe duşumea se înălţau teancuri

de cărţulii cenuşiu-albastre. Erau tot atîtea exemplare din ultimul număr, proaspăt apărut, al revistei. O, clipă de neuitat ! Efuziunea îmi pare acum cu totul ridicolă, atunci însă eram cu mult mai tînăr.

Lui Rudolfi îi sclipeau ochii de bucurie. E cazul să spun că meseria şi-o iubea cu pasiune. Era un redactor adevărat.

Mai sînt pe lume unii tinerei, cu care fireşte că aţi dat ochii şi la Moscova. Tinerii aceia pot fi văzuţi pe la redacţiile revistelor în ziua cînd apare cîte un număr nou, deşi nu sînt scriitori. Îi vezi pe la teatre cînd are loc cîte o repetiţie generală, deşi nu sînt actori. Vin şi pe la vernisaje, cu toate că n-au ţinut în viaţa lor o pensulă în mînă. Solistelor de operă le zic pe nume şi tot astfel, cînd vine vorba despre acestea, le spun şi unor personalităţi care ocupă diferite posturi de răspundere, deşi n-au făcut niciodată cunoştinţă cu ele. La premierele de la Bolşoi Teatr, făcîndu-şi loc printre rîndurile şapte şi opt, flutură surîzători cu mîna cuiva care se află sus la balcon, iar cînd vin la „Metropol", se aşază totdeauna la măsuţele aflate chiar lîngă arteziană, în timp ce becurile multicolore le luminează feeric pantalonii evazaţi.

Unul dintre tinerii amintiţi şedea atunci în faţa lui Rudolfi.

— Ei, cum ţi-a plăcut revista ? l-am auzit pe acesta întrebîndu-l.

— Ilia Ivanîci ! exclamă cu patos tînărul, învîrtind în mîini o cărţulie albastră, este un

număr pe drept cuvînt încîntător. Totuşi, daţi-mi voie să vă spun cu toată sinceritatea că noi, cititorii, nu putem pricepe în ruptul capului cum de-a fost cu putinţă, cu gustul pe care vi-l cunoaşte toată lumea, să publicaţi proza lui Maxudov.

„Na-ţi-o bună !“ m-am gîndit, simţind cum îmi fuge sîngele din obraz.

Rudolfi îmi făcu cu ochiul şi-l întrebă din nou :

— Da de ce ?

— Vai de capul meu ! continuă să exclame tînărul. Păi, în primul rînd... sper că-mi daţi voie să fiu sincer, Ilia Ivanîci ?

— Te rog, te rog, făcu Rudolfi, strălucind de bucurie.

— În primul rînd, e o lucrare de analfabet... Pot să vă arăt douăzeci de locuri unde autorul face nişte greşeli de sintaxă de-a dreptul grosolane.

„Trebuie să recitesc totul. Chiar astăzi“, m-am gîndit, mai mult mort decît viu.

— Dar stilul !... continuă să peroreze tînărul. Doamne, ce stil infect ! Afară de asta, totul e eclectic, totul e pastişă, nimic personal. O filozofie ieftină, superficialitate... Urît, Ilia Ivanîci ! Simplist ! Afară de asta, îl imită şi pe...

— Pe cine ? întrebă Rudolfi.

— Pe Avercenko ! ţipă tînărul, răsucind cărţulia şi despicîndu-i cu degetul paginile lipite, da, pe Avercenko ! Staţi că vă arăt imediat. Se apucă plin de zel să răsfoiască re-

vista, în timp ce eu, cu gîtul întins ca un gînsac, îi urmăream toate mişcările. Nu găsi însă ceea ce căuta.

„Las' că am să găsesc eu acasă“, m-am gîndit din nou.

— Am să găsesc acasă, promise tînărul, dar să ştiţi că numărul ăsta al revistei l-aţi stricat, pe cuvînt vă spun ! Nu vedeţi, Ilia Ivanîci, că-i un analfabet !? Ce-i cu omul ăsta ? Unde a învăţat carte ?

— Zice că a urmat o şcoală parohială, răspunse Rudolfi şi ochii îi sclipiră din nou, de altfel, poţi să-l întrebi chiar dumneata. Vă rog, faceţi cunoştinţă.

O pojghiţă verde, de mucegai, înflori în obrajii tînărului, iar ochii i se umplură de o cumplită groază.

L-am salutat politicos. Îmi răspunse rînjind, şi o adîncă suferinţă îi schimonosi trăsăturile plăcute ale chipului. Deodată gemu prelung, îşi scoase grăbit batista din buzunar şi abia atunci mi-am dat seama că-i curge sînge pe obraz. Am rămas înmărmurit.

— Ce-i cu dumneata ? exclamă Rudolfi.

— A fost un cui, răspunse tînărul.

— Vă zic la revedere, le-am spus, simţindu-mi gura plină cu cîlţi şi încercînd să nu mă uit la tînărul de lîngă mine.

— Ia-ţi revistele.

Am luat cu mine mai multe exemplare de autor, i-am strîns mîna lui Rudolfi, l-am salutat cu plecăciune pe tînărul care nu încetase să-şi tamponeze obrazul cu batista, am scăpat pe jos

una din reviste şi bastonul, am pornit cu spatele înainte spre uşă, m-am lovit cu cotul de masă, pe urmă am ieşit afară.

Ningea zdravăn, ningea cu fulgi de vată.

Nu mai e cazul să amintesc că am stat toată noaptea cu revista în mîini, recitind romanul pe sărite. Demn de atenţie e numai faptul că pe alocuri romanul îmi plăcea teribil de mult, pentru ca îndată după aceea să mi se pară înfiorător de prost. Spre zorii zilei, mă îngrozise de-a binelea.

Evenimentele din ziua următoare mi le amintesc perfect. Dis-de-dimineaţă a venit să mă viziteze amicul căruia îi furasem cu atîta abilitate pistolul ; i-am dăruit atunci un exemplar al romanului, iar către sfîrşitul zilei am plecat la o serată organizată de un grup de scriitori cu prilejul unui eveniment din cele mai deosebite — întoarcerea de peste hotare a celebrului om de litere Izmail Alexandrovici Bondarevski. Solemnitatea era cu atît mai importantă, cu cît tot atunci aveau să i se aducă onorurile şi unui alt vestit om de litere, şi anume, lui Egor Agapionov, revenit şi el în ţară după un voiaj în China.

Punîndu-mi hainele şi făcînd ultimele pregătiri înainte de a pleca la serată, eram pătruns de o profundă agitaţie. Oricum, era vorba de lumea aceea nouă către care îmi îndreptasem toate speranţele. Lumea aceea avea să-şi deschidă chiar atunci porţile înaintea mea, ba încă dintr-o latură din cele mai demne de respect, căci la serata cu pricina avea să participe floarea literaturii, cei mai de vază reprezentanţi ai ei.

Şi într-adevăr, venind la adresa indicată, am încercat un sentiment de bucurie înălţătoare.

Primul de care am dat cu ochii acolo a fost tînărul din ziua precedentă, cel ce-şi zgîriase urechea într-un cui. L-am recunoscut cu uşurinţă, deşi era înfăşurat pînă peste cap cu bandaje proaspete de tifon.

Îi făcu multă bucurie să mă vadă, şi-mi strînse mîna cu o deosebită efuziune, spunîndu-mi că a stat toată noaptea să-mi citească romanul, ba chiar că acesta începuse să-i placă.

— L-am citit şi eu toată noaptea, i-am spus, acum însă nu-mi mai place de loc.

Discutarăm cu aprindere de una, de alta, tînărul îmi aduse la cunoştinţă că la masă avea să se servească nisetru în aspic şi, în general, a fost foarte vesel şi degajat.

M-am uitat în jurul meu. Lumea cea nouă mă primise în mijlocul ei şi această lume pot spune că-mi plăcea nespus de mult. Era un apartament imens, pe masă se înşirau cam douăzeci şi cinci de tacîmuri, paharele de cristal îşi legănau luminile, pînă şi icrele negre aruncau scînteieri, iar castraveciorii tari, proaspeţi, năşteau gînduri vesele şi totodată năstruşnice despre petreceri la iarbă verde, apoi, nu ştiu de ce, despre glorie şi despre alte chestii dintr-astea. Tot atunci am făcut cunoştinţă cu un vestit prozator, pe nume Lesosekov, precum şi cu Tunski, autor de schiţe. Deşi mai puţine ca de obicei, totuşi erau de faţă şi cîteva cucoane.

Lui Likospastov nu i-am prea auzit gura, ceea ce m-a făcut să cred că era, cum s-ar spune,

cu un rang mai jos decît ceilalţi. Nu-l puteai compara nici măcar cu începătorul Lesosekov cel cu părul bălai, nemaivorbind desigur despre unul ca Agapionov sau ca Izmail Alexandrovici.

Likospastov se strecură pînă la mine şi ne strînserăm mîinile.

— Ce altceva pot să fac decît să te felicit, îmi spuse cu un oftat de neînţeles. Te felicit din toată inima. Şi-ţi spun în faţă : eşti un băiat isteţ. Mi-aş fi pus capul jos că romanul tău nu va apărea. Că-ţi va fi imposibil să-l publici. Nu-mi închipui cum de ai izbutit să-l prelucrezi pe Rudolfi. Dar îţi prezic că ai s-ajungi departe. Şi cînd te gîndeşti că oricine te-ar putea lua drept un mieluşel... Bine zice lumea că pisica blîndă...

În clipa aceea felicitările lui Likospastov fură întrerupte de ţîrîitul strident al soneriei de la intrare, iar criticul Konkin, care îndeplinea funcţia de gazdă (lucrurile se petreceau în casa lui), strigă : „El e !“

Într-adevăr, sosise Izmail Alexandrovici. În vestibul se auzi un glas răsunător, pe urmă un zgomot de pupături, şi în sufragerie intră un cetăţean mic de statură, purtînd un guler de celuloid şi un sacou. Omul părea intimidat, era tăcut şi politicos, şi învîrtea în mîini o caschetă pe care, nu se ştie din ce pricină, n-o lăsase în cuier. Cascheta avea borul de catifea, în mijlocul căruia se mai zărea urma rotundă şi prăfuită a unei cocarde.

„Nu se poate, e o încurcătură...“, îmi trecu prin minte, căci înfăţişarea celui care intrase nu

se potrivea cîtuşi de puţin cu hohotele de rîs sănătos şi cu cuvîntul „rasstegai“ [1], ce răzbiseră mai adineaori din vestibul.

Am avut dreptate. Căci în urma celui care intrase veni Konkin şi aduse după el în sufragerie, ţinîndu-l cu dragoste de talie, pe un vlăjgan înalt şi chipeş cu plete cînepii şi cu o barbă lucioasă şi îngrijită, toată numai inele.

Beletristul Fialkov, care era de faţă şi despre care auzisem tot atunci, de la Rudolfi, că se află în plină ascensiune, era îmbrăcat fără cusur (în general, toată lumea de acolo era foarte bine îmbrăcată), şi totuşi, costumul lui Fialkov nici nu suferea comparaţie cu hainele purtate de Izmail Alexandrovici. Pe silueta lui zveltă, un pic prea plinuţă venea ca turnat un costum maro dintr-o stofă de cea mai bună calitate, ieşit, se vede, din atelierul unui croitor parizian de mîna întîi. Izmail Alexandrovici strălucea de curăţenie. Avea cămaşa impecabil scrobită, pantofi de lac în picioare, iar la manşete nişte butoni de ametist. Era alb şi luminos la chip, proaspăt, jovial şi de loc înfumurat. Dezvăluindu-şi şiragul sclipitor al dinţilor, aruncă o privire peste masa pregătită de petrecere şi strigă cu glas răsunător :

— Hehei ! Mi-aţi făcut-o, împieliţaţi ce-mi sînteţi !

Izbucniră rîsete, aplauze, şi din nou răsună zgomot de pupături. Cu cîte unii Izmail Alexandrovici dădea mîna, cu alţii se săruta cruciş

[1] Pateu de peşte.

de cîteva ori, în fața altora își întorcea obrazul și se ferea cu mîna, de parcă l-ar fi orbit soarele, și pufnea cu zgomot.

Pe mine mă luă, de bună seamă, drept altcineva, căci mă sărută de trei ori, făcîndu-mă să-i simt mireasma fină de coniac, colonie și țigări de foi.

— Dumnealui e Baklajanov ! strigă apoi, arătînd spre cel care intrase înaintea lui. Vi-l recomand. Este amicul meu Baklajanov !

Baklajanov schiță un zîmbet strîmb, de martir, și, cuprins de sfială în fața unei societăți atît de numeroase, străine lui, își puse cascheta peste o statuetă cafenie înfățișînd o jună, în mîini cu un bec electric.

— L-am cărăbănit și pe dumnealui cu mine ! continuă Izmail Alexandrovici. De ce să stea acasă ? Să știți că-i un băiat minunat și-i tobă de carte. Vă pot spune de pe acum că într-un an de zile ăsta ne lasă pe toți cu gura căscată ! Da de ce i-ai pus șapca-n cap, împielițatule ? Baklajanov, cu tine vorbesc !

Baklajanov intră în pămînt de rușine și, neștiind ce să facă, se repezi să dea mîna cu cei prezenți, dar nu izbuti mare lucru, căci tocmai atunci se iscă vălmășagul așezării la masă și printre cei adunați se și arătă o *„kulebiaka“* [1] bine crescută, cu coaja rumenă, lucioasă.

Chiar de la început petrecerea se desfășură cu multă vioiciune și veselie.

---

[1] Un soi de plăcintă cu carne, pește, varză etc.

— *Rasstegai* ne-a trebuit adineaori ? auzeam glasul lui Izmail Alexandrovici. La ce bun am mai mîncat *rasstegaiul* acela cu tine, Baklajanov ?

Clinchetul paharelor de cristal mîngîia urechea. Becurile din candelabru păreau că-și sporesc luminile. După al treilea pahar, toate privirile se întoarseră către Izmail Alexandrovici. Izbucniră glasuri rugătoare :

„Vorbiți-ne despre Paris ! Despre Paris !...“

— Fie... se dădu bătut Izmail Alexandrovici. Spre exemplu, ne-am dus o dată la o expoziție de automobile. Acolo — vernisaj, totul cum trebuie să fie : un ministru, ziariști, discursuri... Printre ziariști îl văd și pe escrocul acela de Kondiukov... pe Sașka... Ministrul ține o cuvîntare... Un spici, acolo, încropit la repezeală. Pe urmă, se-nțelege, șampanie, totul ca de obicei. Deodată, îl văd pe Kondiukov că-și umflă obrajii și, nici una, nici două, pac și vomită ! De față : cucoane, ministru, iar el ca porcul !... Ce l-o fi apucat atunci, nici azi nu pot pricepe ! A ieșit un scandal monstru. Domnul ministru s-a prefăcut desigur că n-a observat nimic. Cum naiba să nu observi ?!... Fracul, jobenul, pantalonii de o mie de franci... Toate — harcea-parcea... L-au scos, bineînțeles, de acolo, i-au dat apă să bea, l-au dus cu birja acasă...

— Mai departe, mai departe ! strigară cei de la masă.

Între timp, subreta cu șorțulețul alb începuse să servească nisetrul în aspic. Clinchetul paharelor răsuna mai vioi, mesenii prinseseră glas.

Eu însă voiam cu ardoare să aflu cît mai multe despre Paris şi, prin zgomotul, clinchetele şi exclamaţiile din jur, încercam din răsputeri să fiu atent la vorbele lui Izmail Alexandrovici.

— Baklajanov! De ce nu mănînci?...

— Mai spuneţi! Vă rugăm! striga un tînăr, bătînd din palme.

— Ce-a mai fost?

— Ce să fie? S-au mai întîlnit o dată escrocii aceia doi, nas în nas, pe Champs-Élysées... Tablou! N-a apucat ăsta să zică nici pis, că licheaua aceea de Katkin l-a şi scuipat drept în bot!...

— Ai-ai-ai!

— Da, domnilor... Ascultă, Baklajanov! Ce dracu-i cu tine? Ai adormit la masă?... Cum vă spuneam, de emoţie — că-i un neurastenic, să te ferească Dumnezeu — nu l-a nimerit. Şi scuipatul s-a dus drept în pălărie la o cucoană...

— Chiar pe Champs-Élysées?!

— Ei şi? Mare lucru! Ăia nu-şi fac probleme. Numai că pălăria aceea costa trei mii de franci. Şi-atunci, o dată văd că se repede un domn şi arde-mi-l pe bădăran cu bastonul în cap... A ieşit un scandal monstru!

În colţul încăperii răsună un pocnet, şi înaintea mea auriul abrau licări galben în pocalul subţire... Îmi amintesc că s-a băut mai întîi în sănătatea lui Izmail Alexandrovici.

Pe urmă i-am ascultat din nou impresiile despre Paris.

— Atunci dumnealui îl întrebă foarte calm: „Cît vrei?“ Acela... es-escrocul! (Izmail Alexandrovici strînse din ochi de ciudă.)... zice: „Opt mii!“ Ăstălalt nici una, nici două: „Na!“ şi-i dă cu tifla.

— Chiar la Grande-Opéra?!

— Ei şi? Puţin i-a păsat de Grande-Opéra! Mai erau şi doi miniştri acolo în rîndul doi.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce i-a spus? tot întreba cineva, rîzînd în hohote.

— L-a înjurat de mamă, bineînţeles!

— Aoleu!

— I-au scos afară pe-amîndoi. La ei, asta nu-i o problemă...

Petrecerea lua proporţii. Deasupra mesei se şi lăsase în straturi fumul de ţigară. Pe sub picioare am simţit ceva moale şi lunecos. Aplecîndu-mă, mi-am dat seamă că-i o felie de păstrăv, dar cum de ajunsese acolo habar n-aveam. Hohotele de rîs veniră să acopere vorbele lui Izmail Alexandrovici, astfel că, din nefericire, n-am izbutit să ascult continuarea uimitoarelor istorisiri pariziene.

Abia începusem să meditez la ciudăţeniile vieţii din străinătate, cînd soneria vesti sosirea lui Egor Agapionov. La ora aceea, oaspeţii o cam luaseră razna. Din odaia de alături se auzea un pian, cineva bocănea în surdină un foxtrot şi-l vedeam pe tînărul de adineaori cum se suceşte într-un loc, ţinînd de talie pe una dintre cucoane.

Egor Agapionov intră pe uşă voios, cu pasul larg, iar după el veni un chinez, mic, uscăţiv, galben la chip, purtînd nişte ochelari bombaţi cu rame negre. În urma chinezului, veniră o

cucoană în rochie crem şi un bărbat voinic, bărbos, pe nume Vasili Petrovici.

— Izmaş, eşti aici! exclamă Egor şi se repezi spre Izmail Alexandrovici.

Acesta se cutremură de un rîs fericit şi strigă:

— Ha! Egor! şi îşi răsfiră barba peste umărul lui Agapionov. Chinezul surîdea cu blîndeţe tuturor, dar nu scotea nici o vorbă, după cum n-a mai scos nici în continuare.

— Faceţi cunoştinţă cu prietenul meu, chinezul! strigă Egor, după ce sfîrşi să-l sărute pe Izmail Alexandrovici.

Larma şi înghesuiala se înteţiră. Îmi amintesc că lumea începuse să danseze pe covorul din odaie, ceea ce se dovedi cu totul incomod. Ceştile cu cafea se înşirau pe marginea biroului. Vasili Petrovici dădea pe gît unul după altul păhărele de coniac. L-am văzut pe Baklajanov adormit în fotoliu. Fumau toţi pe ruptele. Abia cu mult mai tîrziu şi-au dat seama, rînd pe rînd, că e timpul să se mai ducă şi pe acasă.

Tot atunci am avut o convorbire neaşteptată cu Agapionov. Am observat între timp că imediat după ora două noaptea, Agapionov începu să dea vădite semne de nelinişte. Ba chiar s-apucă să şi converseze cu cîte cineva, dar de fiecare dată, cum am izbutit să observ prin negura fumului de ţigară, primi cîte un refuz categoric. Şedeam în fotoliul de lîngă birou, beam cafea şi nu izbuteam să mă dumiresc în nici un chip de ce mi se ofilise dintr-o dată inima şi de ce Parisul începuse să mi se pară

atît de plicticos, încît îmi pierise orice poftă de a-l mai vizita vreodată.

Tocmai atunci se aplecă peste mine un chip lătăreţ, cu nişte ochelari rotunzi pe nas.

— Dumneata eşti Maxudov? mă întrebă.

— Eu.

— Am auzit de dumneata, am auzit, spuse Agapionov. Mi te-a descris Rudolfi. Se pare că ai publicat un roman?

— Am publicat.

— Cică-i un roman grozav. Ascultă, Maxudov, îmi şopti deodată făcîndu-mi cu ochiul, fii atent la personajul de acolo... Îl vezi?

— Acela cu barbă?

— Ăla, ăla. E cumnatu-meu.

— Scriitor şi el? l-am întrebat, cercetîndu-l cu privirea pe Vasili Petrovici, care, arborînd un surîs neliniştit, sorbea din coniac.

— Ei, aş! E cooperator în satul Tetiuşi... continuă să-mi şoptească Agapionov. Maxudov, ascultă-mă: nu pierde ocazia. Pe urmă o să-ţi pară rău. Ăsta-i un tip nemaipomenit. Pentru scrierile dumitale i-o adevărată comoară. Într-o singură noapte scoţi de la el pe puţin zece nuvele şi fiecare face parale. Ăsta-i un ihtiozaur. Omul cavernelor! Povesteşte nişte istorii colosale! Îţi închipui cîte i-a fost dat să vadă acolo, la el, la Tetiuşi! Pune mîna pe el, că ţi-l suflă vreun terchea-berchea şi nu-l mai vezi.

Simţind că-i vorba de el, Vasili Petrovici zîmbi şi mai neliniştit şi mai trase o duşcă.

— Cel mai bun lucru ar fi... Sigur că da! hîrîi Agapionov. Vă fac chiar acum cunoştinţă...

Spune-mi, eşti burlac? mă întrebă, deodată, cu nelinişte în glas.

— Burlac... i-am răspuns, holbîndu-mă la el.

Chipul lui Agapionov se lumină de bucurie.

— Minunat! Vă fac cunoştinţă şi ia-l să doarmă la dumneata. E o idee! Ai vreo canapea pe acasă? O să doarmă şi pe-o canapea, că nu i-o fi nimic. Iar peste două zile pleacă.

Luat prin surprindere, am bîiguit doar atît:

— Bine, dar n-am decît o singură canapea...

— E dublă? mă-ntrebă neliniştit Agapionov.

Eu însă mi-am mai venit în fire. Şi tocmai la timp, căci Vasili Petrovici se şi foi pe scaun, dînd vădite semne că ar vrea să mă cunoască, iar Agapionov mă trase, nerăbdător, de braţ.

— Iertaţi-mă, i-am spus, dar nu pot în nici un caz să-l iau la mine. Stau la gazdă, într-o odaie de trecere, iar după un paravan dorm copiii proprietăresei (am vrut să adaug că aceştia sînt bolnavi de scarlatină, pe urmă mi-am spus că ar fi o minciună prea gogonată, totuşi am adăugat)... şi sînt bolnavi de scarlatină.

— Vasili! exclamă Agapionov. Ai avut vreodată scarlatină?

De cîte ori în viaţă nu mi-a fost dat să aud la adresa mea epitetul „intelectual". Nu zic, poate voi fi meritat această tristă titulatură. Totuşi în clipele despre care vorbesc am fost în stare să-mi adun toate forţele de care dispuneam şi n-apucă bine Vasili Petrovici să-i răspundă cu un zîmbet rugător „Am fo..." cînd m-am şi auzit spunîndu-i cu toată tăria lui Agapionov.

— Refuz categoric să-l iau cu mine. Nu pot.

— Totuşi... Încearcă... îmi şopti Agapionov. Ia vezi!...

— Nu pot.

Agapionov îşi puse capul în piept şi îşi mişcă gînditor buzele.

— Bine, dar a venit în vizită la dumneata. Unde a tras?

— Tot la mine a tras, lua-l-ar dracii, făcu Agapionov cu amărăciune.

— Şi-atunci...

— Mi-a mai venit şi soacra tot astăzi, mă-nţelegi, împreună cu soru-mea, ba mai e şi chinezul acela... Dracu îi aduce pe cumnaţii ăştia! izbucni deodată. Să fi stat la Tetiuşi, acasă la el...

Zicînd acestea, Agapionov mă părăsi.

O nelinişte tulbure mă cuprinse fără veste şi, neluîndu-mi rămas bun de la nimeni, în afară de Konkin, am plecat de la serată.

Capitolul 6

Dezastrul

DE BUNĂ SEAMĂ, capitolul acesta va fi cel mai scurt dintre toate. În zori, am simţit cum mă trece un fior. Pe urmă, fiorul s-a repetat. M-am făcut covrig şi m-am vîrît cu capul în plapomă. Am simţit o uşurare, dar numai pentru

cîteva clipe. Deodată mi s-a făcut cald. Pe urmă din nou m-a cuprins frigul, ba chiar cu atîta putere, încît mi-am auzit dinții clănțănind. Aveam la mine un termometru. L-am pus — 38,8. Or, asta însemna că mă îmbolnăvisem de-a binelea.

N-am ațipit decît spre ziuă și-mi amintesc cu totul limpede dimineața aceea. Cum închideam ochii, un chip rotund, cu ochelari, se și apleca peste mine, mormăind : „Ia-l să doarmă la tine“, iar eu o țineam una și bună : „Nu, n-am să-l iau“. Pe Vasili Petrovici parcă îl vedeam în vis, ori poate că venise într-adevăr la mine în odaie, coșmarul însă consta în faptul că lui își turna pahare întregi de coniac, dar de băut le beam eu. Parisul îmi deveni și el cu totul de nesuferit. Se făcea că mă aflam la Grande-Opéra și cineva îmi tot dădea cu tifla. Aci mă ochește, aci mă lasă în pace. Aci mă lasă și iar mă ochește.

— Vreau să spun adevărul, mormăiam într-un tîrziu, cînd, dincolo de storul zdrențuit și murdar, se și așternuse lumina zilei. Vreau să spun adevărul adevărat. Am văzut aseară o lume nouă, dar lumea aceea mi-e nesuferită. N-am ce căuta acolo. O lume străină. O lume dezgustătoare ! Dar despre asta să nu suflați o vorbă. Nimănui. S-st !...

Buzele mi se uscau cu o repeziciune uimitoare. Din cine știe ce pricină, așezasem alături de mine un număr al revistei în care îmi apăruse romanul, pesemne să-l mai citesc o dată. Dar n-am mai citit nimic. Am vrut să-mi

pun din nou termometrul, dar nici pe acela nu mi l-am mai pus. Termometrul se afla chiar lîngă mine pe un scaun, eu însă nu știu de ce aveam impresia că-i în altă parte și că trebuia să mă scol, să-l caut. Pe urmă mi-am pierdut cunoștința. De chipul colegului meu de la „Navigația“ îmi mai aduc aminte, cît despre figura doctorului, aceasta mi s-a șters cu totul din memorie. Într-un cuvînt, mă îmbolnăvisem de gripă. Cîteva zile am plutit prin apele febrei, apoi temperatura a început să-mi scadă. N-am mai văzut nici Champs-Élysées lunecîndu-mi pe dinainte, nici n-a mai stat să scuipe vreun bădăran pe o pălăriuță de damă și nici Parisul nu mi s-a mai arătat, ca pînă atunci, răspîndit pe o sută de poște.

Mi se făcuse foame, și buna mea vecină, nevasta maistrului, mi-a făcut o supă de pasăre. Am sorbit-o dintr-o cană cu mînerul rupt, am tot încercat apoi să-mi citesc propria operă, dar după zece, douăzeci de rînduri mă lăsam păgubaș.

Cam la douăsprezece zile după aceea, m-am văzut însănătoșit pe deplin. Mă intriga doar faptul că Rudolfi nu venise să mă viziteze, deși îi trimisesem între timp un bilet.

În cea de a douăsprezecea zi am plecat de acasă, m-am dus la „Biroul de ventuze medicale“, dar am văzut la ușa dughenei un lacăt cît toate zilele. Atunci am luat tramvaiul și-am călătorit cu el o bună bucată de vreme, ținîndu-mă, slăbit, de ramă și suflînd în geamul înghețat de lîngă mine. Am sosit acolo unde lo-

cuia Rudolfi. Am sunat la uşă. Nu-mi răspunse nimeni. Am mai sunat o dată. Ieşi un bătrînel şi mă privi lung şi cu multă scîrbă.

— E acasă Rudolfi?

Bătrînelul îşi cercetă vîrfurile papucilor şi-mi răspunse:

— Nu-i acasă.

La întrebările mele: unde să se fi dus, cînd se va întoarce acasă precum şi la întrebarea de-a dreptul stupidă: de ce-i pus lacătul la uşa „Biroului", bătrînelul se cam codi să-mi răspundă, pe urmă ţinu să afle ce vînt mă aduce pe acolo. I-am explicat totul, ba chiar i-am vorbit şi despre roman. Atunci, bătrînelul îmi spuse:

— A plecat în America, amu-i o săptămînă.

Puteţi să mă omorîţi dacă ştiu unde o fi dispărut atunci Rudolfi şi de ce anume.

Ce se făcuse cu revista, ce anume se întîmplase cu „Biroul", despre ce fel de Americă era vorba, în ce condiţii a plecat Rudolfi n-am izbutit să aflu nici atunci şi de bună seamă nu voi mai afla niciodată. Nici măcar nu ştiu cine fusese bătrînelul acela.

Slăbit cum eram, după gripă, mi se abătu pentru o clipă, prin creierul nevolnic, pînă şi ideea că poate n-am făcut decît să visez toate cîte mi se întîmplaseră. Şi pe Rudolfi şi romanul care îmi apăruse, şi Champs-Élysées, şi pe Vasili Petrovici, şi urechea pe care o zdrelise cuiul. Venind însă acasă, am regăsit acolo, cu totul aievea, cele două cărţulii albastre. Romanul mi se publicase cu adevărat. Da, da. Iată-l.

Dintre cei care mai figurau în cuprinsul revistei, nu mai cunoşteam pe nici unul, astfel că n-am avut la cine să mă interesez de soarta lui Rudolfi.

Ducîndu-mă din nou, altă dată, pe la „Birou", am văzut că nu se mai află acolo nici un fel de Birou; locul acestuia fusese luat de o cafenea cu o duzină de măsuţe îmbrăcate în muşama.

Nu, zău, lămuriţi-mă şi pe mine: unde vor fi pierit toate cele cîteva sute de exemplare ale revistei abia apărute?

Printr-o întîmplare mai misterioasă decît cea petrecută cu romanul meu şi cu Rudolfi, nici că mi-a fost dat să mai trec vreodată.

Capitolul 7

LUCRUL CEL MAI cuminte într-o împrejurare atît de stranie, era să uit, pur şi simplu de cele întîmplate, să nu mă mai gîndesc nici la Rudolfi şi nici la dispariţia o dată cu el a revistei respective. Chiar aşa am şi făcut.

Totuşi faptul nu mi-a înlăturat cîtuşi de puţin aspra necesitate de a-mi duce mai departe zilele. Şi atunci mi-am propus să fac un bilanţ al celor ce înfăptuisem pînă la acea întîmplare.

— Aşadar, mi-am spus, aşezîndu-mă lîngă lampa de gătit, în timp ce afară şuiera viscolul de martie, aşadar, pînă acum mi-a fost dat să trec prin mai multe lumi.

Lumea întîi : laboratorul de la universitate de unde nu mi-a rămas decît imaginea exhaustorului şi a retortelor care fierbeau pe suporţii lor înalţi de metal. Lumea aceea am părăsit-o cînd s-a dezlănţuit războiul civil. Nu vom sta să analizăm dacă am procedat în mod uşuratic sau nu. După nişte aventuri nemaiauzite (de ce le-oi fi zicînd astfel ? cine nu a trecut prin asemenea aventuri în timpul unui război civil ?), m-am pomenit la gazeta „Navigaţia". Ce motive m-au îndemnat la aceasta ? S-o spun pe şleau. Pe vremea aceea visam să ajung scriitor. Şi totuşi ce am făcut ? Am plecat şi de la „Navigaţia". Într-adevăr, din acel moment lumea la care aspirasem şi-a deschis larg porţile înaintea mea. Numai că tot de atunci lumea aceea mi-a devenit nesuferită... Cînd îmi răsare în minte Parisul, mă apucă şi acum un fel de tremur de nu mai nimeresc să ies pe uşă. Iar de toate doar Vasili Petrovici e de vină ! Să fi stat acasă la el, la Tetiuşi ! Şi-apoi oricît de talentat ar fi Izmail Alexandrovici, viaţa la Paris mi se pare de-a dreptul insuportabilă. Să mă fi pomenit, prin urmare, şi eu într-un fel de pustiu ? Da, da. Întocmai.

Dar cine te roagă, frăţioare, să te duci la serate ? De vreme ce te-ai apucat să scrii romane, stai acum şi scrie, mai scrie unul. Din nefericire n-au mai fost seratele de vină, ci

faptul că habar n-aveam cam ce-aş fi putut să tratez într-un alt roman. Ce anume să împărtăşesc omenirii ? Aici era necazul cel mare.

Pentru că a venit vorba de romanul pe care îl scrisesem, să privim adevărul în faţă. De fapt, romanul acela nu l-a mai citit nimeni. Nici nu l-ar fi putut citi, pentru că, după toate aparenţele, Rudolfi a dispărut înainte de a apuca să difuzeze revista. Cît despre amicul meu căruia i-am dăruit un exemplar, nu l-a citit nici atît. Despre asta să n-aveţi nici o îndoială.

Şi să vă mai spun ceva : sînt convins că, parcurgînd aceste rînduri, mulţi vor spune că nu sînt decît un păcătos de intelectual, care, pe deasupra, mai e şi neurastenic. Referitor la cea dintîi chestiune, nu ridic obiecţii. În legătură cu cea de a doua, însă, afirm cu toată certitudinea că n-ar fi decît o eroare grosolană. Nici gînd să sufăr de neurastenie. Înainte de a zvîrli într-o doară acest cuvînt, persoana în cauză ar trebui să afle cam cum stau lucrurile cu neurastenia şi, pe deasupra, să mai asculte şi istoriile lui Izmail Alexandrovici. Dar nu despre asta-i vorba. Înainte de toate trebuia să-mi asigur existenţa zilnică, or, pentru asta aveam nevoie de un cîştig.

Ca atare, punînd capăt pălăvrăgelilor de care mă ţinusem în luna martie, am pornit să-mi caut de lucru. Şi atunci viaţa m-a luat frumuşel de guler, aducîndu-mă, ca pe un fiu rătăcitor, înapoi la „Navigaţia". I-am spus secretarului că am izbutit să-mi duc la capăt romanul. Secretarul nici nu s-a sinchisit. Pe scurt, am convenit să-i

scriu cîte patru reportaje pe lună. Firește, primind pentru acestea remunerația cuvenită. În felul acesta izbuteam să-mi încropesc, totuși, o oarecare bază materială. Îmi făcusem planul că după ce aș fi isprăvit să scriu cîte unul din reportaje, aveam să continuu noaptea, ca și pînă atunci, lucrul la ceea ce mă interesa de fapt.

Prima parte a planului am îndeplinit-o întocmai. Pe cea de a doua însă am cam dat-o peste cap. Întîi și întîi, mi-am procurat de la mai multe librării scrieri ale unor cunoscuți autori contemporani. Eram dornic să aflu cam despre ce scriu aceștia, cum scriu, în ce anume constă secretul misterioasei lor îndeletniciri.

Pornind prin librării, nu mi-am precupețit resursele : am căutat să cumpăr tot ce se găsea mai bun pe piață. În primul rînd, am pus mîna pe operele lui Izmail Alexandrovici, apoi am găsit o cărticică a lui Agapionov, două romane scrise de Lesosekov, două culegeri de povestiri ale lui Flavian Fialkov precum și multe altele. Întîi de toate, l-am atacat, firește, pe Izmail Alexandrovici. O presimțire neplăcută a pus stăpînire pe mine chiar din clipa cînd mi-am aruncat ochii peste coperta volumului cu pricina. Volumul se intitula „Crîmpeie pariziene". Le-am recunoscut pe toate, de la cel dintîi pînă la cel din urmă. L-am revăzut și pe blestematul de Kondiukov, căruia îi venise rău la expoziția de automobile, și pe cei doi care se luaseră la bătaie pe Champs-Élysées (pe unul îl chema Pomadkin, pe celălalt Șerstianikov), precum și pe scandalagiul care dăduse cu tifla tocmai la Grande-Opéra.

Ce-i drept, Izmail Alexandrovici avea un stil impecabil, astfel că izbuti să-mi întărească pe deplin sentimentul de groază pentru tot ce se afla în legătură cu viața pariziană.

Cît despre Agapionov, acesta făcuse ce făcuse și, în scurtul răstimp de după serată, publicase un volum întreg de povestiri intitulat „Gomoza din Tetiuși". Am priceput îndată că nu izbutise să-l aciuieze nicăieri pe Vasili Petrovici, că-l primise să doarmă la el acasă ș' că astfel fusese nevoit să folosească el însuși istoriile povestite de cumnatul său cel fără adăpost. Totul era limpede în afara cuvîntului „gomoza" pe care nu l-am înțeles nici pînă în ziua de azi.

Romanul lui Lesosekov intitulat „Lebedele" m-am apucat să-l citesc cu multă atenție, de două ori la rînd, dar, de fiecare dată, am reluat lectura, pentru că, ajungînd pe la pagina patruzeci și cinci, uitam cu totul despre ce a fost vorba la începutul romanului. Faptul îmi dădu de gîndit. Pesemne că mintea mi-o cam luase razna, de vreme ce nu mai puteam sau, poate, nici nu învățasem încă să înțeleg niște opere atît de valoroase. Așa fiind, l-am lăsat pe Lesosekov deoparte și am început să-l citesc pe Flavian, ba chiar și pe Likospastov. Răsfoindu-l pe cel din urmă, am dat de o surpriză cu totul neașteptată. Anume, parcurgînd paginile uneia dintre povestiri, în care era descris un oarecare gazetar (povestirea se intitula „Chiriaș cu repartiție"), am recunoscut, uimit, arcurile care străpung pînza unei vechi canapele, am

revăzut şi foaia de sugativă de pe tăblia mesei... Cu alte cuvinte, în acea povestire era descrisă... propria mea persoană!

Pantalonii cei cu genunchii ieşiţi în afară, capul vîrît între umeri, nişte ochi de lup hămesit... Eram eu, fără nici o îndoială! Dar o jur pe tot ce am avut mai scump pe lume, că descrierea respectivă nu corespundea cîtuşi de puţin adevărului. Căci în realitate eu nu sînt nici viclean, nici lacom, nici perfid, nici mincinos, nu sînt nici carierist şi n-am rostit niciodată bazaconii ca acelea ce mi se atribuiau în povestire! O tristeţe de nedescris mă cuprinse la terminarea lecturii şi totuşi am luat atunci hotărîrea fermă să-mi verific pe viitor faptele cu mult mai multă asprime. Pentru această hotărîre îi sînt şi acum cît se poate de recunoscător lui Likospastov.

Dar, la drept vorbind, tristeţea şi gîndurile amare la care ajunsesem, judecîndu-mi imperfecţiunea sufletească, nici că se puteau măsura cu înspăimîntătoarea idee ce mi se născuse tot atunci în minte şi anume: că n-am izbutit să învăţ nimic din cărţile unor scriitori de înaltă valoare, că n-am descoperit nici o cale nouă pe care s-o urmez, că nu mi-au sclipit înainte nici un fel de lumini. Astfel totul în jur îmi deveni şi mai de nesuferit. Un gînd negru începu să-mi roadă inima ca un vierme al îndoielii, şoptindu-mi că, de bună seamă, nu voi ajunge niciodată un scriitor adevărat. După aceea, mă arse un gînd şi mai înfiorător: dar dacă... dar dacă voi izbuti totuşi, s-o fac, rămînînd, însă, la nivelul unuia ca Likospastov? Dacă aş îndrăzni mai mult, aş spune: chiar a unuia ca Agapionov? Gomoza! Ce-o fi aceea „gomoza“? Şi ce-o fi cu cafrii aceia? Nişte absurdităţi, vă rog să mă credeţi.

Cînd nu-mi scriam reportajele, stam ore întregi pe canapea, citind tot felul de cărţi pe care, adunîndu-se tot mai multe, le aşezam una peste alta, în vîrful unei etajere şchioape, sau pe masă, sau chiar pe duşumea, într-un ungher al odăii. Cu romanul meu am procedat astfel: cele nouă exemplare ale revistei, precum şi toate manuscrisele le-am vîrît în sertarul mesei, hotărîndu-mă să nu mai pun niciodată în viaţă mîna pe ele.

O dată, mă trezi în toiul nopţii şuierul viscolului. Luna martie şi-a mai învîrtejit o vreme vifornitele, deşi zilele îi erau numărate. Din nou, ca altcîndva, m-am trezit cu faţa scăldată în lacrimi! Cît de nevolnic eram, vai, cît de nevolnic! Şi din nou, mi s-au năzărit oamenii aceia, şi oraşul cel depărtat, şi colţul pianului, şi împuşcăturile, şi o siluetă neagră, prăbuşită pe zăpadă...

Fiinţele acelea se zămisliseră în visele mele, coborîseră din vis cu toate şi nu mai voiau să mă părăsească. Era limpede că n-aş mai fi putut scăpa de prezenţa lor atît de stăruitoare. Ce-mi rămînea de făcut?

Un timp, m-am mărginit să schimb cu ei doar cîte o vorbă, două, şi, din această pricină, un exemplar al romanului tot a trebuit să-l scot din sertar. Mai tîrziu, în cîte o seară, a început

să mi se pară că peste paginile albe ale revistei răsar niște pete colorate. Privindu-le cu mai multă atenție, mi-am dat seama că, de fapt, alcătuiesc un micuț tablou. Curînd m-am convins că nu era un tablou obișnuit, ci unul în relief. Un fel de cutioară, în care, printre rîndurile tipărite, se prefira lumină și se mișcau, aidoma unor mici figurine, personajele descrise în paginile romanului. Ah, cît de captivant mi se păru jocul acela și nu o dată am regretat că mi-a murit pisica și că nu mai aveam cui arăta ființele acelea mici din odăița zugrăvită în pagina revistei. Sînt convins că animalul și-ar fi întins îndată lăbuța și ar fi zgîriat nerăbdător pagina tipărită. Îmi închipuiam cîtă curiozitate s-ar fi ivit atunci în ochii pisicii, cum ar fi înțepat ghearele ei mici șirul pestriț de litere.

Cu timpul, odaia din carte se umplu de sunete. Auzeam limpede glasul melodios al pianului. E drept, dacă aș fi povestit cuiva treaba aceasta, m-ar fi sfătuit să consult neîntîrziat un medic. Mi-ar fi spus că sunetele izvorăsc din încăperile aflate la etajul de jos, ba mi-ar fi precizat și ce anume se cîntă acolo. Dar eu tot n-aș fi ținut seama de aceste explicații. Nu, nu! Cineva cînta la pian chiar în odaia mea, pe masă, chiar acolo răsunau în surdină clapele îngălbenite. Ba, mai mult decît atît, la ora cînd întreaga clădire se cufunda în tăcere, iar de la etajul de jos nu mai răzbea nici un acord muzical, auzeam totuși, izbucnind în răstimpuri, prin urletul viscolului, viersul plin de jale și ură al unei armonici căreia veneau să i se alăture glasuri triste și grave. Se tînguiau, se tînguiau într-una! O, nicidecum nu puteau răsuna de la etajul de jos. Căci atunci, cum se făcea că dintr-o dată odăița prindea să pălească, iar peste pagini răsărea imaginea unei nopți de iarnă din preajma Niprului încătușat în sloiuri și se iveau din beznă boturi de cai și figuri de oameni cu căciuli caucaziene? Vedeam săbii ascuțite și auzeam un șuierat înfricoșător, care îmi îngheța inima.

Iată, aleargă un omuleț, abia trăgîndu-și răsuflarea. Îl urmăresc prin rotocoalele fumului de țigară, privesc cu încordare: în urma lui fulgeră scurt o împușcătură; omulețul icnește și cade pe spate ca și cînd i-ar fi înfipt cineva un pumnal în inimă. Zace nemișcat, iar din capul lui se scurge încet o băltoacă neagră. Secera lunii stă agățată de boltă, în timp ce departe, în zare, clipește șiragul de luminițe triste, sîngerii, ale unui cătun.

Aș fi fost în stare să continuu toată viața jocul acela fantastic, să privesc mereu paginile romanului... Ah, de-aș fi putut opri cumva figurinele acelea! Să nu mai piară nicicînd dinaintea mea. Nicicînd!...

Într-una din nopți, cătînd la odăița cea fermecată, m-am hotărît s-o descriu. Cum trebuia să procedez?

Foarte simplu. Să descriu tot ce văd, iar ceea ce nu văd să nu descriu. Iată: se luminează o imagine. Prinde viață. Oare îmi înveselește inima? Nespus de mult. Prin urmare, încep să scriu: tabloul întîi... Văd că e seară, e aprinsă

o lampă cu abajur. Ciucurii abajurului se leagănă. O partitură stă desfăcută pe un pian. Se cîntă din „Faust". Pe urmă pianul tace și se aude stins o chitară. Cine cîntă ? Iată-l. Vine pe ușă cu chitara în mînă. Îl aud cum fredonează încet. Scriu : vine, fredonînd un cîntec.

O, dar e un joc cu adevărat fermecător ! Nu mai ai nevoie de serate, ba chiar și de teatru te poți lipsi cu dragă inimă.

Vreme de trei nopți la rînd mi-am tot făcut de lucru, jucîndu-mă cu cea dintîi imagine, iar la sfîrșitul celei de a treia am înțeles că, de fapt, scriu o piesă de teatru.

În aprilie, cînd în curte s-a topit zăpada, cel dintîi tablou era alcătuit în întregime. Eroii mei prinseseră viață, umblau prin odaie și stăteau de vorbă între ei.

Către sfîrșitul lui aprilie sosi și scrisoarea lui Ilcin.

Și acum, cînd cititorul a aflat întreaga odisee a romanului pe care îl scrisesem, îmi pot continua povestirea, începînd cu ziua cînd l-am întîlnit pe Ilcin.

Capitolul 8

Bidiviul de aur

— AȘA ESTE, REPETĂ Ilcin, mijindu-și ochii cu un aer șiret și misterios, să știi că ți-am citit romanul.

Rămăsesem locului, privindu-l țintă, așa cum îmi apărea înainte învăluit în sclipătul tremurător al fulgerelor, pentru ca apoi să se cufunde din nou în beznă. Dincolo de geamuri ploaia se abătea cu furie. Pentru prima oară în viață dădusem ochii cu un cititor.

— Cum ați reușit să vi-l procurați ? am izbutit să rostesc într-un tîrziu, referindu-mă la roman. Pentru că, de fapt... Revista aceea...

— Dumneata îl cunoști pe Grișa Aivazovski ?

— Nu.

Ilcin își înălță sprîncenele. Pesemne, răspunsul meu îl uimise.

— Grișa răspunde de partea literară la „Cohorta Amicilor".

— Ce fel de Cohortă e aceea ?

Ilcin rămase atît de uimit, încît stătu să aștepte lumina unui fulger, spre a mă cerceta mai cu atenție.

Lumina țîșni și se stinse. Ilcin continuă :

— Cohorta este un teatru. N-ai fost niciodată acolo ?

— N-am fost încă la nici un teatru. Sînt de curînd la Moscova.

Furtuna își mai pierdu din putere, și lumina zilei începu să se reverse din nou. Mi-am dat seama că-i provoc lui Ilcin o veselă uimire.

— Grișa a fost încîntat de roman, spuse Ilcin cu același inexplicabil aer de mister, ba mi-a dat și mie un exemplar al revistei. E un roman admirabil.

Neştiind cum să mă port în asemenea ocazii, i-am făcut o adîncă plecăciune.

— Şi atunci ştii ce idee mi-a venit în minte? şopti în grabă Ilcin, iar aerul de mister în care se învăluise îl făcu să-şi mijească ochiul drept. Dumneata trebuie să faci din acest roman o piesă de teatru.

„E glasul destinului!" îmi trecu prin minte. Am spus îndată:

— Ştiţi, am şi început s-o scriu.

Ilcin rămase atît de uimit, încît începu să se scarpine cu mîna dreaptă la urechea stîngă, iar ochiul şi-l miji şi mai tare. Cred că în primele clipe nici nu-i veni să creadă într-o asemenea coincidenţă. Apoi îşi reveni. Spuse:

— Formidabil! Formidabil! În cazul acesta trebuie s-o continui neapărat. Să nu te opreşti nici o clipă. Pe Mişa Panin îl cunoşti?

— Nu-l cunosc.

— Răspunde la noi de partea literară.

— Aşa?...

După aceea, îmi spuse că, de vreme ce în revistă nu mi-a apărut decît o treime din roman şi deci este cu totul şi cu totul necesar să se cunoască şi partea care urmează, ar trebui negreşit să-i citesc această parte, după manuscris, atît lui, cît şi lui Mişa, ba chiar şi Evlampiei Petrovna (căpătase experienţa necesară, astfel că nu mă mai întrebă dacă o cunosc, ci-mi explică el însuşi că este vorba de o femeie-regizor).

Proiectele lui Ilcin m-au tulburat peste măsură. El însă îmi şoptea într-una:

— Dumneata vei scrie piesa, iar noi ţi-o vom pune în scenă. Mai minunat nici că se poate! Aşa-i?

Pieptul îmi tresălta, furtuna de pînă atunci mă ameţise şi nişte presimţiri nelămurite îmi încleştau inima. Ilcin continuă surescitat:

— Ba, s-ar putea întîmpla să-l convingem şi pe bătrîn, parcă poţi să ştii de unde sare iepurele...

Aflînd că nici pe bătrîn nu-l cunosc, începu chiar să clatine din cap, iar în ochi i se citi exclamaţia: „Da naiv mai e ăsta!"

— E vorba de Ivan Vasilievici! îmi şopti. De Ivan Vasilievici! Cum? N-ai auzit de dînsul? Nu ştii că de atîta vreme conduce Teatrul Independent? Adăogă: Asta-i prea de tot!

Mi se învălmăşise totul în minte, mai ales că lumea în care nimerisem îmi crea un sentiment nelămurit, tulburător. Parcă aş mai fi văzut-o cîndva, într-un vis de demult, şi iată că în sfîrşit o vedeam aievea.

Împreună cu Ilcin, am ieşit din odaie şi am străbătut un salon cu şemineu. Atît de mult mi-a plăcut salonul acela, încît bucuria m-a ameţit ca un abur al vinului. Afară, cerul se înseninase şi o rază albă se aşternu peste parchet. Pe urmă am zărit în dreptul meu o uşă ciudată, iar Ilcin, simţindu-mi curiozitatea, mă ademeni cu un semn discret şi o deschise. Trecîndu-i pragul, paşii ni se pierdură într-o tăcere profundă şi, tot atunci, ne învălui o beznă de nepătruns. Braţul salvator al celui de lîngă mine mă trase după el, pe urmă, printr-o despicătură oblică sclipi o lumină care

nu mai era lumina zilei. O abătuse tot el peste noi, desfăcînd în faţă nişte draperii grele. Ne pomenirăm într-o sală de spectacole. Nu era mare, să tot fi avut trei sute de locuri. De sus, din candelabru, strecurau o irizare gălbuie numai vreo două becuri, cortina era ridicată, iar scena încremenise în tăcere. Solemnă, misterioasă, era cu desăvîrşire pustie. Umbre negre ameninţau din unghere, iar în mijloc, azvîrlind în jur mici scîntei de lumină, se înălţase în salt îndrăzneţ un bidiviu de aur.

— Astăzi e relache, îmi şopti Ilcin cu solemnitate, ca într-un templu. După aceea m-am pomenit că vine să-mi şoptească la urechea cealaltă : Să ştii că tineretul o să-ţi aplaude piesa, poţi să fii sigur. Să nu te uiţi că sala pare mică. În realitate e destul de mare, şi-apoi, biletele nu rămîn niciodată nevîndute. Iar dacă vom izbuti să fim mai încăpăţînaţi decît bătrînul nostru, s-ar putea întîmpla s-o montăm şi pe scena cea mare. Ce zici de asta ?

„Mă vîră în ispită, gîndeam, iar imaginea acelui viitor pe care îl întrezărisem îmi încleşta inima în piept, apoi iar o făcea să bată cu putere, numai că spune cu totul altceva decît trebuie. Pe mine nu mă interesează încasările, nu am în faţă decît bidiviul acesta de aur şi pe bătrînul cel atît de misterios, pe care va trebui să-l înduplec, ba chiar să fiu mai încăpăţînat decît el, dacă ţin cu tot dinadinsul să-mi văd piesa jucată..."

— Lumea asta va fi a mea... am şoptit fără să-mi dau seama că încep să vorbesc de unul singur.

— Cum ?

— Nu, n-am spus nimic...

Pe urmă, mi-am luat rămas bun de la Ilcin, iar la plecare acesta îmi dădu un bileţel pe care scrisese în fugă :

„Preaonorate, Piotr Petrovici !

Te rog să fii atît de amabil şi să-i asiguri neapărat autorului *Zăpezii negre* un loc la *Favoritul.*

Al dumitale, *Ilcin*".

— Asta se numeşte bilet de favoare, îmi explică Ilcin. Am părăsit clădirea tulburat, ducînd cu mine cel dintîi bilet de favoare din viaţa mea.

De atunci, viaţa mi s-a schimbat radical. Mă aşezam de dimineaţă să lucrez la piesă şi trebuie să spun că în timpul zilei imaginile acelea nu mi se mai arătau din paginile romanului, iar cutia fermecată luase cu încetul înfăţişarea Scenei de studii.

Seara, aşteptam cu nerăbdare să văd din nou bidiviul de aur.

N-aş putea spune mare lucru despre calităţile piesei „Favoritul". De fapt, nici nu mă prea interesa. Totuşi spectacolul avea un farmec al lui, inexplicabil. Cînd în sala cea mică se stingeau cu încetul luminile candelabrului, de undeva de departe, de dincolo de scenă, por-

nea să răsune o melodie dulce, iar în cutiuţa vrăjită îşi făceau apariţia bărbaţi şi femei multe, îmbrăcaţi cu toţii în costume de epocă. Bidiviul de aur sta încremenit într-un colţ al scenei, uneori personajele veneau spre el, i se aşezau la picioare, alteori, dimpotrivă, rosteau tirade lungi, pătimaşe, mîngîindu-i coama, iar eu mă simţeam atunci fericit pe deplin.

În schimb, o adîncă amărăciune venea să mă cuprindă cînd spectacolul lua sfîrşit şi trebuia să ies din nou în stradă. Aş fi dorit din toată inima să pot şi eu îmbrăca un caftan aidoma acelora pe care le purtau actorii, să pot lua parte împreună cu ei la spectacol. Mi se părea, de pildă, că ar fi fost foarte nimerit să ies deodată de după un practicabil, cu un nas enorm, cîrn, de beţiv, lipit între ochi, pe umeri cu un caftan cafeniu, în mînă cu un baston şi cu o tabacheră, şi să spun celor din sală ceva de mare haz, şi tocmai asemenea replici hazlii încercam să născocesc, stînd ghemuit în mulţimea spectatorilor. Dar veneau alţi actori la rampă, rostind cîte o replică hazlie, născocită şi ea de altcineva, şi îndată lumea din sală izbucnea în rîs. Niciodată în viaţă, nici pînă atunci şi nici după aceea, n-am avut parte să gust o asemenea plăcere.

De trei ori am fost în stare să mă duc la „Favoritul", aşezîndu-mă prima dată în rîndul 2, a doua oară în rîndul 6, iar a treia oară în rîndul 11, fapt ce l-a uimit nespus pe Piotr Petrovici, cel veşnic posomorît şi de loc vorbăreţ, care şedea într-una la ghişeul său cu inscripţia

„Administratorul Scenei de studii". Ilcin continua să mă aprovizioneze cu bileţele scrise de mînă, astfel că am mai văzut o piesă, ale cărei personaje purtau costume spaniole, iar unul dintre actori interpreta cu atîta haz şi cu atîta măiestrie un rol de servitor, încît, de încîntare, am simţit cum îmi năpădesc fruntea broboane mici de năduşeală.

Veni, după aceea, luna mai şi nu ştiu cum se făcu, dar într-o seară izbutirăm totuşi să ne adunăm tuspatru laolaltă: Evlampia Petrovna, Mişa, Ilcin şi cu mine. Ne aflam într-o cămăruţă îngustă, tot în clădirea Scenei de studii. Acum însă ferestrele erau date de perete şi oraşul se făcea auzit prin claxoanele prelungi, ascuţite, ale automobilelor.

Evlampia Petrovna s-a dovedit să fie o femeie maiestoasă, cu un chip şi el maiestos şi cu briliante în urechi, iar Mişa mă uimi cu straniul său fel de a rîde. Izbucnea în rîs pe neaşteptate. Se pornea pe „ah, ah, ah" — şi atunci toată lumea amuţea şi rămînea în aşteptare. Contenind să rîdă, se închidea în el, iar chipul îi părea îmbătrînit fără veste.

„Ce ochi îndoliaţi are băiatul ăsta, îmi ziceam, dîndu-mi, după nesuferitul meu obicei, frîu liber fanteziei. Şi-a împuşcat cîndva un prieten în duel, la Piatigorsk [1], iar acum prietenul vine la el în cîte o noapte şi, la lumina lunii, îi face la geam semne de mustrare." Mişa mi-a plăcut foarte mult.

[1] La Piatigorsk a fost împuşcat în 1841, într-un duel, Lermontov.

Atît Mişa, cît şi Ilcin şi chiar Evlampia Petrovna dădură dovadă de o răbdare îngerească, lăsîndu-mă să citesc fără întrerupere încă o treime din roman, cea care urma după fragmentul publicat. Deodată, simţind aspre mustrări de conştiinţă, m-am oprit şi am spus că ceea ce urmează, se poate înţelege de la sine. Se făcuse foarte tîrziu.

Atunci, între cei de faţă avu loc o discuţie atît de enigmatică, încît, deşi vorbeau cu toţii ruseşte, n-am izbutit să înţeleg o iotă.

Discutînd, Mişa avea obiceiul să umble cu paşi mari prin odaie, pentru ca, din cînd în cînd, să rămînă, brusc, locului.

— Osip Ivanîci ? întrebă Ilcin cu glas scăzut, mijindu-şi ochii.

— Nu-nu, făcu Mişa şi, deodată izbucni în rîs. Pe urmă, îşi aminti de cel împuşcat şi îmbătrîni din nou.

— În general, niscaiva ştabi... reîncepu Ilcin.

— N-aş zice, mormăi Mişa.

După aceea se auzi : „Păi, numai cu de-alde Galin şi cu dublurile nu facem mare ispravă..." (Glasul Evlampiei Petrovna.)

— Nu vă supăraţi, făcu Mişa pe un ton tăios şi îşi sublinie cuvintele cu un gest energic, dar eu spun de ani de zile că odată şi odată trebuie să ridicăm cu toţii această problemă !

— Uiţi de Sivţev Vrajek[1] ? (Evlampia Petrovna.)

[1] Stradă din Moscova.

— Şi-apoi nici India nu ştim cum o să reacţioneze la trebuşoara asta, adăogă Ilcin.

— Dacă i-am pune dintr-o dată pe roata mare, abia se mai auzea Ilcin, şoptind, ce frumos s-ar duce... Cu muzica după ei !

— Nu uita de Sivţev ! rosti cu mult tîlc Evlampia Petrovna.

În momentul acela se vede că mi se citi pe chip atîta disperare, încît cei ce mă ascultaseră îşi conteniră discuţia încîlcită şi mi se adresară cu multă politeţe.

— Serghei Leontievici, te rugăm cu toţii foarte stăruitor ca piesa să-ţi fie gata cel mai tîrziu în august. Dorim foarte, foarte mult ca la începutul stagiunii să poată fi citită în întregime.

Nu-mi amintesc prea limpede ce s-a mai petrecut după aceea, în mai. Mi s-a şters din minte şi toată luna următoare. În schimb, de întîmplările care au avut loc în iulie îmi amintesc foarte bine. Stam gol, înfăşurat doar într-un cearşaf, şi-mi compuneam piesa. Cu cît înaintam mai mult, cu atît mai greu îmi venea s-o scriu. Vocile din cutioară nu mai veniseră să răsune de multă vreme, romanul mi se stinsese cu totul, zăcea neînsufleţit şi parcă nu mai aveam pentru el nici un pic de dragoste. În faţa ochilor mi se legăna acum paralelogramul Scenei de studii. Eroii mei prinseseră aripi, astfel că ea li se potrivi de minune, dar pesemne le plăcu atît de mult să se afle acolo, lîngă bidiviul de aur, nemaivoind să plece nicăieri, încît, evenimentele din piesă prinseră a se înşira

unele după altele şi părea că nu se vor mai isprăvi niciodată. Pe urmă arşiţa se potoli, cana de sticlă din care beam apă fiartă se goli cu încetul şi doar pe fund mai rămase să plutească o muscă înecată. Se abătură ploile, sosiră zilele lui august şi într-una din ele am primit o scrisoare de la Mişa Panin. Mă întreba cum stau cu piesa.

Atunci mi-am luat inima-n dinţi şi chiar în noaptea aceea am pus capăt desfăşurării evenimentelor. Piesa număra treisprezece tablouri.

Capitolul 9

Start !

CÎND ÎMI RIDICAM ochii, zăream deasupră-mi un glob de sticlă mată, plin de lumină. Lateral, într-o vitrină, licărea o uriaşă coroană de lauri cu frunze de argint şi cu panglici albe, peste care se înşirau cuvintele : „Nepreţuitului Teatru Independent din partea avocaţilor din Moscova". Drept înaintea mea se înşiraseră chipurile zîmbitoare ale actorilor. O bună parte a acestora dispăreau, însă, cedînd locul altora.

De departe răzbea o linişte deplină, izvorau în răstimpuri nişte glasuri melancolice, unite într-o ciudată litanie, pentru ca în cele din urmă să izbucnească vuiete nelămurite ca dintr-o baie

de aburi. Acolo, în timp ce eu îmi citeam piesa, se juca spectacolul din seara aceea.

Îmi tamponam necontenit fruntea cu batista şi de fiecare dată vedeam înaintea ochilor un om voinic şi îndesat, ras proaspăt, cu părul des şi negru. Se oprise în pragul uşii şi mă privea lung, ca şi cînd ar fi stat să mediteze.

Doar chipul său mi-a rămas în minte. Restul părea că-mi saltă pe dinaintea ochilor, sclipind şi luînd alte şi alte înfăţişări. Neschimbată mai rămăsese şi coroana de lauri. Mi-o amintesc foarte bine. Aşa s-a desfăşurat lectura piesei, de data aceasta nu în clădirea Scenei de studii, ci în aceea a Scenei principale.

Plecînd noaptea tîrziu spre casă, mi-am întors privirea să văd unde anume fusesem. Chiar în centrul oraşului, acolo unde, în dreptul teatrului, e un magazin alimentar, iar peste drum un altul cu firma „Bandaje şi corsete", se înălţa o clădire cu totul obişnuită, semănînd cu o broască ţestoasă, şi pe care o luminau felinare mate, de formă cubică.

În ziua următoare, în lumina palidă a amurgului, am revăzut-o pe dinăuntru. Îmi amintesc că pornisem, păşind peste un covor moale, din postav soldăţesc, de-a lungul unui zid care părea să fie chiar peretele interior al sălii de spectacol. Pe lîngă mine era un du-te-vino necontenit. Începuse noua stagiune.

Am tot mers astfel, călcînd peste covorul care îmi înăbuşea zgomotul paşilor, pînă am ajuns într-un cabinet mobilat cu o plăcută eleganţă, unde se afla un bărbat în vîrstă, avînd o

înfățișare la fel de plăcută, obrajii bărbieriți și niște ochi foarte veseli. Era Anton Antonovici Kneajevici, cel care răspundea de achiziționarea pieselor de teatru.

Dincolo de biroul lui Kneajevici am zărit pe perete o poză în culori vii, luminoase... reprezenta, pare-mi-se, o cortină de teatru cu niște ciucuri vișinii, iar îndărătul ei, o grădină veselă, cu frunzișul de un verde palid...

— A, tovarășul Maxudov, exclamă cu bunăvoință Kneajevici, aplecîndu-și capul pe o parte, de cînd te așteptăm, de cînd te tot așteptăm ! Ia loc, te rog, ia loc !

Și atunci m-am așezat într-un foarte comod și plăcut fotoliu de piele.

— Ți-am ascultat opera, da, da, ți-am ascultat-o, spuse zîmbind Kneajevici, dar cu totul pe neașteptate făcu un gest care ar fi putut însemna că-și declină orice răspundere. Este o piesă excelentă ! E drept că pînă acum n-am montat asemenea piese, dar te pomenești că pe asta chiar o montăm, chiar o montăm...

Cu cît mai mult vorbea Kneajevici, cu atît mai multă veselie i se putea citi în pupile.

— ...iar dumneata o să te îmbogățești într-un hal fără hal, continuă Kneajevici, și n-ai să mai umbli decît în caleașcă ! Da, domnule, în caleașcă !

„Să știi că omul ăsta nu-i precum pare, m-am gîndit privindu-l, nu-i de loc precum pare..."

Spre mirarea mea, cu cît mai vesel devenea Kneajevici, cu atît mă simțeam eu mai încordat.

După ce se mai întreținu cu mine, Kneajevici apăsă un buton de sonerie.

— Acum, am să te poftesc la Gavriil Stepanovici. Am să i te dau în primire, cum s-ar spune, am să i te dau în primire ! Gavriil Stepanovici al nostru e un om de aur... Nu-i în stare să omoare o muscă ! O muscă !

În cabinet intră un om cu petlițe verzi și spuse :

— Gavriil Stepanovici încă n-a venit la teatru.

— Dacă n-a venit, atunci o să vină, îmi spuse Kneajevici cu aceeași bucurie în glas, peste cel mult o jumătate de oră va fi aici. Pînă atunci, dumneata fă o plimbare prin teatru, mai uită-te pe colo, pe dincolo, mai distrează-te, bea un ceai la bufet și gustă din sandvișuri, gustă din sandvișuri, fă-i plăcerea asta lui Ermolai Nikolaevici, bufetierul !

Și am plecat să mă plimb prin teatru. Umbletul domol peste pardoseala învelită în postav îmi făcea o deosebită plăcere ; mă încînta și penumbra misterioasă, și liniștea care domnea prin culuare.

Prin penumbra aceea am mai făcut o cunoștință. Un om înalt, slab, cam de o vîrstă cu mine, îmi ieși înainte și mi se recomandă.

— Piotr Bombardov.

Bombardov era actor la Teatrul Independent. Îmi spuse că mi-a ascultat și el piesa și că, după părerea lui, este o piesă bună.

Nu știu de ce, dar din prima clipă am simțit că Bombardov îmi poate fi un bun prieten. Îmi

făcu impresia unui om foarte inteligent şi cu un ascuţit spirit de observaţie.

— N-ai vrea să ne vizitezi galeria de portrete din foaier? mă întrebă cu politeţe Bombardov.

I-am mulţumit pentru invitaţie şi, scurt timp după aceea, intrarăm amîndoi în uriaşul foaier, aşternut pe jos cu acelaşi postav cenuşiu. De-a lungul pereţilor se zăreau în şiruri suprapuse un mare număr de portrete şi fotografii mărite, încadrate de rame ovale, aurite.

Din portretul de lîngă noi ne privi un chip de femeie pictat în ulei. Femeia cu nişte ochi extatici, coafură înaltă cu breton şi rochie foarte decoltată, părea să aibă vreo treizeci de ani.

— Sarah Bernhardt, mă lămuri Bombardov.

Alături de celebra actriţă se afla imaginea fotografică a unui bărbat cu mustaţă.

— E Sevastianov, Andrei Nikolaevici, maestrul de lumini al teatrului, spuse cu politeţe în glas Bombardov.

Pe vecinul lui Sevastianov l-am recunoscut cu uşurinţă. Era Molière.

După Molière, venea o cucoană, cu o pălărie minusculă, cît o farfurioară de dulceaţă şi o broboadă încheiată la piept cu o broşă în formă de săgeată. Într-o mînă, cu degetul mic cochet depărtat de celelalte, cucoana ţinea o batistă împodobită cu dantelă.

— Este Liudmila Silvestrovna Preahina, una din actriţele teatrului nostru, rosti Bombardov, şi prin pupile îi trecu o luminiţă fugară. Îndată,

mă privi cu coada ochiului şi nu mai spuse nimic.

— Nu te supăra, cine o mai fi şi ăsta? l-am întrebat îndată după aceea, uitîndu-mă la chipul ce vădea cruzime al unui bărbat cu o cunună de lauri peste cîrlionţii deşi ai părului. Omul purta togă şi ţinea în mînă o liră cu cinci strune.

— Este împăratul Nero, spuse Bombardov şi din nou ochii îi străluciră şi se stinseră.

— Dar de ce?...

— Din ordinul lui Ivan Vasilievici, răspunse Bombardov, păstrîndu-şi şi acum o totală imobilitate a chipului. Nero a fost cîntăreţ şi artist.

— Da, da.

După Nero veni Griboedov, după Griboedov — Shakespeare cu gulerul lui alb de dantelă, iar după acesta un bărbat necunoscut, despre care am aflat că-l cheamă Plisov şi că de patruzeci de ani are grijă de mecanismele scenei turnante a teatrului.

Veniră la rînd Jivolkini, Goldoni, Beaumarchais, Stasov, Şcepkin. După aceea, răsări din rama aurie o chivără de ulan pusă pe o sprînceană, dedesubt o figură de aristocrat plin de sine, o mustaţă cănită, nişte epoleţi de general de cavalerie, nişte revere roşii, o cartuşieră metalică.

— Răposatul general-maior Klavdi Alexandrovici Komarovski-Echappard de Bioncourt, comandant al regimentului de ulani din garda imperială. Observîndu-mi curiozitatea, Bombardov îmi istorisi următoarele:

— Povestea acestui om e cu totul neobişnuită. Venise o dată, pentru vreo două zile, de la Petersburg la Moscova, luase dejunul la Testov, iar către seară nimerise la teatrul nostru. S-a aşezat, bineînţeles, în rîndul din faţă, stă şi se uită... Nu mai ştiu ce piesă se juca în seara aceea, însă martorii oculari spun că în timpul unui tablou care înfăţişa o pădure, cu generalul s-a petrecut ceva straniu. Era în amurg, la o margine de crîng, ciripeau somnoroase păsările, de departe răsunau clopotele din sat chemînd la vecernie... Se uită lumea, şi-l vede pe general că-şi duce deodată batista la ochi.

După sfîrşitul reprezentaţiei, s-a dus în birou la Aristarh Platonovici. Omul de serviciu ne-a povestit că, intrînd în cabinet, generalul a rostit de îndată cu o voce surdă care te vîra în sperieţi: „Spuneţi-mi, ce să fac?!"

Pe urmă, a închis uşa după el şi-a stat o mulţime de vorbă cu Aristarh Platonovici...

— Iartă-mă că te-ntrerup... Cine este Aristarh Platonovici?

Bombardov mă privi lung, apoi îşi alungă expresia de mirare de pe obraz şi-mi explică:

— Teatrul nostru e condus de doi directori: unul este Ivan Vasilievici, celălalt — Aristarh Platonovici. Nu te supăra, dumneata nu eşti din Moscova?

— Nu, nu sînt... Continuă, te rog.

— ...au stat acolo de vorbă, dar despre ce anume, n-a mai ştiut-o nimeni. S-a aflat în schimb, că în aceeaşi noapte generalul a expediat la Petersburg o telegramă care suna cam aşa: „Petersburg. Maiestăţii-Sale. Simţind chemarea de a deveni actor al Teatrului Independent al Maiestăţii-Voastre, vă cer preasupus să-mi acceptaţi demisia. Komarovski-Bioncourt."

Am scos o exclamaţie de surpriză şi-am întrebat:

— Şi atunci?

— A ieşit un compot de toată frumuseţea, răspunse Bombardov. Lui Alexandru al treilea i-au adus telegrama la ora două noaptea. L-au trezit special pentru asta. Împăratul, doar cu lenjurile pe el, cu barba lui aia mare, cu crucea la gît... zice: „Daţi-o încoace! Ce-o mai fi păţit acolo Echappard al meu?" A citit telegrama şi-a amuţit. Doar s-a făcut vînăt în obraz, a început să sufle pe nări, pe urmă zice: „Daţi-mi un creion!" şi chiar acolo pe telegramă a şi pus rezoluţia: „Să nu-l mai prind la Petersburg. Alexandr." Şi s-a culcat la loc.

Cît despre general, dumnealui a venit a doua zi, în haine civile, cu redingotă, direct la repetiţie.

Rezoluţia a fost acoperită cu lac, iar telegrama a primit-o teatrul în dar, după revoluţie. O poţi vedea la muzeul nostru de rarităţi.

— În ce roluri a jucat generalul? l-am întrebat.

— În roluri de împăraţi, comandanţi de oşti şi lachei în familii de bogătaşi, îmi răspunse Bombardov, doar ştii că-l jucăm destul de mult pe Ostrovski, şi are acolo tot felul de negustori... Pe urmă a jucat multă vreme în „Pute-

rea întunericului“... Manierele noastre, știi și dumneata, cam lasă de dorit. Or, el cunoștea totul la perfecție : cum să ridice unei cucoane batista, cum să toarne vinul în pahar : franțuzește vorbea mai bine decît franțujii... Și mai avea o pasiune : să imite din culise tot soiul de păsări cîntătoare. Dacă puneam în scenă o piesă unde acțiunea se petrecea primăvara la țară, se așeza totdeauna pe o scară, printre decoruri, și fluiera ca o privighetoare. Iată ce istorie bizară !

— Ba, nu ! Nu sînt de acord cu dumneata ! am exclamat cu convingere. E atît de plăcut aici, la teatrul dumneavoastră, încît, dacă aș fi fost în locul generalului aceluia, aș fi procedat și eu la fel...

— Karatîghin, Taglioni, continuă să enumere Bombardov, ducîndu-mă după el de la un portret la altul. Ecaterina a II-a, Caruso, Feofan Prokopovici, Igor Severianin, Battistini, Euripide, Bobîliova, șefa atelierului croitoriei de damă.

În clipa aceea însă, pătrunse în trap pe ușa foaierului unul din cei care purtau petlițe verzi și ne anunță în șoaptă că a sosit Gavriil Stepanovici. Bombardov se întrerupse îndată, îmi strînse mîna cu putere și l-am auzit rostind cu glas scăzut niște vorbe enigmatice :

— Fii tare...

Pieri apoi în semiîntuneric.

Iar eu l-am urmat grăbit pe omul cu petlițele, care înainta în buiestru la doi pași în fața mea, arătîndu-mi din cînd în cînd pe unde s-o iau și zîmbindu-mi cu un zîmbet chinuit.

De o parte și de alta a coridorului larg prin care treceam se aprindea la fiecare zece pași, în perete, cîte o inscripție cu litere de foc, electrice : „Păstrați liniște ! Aici e repetiție !“

Într-un fotoliu, la capătul acelui coridor în semicerc, ședea un om cu un pince-nez de aur pe nas, purtînd și el o pereche de petlițe verzi. Văzîndu-mă că sînt adus într-acolo, sări în picioare, urlă în șoaptă un „Să trăiți !“ și desfăcu larg o draperie grea pe care se legăna un monogram, în fir de aur, al teatrului : „T.I.“

Și atunci mi-am dat seama că mă aflu într-un cort. Tavanul era acoperit în întregime cu mătase verde, faldurile căreia porneau lateral, ca niște raze, din centru, unde răspîndea lumină un felinar de cristal. Mobila din jur era căptușită și ea cu mătase. În față, încă o draperie, acoperind o ușă înaltă cu geamuri din sticlă mată. Noul meu însoțitor, cel cu pince-nez-ul, nu se mai apropie de ea, ci făcu doar un gest scurt, care trebuia să însemneze : „bateți la ușă, vă rog !“ și îndată pieri din vedere.

Am ciocănit încet în tăblia groasă, am pus mîna pe clanța care înfățișa un cap argintiu de vultur, se auzi șuierul unui arc pneumatic și ușa îmi făcu loc să intru. Am nimerit cu nasul într-o draperie, m-am încurcat în ea, pe urmă am dat-o la o parte...

Curînd nu voi mai fi, voi părăsi această lume ! E un lucru hotărît, deși, la drept vorbind, mă înspăimîntă... Dar și în clipa cînd va trebui să mor, îmi voi aduce aminte de cabinetul

în care m-a primit Gavriil Stepanovici, administratorul teatrului.

Chiar în clipa cînd am trecut pragul uşii, un uriaş orologiu, aflat într-unul din colţuri, sună molcom şi începu să cînte un străvechi menuet.

Mi-au fulgerat în ochi mai multe lumini. O lumină verde, aprinsă pe masa de scris, de fapt pe un birou, mai bine zis pe o construcţie din cele mai complicate, cu zeci de sertare, cu despărţituri verticale pentru scrisori, cu o altă lampă care se înălţa pe un picior argintiu, flexibil, cu o brichetă electrică pentru ţigările de foi.

O altă lumină, roşie, de infern, venind de sub o masă din lemn de palisandru, cu trei aparate telefonice pe tăblia netedă, lucioasă. O luminiţă minusculă, albă dinspre o măsuţă joasă pe care se afla o maşină de scris plată, străină, şi un teanc de file albe, cu margine poleită şi cu monograme „T.I.". O lumină reflectată, venind din tavan.

Podeaua cabinetului era acoperită şi aici, dar nu cu postav soldăţesc, ci cu unul verde, ca cel de pe mesele de biliard, peste care se întindea un covor persan, vişiniu, gros de trei degete. În dreptul lui, un divan colosal, cu perne şi cu o narghilea alături. Afară, lumina zilei se abătea peste centrul Moscovei, dar aici, în cabinet, prin fereastra acoperită cu trei rînduri de draperii nu pătrundea nici o rază, nici un zgomot. Aici domnea o veşnică noapte pătrunsă de har şi înţelepciune şi pluteau miresme de piele lăcuită, de ţigări fine şi de parfum. Aerul încălzit îţi mîngîia plăcut obrazul, mîinile.

În faţă, pe unul din pereţii îmbrăcaţi în satin roşu, cu ornamente de aur, se afla un mare portret fotografic, înfăţişînd un om cu o tunsură artistică, privirea filtrată printre gene, mustaţa răsucită în sus, şi ţinînd în mînă un lornion. Mi-am dat seama că trebuie să fie chipul lui Ivan Vasilievici sau al lui Aristarh Platonovici, dar al cărui anume dintre aceştia doi, nu m-am putut dumiri.

Răsucindu-se brusc pe scaunul turnant, se întoarse spre mine un om potrivit de statură, cu un barbişon negru, franţuzesc şi cu săgeţile mustăţilor zburînd în sus.

— Sînt Maxudov, i-am spus.

— Scuză-mă, rosti interlocutorul meu cu o voce subţire de tenor şi făcu un gest care voia să spună că îndată va sfîrşi de citit hîrtia pe care o ţinea în mînă şi...

...peste cîteva clipe sfîrşi de citit, dădu jos dintr-o mişcare pince-nez-ul prins cu un şnur subţire, negru, îşi frecă ochii obosiţi, pe urmă se întoarse cu spatele la birou şi îşi aţinti privirea asupra mea. Nu-mi spuse nimic. Doar mă privi lung şi fără jenă drept în luminile ochilor, de parcă m-ar fi studiat, aşa cum studiezi un mecanism nou, necunoscut. Nu se feri să arate că mă studiază, ba chiar îşi miji ochii, căutînd să se concentreze. Mi-am mutat privirea în altă parte, dar cu asta n-am rezolvat nimic, ba chiar am început să mă foiesc pe divanul pe care mă aşezasem... În cele din urmă, mi-am spus : „Ehe-he..." şi, la rîndul meu, e drept, făcînd un deosebit efort de voinţă, m-am holbat la cel care

şedea în faţa mea. Tot atunci, fără să ştiu de ce anume, am simţit o tulbure nemulţumire la adresa lui Kneajevici.

„Aici e vorba de o neînţelegere, m-am gîndit, ori e orb Kneajevici, ori... cică n-ar putea omorî omul acesta nici măcar o muscă... asta n-o mai cred... n-o cred în ruptul capului... Dimpotrivă, are nişte ochi mici, de oţel, adînc înfundaţi în orbite... se citeşte în ei o voinţă de fier, un curaj diavolesc, o hotărîre de nestrămutat... şi bărbuţa asta franţuzească... cum să nu omoare nici măcar o muscă ?... Seamănă leit cu eroul acela al lui Dumas... cel care îi conducea pe muşchetari... Cum îl chema, oare ?... Am uitat, drăcia dracului !"

Tăcerea nu se mai putea prelungi şi Gavriil Stepanovici fu cel care o întrerupse. Schiţă pe neaşteptate un zîmbet ştrengăresc şi mă pocni uşor peste genunchi.

— Care va să zică, ai venit să semnăm un mic contract ? îmi spuse.

O voltă pe scaun, o altă voltă înapoi şi în mîinile lui Gavriil Stepanovici apăru contractul cu pricina.

— Numai că nu ştiu cum o să-l semnăm fără aprobarea lui Ivan Vasilievici ? şi, în clipa următoare, Gavriil Stepanovici aruncă o privire involuntară spre portretul din perete.

„Aha ! Slavă Domnului... acum ştiu cine e, îmi trecu prin minte, este Ivan Vasilievici."

— Să nu iasă vreo încurcătură, continuă Gavriil Stepanovici. Totuşi, s-o facem, aşa, ca pentru dumneata ! Şi îmi zîmbi cu multă bunăvoiţă.

Chiar atunci, uşa se deschise fără zgomot, draperia se dădu la o parte şi în odaie intră o doamnă cu un chip voluntar şi oacheş, de meridională. Îmi aruncă o privire scurtă, iar eu i-am făcut o plecăciune, declinîndu-mi numele : „Maxudov"...

Doamna îmi strînse mîna cu putere, bărbăteşte, şi-mi spuse la rîndul ei :

— Avgusta Menajraki.

Pe urmă se aşeză pe un scăunel, scoase din buzunarul jerseului verde cu care era îmbrăcată un ţigaret de aur, aprinse o ţigară şi începu să bată fără zgomot la maşina de scris dinaintea ei.

Am citit contractul, dar, ca să fiu sincer, n-am priceput nimic de acolo, şi nici măcar n-am încercat să pricep.

Aş fi vrut să le spun celor de la teatru : „Puteţi să-mi jucaţi piesa. Mie nu-mi trebuie nimic, decît să-mi daţi voie ca în fiecare zi, timp de două ore, să pot sta culcat pe divanul acesta, să trag în piept mireasma dulce a fumului de ţigară şi să visez !"

Din fericire, nu le-am spus nimic.

Îmi aduc aminte, doar, că în textul contractului se întîlneau la tot pasul expresii ca : „în cazul cînd" şi „avînd în vedere" şi că fiecare punct al său începea cu cuvintele : „Autorul nu are dreptul".

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui alt teatru din Moscova.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din oraşul Leningrad.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din nici un oraş al R.S.F.S.R.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din nici un oraş al R.S.S.Ucraineană.

Autorul nu avea dreptul să-şi tipărească piesa.

Autorul nu avea dreptul să pretindă ceva de la teatru, dar ce anume, am uitat (punctul 21).

Autorul nu avea dreptul să protesteze împotriva unor lucruri, dar împotriva cărora anume, am uitat de asemenea.

Un singur punct venea, totuşi, să întrerupă monotonia acelui document. Era punctul 57. Acesta începea cu cuvintele : „Autorul se obligă". În conformitate cu cele prevăzute acolo, autorul îşi lua obligaţia „de a efectua în mod necondiţionat şi de urgenţă schimbări, rectificări, adăogiri sau prescurtări în textul piesei sale, în cazul cînd direcţiunea sau unele comisii, sau instituţii, sau organizaţii, sau corporaţii, sau persoane învestite cu drepturi în acest sens, i le vor cere, fără ca el să pretindă pentru ele nici un alt fel de retribuţie în afara celei indicate la punctul 15".

Îndreptîndu-mi atenţia către punctul cu pricina, am constatat că acolo, după cuvîntul „retribuţie" venea un loc cu desăvîrşire gol.

Locul acela l-am însemnat, întrebător, cu unghia.

— Ce retribuţie ai socoti acceptabilă pentru dumneata ? mă întrebă Gavriil Stepanovici, fără să-şi ia ochii de la mine.

— Anton Antonovici Kneajevici, i-am răspuns, m-a încredinţat că mi se vor plăti două mii de ruble...

Interlocutorul meu îşi înclină cu respect fruntea.

— M-da, spuse, tăcu o vreme, apoi adăogă : of, banii, banii ! Cîte rele aduc ei în lume ! Nu ne gîndim decît la bani, dar la suflet se va gîndi oare cineva ?

Pînă atunci, ducîndu-mi trudnic viaţa de azi pe mîine, mă dezobişnuisem într-atîta de asemenea cugetări, încît, sincer să fiu, am rămas oarecum descumpănit... Mi-am spus : „Cine ştie, poate Kneajevici are dreptate ?... De fapt, m-am închistat prea mult şi-am devenit, bănuitor..." Ca să respect regulile de politeţe, am scos un oftat adînc, interlocutorul îmi răspunse şi el cu unul, apoi, deodată, îmi făcu ştrengăreşte cu ochiul şi-mi şopti pe un ton intim :

— Patru sute de rublişoare ? Bine ? Numai pentru dumneata ? Bine ?

Drept să spun, m-am întristat pe loc. Se întîmplase ca tocmai atunci să n-am o para chioară şi-mi pusesem mari speranţe în cele două mii de ruble.

— Poate că s-ar putea o mie opt sute ? l-am întrebat. Kneajevici mi-a spus că...

— Uite-l cum caută popularitate, rosti cu amărăciune Gavriil Stepanovici.

Tocmai atunci bătu cineva la uşă. Intră un om cu petliţe verzi, ţinînd în mîini o tavă acoperită cu un şervet alb ca zăpada. Pe tavă se afla un ibric de cafea din argint masiv, unul de lapte, două căni de porţelan portocalii pe dinafară şi aurii pe dinăuntru, două sandvişuri cu icre negre, două cu felii roze, străvezii, de batog, două cu rostbif rece.

— I-ai dus plicul lui Ivan Vasilievici ? îl întrebă Avgusta Menajraki pe cel care intrase.

Omul se schimbă la faţă, şi tava i se aplecă într-o parte.

— Avgusta Avdeevna, eu am dat fuga la bufet, aşa că Ignutov a fugit să ducă plicul.

— Eu ţi-am dat dispoziţie dumitale să-l duci, nicidecum lui Ignutov, spuse Menajraki, nu-i treaba lui Ignutov să ducă plicuri lui Ivan Vasilievici. Ignutov e un tont, poate să facă vreo boacănă, să trîntească vreo prostie... Vrei ca Ivan Vasilievici să facă temperatură ?

— Vrea să-l ucidă, spuse rece Gavriil Stepanovici.

Omul cu tava gemu în surdină şi scăpă jos o linguriţă.

— Unde era Pakin în timp ce dumneata îţi pierdeai vremea la bufet ? întrebă Avgusta Avdeevna.

— Pakin dăduse fuga să aducă o maşină, căută s-o lămurească cel întrebat, iar eu am fugit la bufet şi i-am spus lui Ignutov : „dă o fugă pînă la Ivan Vasilievici".

— Dar Bobkov ?

— Bobkov fugise după bilete.

— Pune aici ! făcu Avgusta Avdeevna, apăsă pe un buton şi din perete ţîşni în afară tăblia unei măsuţe.

Omul cu petliţe se înveseli, lăsă tava, dădu draperia la o parte cu spatele, deschise uşa cu piciorul şi dispăru.

— Gîndeşte-te la sufletul dumitale, Kliukvin, la sufletul dumitale ! strigă în urma lui Gavriil Stepanovici, apoi întorcîndu-se spre mine, îmi spuse pe un ton intim :

— Patru sute douăzeci şi cinci ? Bine ?

Avgusta Avdeevna muşcă fin dintr-un sandviş şi începu să bată încet la maşină cu un singur deget.

— Poate o mie trei sute ? E un lucru penibil, vă rog să mă credeţi, dar acum stau cam prost cu banii şi trebuie neapărat să-mi plătesc croitorul...

— Ţi-a cusut chiar hainele astea ? mă întrebă Gavriil Stepanovici, arătînd spre pantalonii pe care îi purtam.

— Da.

— Prost ţi le-a cusut, nemernicul, observă Gavriil Stepanovici, să-l dai pe uşă afară !

— Da, dar vedeţi că...

— Să ştii că nouă nu ni s-a mai întîmplat, spuse după o clipă de ezitare Gavriil Stepanovici, nu ni s-a mai întîmplat niciodată să dăm bani autorilor la încheierea contractului, totuşi fiind vorba de dumneata... îţi dăm patru sute douăzeci şi cinci !

— O mie două sute, am ripostat înviorîndu-mă, altminteri nu mă pot descurca... sînt foarte strîmtorat...

— La curse n-ai încercat să joci ? mă întrebă Gavriil Stepanovici.

— Nu, i-am răspuns cu părere de rău.

— Un actor de-al nostru a avut și el niște încurcături, s-a dus la curse și, închipuie-ți, a cîștigat o mie jumate. Nouă, însă, n-are nici un rost să ne ceri. Prietenește îți spun : ai bani prea mulți, te iroseşti cu ei cu tot ! Of, ce ți-e și cu banii ăștia ! Cine i-o fi născocit ? Uite, eu n-am bani și mă simt atît de liniștit, atît de bine !... Și Gavriil Stepanovici își întoarse pe dos unul din buzunare în care, într-adevăr, nu era nici o lețcaie, ci doar o legătură de chei prinse de un lănțișor.

— O mie, i-am spus.

— Ah, ducă-se totul pe apa sîmbetei ! exclamă cu vioiciune Gavriil Stepanovici. Să mă tragă și-n țeapă, totuși eu îți dau cinci sute de ruble. Semnează ici !

Am semnat contractul, iar Gavriil Stepanovici mă lămuri că acești bani constituie un avans pe care eu mă oblig să-l restitui chiar din onorarul primelor spectacole ce vor avea loc. Ne înțeleserăm că astăzi voi avea de primit șaptezeci și cinci de ruble, după două zile o sută de ruble, pe urmă, sîmbătă, încă o sută, iar restul pe data de paisprezece.

Doamne ! Cît de prozaică și tristă mi se păru strada după ce am părăsit cabinetul. Ploua

mărunt, o căruță cu lemne se înțepenise într-o poartă, vizitiul răcnea la cal cu glas înspăimîntător, lumea trecea posomorîtă din cauza ploii. Am luat-o la picior spre casă, încercînd să nu bag în seamă imaginile acelei triste proze cotidiene. Contractul cel îndelung dorit mi se afla în dreptul inimii.

Sus, în odăiță, l-am găsit pe amicul meu (vezi întîmplarea cu pistolul).

Cu mîinile ude mi-am scos din sîn contractul și-am exclamat :

— Citește-l !

Amicul meu citi contractul și, spre marea mea surprindere, am observat că se bosumflă :

— Ce-i cu fițuica asta ? Ce-ai făcut, deșteptule ? mă întrebă.

— Dumneata nu te pricepi în probleme de teatru, așa că poți să-ți vezi de treabă ! m-am oțărît și eu.

— Ce înseamnă asta : „se obligă“, „se obligă“ ? Ei nu-și iau, oare, nici o obligație ? mormăi amicul meu.

Am început să-i povestesc cu pasiune cum arată galeria de portrete, ce om inimos e Gavriil Stepanovici, am amintit de Sarah Bernhardt și de generalul Komarovski. Am vrut nespus de mult să-i redau întocmai cum sună menuetul din vechiul orologiu, cum aburește în căni de porțelan cafeaua, cît de stins, cît de fermecător șușotesc pașii peste postavul sur din culoarele teatrului, dar orologiul nu suna decît în mintea mea ; văzusem, într-adevăr, și țigaretul de aur și văpaia de iad din șemineul elec-

tric şi chiar pe împăratul Nero, dar de redat, n-am izbutit să redau nimic.

— Se vede că Nero e cel care le alcătuieşte contractele, glumi stupid amicul meu.

— Ia lasă-mă în pace! am exclamat şi i-am smuls contractul.

Căzurăm de acord să lum o gustare şi-l trimiserăm pe fratele Dusiei la băcănie.

Afară, ploaia măruntă de toamnă se cernea într-una. Ce şuncă am avut la masă, ce unt! Clipe de adevărată fericire.

Clima din Moscova e cunoscută prin capriciile sale. Nu trecură decît două zile şi veni o caldă zi de vară. Iar eu mă îndreptam grăbit spre Teatrul Independent. Cu un sentiment dulce în inimă, savurînd dinainte plăcerea de a încasa o sută de ruble, m-am apropiat de teatru, cînd, lîngă uşile din mijloc, am zărit un afiş modest:

Am citit:

Repertoriul din stagiunea curentă:

Eschil — „Agamemnon"
Sofocle — „Filoctet"
Lope de Vega — „Mrejele Fenisei"
Shakespeare — „Regele Lear"
Schiller — „Fecioara din Orleans"
Ostrovski — „Săracii cu duhul"
Maxudov — „Zăpada neagră".

Am rămas pe trotuar cu gura căscată şi mă mir cum de nu mi-au şterpelit atunci portofelul din buzunar. Lumea mă îmbrîncea, îmi adresa cuvinte nu prea plăcute la auz, dar eu conti-

nuam să stau ţeapăn, contemplînd afişul. Pe urmă, m-am tras binişor la o parte, ca să-mi dau seama ce impresie le face afişul celor care se perindă pe dinaintea lui.

Am înţeles că nu le face nici un fel de impresie. Dacă n-aş ţine seama de cei trei sau patru trecători care au aruncat asupra lui cîte o privire fugară, aş putea spune că n-a mai stat să-l citească nimeni.

Totuşi, nu trecură nici cinci minute şi pentru îndelungata mea aşteptare de pînă atunci am fost răsplătit cum nici nu mă aşteptam. Prin şuvoiul celor ce veneau spre teatru am desluşit limpede figura lui Egor Agapionov. Se apropia de intrarea principală cu o întreagă suită în urma lui. L-am văzut acolo şi pe Likospastov cu nelipsita lui pipă în colţul gurii şi pe necunoscutul cel cu chipul dolofan şi atrăgător. Ultimul, şonticăia un cafru, îmbrăcat într-un pardesiu extravagant de culoarea gălbenuşului de ou şi, nu ştiu din care motiv, cu capul descoperit. M-am vîrît mai adînc într-o nişă în care se afla o statuie cu ochii orbi şi am stat să-i privesc pe cei ce se apropiaseră.

Grupul ajunse în dreptul afişului şi se opri. Nu ştiu cum aş putea descrie reacţia lui Likospastov. Fu primul care îşi încetini paşii şi îl citi. Zîmbetul încă îi mai flutura pe buze, mai rostea încă ultimele cuvinte ale nu ştiu cărei anecdote. Iată-l ajuns la „Mrejele Fenisei"... Deodată păli şi păru că îmbătrîneşte. Chipul îi exprimă un autentic sentiment de groază.

Citi şi Agapionov şi spuse: „Hm..."

Necunoscutul cel gras citi şi pleoapele începură să i se zbată. „Încearcă să-şi amintească cu ce prilej mi-a mai auzit numele..." mi-am zis.

Cafrul întrebă în englezeşte ce anume zăriseră însoţitorii săi... Agapionov spuse : „Afiş, afiş", şi începu să schiţeze în aer un patrulater. Cafrul scutură din cap, neînţelegînd nimic.

Lumea venea puhoi, acoperind cu totul capetele interlocutorilor, şi dîndu-le apoi iar la iveală. Vorbele lor îmi ajungeu la urechi şi se pierdeau iar, înghiţite de freamătul străzii.

Likospastov se întoarse către Agapionov şi-i spuse :

— Îţi dai seama, Egor Nilîci ? E de neimaginat ! Aruncă o privire jalnică împrejur. Să fi înnebunit cu toţii ?...

Vîntul luă cu el sfîrşitul frazei.

Auzeam frînturi din basul lui Agapionov şi din tenorul pricăjit al lui Likospastov.

— ...Cine a mai auzit de ăsta ?... Fireşte că eu l-am descoperit... Acela, domnule, chiar acela... Bîr... bîr... bîr... Un tip, să dai şi să fugi...

Am ieşit din nişa unde mă adăpostisem şi am luat-o direct spre cei care citeau afişul.

Likospastov mă zări cel dintîi şi am rămas uimit de schimbarea pe care i-am citit-o în ochi. Erau ochii lui, ai lui Likospastov, totuşi ceva nou şi străin se ivi în ei şi păru că între noi amîndoi s-a căscat brusc o prăpastie...

— Halal, băiete ! exclamă Likospastov. Halal să-ţi fie ! Felicitări şi n-am cuvinte ! Eschil, Sofocle şi tu ! Nu ştiu cum ai făcut-o, cum ai

dres-o, dar e o chestie genială ! De-acum încolo, s-a zis, n-o să-ţi mai recunoşti prietenii ! Te cred, parcă noi, de-alde ăştia, ne putem pune cu *şecspirii* !

— Ia, n-o mai face pe prostul, i-am răspuns cu sfială.

— Poftim, mi-ai şi pus pumnul în gură ! Vezi cum eşti ? Să ştii însă că eu nu-ţi port pică. Haide, bătrîne, vino să te pup ! Şi îndată am simţit înţepîndu-mă peria scurtă, parcă de sîrmă, a bărbii lui Likospastov.

— Faceţi cunoştinţă ! Şi am făcut cunoştinţă cu grasul care nu-şi mai lua ochii de la mine. Îmi spuse : „Krupp".

Am făcut cunoştinţă şi cu cafrul care pronunţă o frază foarte lungă într-o englezească stricată. Deoarece n-am înţeles nimic din acea frază, nu i-am răspuns nimic.

— Desigur, au s-o joace pe Scena de studii, căută să mă tragă de limbă Likospastov.

— Nu ştiu, i-am răspuns, se zice că pe scena principală.

Likospastov păli din nou şi se uită pierdut în cerul senin.

— Ce pot să-ţi spun, rosti cu un glas răguşit, dă Doamne ! La mai mare ! Poate că aici o să ai succes. Nu ţi-a mers cu romanul, poate c-o să-ţi meargă cu piesa. Numai să nu ţi se urce la cap. Ţine minte : nu poate fi nimic mai rău decît să-ţi uiţi prietenii.

Krupp mă privea lung şi, nu ştiu din ce cauză, devenea tot mai gînditor ; mi-am dat seama

că-mi studiază cu atenție mai ales frizura și nasul.

Trebuia să ne despărțim. Fu un moment penibil. Strîngîndu-mi mîna, Egor mă întrebă dacă i-am citit cartea. Am simțit că îngheț de spaimă și i-am spus că n-am citit-o. De data aceasta, păli Egor.

— Crezi că mai stă să citească? se auzi glasul lui Likospastov, parcă mai are timp și pentru literatura contemporană?... Haide, haide, glumesc...

— Eu te rog s-o citești, îmi spuse Egor cu mult tîlc, să știi că-i o cărticică foarte bună.

Am urcat scara spre mezanin. Fereastra care da în stradă era deschisă și un om cu petlițe verzi ștergea de zor geamurile cu o cîrpă.

Dincolo de fereastră lunecară capetele literaților și se auzi glasul lui Likospastov:

— Te zbați... te zbați ca peștele pe uscat... cred și eu că-ți pare rău!

Afișul îmi învălmășise totul în minte și nu-mi dădeam seama decît de un singur lucru: că, la drept vorbind, piesa mea e foarte proastă și că ar trebui să întreprind ceva, dar ce anume, habar n-aveam.

...Dar iată că în capul scării îmi ieși în întîmpinare un ins blond, spătos, cu un chip energic și cu ochii pătrunși de neliniște. Blondul ținea în mîini o servietă umflată.

— Tovarășul Maxudov? mă întrebă.

— Da, eu sînt...

— Te caut prin tot teatrul, făcu cetățeanul, dă-mi voie să mă prezint: Foma Strij. Să știi

că totul este în ordine. Fii liniștit și fără grijă: piesa dumitale e în mîini bune. Contractul l-ai semnat?

— Da.

— Acum ești al nostru, continuă Strij cu hotărîre și ochii îi străluciră. Dumneata ar trebui să închei cu noi un contract pentru tot ce vei scrie de aci încolo! Pe întreaga viață! Totul să ne parvină nouă. Dacă vrei, o facem pe loc, că nu-i mare lucru. Cît ai scuipa o dată! Și Strij scuipă într-o scuipătoare. Să știi că piesa ți-o montez eu. În două luni o punem pe roate. La cinșpe decembrie vom avea repetiție generală. Schiller n-o să ne țină în loc. Cu Schiller merge repede...

— Iartă-mă, i-am spus cu sfială, după cîte știu, o va monta Evlampia Petrovna...

Strij se schimbă la față.

— Care Evlampia Petrovna? mă întrebă sever. Nici un fel de Evlampia. Vocea îi deveni de metal. Evlampia n-are cu asta nici o legătură, ea va monta cu Ilcin „În foișorul din curte". Eu am aprobarea fermă a lui Ivan Vasilievici. Iar dacă a început să mă sape careva, să știi că trimit scrisoare în India! Ba o dau și recomandată, dacă pe așa-i vorba, strigă amenințător, pătruns fără veste de neliniște. Dă-ncoace un exemplar, îmi ordonă, întinzînd mîna.

I-am explicat că piesa încă nu-i transcrisă.

— Unde le-o fi capul? exclamă Strij privind mînios peste umăr. Dumneata ai fost la etuvă, la Polixena Toropețkaia?

N-am înțeles nimic și doar mi-am căscat ochii la Strij.

— N-ai fost ? Astăzi ea e liberă. Chiar mîine să-ți iei un exemplar, să te duci la ea și să acționezi în numele meu ! Cu mult curaj !

În clipa aceea, un ins foarte politicos, suav, cu limbaj graseiat, apăru în dreptul lui și-i spuse cu delicatețe, dar foarte hotărît :

— Foma Sergheevici, poftiți în sala de repetiții. Începem.

Foma își vîrî îndată servieta la subțioară și se depărtă, strigîndu-mi la plecare :

— Chiar mîine te înființezi la etuvă ! Auzi ? În numele meu !

Am rămas locului și am stat multă vreme astfel, în nemișcare.

Capitolul 10

Scene din etuvă

IDEEA ! ÎN SFÎRȘIT MI-A venit ideea ! Piesa mea avea treisprezece tablouri. Stînd sus, în odaia mea, îmi pusesem înainte un cesulet vechi de argint și-mi citeam mie însumi piesa, cu glas tare, de bună seamă uimindu-mi peste măsură vecinul de alături. Isprăvind de citit cîte un capitol, făceam un semn pe o hîrtiuță. Cînd am ajuns la final, mi-am dat seama că lectura a durat trei ore încheiate. Și tot atunci

mi s-a limpezit în minte gîndul că la teatru spectacolul mai are și antracte, în timpul cărora lumea se duce la bufet. Adăogînd minutele respective, am înțeles că piesa mea nu va putea fi jucată într-o singură seară. Chinurile nocturne provocate de această problemă mă făcură să elimin unul din tablouri. Spectacolul se scurtă cu douăzeci de minute, dar nici așa nu rezolvam mare lucru. Mi-am amintit că pe lîngă antracte mai sînt și pauze. De pildă, o actriță stă pe scenă, plînge și așază un buchet de flori într-o vază. De vorbit nu vorbește, dar timpul trece. Asta înseamnă că a mormăi rolurile stînd la tine acasă e una, iar a le rosti pe scenă e cu totul altceva.

Trebuia să mai scot cîte ceva din piesă, dar ce anume nu mă tăia capul. Totul mi se părea de mare importanță și era de ajuns să-mi propun a elimina un pasaj, pentru ca întregul edificiu să se clatine din temelii și chiar am visat în nopțile acelea cum se surpă niște cornișe și cad la pămînt balcoane. Visele acelea au fost pe drept cuvînt profetice.

Atunci am izgonit unul din personaje, din care cauză tabloul respectiv se povîrni pe o coastă, apoi se risipi cu totul și nu mai rămaseră în picioare decît unsprezece.

Oricît de mult am stat să-mi bat capul după aceea, oricît de mult am fumat, n-am mai izbutit să reduc nici măcar un rînd din piesă. Zile întregi mă săgetau dureri în tîmpla stîngă. Văzînd că nu ajung la nici un rezultat, am lăsat lucrurile în voia soartei.

Şi-atunci m-am dus la Polixena Toropeţkaia. „Numai că fără Bombardov n-am să mă descurc..." gîndeam.

Într-adevăr, Bombardov îmi fu de mare ajutor. Întîi şi întîi, mă lămuri că nici India, de care mi-a fost dat să aud pentru a doua oară, şi nici etuva nu sînt vorbe de om care aiurează, că nu mi s-au năzărit. Abia atunci am înţeles pe deplin că la conducerea Teatrului Independent se aflau doi directori : Ivan Vasilievici, figura căruia o şi văzusem, precum şi Aristarh Platonovici...

— Bine, dar de ce în cabinetul unde am fost să semnez contractul era numai un singur portret : acela al lui Ivan Vasilievici ?

Aici, Bombardov, de obicei foarte îndrăzneţ, se bîlbîi :

— De ce ? Unde, la parter ? Hm... hm... nu... Aristarh Platonovici... el... adică e dincolo... portretul lui este la etaj...

Mi-am dat seama că Bombardov încă nu s-a obişnuit cu mine. O vădea limpede răspunsul său în doi peri, dar, din politeţe, n-am mai stat să-l descos... „Lumea aceasta e într-adevăr fermecătoare, dar plină de enigme..." îmi trecu prin minte.

India ? Dezlegarea era foarte simplă. Aristarh Platonovici era plecat pe atunci într-o călătorie prin India, astfel că Foma voise să-i trimită tocmai acolo recomandata cu pricina. Cît despre etuvă, nu era decît o glumă actoricească. Dăduseră această denumire (care a prins !) încăperii din faţa cabinetului de la etaj al directorului, în care lucra Polixena Vasilievna Toropeţkaia secretara lui Aristarh Platonovici...

— Dar Avgusta Avdeevna ?

— Se înţelege că-i secretara lui Ivan Vasilievici.

— Aha, aha...

— Aha ca aha, îmi spuse Bombardov privindu-mă gînditor, dar eu te sfătuiesc foarte stăruitor : caută să-i faci lui Toropeţkaia o impresie bună.

— Nu mă pricep.

— Ba, străduieşte-te !

În mînă cu manuscrisul făcut sul, am urcat la etajul de sus al teatrului şi am ajuns la uşa în dosul căreia mi se spusese că era etuva.

În faţa etuvei se mai afla şi un fel de vestibul, cu o canapea într-unul din colţuri. Ajuns acolo, am mai stat cîteva clipe locului, emoţionat, mi-am potrivit cravata şi m-am întrebat din nou în ce fel aş putea să-i fac Polixenei Toropeţkaia o impresie bună. Deodată, mi se păru că aud din spatele uşii nişte hohote de plîns. „Mi se năzare..." m-am gîndit şi-am intrat în etuvă. În clipa următoare se dovedi că ceea ce auzisem nu mi s-a năzărit de fel. Am înţeles că cucoana cu tenul dumnezeiesc, îmbrăcată într-un jerseu purpuriu, care sta la un birouaş galben ca lămîia, era însăşi Polixena Toropeţkaia şi că hohotea chiar ea.

Uimit şi neobservat de cucoană, am rămas în uşă.

Pe obrajii Polixenei şiroiau lacrimile, într-o mînă mototolea o batistă, cu cealaltă bătea în

birouaş. Un om spătos, cu petliţe verzi, cu obrazul ciupit de vărsat şi cu nişte ochi plini de spaimă şi durere, sta în faţa birouaşului, împungînd văzduhul cu mîinile.

— Polixena Vasilievna! răcnea omul cu un glas disperat, neomenesc. Polixena Vasilievna! N-au semnat-o că n-au mai avut timp! O semnează mîine!

— E o josnicie! ţipă Polixena Vasilievna. Dumneata, Demian Kuzmici, ai comis o josnicie! O josnicie!

— Polixena Vasilievna!

— Sînt convinsă că sînt intrigile celor de jos. Au profitat de faptul că Aristarh Platonovici e plecat în India, iar dumneata le-ai dat ajutor.

— Polixena Vasilievna! Drăguţo! urlă îngrozit omul. Cum poţi să crezi aşa ceva? Să-i fac una ca asta binefăcătorului meu, care...

— Nu vreau să ştiu nimic! ţipă Toropeţkaia. Totul nu-i decît o minciună odioasă! Te-au mituit.

Auzind aceasta, Demian Kuzmici răcni:

— Poli... Polixena, şi deodată hohoti el însuşi cu o voce surdă, înfricoşătoare, care aducea mai degrabă a lătrat.

În schimb, Polixena îşi înălţă braţul, ca să mai izbească o dată în birouaş, izbi cu sete, şi îşi înfipse în palmă vîrful unei peniţe care ieşea la iveală dintr-un suport de porţelan. În clipa următoare, icni scurt, sări de după birouaş, se prăvăli într-un fotoliu şi începu să azvîrle din picioruşele încălţate cu nişte pantofi lucraţi în

străinătate, pe cataramele cărora sclipeau mici briliante de sticlă.

Demian Kuzmici nici măcar nu mai răcni, ci scoase un fel de grohăit din adîncul pîntecului:

— Hristoase! Un doctor! şi se năpusti pe uşă. În urma lui m-am năpustit şi eu în vestibul.

Peste cîteva clipe trecu în goană pe lîngă mine un ins îmbrăcat în haine cenuşii, cu un flacon şi un bandaj alb în mînă, şi dispăru pe uşa etuvei.

I-am auzit răcnetul:

— Scumpa mea! Linişteşte-te!

— Ce s-a întîmplat! l-am întrebat pe Demian Kuzmici în şoaptă, stînd în vestibul.

— Ce să se întîmple, hîrîi el, rostogolind spre mine nişte ochi disperaţi şi lăcrimoşi, m-a trimis dumneaei la comisie după nişte foi de drum pentru ai noştri, să plece în octombrie la Soci... Acolo mi-au dat patru foi de drum, iar pentru nepotul lui Aristarh Platonovici nu mi-au eliberat nimic, ziceau c-a uitat nu ştiu cine s-o semneze... Acu dumneaei, doar ai auzit-o, cică aş fi umblat cu intrigi!

Ochii de martir ai lui Demian Kuzmici arătau limpede că omul e curat ca lacrima, că n-a urzit nici un fel de intrigi, ba, mai mult decît atît, că nici n-ar fi în stare de aşa ceva.

Din etuvă se auzi un ţipăt înăbuşit: „au!", iar Demian Kuzmici ţîşni din vestibul şi pieri fără urmă. După vreo zece minute, plecă şi doctorul. M-am aşezat pe canapea şi-am stat

acolo pînă ce de după ușă se auzi din nou răpăitul mașinii de scris. Atunci, mi-am luat inima în dinți și-am intrat în etuvă. Polixena Toropețkaia, potolită, cu chipul pudrat, ședea la birou și lovea cu îndîrjire clapele. I-am făcut o plecăciune, încercînd să fie o plecăciune agreabilă și, în același timp, pătrunsă de demnitate. Pe urmă am început să vorbesc cu un glas la rîndul lui demn și agreabil, din care cauză, spre marea mea uimire, sună de-a dreptul gîtuit.

Lămurind-o că sînt cutare și-am fost îndrumat la ea de către Foma, să-i dictez piesa, mă invită să iau loc și să aștept, ceea ce am și făcut.

Pereții etuvei erau împodobiți din belșug cu tot felul de fotografii, dagherotipii și poze colorate, printre care se deosebea portretul masiv, pictat în ulei, al unui bărbat impozant, în redingotă și cu favoriți mari, după moda anilor șaptezeci. Mi-am dat seama că trebuie să fie portretul lui Aristarh Platonovici, dar n-am izbutit să înțeleg cine putea să fie acea fată sau cucoană înveșmîntată în alb care trăgea cu coada ochiului de după umărul lui, ținînd în mîini un văl străveziu. Faptul m-a obsedat în asemenea măsură, încît, găsind un moment prielnic, mi-am dres glasul și i-am pus Polixenei Vasilievna întrebarea cuvenită.

După o pauză, în care Polixena își pironi ochii asupra mea, ca și cînd m-ar fi studiat cu luare-aminte, îmi răspunse, deși parcă în silă.

— Este muza inspiratoare.

— A-a! am spus eu.

Din nou răpăi mașina de scris, iar eu am continuat să cercetez cu privirea pereții din jur, și curînd mi-am dat seama că în fiecare din poze sau din fotografii Aristarh Platonovici se afla în compania altor persoane.

Astfel, o fotografie veche, îngălbenită, îl înfățișa pe Aristarh Platonovici la o margine de crîng. Aristarh Platonovici purta haine de toamnă, orășenești: palton, joben, șoșoni în picioare. Cel care îl însoțea însă era încotoșmănat într-o scurtă, de un umăr îi atîrna o tolbă veche, de celălalt o armă de vînătoare. Chipul acela, pince-nez-ul, barba căruntă mi se părură deosebit de cunoscute.

Tocmai atunci, Polixena Toropețkaia îmi demonstră că posedă proprietatea uimitoare de a face două lucruri dintr-o dată: să bată la mașină și în același timp să vadă într-un chip miraculos ce se întîmplă în jurul ei. Mă făcu să tresar în clipa cînd, fără să-mi aștepte întrebarea, spuse:

— Da, da, este Aristarh Platonovici cu Turgheniev, la vînătoare.

În același fel mi-a fost dat să aflu că cei doi bărbați cu șube pe umeri, opriți în fața hotelului „Slaveanskii Bazar", lîngă o birjă cu doi cai, erau Aristarh Platonovici și Ostrovski.

Alți patru bărbați, stînd la masă, cu un ficus în spatele lor, erau Aristarh Platonovici, Pisemski, Grigorovici și Leskov.

Cît despre fotografia următoare, nici n-a mai fost nevoie să pun vreo întrebare: bătrînul cel

desculț, într-o rubașcă lungă, cu mîinile vîrîte pe după cingătoare, cu sprîncenele stufoase, chel și cu o barbă încîlcită, nu putea fi altul decît Lev Tolstoi. Aristarh Platonovici sta în fața lui, cu o pălărie de pai pe cap, cu un sacou de vară din șantung subțire.

Acuarela următoare însă avu darul să mă uimească peste măsură. „E cu neputință!“ îmi trecu prin minte. Într-o odăiță sărăcăcioasă, sta în fotoliu un om avînd un nas lung ca un plisc, niște ochi bolnavi, neliniștiți și plete care îi cădeau în șuvițe drepte peste obrajii scofîlciți. Purta pantaloni înguști, de culoare deschisă, cu bentițe, niște ghete cu boturi patrate și un frac albastru, care îi plesnea în coate. Pe genunchi i se odihnea un manuscris cu paginile îndoite, pe masă, într-un sfeșnic de aramă, ardea o lumînare.

Un tinerel de vreo șaisprezece ani, încă fără favoriți, dar cu același năsuc disprețuitor, cu alte cuvinte însuși Aristarh Platonovici, într-un veston prea scurt pentru el, sta în picioare, cu mîinile sprijinite de tăblia mesei.

Am holbat ochii la Polixena, iar ea îmi răspunse cu voce seacă:

— Da, da. Aici, Gogol îi citește lui Aristarh Platonovici partea a doua a „Sufletelor moarte“.

Am simțit că părul mi se ridică în vîrful capului, ca și cînd cineva, din spatele meu, ar fi suflat peste el, și m-am pomenit exclamînd fără voie:

— Bine, dar cîți ani poate să aibă Aristarh Platonovici?!

La o asemenea întrebare necuviincioasă am primit și un răspuns corespunzător, iar în glasul Polixenei am deslușit o stranie vibrație:

— Pentru oameni ca Aristarh Platonovici, vîrsta n-are importanță. După cîte văd, ești surprins că în decursul activității lui, atîta lume s-a bucurat de societatea domniei-sale?

— Vai de mine! am exclamat, speriindu-mă. Dimpotrivă!... Eu... dar n-am mai spus nimic mai nimerit, pentru că îndată m-am întrebat: „Adică cum dimpotrivă? Ce tot stau să îndrug?“

Polixena tăcu, iar eu m-am gîndit: „Nu, n-am fost în stare să-i fac o impresie frumoasă. Din păcate, asta-i situația!“

Tocmai atunci, ușa se deschise și în etuvă intră cu pas vioi o altă cucoană. Îmi fu de ajuns să-i arunc doar o privire, pentru a-mi da seama că este Ludmila Silvestrovna Preahina, cea din galeria de tablouri. Totul în înfățișarea cucoanei era ca în portretul de acolo: și broboada, și batista din mîna dreaptă pe care o ținea tot ca acolo, cu degetul mic în vînt.

M-am gîndit că n-ar fi rău să-i fac și ei o impresie bună, de vreme ce tot venise acolo. Astfel, m-am înclinat cu multă politețe în fața dumisale, lucru care păru totuși să treacă neobservat.

Intrînd în fugă, cucoana izbucni într-un rîs melodios și exclamă:

— Vai, vai! Sînteţi orbi cu toţii? Nu vedeţi nimic?

— Ce anume? întrebă Toropeţkaia.

— Afară e un soare superb! Superb! exclamă Ludmila Silvestrovna, fluturîndu-şi batista, ba chiar încercînd să joace într-un picioruş. E o toamnă superbă! „Vara babelor", cum se spune pe la noi!

Polixena o privi cu nişte ochi enigmatici şi-i spuse:

— Trebuie să completaţi aici o fişă autobiografică.

Veselia Ludmilei Silvestrovna pieri brusc, iar chipul i se schimbă, încît acum n-aş mai fi recunoscut-o în portretul din galerie.

— Ce fel de fişă? O, Doamne, Dumnezeule! Acum nici vocea nu i-am mai recunoscut-o. Abia m-am bucurat şi eu de soare, mi-am deschis inima, m-am îmbogăţit sufleteşte, am înălţat floarea cea plăpîndă, abia au pornit să-mi cînte strunele, am păşit aici ca într-un templu... şi poftim... Ei bine, dă-o, dă-o încoace!

— Nu trebuie să ţipaţi, Ludmila Silvestrovna, spuse încet Toropeţkaia.

— Eu nu ţip! Nu ţip! Dar nu înţeleg nimic. E tipărit înfiorător de prost. Preahina îşi lăsă ochii să-i alunece peste foaia cenuşie a formularului, pe urmă, deodată, o dădu la o parte. Ah, te rog, scrie dumneata, scrie dumneata. Eu nu mă pricep în treburi dintr-astea.

Toropeţkaia înălţă din umeri şi luă tocul de pe birou.

— Ei bine, Preahina mă cheamă, Preahina, exclama, nervoasă, Ludmila Silvestrovna. Ei bine, Ludmila, Ludmila Silvestrovna! O ştie toată lumea, nu ascund nimic!

Toropeţkaia notă trei cuvinte în fişă.

— Cînd v-aţi născut?

Întrebarea aceasta avu asupra Ludmilei Silvestrovna un efect cu totul neaşteptat: pomeţii i se acoperiră cu pete purpurii şi îndată începu să vorbească în şoaptă:

— Preasfîntă Fecioară! Oare ce înseamnă asta? Nu înţeleg cui îi trebuie să ştie aşa ceva? Pentru ce? Bine, bine. M-am născut în mai, în mai! Ce mai vrei de la mine? Ce?

— Îmi trebuie anul, spuse încet Toropeţkaia.

Pupilele celeilalte se adunară la rădăcina nasului, iar umerii îi săltară mărunt.

— Ah, cît de mult aş dori, şopti ea, cît de mult aş dori ca Ivan Vasilievici să vadă în ce hal e martirizată o actriţă înainte de repetiţie.

— Nu, Ludmila Silvestrovna, aşa nu se poate, făcu Toropeţkaia, luaţi-vă fişa acasă şi completaţi-o cum vă este voia.

Preahina însfăcă formularul şi dădu să şi-l vîre în poşetă. Chipul îi exprima silă, iar gura îi zvîcnea cu putere.

În clipa aceea zbîrnîi telefonul şi Toropeţkaia ţipă ascuţit:

— Da! Nu, tovarăşe! Care bilete! N-am nici un fel de bilete!... Cum? Cetăţene! Dumneata mă faci să-mi pierd timpul! N-am nici... Cum? Ah! Toropeţkaia se făcu roşie în obraz. Ah! Iertaţi-mă! Nu v-am recunoscut vocea!

Da, desigur! Desigur! Le voi lăsa la controlor. Şi programul îl veţi găsi tot acolo! Dar Feofil Vladimirovici nu va veni şi dumnealui? Ne pare foarte rău! Foarte rău! Vă doresc numai, numai şi numai bine!

Ruşinată, Toropeţkaia agăţă receptorul şi spuse:

— Din cauza dumneavoastră am fost obraznică cu cine nu trebuia!

— Vai, lasă-mă, lasă-mă! strigă, nervoasă, Preahina. Floarea cea plăpîndă s-a vestejit, ziua mi-e pierdută iremediabil!

— Bine că mi-am adus aminte, făcu Toropeţkaia, să ştiţi că administratorul v-a rugat să treceţi pe la dînsul.

Obrajii Ludmilei Silvestrovna se colorară uşor. Îşi înălţă, dispreţuitoare, sprîncenele:

— Asta-i bună! Ce-o fi avînd cu mine?

— I s-a plîns de dumneavoastră Korolkova, costumiera.

— Care Korolkova? exclamă Preahina. Cine o mai fi şi asta? Ah, aşa e, mi-am adus aminte! Nici nu se putea să nu-mi amintesc şi, îndată, Ludmila Silvestrovna rîse în aşa fel, încît am simţit cum mă trece un fior de-a lungul spinării: rostogolind un „u" în surdină, cu buzele încleştate. Cum să nu-mi amintesc de această Korolkova, care mi-a stricat pliurile la rochie? M-a pîrît, care va să zică?

— Ea se plînge că din răutate aţi pişcat-o în cabină, în faţa coaforilor, spuse cu blîndeţe Toropeţkaia şi prin ochii ei de ametist trecu, fugară, o luminiţă.

Efectul produs de cuvintele Polixenei mă uimi cu desăvîrşire. Pe neaşteptate, Preahina îşi căscă gura larg şi strîmb, ca la dentist, iar din ochi îi ţîşniră două torente de lacrimi. M-am cocoşat în fotoliul meu şi nu ştiu de ce mi-am dus genunchii la gură. Toropeţkaia apăsă pe butonul soneriei şi, în clipa următoare, prin uşa crăpată se ivi capul lui Demian Kuzmici, apoi dispăru.

Cît despre Preahina, aceasta îşi duse un pumn la frunte şi ţipă cu o pătrunzătoare voce de contraltă:

— Mă vîră în mormînt! Dumnezeule, Doamne! Dumnezeule, Doamne! Dumnezeule, Doamne! Priveşte măcar tu, Fecioară Preacurată, şi vezi cum se poartă cu mine cei de la teatru! Ticălosul de Pelikan! Iar Gherasim Nikolaevici e un trădător! Îmi închipui în ce hal a putut să mă ponegrească în Sivţev Vrajek! Dar am să mă arunc la picioarele lui Ivan Vasilievici! Am să-l implor să mă asculte!... Avea acum o voce răguşită, spartă.

În clipa aceea uşa se dădu de perete şi intră în fugă medicul pe care îl mai văzusem. Ţinea în mîini un flacon şi un păhărel. Fără să pună cuiva vreo întrebare, turnă în păhărel, cu un gest vădind deprindere, din lichidul tulbure ce se afla în flacon, dar Preahina izbucni din nou cu glas hîrîit:

— Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă! Păcătoşilor! şi fugi pe uşă afară.

În urma ei se năpusti şi doctorul, exclamînd „scumpa mea!" iar în urma doctorului, ieşind

pe neaşteptate la iveală, porni în fugă Demian Kuzmici, tropăind cu picioarele sale reumatice şi ţinîndu-şi vîrfurile scoase mult în afară.

De dincolo de uşa care rămăsese deschisă se auzi plesnetul unor clape de pian, apoi, undeva departe, un glas răsunător cîntă cu patimă.

„...şi fi-vei tu pe veci crăia...a...a...“ îşi desfăşură mai larg aripile, zbură spre înălţimi : „...să-ă...“, dar uşa se închise cu un zgomot sec şi glasul pieri.

— În sfîrşit, sînt liberă, putem începe, spuse Toropeţkaia şi îmi zîmbi cu blîndeţe.

Capitolul 11

Fac cunoştinţă cu teatrul

TOROPEŢKAIA STĂPÎNEA în mod ideal arta de a bate la maşină. Nicicînd nu mai văzusem o asemenea dactilografă. Nu trebuia nici să-i dictezi semnele de ortografie, nici să-i spui într-una cine şi cînd vorbeşte. Ajunsesem pînă acolo, încît, umblînd de la un perete la altul prin etuvă şi dictîndu-i, mă opream în loc, cădeam pe gînduri, pe urmă spuneam : „Nu, staţi puţin...“ schimbam cele scrise pînă atunci, încetasem cu totul să-i spun cine vorbeşte, aci mormăiam în surdină, aci vorbeam cu glas tare, dar orice aş fi făcut, de sub mîna Polixenei ieşeau continuu, aproape fără ştersături, pagini cu un număr de semne ideal şi fără nici un fel de greşeli gramaticale, încît le puteai duce direct la tipografie.

În general, Toropeţkaia ştia meseria şi se descurca de minune. Ne acompania într-una zbîrnîitul telefonului. Un timp, mi-a cam întrerupt şirul gîndurilor, curînd însă, am ajuns să mă obişnuiesc atît de mult cu el, încît începuse să-mi placă. Polixena rezolva treburile celor care îi telefonau cu o iscusinţă demnă de toată lauda. Striga de la bun început în receptor :

— Da ? spune, tovarăşe, mai repede, că sînt ocupată ! da ?

Dînd de o asemenea primire, tovarăşul de la celălalt capăt al firului rămînea derutat, spunea cine ştie ce prăpăstii, iar Toropeţkaia îl punea numaidecît la punct.

Sfera de preocupări a Polixenei era foarte vastă. Am înţeles aceasta din convorbirile ei telefonice.

— Da, spunea Toropeţkaia, să ştii că ai greşit telefonul. Eu n-am nici un fel de bilete... Am să te împuşc ! (Asta, mie, repetînd fraza pe care abia o scrisese.)

Din nou telefonul.

— Toate biletele au fost vîndute, spunea Toropeţkaia, nu, nu am bilete de favoare... Prin asta n-ai să-mi dovedeşti nimic ! (Mie.)

„Acum încep să înţeleg, m-am gîndit, cît de mulţi amatori de a merge gratis la teatru sînt la Moscova. Un lucru e ciudat : nici unul din ei nu va încerca să călătorească gratis cu tram-

vaiul. Nici unul nu va intra într-o prăvălie să ia pe gratis de acolo o cutie de sardele. Atunci, de ce consideră că la teatru nu-i nevoie să plătească intrarea ?"

— Da ! da ! țipa Toropețkaia în receptor. Calcutta, Punjab, Madras, Allahabad... Nu, adresa n-o dăm ! Da ? mi se adresa mie.

— Nu voi permite ca dumnealui să cînte serenade spaniole la geamul logodnicei mele, exclamam cu ardoare, alergînd de colo pînă colo prin etuvă.

— Logodnicii mele... repeta Toropețkaia. Mașina suna mereu din clopoțel. Din nou zbîrnîia telefonul.

— Da ! Teatrul Independent ! N-am nici un fel de bilete ! Logodnicii mele...

— Logodnicii mele ! spuneam. Ermakov își trîntește jos chitara și iese în fugă pe balcon.

— Da ? Independentul ! N-am nici un bilet !... balcon.

— Ana se avîntă... ba nu, pur și simplu pleacă cu el.

— Pleacă... da ? A, da. Tovarășe Butovici, o să găsiți biletele la Filea, la birou. Cu bine.

— „*Anna*. El se va împușca !

Bahtin. Ba nu se va împușca !"

— Da ! Bună ziua ! Da, cu dînsa. Pe urmă în Insulele Andamane. Din păcate, nu vă pot adresa, Albert Albertovici... Nu se va împușca !...

Pot afirma încă o dată că Polixena Toropețkaia își făcea meseria într-un mod ireproșabil. Bătea la mașină cu ambele mîini și cu toate cele zece degete. Îndată ce suna telefonul, continua să bată cu o singură mînă, cu cealaltă ridica receptorul și se apuca să strige : „Calcutta nu i-a plăcut ! Se simte satisfăcător..." Intra mereu Demian Kuzmici, venea în fugă pînă în fața birouașului și-i întindea Polixenei niște hîrtiuțe. Toropețkaia le citea cu ochiul drept, le ștampila, iar cu mîna stîngă dactilografia : „Armonica se pornise să cînte cu veselie, totuși..."

— Ba nu, stați, stați puțin ! strigam, întrerupînd-o, nu cu veselie, ci cumva cu bravură... Sau nu, nici așa... stați puțin, mă holbam tîmp la peretele din fața mea, neștiind cum ar putea să cînte o armonică. În acest răstimp, Toropețkaia se pudra, spunea la telefon unei oarecare Missi că balenele pentru corset le va aduce în curînd Albert Albertovici de la Viena. Tot felul de oameni intrau și ieșeau din etuvă, și un timp îmi fu rușine să dictez de față cu ei, simțindu-mă ca un om în pielea goală, printre alții îmbrăcați, dar m-am obișnuit destul de repede.

Se arăta cînd și cînd Mișa Panin, și de fiecare dată, trecînd pe lîngă mine, mă strîngea de umăr, ca și cum mi-ar fi urat spor la muncă, apoi dispărea în dosul unei uși, dincolo de care era, după cum am aflat, cabinetul său analitic.

Mai venea și Ivan Alexandrovici Poltorațki, președintele corporației regizorilor, un om bine ras, cu un profil de roman din perioada decă-

derii imperiului şi cu buza de jos ieşită emfatic în afară.

— *Mille pardons*. Aţi ajuns la actul doi? Grandios! exclama el şi intra pe uşa cealaltă, săltîndu-şi comic picioarele, spre a arăta că nu vrea să facă zgomot. Uşa se deschidea în răstimpuri, iar atunci Poltoraţki se auzea vorbind la telefon.

— Mi-e totuna... eu sînt un om fără prejudecăţi... E chiar original să vii la hipodrom în izmene. Dar India nu va accepta... Da, domnule, le-a cusut tuturor la fel: şi prinţului, şi soţului, şi baronului... Leit izmene, şi după fason, şi după culoare!... Ce să-i spui? Îi spui să facă pantaloni ca lumea. Nu mă interesează! Să-i transforme. Ia mai dă-l dracului! Minte de stinge! Petea Dietrich nu poate să deseneze asemenea costume! A desenat nişte pantaloni ca toţi pantalonii. Am toate schiţele în faţă! Petea... Ba, rafinat sau nerafinat, să ştii că poartă şi el pantaloni! Asta-i om cu cap!

Cînd clocotul zilei de lucru se înteţi, iar eu, punîndu-mi mîinile în cap, încercam să-mi dau seama cum s-ar putea spune mai precis că, iată... omul cade la pămînt... scapă pistolul din mînă... oare îi curge sînge sau nu-i curge? intră pe uşa etuvei o actriţă tînără, îmbrăcată modest, şi exclamă cu un glas melodios:

— Bonjur, iubita mea Polixena Vasilievna! Ţi-am adus nişte flori.

O pupă pe Toropeţkaia şi-i aşeză pe birou un mănunchi de ochiul-boului.

— Despre mine nu se aude nimic din India?

Polixena răspunse „ba da" şi scoase din birou un plic umflat. Actriţa se agită, tulburată.

— „Spuneţi-i Veşniakovei, citi Toropeţkaia, că am rezolvat problema cu rolul Xeniei..."

— Vai! Mai departe, mai departe!... exclamă Veşniakova.

— „Mă aflam cu Praskovia Feodorovna pe malul Gangelui şi în momentul acela mi-a venit ideea. Fapt e că Veşniakova nu trebuie să intre în scenă pe uşa din mijloc, ci numai pe cea laterală, de lîngă pian. Să nu uite că doar cu puţin timp înainte şi-a pierdut soţul, aşa că nu s-ar putea hotărî în nici un caz să intre pe uşa din mijloc. Va păşi încet, cu umblet de călugăriţă, cu ochii în pămînt şi va ţine în mînă un mănunchi de romaniţe, lucru atît de tipic pentru o văduvă..."

— Doamne! Cît adevăr! Ce profunzime! exclamă Veşniakova. Aşa este! De aceea mă incomoda uşa din mijloc!

— Staţi puţin, continuă Polixena, staţi că mai este ceva, apoi citi: „Totuşi, Veşniakova n-are decît să intre pe unde îi place! După ce mă întorc, le lămurim pe toate. Gangele nu mi-a plăcut, am impresia că acestui fluviu îi lipseşte ceva..." Nu, asta nu mai e pentru dumneavoastră, observă Toropeţkaia.

— Polixena Vasilievna, vorbi grăbită Veşniakova, scrie-i te rog lui Aristarh Platonovici că-i sînt teribil, teribil de recunoscătoare!

— Bine.

— N-aş putea să-i scriu chiar eu?

— Nu, răspunse Polixena. Domnia-sa și-a exprimat dorința să nu-i scrie nimeni în afară de mine. Scrisorile l-ar obosi și l-ar sustrage de la meditație.

— Înțeleg, înțeleg! exclamă Veșniakova și, sărutînd-o pe Toropețkaia pe amîndoi obrajii, se îndepărtă.

Apoi intră un ins durduliu, energic, între două vîrste și, cu gura pînă la urechi, strigă chiar din prag:

— Anecdota cea nouă ați auzit-o? Pardon, văd că scrieți!

— Nu-i nimic, sîntem în pauză, spuse Toropețkaia, iar omul cel gras, strălucind de bucurie, de bună seamă nemaiizbutind să se abțină, se aplecă la urechea ei. Totodată își agită brațele, chemînd lumea să-i asculte anecdota. Veni să-l asculte Mișa Panin, se arătă și Poltorațki, li se mai adăogară și alții. Capetele tuturor se aplecară peste birou. La ureche îmi ajunse o frază: „Și tocmai atunci soțul se întoarce în salon..." În jurul biroului se auziră rîsete. Glasul mai spuse ceva în șoaptă, după care pe Mișa îl apucă obișnuitul său acces de rîs: „ah, ah, ah", Poltorațki strigă: „E grandios!", iar omul cel gras izbucni într-un rîs fericit și îndată se repezi pe ușă, strigînd:

— Vasea! Vasea! Stai să-ți vînd un banc grozav!

Dar nu izbuti să-i vîndă bancul, căci Toropețkaia îl întoarse din drum.

Aflarăm că Aristarh Platonovici amintea în scrisoare și de omul cel gras.

„Transmiteți-i lui Elaghin, citi Toropețkaia, că, pe parcursul spectacolului, trebuie să evite realizarea prematură a unor scopuri pe care și le propune, lipsă care pînă acum l-a cam caracterizat."

Elaghin se schimbă la față și încercă să se uite și el în scrisoare.

„Spuneți-i, continuă Toropețkaia, că în scena seratei din apartamentul generalului el nu trebuie să-i sărute dintr-o dată mîna nevestei colonelului, ci, mai întîi, să facă un ocol în jurul mesei, și să zîmbească nedumerit. Doar e proprietarul unei fabrici de băuturi spirtoase și n-ar veni pentru nimic în lume să sărute din prima clipă mîna unei cucoane, ci..."

— Nu înțeleg! rosti Elaghin. Iertați-mă, dar nu înțeleg. Făcu un ocol prin odaie, ca și cînd ar fi umblat în jurul unei mese. Nu, să știți că nu-mi dau seama. Îmi vine peste mînă!... Nevasta colonelului să stea chiar în fața mea, iar eu să încep a umbla de colo pînă colo... Nu pricep!...

— Vreți să spuneți că ați înțeles această scenă mai bine decît Aristarh Platonovici? i-o întoarse pe un ton de gheață Toropețkaia.

Întrebarea îl zăpăci pe Elaghin.

— Nu, eu n-am spus așa ceva... Obrajii i se acoperiră de roșeață. Dar, judecați și dumneavoastră... Și mai ocoli o dată încăperea.

— Cred că ar trebui să bateți mătănii în fața lui Aristarh Platonovici, că tocmai de acolo, din India...

— Ce tot îi dăm zor cu mătănii, mereu cu mătănii, mormăi pe neaşteptate Elaghin.

„Oho, bravo lui", m-am gîndit, privindu-l cu atenţie.

— Mai bine, ascultaţi ce mai scrie Aristarh Platonovici, spuse Toropeţkaia şi citi mai departe: „Totuşi, n-are decît să facă precum doreşte. După ce mă întorc, piesa o să fie clară pentru toată lumea."

Elaghin se înveseli şi ne făcu tuturor o surpriză. Îşi flutură mîna pe lîngă un obraz, pe urmă pe lîngă celălalt şi mi se păru că i-au crescut ca prin farmec o pereche de favoriţi. După aceea se făcu mai mic de statură, îşi umfla nările cu îngîmfare şi, vorbind printre dinţi şi ciupindu-şi favoriţii, repetă tot ceea ce se spusese despre dînsul în scrisoare.

„Mare actor!", m-am gîndit. Înţelesesem pe loc că-l imită pe Aristarh Platonovici.

Polixenei îi năvăli sîngele în obraz. Începu să respire greu.

— V-aş ruga foarte mult!...

— De fapt, dacă am sta să ne gîndim... rosti printre dinţi Elaghin, pe urmă înălţă din umeri şi spuse, de data aceasta cu vocea sa obişnuită: nu, totuşi nu înţeleg! şi ieşi din odaie. L-am văzut că mai face un ocol prin vestibul, mai înălţă o dată din umeri, nedumerit, pe urmă nu l-am mai văzut de loc.

— Of, mijlocaşii ăştia! vorbi Toropeţkaia. N-au nimic sfînt. L-ai auzit ce-i în stare să spună?

— Hm, i-am răspuns, neştiind ce să zic şi, mai ales, neînţelegînd ce vrea să însemne cuvîntul „mijlocaşi".

Către sfîrşitul acelei zile, se văzu limpede că în etuvă piesa nu se poate scrie. Aşa fiind, Polixena fu eliberată pentru două zile de obligaţiile sale directe şi am fost mutaţi amîndoi într-una din cabinele actriţelor. Gîfîind din greu, Demian Kuzmici duse acolo şi maşina de scris.

„Vara babelor" se apropia de sfîrşit, cedînd locul unei toamne ploioase. Pe fereastră se prelingea în odaie o lumină mohorîtă. Mă aşezasem pe o cuşetă mică, reflectîndu-mi chipul în oglinda dulapului, iar Polixena se instalase pe un taburet, minuscul şi el. Mă simţeam ca un fel de clădire cu două etaje. În cel de sus domnea o hărmălaie şi o dezordine de necrezut. Toate trebuiau acolo rînduite cu grijă. Eroii atît de pretenţioşi ai piesei îmi încărcau sufletul de nelinişte şi încordare. Fiecare din ei cerea nişte cuvinte care să i se potrivească numai lui, fiecare voia să iasă în evidenţă, dîndu-i pe ceilalţi la o parte. E tare greu să redactezi o piesă! Etajul de sus zumzăia în capul meu şi forfotea de lume, împiedicîndu-mă să-mi satur inima cu liniştea şi pacea care domneau la cel de jos. Din pereţii cabinei mici, cît o bomboniera, mă priveau zîmbind cu nişte zîmbete artificiale mai multe femei cu buze exagerat de voluptoase şi cu umbre tot atît de nenaturale în jurul ochilor. Femeile purtau crinoline sau malacovuri. Printre ele, îşi arătau dinţii sclipitori nişte băr-

bați prezentabili, cu jobene în mîini. Unuia dintre ei îi spînzurau de pe umeri niște epoleți groși de aur. Nasul borcănat, de bețiv, i se lăsase în jos, iar gîtul și obrajii îi erau spintecați de niște cute adînci. Nu mi-am dat seama că este Elaghin, decît după ce mi-o spuse Polixena.

Mă uitam la fotografii, atingeam ușor, ridicîndu-mă de pe cușetă, lampadarele care nu se mai aprindeau, pudrierele fără pudră, inspiram mireasma abia simțită a unor farduri necunoscute și fumul aromat al țigărilor pe care le adusese cu ea Polixena. Era liniște. N-o întrerupea decît tăcănitul mașinii de scris, clopoțelul ei melodios și doar din cînd în cînd scîrțîia încet parchetul. Pe ușa întredeschisă vedeam trecînd în răstimpuri femei în vîrstă, mici și uscățive, care duceau în brațe maldăre de fuste apretate.

Din cînd în cînd, marea tăcere din acel coridor mohorît o tulburau exploziile surde ale unei orchestre depărtate, precum și niște strigăte amenințătoare, venind și ele parcă de pe alt tărîm. Acum însă știam că pe scena cea mare, dincolo de păienjenișul străvechilor coridoare, scări și urcușuri, au loc repetițiile piesei „Stepan Razin".

Ne apucam de scris pe la orele douăsprezece, iar la două făceam pauză. Polixena se ducea în biroul său să-și rînduiască gospodăria, iar eu coboram la bufet, unde se putea bea oricînd un ceai fierbinte.

Ca să ajung acolo, trebuia să părăsesc coridorul și să ies pe scară. Acolo, farmecul tăcerii se destrăma îndată. Pe scară urcau actori și actrițe, în spatele unor uși albe zbîrnîiau telefoane, iar un alt telefon le răspundea de undeva din străfundurile parterului. Tot acolo, jos, sta de planton cîte unul din curierii cu care făcea instrucție Avgusta Menajraki. Vedeam apoi o ușă de fier, medievală, niște trepte învăluite în taină și, dincolo de ele, un fel de prăpastie ale cărei ziduri amețitoare, din cărămidă verzuie, se pierdeau în sus, prin semiîntuneric. Sprijinite de marginile prăpastiei, se înălțau, în șiruri prelungi, decorurile. Peste ramele lor gălbui, de lemn, se zăreau, mîzgălite cu vopsea neagră, inscripții misterioase: „Fund.1.stg.", „Prinț. spate", „Dormitor actul III". O poartă largă și înaltă, înnegrită de vreme, cu o ușiță tăiată într-o parte și ferecată cu un lacăt cît toate zilele, se găsea în dreapta și am aflat că ducea spre scenă. O poartă aidoma celei dintîi se înălța în stînga, răspunzînd afară, în curte. Mai mulți muncitori cărau pe acolo, din magazie, decorurile care nu izbutiseră să încapă între zidurile prăpastiei. Întîrziam de fiecare dată în strîmtoarea îngustă să visez în voie, fără să mă tulbure cineva și, într-adevăr, izbuteam s-o fac, căci, numai arareori întîlneam cîte un drumeț pe cărarea strîmtă dintre decoruri, unde, ca să-i fac loc să treacă pe lîngă mine, trebuia să mă lipesc cu spatele de mucavaua practicabilelor.

Arcul care sugea aerul, sîsîind ca un şarpe — un cilindru de oţel prins de tăblia uşii — mă lăsa anevoie să trec pragul. Zgomotul paşilor pierea îndată, porneam încet de-a lungul covorului, aflam după mînerul cu cap de leu intrarea în cabinetul de lucru al lui Gavriil Stepanovici şi, trecînd mai departe, peste pardoseala acoperită cu postav soldăţesc, coboram către sala prin care se mişcau nişte siluete şi de unde răsuna zumzet de glasuri — spre bufetul unde se putea bea un pahar de ceai.

Privirea celui care venea la bufet o atrăgea mai întîi un samovar uriaş de mai multe vedre, care trona în dosul tejghelei, apoi, lîngă acesta, un omuleţ pirpiriu, în vîrstă, chelbos, cu o mustaţă pleoştită şi cu nişte ochi atît de trişti, încît cel care îl vedea pentru prima oară era îndată cuprins de milă şi îngrijorare. Oftînd amarnic, omuleţul cel trist sta la tejghea şi privea ţintă mormanul de sandvişuri cu icre negre şi cu brînză dinaintea lui. Actorii veneau la bufet, luau din bunătăţile rînduite pe tejghea şi atunci ochii bufetierului se umpleau de lacrimi. Nu-l bucurau nici banii care i se plăteau pentru sandvişuri, nici faptul că lucrează la cel mai de seamă bufet din capitală, cel de la Teatrul Independent. Nu-l bucura nimic ; de bună seamă îl durea inima la gîndul că lumea avea să înfulece îndată tot ce se află pe tava de pe tejghea şi să golească în întregime giganticul samovar de aramă sclipitoare.

Prin cele două ferestre se strecura lumina mohorîtei zile de toamnă, pe unul din pereţi licărea, fără să se stingă vreodată, un candelabru cu abajurul ca o lalea de sticlă, iar colţurile încăperii dispăreau într-un veşnic şi sumbru semiîntuneric.

Mă simţeam stingherit printre atîţia oameni străini, necunoscuţi, care şedeau la mese, îmi era teamă să mă apropii de ei, deşi tare aş fi dorit s-o fac. Din jurul meselor se auzeau rîsete înăbuşite, toată lumea avea cîte ceva de povestit.

După ce beam un pahar de ceai şi mîncam un sandviş cu brînză, o porneam către alte cotloane ale teatrului. Cel mai mult ajunsese să-mi placă ungherul care purta numele de „oficiu".

Locul acela se deosebea radical de toate celelalte, pentru că era singurul din teatru unde domnea o larmă neîncetată şi unde, ca să zic aşa, pătrundea în valuri viaţa oraşului.

Oficiul era alcătuit din două încăperi. Cea dintîi era îngustă ca un tramvai şi, ca să intri acolo, trebuia să cobori pe nişte trepte atît de strîmte şi alunecoase, încît cel care venea pentru prima oară la teatru trebuia neapărat să tragă o căzătură. În odaia aceea şedeau în permanenţă doi curieri : Katkov şi Bakvalin. În faţa lor, pe o măsuţă, se aflau două telefoane. Telefoanele sunau fără încetare.

Mi-am dat seama foarte repede că la ambele telefoane era chemată mereu aceeaşi per-

soană, iar acea persoană şedea în odăiţa învecinată, pe uşa căreia se înşira o inscripţie :

Filipp Filippovici Tulumbasov
responsabil cu ordinea interioară

Nimeni nu se bucura la Moscova de o popularitate mai mare ca cea a lui Tulumbasov şi, pesemne, nici n-o să se bucure vreodată. Mi se părea că întreg oraşul se zbate să ajungă la cele două telefoane, la Tulumbasov, şi, într-adevăr, ba Katkov, ba celălalt, Bakvalin, îi tot făceau legătura lui Filipp Filippovici cu lumea care ardea de nerăbdare să-i vorbească.

Mi-a spus cineva într-o zi, sau poate că am visat cîndva, că Iuliu Cezar izbutea să facă mai multe lucruri dintr-o dată, de pildă, să citească ceva şi, în acelaşi timp, să asculte ceea ce i se spunea.

Depun aici mărturie că însuşi Iuliu Cezar s-ar fi pierdut cu firea, dacă ar fi fost adus să-i ţină locul lui Filipp Filippovici.

În afara celor două telefoane care zbîrnîiau sub palmele transpirate ale lui Bakvalin şi Katkov, se mai aflau alte două chiar pe masa lui Filipp Filippovici, iar un al treilea, de tip străvechi, era prins în perete.

Filipp Filippovici, un ins blond şi grăsuliu, cu chipul rotund, plăcut la înfăţişare, cu nişte ochi neobişnuit de vioi, în adîncul cărora se ascundea însă, nevăzută de nimeni, o tristeţe pesemne îndelung tăinuită, de nelecuit, se instalase foarte comod într-un colţ al odăii, dincolo de o barieră joasă de lemn. Afară putea să fie zi

sau noapte, dar în biroul lui Filipp Filippovici era mereu seară, iar pe masa de scris îi sta aprinsă fără încetare o lampă cu abajur de sticlă verde. Tot acolo, chiar în faţa lui se mai aflau patru calendare acoperite în întregime cu inscripţii stranii, de felul acestora : „Prean. 2. part. 4.", „13. dim. 2.", „Mon. 77727" şi altele cam la fel.

Însemnări aidoma se înşirau şi peste paginile a cinci blocnotesuri mari, aflate şi ele pe masă. Pe parchet, în dreptul lui Filipp Filippovici se înălţa momîia împăiată a unui urs cu blană cafenie. În loc de ochi, ursul avea montate nişte becuri mici, electrice. Bariera cea îngustă îl despărţea de lumea înconjurătoare, iar peste acea barieră, la orice oră din zi şedeau culcaţi pe burtă tot felul de cetăţeni, purtînd cele mai felurite veşminte. Pot să afirm cu toată certitudinea că pe dinaintea lui Filipp Filippovici se perinda, acolo, întreaga ţară. Treceau prin faţa lui persoane aparţinînd tuturor categoriilor sociale, claselor, convingerilor, sexelor şi vîrstelor. Unor femei sărăcăcios îmbrăcate, cu pălării soioase pe cap, le luau locul militari cu petliţe de diferite culori. Militarii cedau locul unor bărbaţi eleganţi, cu blănuri de vizon la paltoane şi gulere tari la cămăşi. Printre gulerele tari se zărea, cînd şi cînd, cîte o rubaşcă de stambă. O şapcă azvîrlită peste pletele în neorînduială. O cucoană cu trup superb, într-o capă de hermină. O căciulă cu clape, o mutră cu vînătăi la ochi. Un adolescent de sex femenin cu năsucul pudrat. Un ins cu cizme de vînătoare, legat la brîu cu

o cureluşă. Încă un militar cu un singur romb[1] la gulerul vestonului. Un cetăţean cu obrajii bărbieriţi şi cu capul înfăşurat în bandaje albe. O bătrînă cu falca tremurînd, cu ochii sticloşi, vorbindu-i însoţitoarei sale în franţuzeşte, respectiva însoţitoare fiind încălţată cu nişte galoşi bărbăteşti. Un cojoc.

Cei care n-aveau loc să se culce cu burta peste barieră se îmbulzeau în spatele celorlalţi, agitînd în răstimpuri nişte bileţele mototolite şi strigînd cu sfială : „Filipp Filippovici !" Din cînd în cînd, îşi făceau loc prin mulţime bărbaţi şi femei fără paltoane, îmbrăcaţi doar cu nişte bluziţe subţiri şi cu sacouri. Îmi dădeam seama că sînt actriţe şi actori ai Teatrului Independent.

Dar şi aceştia, ca şi toţi ceilalţi care se străduiau din răsputeri să ajungă la barieră, aveau, cu foarte rare excepţii, o înfăţişare din cele mai slugarnice şi arborau cu toţii nişte zîmbete mieroase, linguşitoare. Fiecare din ei venea la Filipp Filippovici cu o rugăminte şi fiecare din ei îi aştepta răspunsul pe drept cuvînt cu sufletul la gură.

Cele trei telefoane zbîrnîiau fără încetare şi, de cele mai multe ori, se porneau să sune tustrele laolaltă. Pe Filipp Filippovici faptul nu părea să-l tulbure. Cu o mînă lua receptorul telefonului din dreapta şi-l aşeza peste umărul drept, sprijinindu-l cu obrazul, cu cea stîngă lua celălalt receptor, apăsîndu-l de urechea stîngă, iar

[1] Galon indicînd gradul de sublocotenent în armata sovietică înaintea celui de al doilea război mondial.

după ce îşi elibera mîna stîngă, lua cu ea şi cîte unul din bileţelele care i se întindeau de după barieră. În felul acesta, sta de vorbă cu trei persoane deodată : vorbea în receptorul din stînga, apoi în cel din dreapta şi în cele din urmă cu solicitantul din faţă. Apoi din nou în cel din stînga, în cel din dreapta, şi la sfîrşit cu solicitantul. În cel din dreapta, în cel din stînga, cu solicitantul, stîngul, stîngul, dreptul, dreptul...

Pe urmă azvîrlea dintr-o dată cele două receptoare în furcile lor şi, eliberîndu-şi amîndouă mîinile, lua cu ele alte două bileţele. Dînd la o parte una din hîrtiuţe, ridica furca telefonului de culoare galbenă, asculta o clipă, spunea „Sunaţi mîine la trei", aşeza receptorul şi-i spunea solicitantului „Nu pot să fac nimic".

Încetul cu încetul, am început să înţeleg ce anume i se solicita lui Filipp Filippovici. Lumea îi cerea bilete de spectacol.

Aceste bilete îi erau cerute în cele mai diferite chipuri. Erau unii care încercau să-i demonstreze că au venit tocmai din Irkutsk, pleacă înapoi la noapte, dar nu sînt în stare să părăsească oraşul fără a vedea „Fata fără zestre". Altcineva îi spunea că este ghid turistic la Ialta. Un altul că-i şeful nu mai ştiu cărei delegaţii. Un altul nu era nici ghid şi nici şef, ci declara pur şi simplu : „Sînt Petuhov, îţi aminteşti ?" Actorii şi actriţele îi spuneau „Filea, fă-mi rost şi mie..." Un oarecare o ţinea într-una : „Dau oricît, suma nu contează..."

— Îl cunosc pe Ivan Vasilievici de douăzeci şi opt de ani, se pornea deodată să fonfăie o

bătrînă, pe cap cu o beretă roasă de molii. Sînt convinsă că n-o să mă refuze...

— Vă dau în picioare, făcea brusc Filipp Filippovici și, fără să mai aștepte vreo rugăminte, îi întindea un minuscul petec de hîrtie.

— Sîntem opt inși... începea să zică un altul, rotofei, dar și acestuia vorbele îi rămîneau în gît, căci Filea îi striga îndată :

— Pentru cele neocupate ! și-i întindea o altă hîrtiuță.

— Vin de la Arnold Arnoldovici, își deschidea gura un tînăr, îmbrăcat cu un lux îndoielnic.

„Îți dau în picioare" îi ziceam în gînd, dar n-o nimeream.

— Nu pot să-ți fac nimic, răspundea brusc Filea, trecîndu-și doar o singură dată ochii peste chipul tînărului.

— Bine, dar Arnold...

— Nu pot, înțelege-mă.

Și tînărul pierea, de parcă intra în pămînt.

— Eu și cu soția... își deschidea gura un ins grăsuț, cu chelie.

— Pentru mîine doriți ? îl întreba Filipp Filippovici, scurt și cu vioiciune.

— Cum să nu !

— La casă ! exclama Filea. Grasul își făcea loc să iasă afară, ținînd în mîini o nouă fițuică, iar Filea răcnea din nou în receptorul telefonului : „Nu ! Mîine !" și, totodată, citea cu ochiul stîng biletul următor, întins din șirul mereu înnoit al solicitanților.

Încetul cu încetul mi-am dat seama că Filipp Filippovici nu se conducea după aspectul exterior al celor de la barieră și cu atît mai puțin după hîrtiuțele lor unsuroase. Se găseau unii îmbrăcați modest, ba chiar sărăcăcios, care, făcîndu-mă să rămîn uimit, căpătau cîte două locuri gratuite în rîndul al patrulea, și dimpotrivă, erau alții, bine îmbrăcați, care plecau fără nici un rezultat. Unii aduceau cu ei niște delegații frumos dactilografiate, arătînd că sînt veniți din Astrahan, din Evpatoria, Vologda, Leningrad, fără ca acestea să-i ajute cu ceva, și, dimpotrivă, veneau în răstimpuri alții, modești și tăcuți, care nici măcar nu deschideau gura, ci doar își întindeau mîna peste barieră, pentru ca în momentul următor să și capete biletul solicitat.

Judecînd mai temeinic, mi-am dat seama că grăsunul dinaintea mea avea darul de a cunoaște la perfecție sufletul omenesc. Înțelegînd aceasta, m-am simțit tulburat și m-a trecut un fior prin inimă. Într-adevăr, aveam în față un om care citea în suflete ca într-o carte deschisă, izbutind să pătrundă pînă în străfundurile conștiinței celor din jurul său. Un om care le ghicea dorințele cele mai ascunse, care le cunoștea patimile, viciile, care știa tot ce încercau să ascundă, dar și tot ce aveau mai bun în ei. În primul rînd însă, le cunoștea drepturile. Știa cine și cînd anume trebuie să vină la Teatru, cine are dreptul să stea în rîndul patru și cine trebuie să se chinuiască sus, la balcon, șezînd pe o treaptă a scării, cu speranța nebunească în suflet că poate prin cine știe ce întîmplare miraculoasă

va izbuti să găsească, în cele din urmă, un loc liber.

Am înţeles că şcoala lui Filipp Filippovici era o înaltă şcoală.

De fapt, avusese timp să cunoască lumea, de vreme ce în toţi cei cincisprezece ani de serviciu ai săi îi trecuseră pe dinainte zeci de mii de oameni. Printre aceştia erau ingineri, chirurgi, actori, organizatori ai mişcării feministe, delapidatori, gospodine, mecanici, institutori, mezzosoprane, zidari, chitarişti, hoţi de buzunare, dentişti, pompieri, fetişcane fără ocupaţie precisă, fotografi, planificatori, piloţi, exegeţi ai lui Puşkin, preşedinţi de colhozuri, cocote clandestine, jochei de curse, instalatori, vînzătoare de la magazinele universale, studenţi, frizeri, proiectanţi, poeţi lirici, criminali de drept comun, profesori, foşti proprietari de imobile, pensionare, învăţători de ţară, pivniceri, violoncelisti, scamatori, femei divorţate, responsabili de cafenele, pocherişti, homeopaţi, acompaniatori, grafomani, controloare de bilete la conservator, chimişti, dirijori, atleţi, şahişti, laboranţi, vagabonzi, contabili, schizofrenici, degustători, manichiureze, socotitori, foşti preoţi, speculanţi, fototehnicieni.

Atunci pentru ce mai avea nevoie Filipp Filippovici de hîrtiuţe mîzgălite în fuga condeiului ?

O singură privire şi doar cîteva cuvinte ale noului venit îi erau de ajuns pentru a-şi da seama ce drepturi are acesta şi atunci Filipp Filippovici binevoia să-i răspundă scurt şi concis, şi răspunsurile sale nu dădeau greş niciodată.

— Am cumpărat ieri, spunea o doamnă foarte emoţionată, am cumpărat ieri două bilete pentru „Don Carlos", le-am pus în poşetă, şi cînd am venit acasă...

Filipp Filippovici se şi repezea să apese pe butonul soneriei şi, fără a se mai uita la doamna din faţa lui, striga :

— Bakvalin ! S-au pierdut două bilete... rîndul ?

— Unsprezece.

— Din rîndul unsprezece. Să intre. Să stea jos... Să verifici !

— Am înţeles, răcnea Bakvalin, doamna pierea ca prin farmec, iar peste barieră se şi prăvălea altcineva, răcnind cu glas hîrîit că a doua zi dimineaţă trebuie să plece în provincie.

— Ăsta nu-i un procedeu ! se repezea înciudată o altă cucoană şi ochii îi revărsau văpăi. A împlinit demult şaisprezece ani ! Nu vă uitaţi că mai poartă pantaloni scurţi...

— Noi nu ne uităm, doamnă, la pantalonii oamenilor, îi răspundea Filea cu o voce metalică. Legea nu permite copiilor pînă la cincisprezece ani să vizioneze spectacole de teatru. Şezi, mă, pe scaun, i se adresa îndată, pe un ton familiar, unui actor ras proaspăt :

— Păi cum vine asta, ţipa cucoana pusă pe scandal. În faţa mea au intrat în sală trei puştani cu pantalonii cît toate zilele. Să ştiţi că vă reclam !

— Acei puştani, doamnă, îi răspundea Filea, erau nişte pitici veniţi din Kostroma.

O clipă, se lăsa tăcere. Ochii cucoanei se stingeau. Atunci Filea îşi arăta dinţii rînjind în aşa fel, încît pe cucoană o treceau fiorii. Lumea care se îmbulzea la barieră chicotea cu răutate.

Un actor, galben la obraz, cu ochii tulburi exprimînd suferinţă, se apleca dintr-o parte peste barieră şi rostea în şoaptă :

— Mă doare capul de nu te văd...

Fără să se mire şi fără să se întoarcă pe scaun, Filea îşi întindea braţul spre peretele de alături, deschidea un dulăpior, găsea, pe pipăite, o cutiuţă, scotea din ea o caşetă, i-o întindea celui suferind şi-i spunea :

— Ia-o cu puţină apă... Vă ascult, coniţă.

Ochii coniţei pluteau în lacrimi, pălăria îi alluneca pe o ureche. Era tare supărată şi îşi sufla mereu nasul într-o batistă murdară. Declara sughiţînd că, venind cu o seară înainte acasă, tot de la spectacolul cu „Don Carlos“, a descoperit cu spaimă că-şi pierduse poşeta. Or, în poşeta aceea avusese o sută şaptezeci şi cinci de ruble, o pudrieră şi o batistă.

— Foarte rău, coniţă, îi spunea Filea cu un glas sever, banii trebuie păstraţi la casa de economii, nu în poşetă.

Coniţa îşi căsca ochii, uimită. Nu se aştepta să fie tratată cu atîta cruzime.

Dar Filea trăgea îndată un sertar al biroului şi, o clipă mai tîrziu, poşeta buclucaşă, cu închizătoarea înfăţişînd o sirenă din metal îngălbenit, se şi afla în mîinile coniţei. Femeia îngăima cuvinte de mulţumire.

— Filipp Filippovici, a sosit mortul, se auzea raportînd glasul lui Bakvalin.

Lampa de pe birou se stingea brusc, sertarele se trînteau, bubuind. Filea îşi azvîrlea grăbit paltonul pe umeri, îşi făcea loc prin mulţime şi părăsea încăperea. Îl urmam ca în vis, abia izbutind să-mi tîrîi picioarele prin labirintul culoarelor. Lovindu-mă din nebăgare de seamă cu capul de perete la o cotitură a scării, ieşeam afară, în curte. La uşa oficiului, staţiona un autocamion înfăşurat în panglici purpurii, iar sus, pe platformă, sta culcat, privind cu ochii închişi spre cer un falnic pompier. Casca aurie îi sclipea la picioare, iar capul i se odihnea printre ramuri verzi de brad. Filea, cu capul descoperit, cu o înfăţişare solemnă, sta în dreptul camionului, şi-l vedeam fără să-i aud glasul, că le dă tot felul de dispoziţii lui Kuskov, Bakvalin şi Kliukvin.

Camionul claxona asurzitor şi ieşea în stradă. În aceeaşi clipă, de pe treptele de la intrarea principală a teatrului izbucneau glasuri de tromboane. Lumea se oprea, vădind o mirare indiferentă, iar camionul rămînea şi el locului. Din vîrful treptelor, un ins bărbos, cu un palton încheiat la toţi nasturii, vîntura o baghetă, dirijînd fanfara. Urmărindu-i mişcările, cele cîteva tromboane rostogoleau sunete stridente de-a lungul străzii. Pe urmă, sunetele se curmau tot atît de brusc precum izbucniseră, iar alămurile scli-

pitoare si barbişonul cînepiu piereau în străfundurile clădirii.

Kuskov se urca pe platforma cu panglicile roşii, trei pompieri se instalau de o parte şi de alta a coşciugului, Filea făcea un gest solemn de adio, camionul se urnea din loc, pornind spre crematoriu, iar Tulumbasov revenea la oficiu.

Marele oraş pulsează ca o inimă, născînd între hotarele sale valuri de flux şi de reflux. Uneori puhoiul celor care veneau la oficiu se rărea ca din senin şi atunci Filea îşi permitea să se lase peste spătarul scaunului, să mai spună cîte o glumă, să-şi dezmorţească mîinile şi picioarele.

— Ai noştri m-au trimis la tine, îi spunea un actor venit de la un alt teatru.

— Tocmai pe tine te-au găsit, nepriconsitule? riposta Filea, rîzînd numai cu obrajii (ochii nu-i rîdeau niciodată).

Pe uşa oficiului îşi făcea apariţia o cucoană foarte drăguţă, îmbrăcată cu un mantou superb si purtînd pe umeri o uriaşă vulpe argintie. Filea îi zîmbea cu bunăvoinţă şi-i striga:

— Bonjur, Missi!

Cucoana rîdea fericită. În urma ei pătrundea în odaie, cu un mers afectat, un băietaş de vreo şapte ani plin de el, purtînd o beretă de marinar şi uns la gură cu ciocolată de soia. Pe unul din obraji, îi lăsaseră urme nişte unghii ascuţite. Băiatul sughiţa potolit, la intervale egale. Il urma o altă cucoană, foarte grasă şi foarte necăjită.

— Pfui, Alioş! exclama, cu accent nemţesc cucoana.

— Amelia Ivanna! făcea încet şi cu tîlc băiatul, ameninţînd-o pe ascuns cu pumnul.

— Pfui, Alioş! spunea încet cucoana.

— Hai, noroc! exclama Filea, dînd mîna cu băiatul.

Acesta, sughiţînd, făcea o plecăciune.

— Pfui, Alioş, şoptea Amalia Ivanovna.

— Da ce-ai păţit la ochi? îl întreba Filea.

— Să vedeţi, eu... şoptea, sughiţînd, băiatul, cu ochii în pămînt, eu... m-am bătut aseară cu Jorj...

— Pfui, Alioş, şoptea mecanic, numai cu buzele, Amalia Ivanovna.

— *C'est dommage!* [1] răcnea Filea şi scotea din sertar un baton de ciocolată.

— Alioş, tu mîncat astăzi patrusprezeci, şoptea cu sfială Amalia Ivanovna.

— Nu umbla cu minciuni, Amalia Ivanovna, mormăia băiatul, crezînd că vorbeşte să nu-l audă nimeni.

— Pfui, Alioş!...

— M-ai uitat de tot, Filea, răule! exclama încet cea dintîi dintre cucoane.

— *Non, madame, impossible!* răcnea Filea. *Mais les affaires toujours!* [2]

Izbucnind într-un rîs care susura ca un pîrîiaş, cucoana îl lovea cu mănuşa peste umăr.

— Ştii ceva, spunea dînsa cu însufleţire. Daria mi-a făcut astăzi nişte pateuri, o nebunie! Vino să cinăm împreună. Vrei?

---

[1] Păcat! (Fr.)

[2] Nu, imposibil, dar mereu treburile astea! (Fr.)

— *Avec plaisir !* [1] exclama Filea şi, în onoarea cucoanei, aprindea ochii electrici ai ursului.

— Vai, cum m-ai speriat, Filka, scîrbosule ! exclama cucoana.

— Alioş, priveşti la ursul, striga cu o prefăcută admiraţie Amalia Ivanovna, parcă viu este !

— Dă-mi drumul, urla băiatul, încercînd să ajungă la barieră.

— Pfui, Alioş...

— Ia-l şi pe Argunin cu dumneata, exclama cucoana, ca şi cînd i-ar fi venit o altă inspiraţie.

— *Il joue !* [2]

— Să vină după spectacol, răspundea cucoana, întorcîndu-se cu spatele spre Amalia Ivanovna.

— *Je transporte lui !* [3]

— Minunat, dragule. Şi mai am o rugăminte, Filenka. N-ai putea să faci rost de un loc pentru o bătrînică la „Don Carlos" ? Îm ? Fie şi la balcon ? Îm, iubitule ?

— E croitoreasă ? întreba Filea, privind-o pe cucoană cu nişte ochi atotînţelegători.

— Vai, ce rău eşti ! exclama cucoana. De ce să fie neapărat croitoreasă ? E văduvă de profesor, iar acum...

[1] Cu plăcere ! (Fr.)
[2] El joacă ! (Fr.)
[3] Il aduc eu ! (Fr. exprimare incorectă în original.)

— Coase lenjerie, rostea ca prin vis Filea şi nota în blocnotes :

„Lenjereasa, Missi, balc. later. data : 13."

— Cum de-ai ghicit ? exclama cucoana, îmbujorîndu-se.

— Filipp Filippovici, direcţiunea la telefon ! răcnea Bakvalin.

— Vin îndată !

— Între timp am să-i telefonez soţului, spunea cucoana.

Filea se repezea afară din odaie, iar cucoana ridica receptorul şi forma un număr.

— Biroul responsabilului ? Ce mai faci, dragule ? Să ştii că l-am invitat astăzi pe Filea la pateuri. Nu-i nimic. Pînă atunci trage şi tu un pui de somn. Stai să vezi, Argunin s-a invitat şi el... Vai, mi-e penibil să-l refuz... Pa, iubiţel. De ce pari aşa necăjit ? Te sărut dulce.

Iar eu, sprijinit de spătarul rece de muşama al canapelei, stam cu ochii închişi şi mă pierdeam în visare : „O, ce lume încîntătoare... lumea plăcerilor, a liniştii depline..." Îmi închipuiam cum trebuie să arate locuinţa acelei doamne. Mi se părea că trebuie să fie un apartament vast, al cărui vestibul alb, de necuprins, e împodobit cu tablouri în rame de aur, că pretutindeni, în odăile tăcute, străluceşte, auriu, parchetul, că într-un colţ al salonului se află un pian de concert, iar covo....

Visarea mi-o întrerupse un geamăt stins şi un mormăit care părea să urce dintr-un pîntec prea plin. Am deschis ochii.

Băiatul, palid ca un mort, cu ochii daţi peste cap, se trîntise pe canapea, cu picioarele răşchirate. Cucoana şi Amalia Ivanovna se repeziră spre el. Cucoana păli şi ea.

— Aleoşa ! strigă. Ce-i cu tine ?

— Pfui, Alioş ! Ce întîmplat ? strigă şi Amalia Ivanovna.

— Mă doare capul, răspunse cu un bariton stins, nesigur, băiatul, iar bereta îi lunecă peste ochi. Deodată, îşi umflă obrajii şi se făcu şi mai palid.

— O, Doamne ! ţipă cucoana.

Peste cîteva minute, în curte năvăli un taximetru cu capota descoperită. În spatele şoferului stătea în picioare Bakvalin.

Băiatul pe care amîndouă cucoanele îl ştergeau la gură cu batista, fu dus de subţiori afară din odaie.

O, minunată lume a oficiului ! Filea ! Rămîneţi cu bine ! Curînd, n-am să mai fiu în viaţă. Amintiţi-vă, rogu-vă, din cînd în cînd şi voi de mine !...

Capitolul 12

Sivţev Vrajek

ÎNCETUL CU ÎNCETUL, aproape fără să-mi dau seama, am transcris împreună cu Toropeţkaia întreaga piesă. Nici n-am apucat să mă

gîndesc la ceea ce avea să se întîmple de aci încolo, cînd soarta aduse ea însăşi o rezolvare.

Kliukvin îmi înmînă o scrisoare :

„Mult preastimate
Leonti Sergheevici !..."

La dracu ! Oare de ce vor cu tot dinadinsul să mă numesc Leonti Sergheevici ? Le-o fi mai la îndemînă să-mi rostească astfel numele decît să-mi spună Serghei Leontievici ?... De fapt, asta n-are importanţă !

„...va trebui să-i citiţi lui Ivan Vasilievici piesa Dv. Ca atare, luni, pe data de 13, ora 12, să fiţi prezent în Sivţev Vrajek.

Rămîn devotat, al Dvs.

Foma Strij."

M-a cuprins o adîncă emoţie, constatînd că scrisoarea avea pentru mine o importanţă covîrşitoare.

Am hotărît să mă îmbrac astfel : guler tare, cravată albastră, costum gri. Ultima dintre condiţii era uşor de realizat, întrucît costumul gri ajunsese să-mi fie singurul costum mai de Doamne ajută.

Voi fi politicos, dar demn şi nu voi da nici cea mai mică dovadă de servilism.

Ziua de treisprezece fu chiar următoarea şi, venind de dimineaţă la teatru, am dat ochii cu Bombardov.

Sfaturile lui mi s-au părut mai mult decît stranii.

— Cum vei trece de o clădire înaltă, cenuşie, îmi spuse, vei coti la stînga, într-o fundătură. De acolo nu-ţi va mai fi greu să ajungi la destinaţie. Vei vedea o poartă de fier forjat şi o altă clădire cu coloane la faţadă. Prin uşa din stradă nu se poate intra, aşa că vei coti prin curte, pe după clădire. Acolo vei da ochii cu un om cu cojoc pe umeri, care te va întreba : „Ce doriţi ?" iar dumneata îi vei spune doar trei cuvinte : „Am fost chemat".

— E o parolă ? l-am întrebat. Dar dacă nu voi întîlni pe nimeni ?

— Omul va fi acolo, îmi răspunse Bombardov cu răceală, apoi continuă : În spatele clădirii, chiar în dreptul omului cu cojoc, vei vedea un automobil aşezat pe butuci, iar lîngă el o găleată şi un om care îi spală caroseria.

— Ai fost astăzi pe acolo ? l-am întrebat cu înfrigurare.

— Nu, am fost acum o lună.

— Atunci de unde ştii că omul va spăla şi astăzi automobilul ?

— În fiecare zi îi scoate roţile şi-l spală.

— Bine, dar cînd anume umblă cu el Ivan Vasilievici ?

— Ivan Vasilievici nu umblă niciodată cu automobilul.

— De ce ?

— Păi, unde să se ducă cu el ?

— De pildă, la teatru.

— Ivan Vasilievici vine la teatru de două ori pe an, la repetiţii generale, iar atunci este chemat de urgenţă birjarul Drîkin.

— Asta-i bună ! La ce-i mai trebuie birjarul, de vreme ce are automobil ?

— Dar dacă se întîmplă cumva să moară şoferul de infarct în timp ce conduce, iar automobilul să intre într-o vitrină ? Ce te faci atunci?

— Bine, dar calul n-o poate lua şi el razna ?

— Calul lui Drîkin n-o ia razna niciodată. El merge totdeauna numai la pas. Şi, cum îţi spuneam : chiar în faţa omului cu găleata vei vedea o uşă. Vei intra pe uşa aceea şi, urcînd o scară de lemn, te vei afla în faţa altei uşi. Deschizînd-o, vei da cu ochii de un bust negru al lui Ostrovski. În faţa lui sînt nişte coloane mici, albe şi o sobă de tuci, la gura căreia stă pe vine un moş cu pîslari în picioare şi face focul.

Am izbucnit în rîs.

— Eşti convins că va fi chiar acolo şi va sta neapărat pe vine ?

— Sînt convins, răspunse cu voce seacă Bombardov şi nici măcar nu surîse.

— Ar fi interesant s-o văd şi pe asta.

— O vei vedea. Moşul te va întreba speriat : „Încotro ?" Iar dumneata îi vei răspunde...

— Am fost chemat ?

— Ihî. Atunci el îţi va spune : „Lăsaţi-vă aici paltonaşul" după care vei ajunge într-un vestibul. Dintr-o altă uşă va ieşi o felceră şi te va întreba : „Ce doriţi ?" Iar dumneata îi vei răspunde...

Am dat din cap.

— Ivan Vasilievici te va întreba în primul rînd ce a fost tatăl dumitale. Spune-mi, cu ce s-a ocupat ?

— A fost viceguvernator.

Bombardov făcu o mină acră.

— Aă... nu, nu-i bine să i-o spui. Nu, nu. Spune-i așa : tatăl meu a fost funcționar de bancă.

— Cu asta nu mai sînt de acord. De ce să încep printr-o minciună ?

— Pentru că ar putea să se sperie, iar dumitale....

Clipeam din ochi, nedumerit.

— ...iar dumitale ți-e totuna : fie că-i vorba de o bancă, fie de altceva. Pe urmă, dînsul te va întreba ce părere ai despre homeopatie. Să-i spui că anul trecut ai luat niște picături pentru stomac, după care te-ai simțit admirabil.

Tocmai atunci țîrîiră mai multe sonerii, Bombardov se grăbi să plece la repetiție, astfel că ultimele sfaturi mi le transmise într-un limbaj aproape telegrafic.

— Pe Mișa Panin nu-l cunoști, ești născut la Moscova, despre Foma să-i spui că nu ți-a plăcut. Cînd veți discuta piesa să nu te împotrivești cu nimic. În actul trei este vorba de un foc de pistol. Fragmentul acela să nu i-l citești.

— Cum să nu i-l citesc, cînd eroul meu se împușcă ?

Soneriile zbîrnîiră din nou. Bombardov o porni în goană, se pierdu în semiîntuneric și doar glasul îi mai răsună, o dată, din depărtare :

— Treci peste pistol ! Iar de guturai n-ai suferit niciodată !

Uimit peste măsură de spusele lui Bombardov, am făcut totul ca, exact la ora amiezei, să mă aflu în fundătura cu pricina, din Sivțev Vrajek.

Omul cu cojocul lipsea, dar în locul indicat de Bombardov am zărit o femeie cu broboadă pe cap. Privindu-mă bănuitoare, femeia mă întrebă : „Ce doriți ?“ Cuvintele „Am fost chemat“ o mulțumiră pe deplin, astfel că am cotit îndată după clădirea cenușie. Exact în locul despre care mi-a vorbit Bombardov, staționa un automobil de culoare cafenie, dar nu pe butuci, ci pe toate cele patru roți, iar un om înalt și uscățiv îi ștergea cu o cîrpă caroseria. În dreptul mașinii se afla o găleată și, alături de ea, o damigeană.

Am mers mai departe, după indicațiile primite, pînă ce am ajuns la bustul lui Ostrovski. „Hm !...“ m-am gîndit, aducîndu-mi aminte de Bombardov : în soba cea neagră, de tuci, ardeau cu flăcări vesele niște lemne de mesteacăn, dar la gura ei nu sta nimeni pe vine. N-am apucat însă nici măcar să schițez un zîmbet, cînd ușa veche, de stejar lăcuit, dinaintea mea, se deschise, și în odaie intra un bătrînel încălțat cu niște pîslari peticiți, ținînd în mînă un vătrai. Zărindu-mă, începu să clipească, speriat. „Încotro, cetățene ?“ mă întrebă. „Am fost chemat“, i-am răspuns, gustînd din plin puterea magică a cuvintelor rostite. Moșul se însenină la chip și-mi făcu semn cu vătraiul spre cealaltă ușă, care da într-o altă încăpere. Acolo, sus, în tavan, licărea palid o lustră veche. Mi-am scos paltonul și, ținîndu-mi manuscrisul subțioară,

am ciocănit uşor în tăblia unei alte uşi din faţa mea. Îndată răsună de dincolo clinchetul lănţişorului pe care îl da jos cineva, pe urmă o cheie se răsuci în broască, uşa se deschise şi în prag se ivi o femeie îmbrăcată cu un halat alb şi cu o băsmăluţă albă pe cap. „Ce doriţi?" mă întrebă. „Am fost chemat", i-am răspuns. Femeia mă privi cu multă atenţie, după aceea îmi făcu loc să intru.

— E rece afară? mă întrebă.

— Ba nu, e vreme frumoasă, „vara babelor", i-am răspuns.

— Nu cumva aveţi guturai? mă întrebă din nou.

Am tresărit, amintindu-mi de Bombardov şi i-am răspuns:

— Nu, nu am.

— Bateţi la uşa aceea şi intraţi înăuntru, îmi spuse cu glas sever femeia, pe urmă ieşi din odaie. Înainte de a ciocăni în tăblia neagră, ferecată în fier, am aruncat o privire în jurul meu.

O sobă albă de teracotă. Dulapuri uriaşe în lungul pereţilor. Prin aer pluteşte o mireasmă amăruie de ierburi, parcă de izmă verde. Şi-i o tăcere deplină. Pe neaşteptate, tăcerea fu spartă de un hîrîit profund. Bătu un ceas de douăsprezece ori la rînd după care, undeva, printre dulapuri, un glas de cuc se porni să cînte prevestitor.

Am bătut la uşă, am răsucit inelul uriaş de fier şi, în clipa următoare, uşa îmi făcu loc să intru într-o odaie mare şi luminoasă.

Eram foarte tulburat şi n-am izbutit să deslușesc aproape nimic, în afara unei canapele pe care şedea Ivan Vasilievici. Era aidoma cu cel din portretul pe care îl mai văzusem, doar că părea mai tînăr şi mai zvelt. Mustaţa neagră, numai cu cîteva fire cărunte prin ea, îi sta răsucită cu multă îngrijire. Pe piept, îi lucea un lornion prins cu un lănţişor de aur.

Zîmbetul său fermecător mă uimi de-a binelea.

— Bucuros să te cunosc, rosti, graseind uşor, te rog să şezi.

Şi, îndată, m-am aşezat într-un fotoliu.

— Numele dumitale? mă întrebă Ivan Vasilievici, privindu-mă cu blîndeţe.

— Serghei Leontievici.

— Îmi pare bine! Ei, ce mai zici, Serghei Pafnutievici? Privindu-mă cu aceeaşi blîndeţe, Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele în tăblia mesei, unde se afla un capăt de creion şi un pahar cu apă, acoperit nu se ştie de ce cu o hîrtiuţă.

— Vă mulţumesc mult, toate sînt bune.

— Nu cumva eşti răcit?

— Nu.

Ivan Vasilievici scoase un oftat şi mă întrebă:

— Dar tatăl dumitale cum se simte?

— Tatăl meu a murit.

— Îngrozitor, făcu Ivan Vasilievici. Spune-mi, la care doctor v-aţi adresat? Cine l-a îngrijit?

— N-aş putea să vă spun precis. Mi se pare că profesorul... profesorul Iankovski.

— Foarte rău, spuse Ivan Vasilievici, trebuia să vă adresaţi profesorului Pletuşkov, atunci nu s-ar fi întîmplat nimic.

Am făcut un gest de părere de rău pentru faptul că nu ne-am adresat profesorului Pletuşkov.

— Dar şi mai grozavi sînt... hm... hm.... homeopaţii, continuă Ivan Vasilievici. E uluitor ce bine ştiu să trateze bolnavii. Zicînd acestea, aruncă o privire fugară spre paharul cu apă de pe masă. Dumneata crezi în homeopatie ?

„Bombardov e un geniu !" m-am gîndit, apoi am început să bolborosesc cam în doi peri :

— Pe de o parte, desigur că... Să ştiţi că personal... deşi multă lume nu crede...

— Foarte rău că nu crede ! spuse Ivan Vasilievici. Iei, acolo, cincisprezece picături şi nu mai simţi nimic. Mai scoase un oftat, după aceea mă întrebă : Dar ce a fost tatăl dumitale, Serghei Panfilîci ?

— Serghei Leontievici, i-am spus cu blîndeţe.

— Mii de scuze ! exclamă Ivan Vasilievici. Aşadar, cu ce s-a ocupat ?

„Ia să nu umblu cu fofîrlica !" m-am gîndit şi i-am răspuns :

— A fost viceguvernator.

Zîmbetul lui Ivan Vasilievici pieri ca prin farmec.

— M-da, m-da, m-da, făcu el, rămase cîteva clipe tăcut, mai bătu o dată darabana în tăblia mesei, pe urmă îmi spuse : Ei bine, să începem...

Mi-am desfăcut manuscrisul, mi-am dres glasul, am simţit cum mi se taie răsuflarea, am mai tuşit o dată şi-am început să citesc.

Mai întîi am citit titlul piesei. După aceea, lunga enumerare a personajelor. În cele din urmă, am atacat începutul actului întîi.

„...Un şir de luminiţe în zare, o curte învelită în omăt, uşa mică a unei clădiri anexe. De după uşă, răsună stins acorduri din «Faust», pe care cineva le încearcă la pian..."

Aţi avut prilejul să citiţi cîndva unei singure persoane o piesă de teatru ? Vă rog să mă credeţi că-i o treabă foarte dificilă. Din cînd în cînd, îmi ridicam ochii la Ivan Vasilievici şi mă ştergeam pe frunte cu batista.

Ivan Vasilievici stătea ca o stană de piatră şi mă privea prin lornion, fără să-şi ia ochii de la mine. Mă îngrijoră faptul că n-a mai zîmbit de loc, cu toate că în tabloul întîi se găseau cîteva lucruşoare destul de amuzante. Actorii cărora le citisem piesa, ştiu că s-au distrat copios, iar unul din ei a rîs cu lacrimi.

Ivan Vasilievici însă nu numai că n-a rîs niciodată, dar nici măcar n-a mai oftat. Ori de cîte ori îmi înălţam privirea întîlneam mereu aceeaşi imagine : lornionul de aur îndreptat spre mine, şi, dincolo de acesta, o pereche de ochi care mă priveau ţintă. Pînă la urmă, a început să mi se pară că poantele pe care le presărasem prin piesă nu sînt cîtuşi de puţin amuzante.

Aşa am ajuns la sfîrşitul tabloului întîi şi am început să citesc din cel de-al doilea. În liniştea cumplită din jurul nostru, răsuna doar glasul meu monoton şi părea că un dascăl face o citanie la căpătîiul unui mort.

Încetul cu încetul m-am simţit cuprins de o stranie apatie, ba chiar în cîteva rînduri am fost gata să-mi închid caietul din care citeam. Mi se părea că, dintr-o clipă în alta, Ivan Vasilievici mă va întreba cu un glas sever: „Nu mai ai de gînd să isprăveşti?" Răguşisem, îmi dregeam glasul tuşind în răstimpuri, citeam cînd cu voce de tenor, cînd cu un bas profund, ba de vreo două ori vocea mi se frînse cu totul. Faptul nu ne-a distrat însă de fel, nici pe mine şi nici pe Ivan Vasilievici.

Îmi aduse o oarecare uşurare apariţia femeii în alb. Pătrunse fără zgomot în odaie, iar cel dinaintea mea aruncă îndată o privire pătrunsă de îngrijorare spre ceasornicul din perete. Femeia îi întinse lui Ivan Vasilievici un păhărel, Ivan Vasilievici înghiţi medicamentul, luă o gură de apă din paharul acoperit, pe urmă aşeză din nou peste el foiţa de hîrtie. Femeia îi făcu lui Ivan Vasilievici o plecăciune adîncă, tradiţională şi se depărtă cu fruntea sus.

— Domnule, te rog să continui, îmi spuse Ivan Vasilievici, şi-am început să citesc din nou. Undeva, departe, se auzi glasul stins al cucului. Pe urmă, în spatele unui paravan, sună telefonul.

— Te rog să mă scuzi, îmi spuse Ivan Vasilievici, sînt cei de la birou, care trebuie să-mi comunice o chestiune de mare importanţă. Da, îi răsună glasul de după paravan, da... Hm... hm... Clica aceea iar îşi face de cap, e limpede. Vă ordon să nu suflaţi nimănui o vorbă. Di-

seară va veni la mine un om de încredere şi vom întocmi amîndoi un plan de acţiune...

Reveni de după paravan şi, curînd, ajunserăm la sfîrşitul tabloului cinci. Dar tocmai atunci, la începutul tabloului şase, avu loc o întîmplare de necrezut. Mai întîi, de undeva, de departe, îmi ajunse la urechi zgomotul unei uşi trîntite, apoi plînsul hohotitor şi parcă prefăcut al cuiva, uşa opusă aceleia prin care am intrat eu, ducînd de bună seamă către odăile din interiorul clădirii, se dădu de perete şi în încăpere pătrunse valvîrtej, înnebunit de spaimă, un motan gras, vărgat ca un tigru. Se repezi pe lîngă mine spre perdeaua de voal de la fereastră, îşi înfipse în ea ghearele şi porni să se caţere spre tavan. Voalul fu prea subţire şi se rupse cît ai clipi din ochi. Sfîşiindu-l într-una, motanul ajunse sus şi aruncă de acolo o privire disperată. Ivan Vasilievici scăpă lornionul din mînă. Tocmai atunci, intră în fugă pe uşă Ludmila Silvestrovna Preahina. Zărind-o, motanul dădu să se caţere şi mai sus, dar îi tăie calea tavanul. În aceeaşi clipă lunecă de pe corniza rotundă şi rămase înţepenit, cu ghearele înfipte în perdea.

Preahina alergă prin odaie cu ochii închişi, lipindu-şi de frunte pumnul în care se zărea o batistă udă, mototolită, iar cu cealaltă mînă ţinînd o altă batistă albă, uscată, cu dantelă pe margini. Ajungînd în mijlocul odăii, căzu într-un genunchi, îşi plecă fruntea, iar mîna şi-o întinse înainte ca un prizonier care îşi oferă paloşul învingătorului său.

— N-am să mă mişc de-aici, învăţătorule, ţipă cu glas piţigăiat, pînă ce n-am să fiu convinsă că mă vei apăra! Pelikan este un trădător! Martor mi-e Dumnezeu atotvăzătorul!

În clipa aceea, voalul trosni, iar în dreptul motanului se mai căscă o gaură, lată de un arşin.

— Zît!! urlă deodată, cu disperare, Ivan Vasilievici şi bătu din palme.

Motanul lunecă peste perdea, sfîşiind-o de sus pînă jos, o zbughi afară din odaie, iar Preahina hohoti cu glas răscolitor şi, ducîndu-şi pumnii la ochi, ţipă printre sughiţuri:

— Ce mi-a fost dat să aud?! Ce mi-a fost dat să aud?! Oare dascălul şi binefăcătorul meu mă dă afară?! Dumnezeule, Dumnezeule!! Vino şi vezi ce se petrece!!

— Priveşte în jurul dumitale, Ludmila Silvestrovna! ţipă Ivan Vasilievici şi tot atunci în pragul uşii răsări o bătrînică. Ţipă şi ea cu glas neaşteptat de puternic:

— Milocika! Înapoi! E un străin de faţă!

Ludmila Silvestrovna deschise ochii şi-mi zări costumul gri în fotoliul de aceeaşi culoare. Îşi holbă ochii la mine şi mi se păru că lacrimile i se zvîntară cît ai bate din palme. Sări în picioare, şopti „Dumnezeule..." şi se repezi afară. Bătrînica pieri şi ea îndată, iar uşa se închise.

Tăcurăm. După o lungă pauză, Ivan Vasilievici bătu darabana în tăblia mesei.

— Ei, cum ţi-a plăcut? mă întrebă. Pe urmă adăugă: S-a dus dracului perdeaua!...

Tăcurăm din nou.

— Cred că te-a mirat scena de adineauri, nu-i aşa? mă întrebă Ivan Vasilievici şi scoase un oftat.

Am oftat şi eu, uşor, şi m-am foit în fotoliu, neştiind ce să-i răspund, pentru că scena nu mă mirase cîtuşi de puţin. Mi-am dat seama prea bine că n-a fost decît o urmare a celeilalte scene, din etuvă, şi că Preahina îşi îndeplinise promisiunea de a se arunca la picioarele lui Ivan Vasilievici.

— Asta a fost o repetiţie, îmi spuse deodată Ivan Vasilievici. Dumneata ai crezut pesemne că nu-i decît un scandal. Ia spune-mi ce părere ţi-ai făcut?

— E uluitor! am răspuns, ferindu-mi ochii.

— Nouă ne place să revenim uneori la cîte o scenă pe care am mai jucat-o... hm... hm... Să ştii că orele de studiu au o mare însemnătate. Iar ceea ce s-a spus despre Pelikan, să nu crezi. Pelikan e unul din cei mai virtuoşi şi mai folositori oameni din teatru!...

Ivan Vasilievici se mai uită o dată, necăjit, la perdeaua sfîşiată şi urmă:

— Şi-acum, să ne vedem mai departe de treabă.

N-am izbutit s-o facem, pentru că în odaie intră bătrînica de adineauri.

— Mătuşa mea, Nastasia Petrovna, îmi spuse Ivan Vasilievici. Am făcut o plecăciune. Bătrînica plăcută la înfăţişare, mă privi cu bunăvoinţă, se aşeză pe un scaun şi mă întrebă:

— Cum staţi cu sănătatea?

— Vă mulţumesc din inimă, i-am răspuns, făcîndu-i o nouă plecăciune, sînt perfect sănătos.

Un timp tăcurăm cu toţii ; Ivon Vasilievici şi mătuşa dumisale se uitară la perdea, apoi schimbară între ei o privire pătrunsă de amărăciune.

— Cu ce prilej aţi binevoit să poftiţi la Ivan Vasilievici ?

— Leonti Sergheevici mi-a adus o piesă de teatru, răspunse în locul meu Ivan Vasilievici.

— A cui piesă ?

— Chiar Leonti Sergheevici a scris-o.

— Da de ce a scris-o ? întrebă cu îngrijorare Nastasia Ivanovna.

— Cum adică „de ce" ?... Hm... hm...

— Oare şi piesele s-au isprăvit în lumea asta ? spuse cu o blîndă mustrare în glas bătrînica. Sînt piese atît de frumoase ! Şi nu una-două, ci o sumedenie ! Nu ţi-ar ajunge nici douăzeci de ani să le joci pe toate. Atunci, la ce bun să te mai osteneşti scriind altele ?

Vorbise atît de convingător, încît, o clipă, n-am ştiut ce să-i răspund. Dar Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele şi spuse :

— Leonti Leontievici a scris o piesă contemporană !

Bătrînica păru brusc îngrijorată.

— Noi nu ne răsculăm contra puterii de stat, spuse.

— De ce să ne răsculăm ? i-am ţinut isonul.

— Spuneţi-mi, „Roadele învăţăturii" nu vă place ? mă întrebă cu o sfioasă nelinişte Nastasia Ivanovna. E o piesă minunată. Şi ar avea şi Milocika un rol acolo... Oftă şi se ridică în

picioare. Să-l salutaţi din partea mea pe tăticul dumneavoastră.

— Tatăl lui Serghei Sergheevici a murit, o lămuri Ivan Vasilievici.

— Să-i fie ţărîna uşoară, spuse Nastasia Ivanovna cu politeţe. Dumnealui, sărmanul, n-o fi ştiut că scrieţi piese de teatru ? Da de ce a murit ?

— N-au dat de un doctor ca lumea, spuse Ivan Vasilievici. Leonti Pafnutievici mi-a povestit cu de-amănuntul această tristă întîmplare...

— Da de chemat cum vă cheamă, că m-am cam încurcat, spuse Nastasia Ivanovna. Ba, sînteţi Leonti, ba Serghei ! Oare se-ngăduie acum să-şi schimbe lumea şi numele cel mic ? Nu demult, şi-a schimbat şi la noi unul numele de familie şi-acu stai şi te dumireşte cu cine ai de-a face.

— Mă numesc Serghei Leontievici, i-am răspuns cu o voce răguşită.

— Mii de scuze, exclamă Ivan Vasilievici, i-am încurcat eu numele !

— Ei, să nu vă mai ţin de vorbă, făcu bătrînica.

— Cotoiul merită o mamă de bătaie, s-o ţină minte, spuse Ivan Vasilievici, ăsta-i bandit, nu cotoi. În ultima vreme ne-au cam încolţit tot felul de bandiţi, mi se adresă pe un ton familiar, nici nu mai ştiu ce-i de făcut cu ei !

O dată cu amurgul care cobora cu repeziciune se dezlănţui şi marele dezastru.

Am început să citesc:

— *B a h t i n* (către Petrov). Adio, băiete! Mă vei urma și tu, cît de curînd...

P e t r o v. Stai! Ce vrei să faci?

B a h t i n. (își trage-un glonte în tîmplă și se prăbușește. Din depărtare, se aude o armoni...)

— Ei, nu, cu asta nu mai sînt de acord! exclamă Ivan Vasilievici. Ce nevoie ai de asta! S-o scoți numaidecît. Ce rost au, Doamne iartă-mă, împușcăturile într-o piesă!

— Bine, dar omul trebuie să se sinucidă, am replicat, dregîndu-mi glasul.

— Foarte frumos! N-are decît să se sinucidă, dar treaba asta o poate face și înjunghiindu-se cu un pumnal.

— Vedeți, acțiunea se petrece în timpul războiului civil. Pe vremea aceea nu se mai foloseau pumnale...

— Ba se foloseau, ripostă Ivan Vasilievici, mi-a spus o dată ăsta... acela... am uitat cum îi spune... că se foloseau și pe atunci... Te rog foarte mult să scoți această împușcătură!

Am tăcut din gură, săvîrșind astfel o greșeală de neiertat, pe urmă am citit mai departe:

— *(...monică și, din cînd în cînd, izbucnesc împușcături. În capul podului, apare un om cu o pușcă în mînă. Luna...)*

— Dumnezeule! strigă Ivan Vasilievici. Iar împușcături! Alte împușcături! Asta-i o adevărată calamitate! Leo... știi ceva? Scoate, rogu-te, în întregime scena asta. E cu totul și cu totul de prisos.

— Ba, eu eram de părere, i-am spus, încercînd să vorbesc cît mai potolit, eram de părere că este tocmai scena culminantă... Pentru că, vedeți dumneavoastră, aici...

— Eroare! Totală eroare! mi-o reteză scurt Ivan Vasilievici. Scena asta nu numai că nu-i culminantă, dar e un adevărat balast. Ce-ți trebuie toate bazaconiile alea? Eroul ăsta al dumitale... cum îi zice?...

— Bahtin.

— Așa... Eroul ăsta își înfige un pumnal în inimă, acolo, departe... Ivan Vasilievici arătă cu mîna undeva în zare. După aceea vine un altul și-i spune maică-si: Știi, Behteev s-a înjunghiat!

— Bine, dar el n-are mamă, am șoptit holbîndu-mă la paharul pe care îl acoperea foița de hîrtie.

— Ba trebuie să aibă neapărat. Trebuie s-o născocești. Nu-i greu de loc. E adevărat, mai întîi ți se pare că-i greu: cum așa, n-a fost nici un fel de mamă și deodată apare! Dar să știi că-i o eroare. În realitate e foarte ușor. Bătrîna rămîne să plîngă la ea acasă, iar cel care i-a adus vestea... Poate să-l cheme Ivanov...

— Bine, dar Bahtin e un erou! Are și cîteva monologuri în scena cu podul... Credeam că...

— O să-i spună Ivanov toate monologurile!... Ai niște monologuri foarte frumoase și ele trebuie păstrate. Ivanov va spune cam așa: bietul Petea s-a înjunghiat, iar înainte de a muri a spus cutare și cutare... va fi o scenă de neuitat.

— Cum pot să fac una ca asta, Ivan Vasilievici, cînd am tocmai acolo o scenă de masă... Podul este locul unde se ciocnesc masele...

— Să se ciocnească în culise. Noi nu trebuie să vedem asta pentru nimic în lume. E îngrozitor să le vezi ciocnindu-se în plină scenă! Dumneata, Serghei Leontievici, ai noroc, spuse Ivan Vasilievici, izbutind o singură dată să-mi pronunțe numele cum se cuvine, ai noroc că nu l-ai cunoscut pe un oarecare Mișa Panin!... (Am simțit că-mi îngheață inima.) Trebuie să-ți spun că-i o persoană din cele mai ciudate! Îl ținem la teatru, pentru orice eventualitate: cînd se întîmplă ceva, îi dăm drumul să se descurce... O dată, ne-a adus și el o piesă dintr-astea, de n-am mai știut pe unde să ne scoatem cămașa. Îi zicea „Stenka Razin". Vin într-o zi la teatru, eram cu trăsura, și încă de departe aud, că erau geamurile deschise, niște urlete, fluierături, țipete, înjura lumea, trăgeau cu puștile! Pînă și calul era cît pe ce s-o ia razna. Am crezut că s-au răsculat actorii. Groaznic! Cînd colo, ce să vezi: Strij al nostru făcea repetiție. Vin și-i spun Avgustei Avdeevna: unde ți-a fost capul, cucoană? Vrei, zic, să mă pună la zid pentru treaba asta? Cînd o da Strij foc la teatru, pe cine crezi că o să tragă la răspundere? Avgusta Avdeevna, cît e ea de energică, se uită la mine disperată și-mi spune: „Tăiați-mi capul, Ivan Vasilievici, dar eu cu Strij nu mai am putere să lupt!" Strij ăsta e o adevărată pacoste pentru teatrul nostru. Dacă ai să-l întîlnești vreodată, să fugi de el cît te-or ține picioarele. (Am

simțit că-mi îngheață inima.) Desigur, toate acestea se întîmplă cu voia unui oarecare Aristarh Platonovici, dar pe dumnealui, slavă Domnului, n-ai avut de unde să-l cunoști. Așa că vezi și dumneata cum îi povestea cu împușcăturile. Pentru împușcăturile astea, știi ce poți s-o pătești? Dar să continuăm...

Și-am tot continuat, pînă ce s-a lăsat de-a binelea înserarea. Abia într-un tîrziu, sleit de puteri, m-am auzit rostind cu o voce hîrîită: „Sfîrșit".

Curînd însă, m-am simțit cuprins de spaimă și deznădejde. Am avut impresia că abia am izbutit să clădesc o căsuță și să mă mut în ea, cînd acoperișul s-a și prăbușit peste mine.

— Admirabil, spuse Ivan Vasilievici, după ce mi-am închis caietul. Acum va trebui să prelucrezi tot acest material.

Mi-a venit să urlu:

— Ce-ați spus?!

Totuși n-am urlat.

Între timp, Ivan Vasilievici, din ce în ce mai inspirat, începu să mă lămurească, intrînd în cele mai mici amănunte, cum va trebui, practic, să-mi prelucrez materialul. Sora eroului, care se afla și ea printre personaje, trebuia să devină mama acestuia. Dar avînd în vedere că sora avea un logodnic, iar mama, în vîrstă de cincizeci și cinci de ani (pe care Ivan Vasilievici o boteză la iuțeală, zicîndu-i Antonina) nu putea, firește, să mai fie logodită, un rol întreg îmi zbura afară din piesă. Un rol care, pe deasupra, îmi și plăcea foarte mult.

Înserarea se furișa în odaie. Ne mai vizită o dată felcera cea cu băsmăluța albă pe cap, iar Ivan Vasilievici înghiți încă o porție din nu știu ce fel de picături. Pe urmă o băbuță cu chipul stafidit ne aduse o lămpiță cu abajur și atunci se făcu seară de-a binelea.

În cap, gîndurile mi se învîrteau într-o horă nebunească. Ciocane grele îmi băteau în tîmple. De foame, stomacul mi se răsucea spasmodic, iar încăperea în care mă aflam părea că-și strîmbă tavanul și pereții. Dar lucrul cel mai de seamă era că scena de pe pod amenința să piară cu totul, iar o dată cu ea ar fi dispărut în neființă și eroul meu.

Ba nu, cel mai de seamă lucru era că se iscase, pesemne, o neînțelegere. În fața ochilor, îmi și apărea afișul pe care piesa mea își trîmbița cu litere de-o șchioapă viitoarea premieră, iar în buzunar îmi foșnea ultima sută rămasă din cele primite la încheierea contractului. Foma Strij părea că-mi stă în spate, asigurîndu-mă că-mi va monta piesa numai în două luni de zile, și totuși, din cele spuse acum de Ivan Vasilievici, reieșea cu totul limpede că piesa nici măcar nu există, că ea trebuie scrisă din nou de la prima la ultima replică. Într-un iureș amețitor îmi trecură pe dinainte Mișa Panin, Evlampia, Strij, scenele din etuvă. Piesa mea însă se destrămase.

Pe urmă se petrecu ceva și mai neprevăzut, ba, după cum mi se păru, chiar cu neputință de închipuit.

Arătîndu-mi (și încă într-un chip pe deplin izbutit) cum trebuie să se înjunghie Bahtin, pe

care îl boteză o dată pentru totdeauna cu numele de Behteev, Ivan Vasilievici oftă o dată prelung și-mi vorbi cam astfel :

— Să-ți spun eu ce piesă ar trebui să scrii... Ai ajunge să te scalzi în bani cît ai clipi din ochi. O profundă dramă psihologică... Soarta unei actrițe. Cică undeva, într-o țară, trăiește o actriță pe care o clică de dușmani înrăiți încep s-o persecute, s-o terorizeze, să-i facă viața un chin... Ea însă nu face decît să înalțe rugăciuni pentru ei, pentru dușmanii săi...

„Și să provoace scandaluri“, m-am gîndit, cuprins pe neașteptate de o ură aprigă.

— Lui Dumnezeu îi înalță rugăciuni ?

Întrebarea îl puse pe Ivan Vasilievici în încurcătură. Scoase un oftat și-mi răspunse :

— Lui Dumnezeu ? Hm... hm... Nu, în nici un caz. Să nu scrii că lui Dumnezeu... Nu lui Dumnezeu, ci... artei, căreia îi este devotată cu trup și suflet. Iar de chinuit, o chinuiește o bandă de tîlhari pe care îi întărîtă vrăjitorul Cernomor [1]. Să scrii că într-o zi vrăjitorul a plecat în Africa și a lăsat în locul său pe o oarecare doamnă X. O femeie îngrozitoare. Șade la birou și-i în stare de orice. Cînd ți-e să iei cu ea o gustare, trebuie să fii cu ochii în patru, căci e capabilă să-ți pună în ceai niște zăhărel...

„Mamă, Doamne, să știi că pe Toropețkaia o încondeiază !“ îmi fulgeră prin minte.

— ...că-i de ajuns să tragi doar o înghițitură și, gata, te și vezi pe lumea cealaltă. Ea și, îm-

[1] Personaj fabulos din folclorul rus.

preună cu ea, nelegiuitul acela de Strij... adică... vreau să spun... un oarecare regizor...

Stam, fixîndu-l pe Ivan Vasilievici cu o privire tîmpă. Încetul cu încetul, zîmbetul îi pieri de pe buze, și, deodată, mi-am dat seama că ochii îi sînt departe de a fi blînzi.

— Se vede că ești un om cam îndărătnic, spuse morocănos și își mișcă buzele, ca și cînd ar fi mestecat ceva.

— Ba nu, Ivan Vasilievici, numai că nu cunosc de loc lumea teatrelor și pe urmă...

— Studiaz-o, dragul meu. E tot ce poate fi mai ușor. Avem în teatrul nostru niște figuri de toată frumusețea... E de ajuns să-i privești o dată că ai și scris un act și jumătate din piesă. Niște tipi de la care te poți aștepta oricînd să-ți șterpelească vreo pereche de ghete din cabină, ori să te înjunghie pe la spate.

— E înfiorător, am rostit cu o voce bolnavă și mi-am dus mîna la tîmplă.

— După cîte văd, nu te prea încîntă... Ești un om greu de convins ! De fapt, piesa dumitale este și ea o piesă bună. Ivan Vasilievici mă cercetă atent cu privirea. Nu ți-a mai rămas decît s-o rescrii și totul va fi în ordine...

Cînd am plecat de acolo, picioarele îmi erau ca de vată, sîngele mi se zbătea în tîmple și-am privit cu ură bustul negru al lui Ostrovski. Coborînd scara de lemn, bombăneam vorbe nedeslușite, iar piesa, pe care n-o mai puteam suferi, îmi atîrna greu în mînă.

Ieșind în curte, vîntul îmi smulse pălăria din cap și mi-o zvîrli într-o băltoacă. De „vara babelor“ nu mai era nici pomeneală. Ploaia se abătea pieziș, pantofii îmi lipăiau pe asfalt, frunze ude cădeau din vîrful copacilor. Pe după guler mi se scurgeau picături reci de apă.

Mergeam încet, blestemîndu-mi pe șoptite viața, blestemîndu-mă pe mine însumi, iar de o parte și de alta se perindau felinare strîmbe, licărind gălbui prin sita deasă a burniței.

În colțul unei ulicioare dosnice, se zărea o luminiță palidă, venind dinspre un chioșc de ziare. Ziarele, presate cu bucăți de cărămidă, se rînduiseră, ude și ele, peste tejgheaua îngustă. Nu știu ce m-a îndemnat să cumpăr revista „Chipul Melpomenei“, a cărei copertă înfățișa un bărbat în tricou, cu pană la căciuliță și cu niște ochi fardați și nenaturali.

Odăița în care îmi duceam zilele mi se păru acum de-a dreptul infectă. Am zvîrlit pe podea manuscrisul umflat de apă, după aceea m-am așezat la masă, apăsîndu-mi tîmpla cu mîna, să-mi potolesc durerea de cap. Cu cealaltă mînă rupeam fărîme de pîine dintr-un coltuc și le mestecam încet.

Luînd mîna de la tîmplă, am început să răsfoiesc „Chipul Melpomenei“ care se umezise de-a binelea. Am dat de poza unei cucoane cu malacov, îmi trecu prin față un titlu : „Atenție !“, pe urmă un altul : „Un tenor di grazzia își face de cap“ și deodată mi-am zărit numele tipărit pe una din pagini. Am rămas atît de uimit, încît nici durerea de cap nu mi-am mai simțit-o. Numele a mai apărut o dată și încă o dată, pe urmă a mai răsărit acolo și un Lope de Vega.

Nu mai era nici o îndoială: aveam în față foiletonul „Să-ți cunoști lungul nasului", al cărui personaj principal eram eu însumi. Subiectul articolului l-am uitat. Îmi amintesc vag doar introducerea:

„Sus, în Parnas, era o plictiseală de moarte.

— Nu mai văd, bre, nici o figură nouă, spuse, căscînd, Jean-Baptiste Molière.

— Ai dreptate, nenișorule, m-am cam plictisit și eu, îi ținu isonul Shakespeare..."

Îmi aduc aminte că după aceea se deschidea acolo o ușă și intram eu, un tînăr cu părul negru și cu un manuscris cît toate zilele subțioară.

Își băteau joc de mine, nu mai încăpea nici o îndoială. Își băteau joc cu toții: și Lope de Vega, și Shakespeare, și ironicul Molière, care mă întreba dacă scrisesem ceva în genul lui „Tartuffe", și Cehov, pe care îl știam din cărți ca pe unul din cei mai delicați oameni din lume. Dar cel mai aprig mă lua în derîdere însuși autorul foiletonului, al cărui pseudonim era „Dulăul".

Amintindu-mi acum întîmplarea, îmi vine să rîd. Atunci însă, eram furios la culme. Am început să umblu cu pași mari prin odaie, simțindu-mă jignit fără nici un motiv, fără să am vreo vină, absolut pe nedrept.

Dorința nebunească de a-l ucide pe acel Dulău ceda locul nedumeririi privitoare la vina pe care nu mi-o știam.

— E din pricina afișului! îmi spuneam în șoaptă. Totuși n-am nici un amestec în treaba asta. Na, imbecilule, să mă ții minte! exclamam în șoaptă și părea că-l și văd pe Dulău prăbușindu-se însîngerat la picioarele mele.

Chiar atunci, am simțit un miros de pipă arsă, după aceea ușa scîrțîi prelung și în odaie pătrunse Likospastov, înfășurat într-o manta de ploaie, de pe care șiroia apa.

— Ai citit? mă întrebă cu bucurie. Frățioare, te felicit, ți-au frecat zdravăn ridichea. Ce să-i faci, vrei să fii mare, taci și rabdă. Cum am dat de articolul ăsta, am și pornit-o încoace, zic: trebuie să-mi vizitez prietenul, și își agăță într-un cui mantaua, care din cauza ploii se făcuse țeapănă.

— Cine-i Dulăul ăsta? l-am întrebat cu glasul înăbușit.

— Ce te interesează?

— Va să zică, îl cunoști?...

— L-ai cunoscut și tu.

— Ba, n-am auzit de el în viața mea!

— Ei, cum să nu fi auzit? Ți l-am prezentat chiar eu. Nu-ți aduci aminte, atunci, pe stradă... Cînd cu afișul acela caraghios... Cu Sofocle...

Abia atunci mi-am amintit de grăsanul care îmi măsurase cu atîta luare-aminte pletele... „Tînărul cu părul negru..."

— Ce i-am făcut ticălosului? l-am întrebat furios pe Likospastov.

Acesta clătină din cap.

— Urît, băiete, foar-r-rte urît. Văd că te-ai înfumurat zdravăn. Cum adică, să nu mai poată

scoate omul o vorbă la adresa ta ? Încă n-ai aflat că de critică ai nevoie ca de aerul pe care îl respiri ?

— Asta se cheamă critică ? Nu vezi că-şi bate joc de mine ?... Cine-i individul ?

— E un dramaturg, îmi răspunse Likospastov. A scris pînă acum cinci piese de teatru. Şi-i un băiat foarte gentil, degeaba te înfurii. În ziua aceea o fi avut şi el o strîngere de inimă. Pe toţi ne-a durut povestea aceea...

— Bine, dar afişul nu l-am compus eu ! Oare este vina mea că teatrul îi are în repertoriu pe Sofocle, pe Lope de Vega... şi...

— Totuşi, tu nu eşti Sofocle, făcu Likospastov, rînjind cu răutate. Eu, băiete, scriu de douăzeci şi cinci de ani încheiaţi, totuşi nu mă compară nimeni cu Sofocle. Oftă din greu.

Mi-am dat seama că n-am ce să-i răspund. Nu am ! Să-i spun : „Nu te compară nimeni, pentru că tu scrii prost, în timp ce eu scriu bine“ ? Puteam oare să-i spun aşa ceva ? Puteam ?

Am tăcut din gură. Likospastov vorbi din nou :

— Să ştii că afişul a cam răscolit spiritele. M-au şi întrebat cîţiva ce-i cu numele tău acolo. Supără afişul, supără ! Să ştii însă că n-am venit să mă iau cu tine la harţă, ci, aflînd despre celălalt necaz al tău, am venit să te consolez, să mai stăm şi noi de vorbă ca între prieteni...

— Despre ce fel de necaz ai aflat ?

— Se zice că piesa ta n-a prea fost pe placul lui Ivan Vasilievici, spuse Likospastov şi ochii

îi scînteiară. Am auzit că i-ai citit-o chiar astăzi.

— Pe asta de unde o mai ştii ?

— D-aia are lumea gură, să vorbească, îmi răspunse oftînd Likospastov, căruia îi plăcea să folosească tot felul de proverbe şi zicale. Ia spune-mi, o ştii pe Nastasia Ivanovna Koldîbaeva ? Fără să-mi aştepte răspunsul, continuă : E mătuşa lui Ivan Vasilievici, şi-i o doamnă care merită tot respectul. O Moscovă întreagă îi poartă stimă. Odinioară, lumea i se prosterna la picioare. A fost o celebritate, o actriţă de mare prestigiu. Iar la noi în casă stă o croitoreasă : Stupina Ana. Chiar astăzi a fost pe la Nastasia Ivanovna, nu-i nici o oră de cînd a venit de acolo. Nastasia Ivanovna i-a povestit totul. A fost, cică, astăzi pe la Ivan Vasilievici unul nou, negru ca un gîndac (mi-am dat seama imediat că-i vorba de tine), să-i citească o piesă pe care a scris-o, dar lui Ivan Vasilievici piesa nu i-a plăcut. Asta-i, frăţioare. Îţi aduci aminte ce ţi-am spus cînd ai venit să-ţi citeşti piesa la teatru ? Ţi-am spus clar : actul trei nu are profunzime, e cu totul superficial. Nu trebuie să te superi. Eu nu-ţi doresc decît binele. Atunci n-ai vrut să mă asculţi. Ivan Vasilievici însă e meşter mare. Nu-l poate înşela nimeni. Şi-a dat seama imediat despre ce-i vorba. Or, dacă lui nu i-a plăcut, înseamnă că piesa n-o să fie jucată. Ce reiese de aici ? Reiese că ai să rămîi numai cu afişul. O să rîdă lumea de tine : ia te uită, a dat chix Euripide al nostru ! Ba, mai mult decît atît, Nastasia Ivanovna a spus că ai mai fost

şi obraznic cu Ivan Vasilievici. Că l-ai supărat. Dînsul cică a început să te povăţuiască, iar tu nici una, nici două: phe! phe! Să mă ierţi, dar asta-i prea de tot! Ţi-ai cam luat nasul la purtare. Să ştii că piesa ta nu-i chiar atît de grozavă (după opinia lui Ivan Vasilievici), ca să-ţi permiţi una ca asta...

— Hai să mergem la o bodegă, i-am spus încet, că nu mai pot sta acasă. Nu pot.

— Te înţeleg! Te înţeleg foarte bine! exclamă Likospastov. Merg cu plăcere. Numai că... să vezi... şi îşi răscoli cu îngrijorare portotelul.

— Lasă că am eu...

Peste o jumătate de ceas, stam amîndoi la o masă aşternută cu o faţă pătată, lîngă una din ferestrele mari şi aburite ale restaurantului „Neapole". Un ins blond, simpatic, îşi făcu de lucru, aşezîndu-ne pe masă cîteva gustări şi vorbindu-ne cu o deosebită drăgălăşenie. Castraveţilor le spuse „castraveciori", icrelor, „vine şi icrişoarele". Numai în cîteva clipe izbuti să creeze o atmosferă atît de plăcută, încît mă făcu să uit cu totul că afară-i o beznă de nepătruns, şi nici Likospastov nu mi se mai păru aşa cum era de fapt: o viperă.

Capitolul 13

Aflu adevărul

NIMIC NU-I MAI RĂU pe lume, tovarăşi, decît teama şi neîncrederea în propriile tale forţe. Tocmai acestor slăbiciuni le datorez întrebarea

pe care de la un moment dat am început să mi-o pun cu tot mai multă stăruinţă: oare n-ar trebui, într-adevăr, s-o transform în mamă pe sora cea logodită?

„Totuşi nu-i cu putinţă, îmi spuneam, ca el să nu ştie ce spune. Doar se pricepe în treburi dintr-astea!"

Şi astfel, luînd într-o zi condeiul în mînă, m-am aşternut pe scris. Din această încercare n-a ieşit însă decît un fel de talmeş-balmeş. Mai ales că mama cea nechemată, pe nume Antonina, mi-a trezit o asemenea ură în suflet, încît, de îndată ce se ivea pe coala de hîrtie, îmi şi încleştam fălcile, scrîşnind din dinţi. Nici nu era de mirare. Eroii trebuie să vi-i iubiţi. Dacă sentimentul acesta vă lipseşte, nu vă sfătuiesc să porniţi la treabă. Vă asigur că veţi avea parte numai şi numai de necazuri.

„Vă asigur!" am urlat cu glas hîrîit şi, făcînd hîrtia bucăţele, am jurat că nu voi mai călca pe la teatru. Totuşi, mi-a venit foarte greu să-mi ţin jurămîntul. Eram dornic să ştiu ce se mai întîmplă acolo. „Ba nu — îmi ziceam îndată — dacă aşa-i vorba, n-au decît să mă poftească ei pe mine."

Trecu însă o zi, mai trecu una, trecu o săptămînă întreagă, dar de poftit, nu mă poftea nimeni. „Pesemne că a avut dreptate ticălosul de Likospastov, mi-am spus. Ăştia nu mai au de gînd să-mi joace piesa. S-a dus naibii afişul, s-au dus naibii şi «Mrejele Fenisei»! Ghinionist mai sînt, Dumnezeule!"

Totuşi se mai află pe lume şi oameni de treabă, voi spune, parafrazîndu-l pe Likospastov. Într-o zi, cineva îmi bătu la uşă, apoi în odaie îşi făcu apariţia Bombardov. Vizita lui m-a bucurat atît de mult, încît am simţit că mă usturä pleoapele.

— Nu mă surprinde nimic, îmi spus Bombardov aşezîndu-se pe pervazul ferestrei şi lovind încet cu piciorul în calorifer. Eram convins că aşa o să se întîmple. Te-am şi prevenit!

— Bine, dar gîndeşte-te, gîndeşte-te, Piotr Petrovici! exclamam într-una. Cum aş fi putut să omit împuşcătura! Spune şi dumneata!...

— Ei bine, n-ai omis-o. Şi ce-ai făcut cu asta? rosti cu asprime în glas Bombardov.

— Nu mă despart de eroul meu nici în ruptul capului, am strigat pătruns de indignare.

— Nici nu te-ai fi despărţit de el.

— Stai! Dă-mi voie!

Înecîndu-mă de supărare, i-am povestit lui Bombardov toate prin cîte trecusem. I-am vorbit despre Antonina, despre Petea, care urma să rostească preţioasele monologuri ale eroului, şi despre pumnalul care mă întărîtase îndeosebi.

— Ce zici de asemenea proiecte? l-am întrebat furios.

— Aiureli! răspunse Bombardov, aruncînd fără voie o privire peste umăr.

— Şi atunci?...

— Tocmai de aceea nu trebuia să te încăpăţînezi, spuse încet Bombardov. Trebuia să-i spui aşa: Ivan Vasilievici, vă sînt foarte recunoscător pentru indicaţiile dumneavoastră şi voi încerca să le urmez întocmai. De contrazis n-ai voie

să-l contrazici, de ce nu vrei să pricepi? La dumnealui, în Sivţev Vrajek nu-l contrazice nimeni.

— Cum adică? Chiar nimeni? Niciodată?

— Nimeni şi niciodată, spuse Bombardov, apăsînd pe fiecare cuvînt. Nimeni nu l-a contrazis, nu-l contrazice şi nu-l va contrazice nicicînd.

— Orice ar spune?

— Orice.

— Dar dacă îmi va cere ca eroul meu să plece la Penza? Sau că mama asta, Antonina sau cum naiba o cheamă, să se spînzure? Sau să aibă o voce de contraltă? Sau că soba de colo e neagră şi nu albă? Ce trebuie să-i răspund?

— Că, într-adevăr, soba e neagră.

— Şi atunci cum o să apară ea pe scenă?

— Albă, cu o pată neagră.

— Asta-i ceva monstruos! Nemaiauzit!...

— Ce are a face? Ne-am învăţat, spuse Bombardov.

— Aristarh Platonovici nu poate să-i spună nimic?

— Nu, nu poate, pentru că din anul una mie opt sute optzeci şi cinci n-a mai schimbat cu Ivan Vasilievici o vorbă.

— Cum adică?

— Uite aşa, bine. În o mie opt sute optzeci şi cinci s-au certat şi de atunci evită să se întîlnească. Nu-şi mai vorbesc nici măcar la telefon.

— Să știi că mi-a rămas mintea-n loc! Cum de mai stă teatrul în picioare?

— După cum vezi, stă, ba încă foarte bine. Cei doi și-au delimitat sferele de influență. Dacă, spre exemplu, pe lucrarea dumitale a pus ochii Ivan Vasilievici, poți să fii sigur că pe Aristarh Platonovici n-o să-l mai intereseze. Și viceversa. Prin urmare, nu au motive să se ciocnească unul de celălalt. Sistemul e genial.

— Doamne, Dumnezeule! Tocmai acum a trebuit Aristarh Platonovici să plece în India. Dacă ar fi fost aici, m-aș fi adresat lui.

— Hm, făcu Bombardov, și se uită pe fereastră.

— Că doar nu te poți înțelege cu un om pe care nu-l interesează părerea nimănui.

— Ba îl interesează. Îl interesează părerea a trei persoane: cea a lui Gavriil Stepanovici, a Nastasiei Ivanovna, mătușa lui, și a Avgustei Avdeevna. Ele sînt singurele persoane de pe planeta noastră care pot avea o influență asupra lui Ivan Vasilievici. În cazul cînd altcineva ar încerca să-l influențeze în vreun fel pe Ivan Vasilievici, n-ar izbuti să obțină de la dînsul decît un răspuns contrar celui dorit.

— De ce?

— Pentru că el nu are încredere în nimeni.

— Bine, dar asta-i de neînchipuit!

— Toți oamenii mari au fanteziile lor, făcu, împăciuitor, Bombardov.

— Bine, am înțeles totul. Consider că nu mai pot avea nici o speranță. Dacă montarea piesei unele presupune ca ea să fie ciopîrțită în așa

hal, încît să-și piardă orice înțeles, nici nu e cazul să mai fie jucată. Nu vreau ca publicul să mă arate cu degetul, văzînd că un om care trăiește în secolul douăzeci și are în mînă un pistol se înjunghie cu pumnalul.

— Nu te-ar fi arătat nimeni cu degetul, pentru că n-ar mai fi rămas nici un fel de pumnal. Eroul dumitale s-ar fi împușcat ca orice om normal.

Am amuțit.

— Dacă nu te-ai fi pus de-a curmezișul, continuă Bombardov, dacă ai fi ascultat de sfaturile celor care ți-au vrut binele și-ai fi acceptat și pumnalul, și pe Antonina, ai fi scăpat ușor și de pumnal, și de Antonina. Pentru orice problemă, există anumite căi și anumite metode de rezolvare.

— Ce fel de metode?

— Asta-i specialitatea lui Mișa Panin, rosti cu glas cavernos Bombardov.

— Așadar, acum totul e pierdut? am întrebat amărît.

— E cam greu de rezolvat, e cam greu, răspunse trist Bombardov.

Se mai scurse o săptămînă. Cei de la teatru păru că mă uitaseră definitiv. Încet încet, rana începuse să mi se vindece, și singurul lucru care m-a mai necăjit au fost orele de serviciu de la „Curierul navigației“, precum și reportajele pe care, de voie, de nevoie, trebuia să le scriu în continuare.

Cînd, deodată... O, acest cuvînt, fie el de trei ori blestemat! Părăsind pentru vecie lumea aceasta (și faptul se va petrece cît de curînd!) știu că nu voi scăpa nici atunci de teama cea atît de josnică și totuși de neînvins pe care mi-o inspiră. El mă înspăimîntă ca și cuvîntul „surpriză“, ca și cuvintele „sînteți chemat la telefon“, „v-a sosit o telegramă“ sau „poftiți în biroul de dincolo“. Știu prea bine ce urmează după ele.

Și cum vă spuneam, într-una din zile, mă pomenesc cu Demian Kuzmici în pragul ușii; mă salută politicos și-mi întinde o invitație prin care eram rugat să poftesc la teatru a doua zi la orele patru.

A doua zi n-a mai plouat. A doua zi s-a lăsat o înviorătoare geruială de toamnă tîrzie. Bocănind cu călcîiele pe asfalt, cu sufletul prins în chinga neliniștii, am pornit-o direct spre teatru.

Cea dintîi imagine care mi s-a fixat pe retină a fost cea a unui cal gras cît un rinocer, înhămat la o birjă, precum și cea a unui bătrînel firav, cocoțat pe capra trăsurii. Prin nu știu ce asociație de idei, am înțeles îndată că este vorba de celebrul Drîkin. Faptul avu darul să mă tulbure și mai mult. Intrînd pe ușa teatrului, mă impresionă și agitația care domnea pretutindeni. Biroul lui Filea rămăsese pustiu. Toți vizitatorii acestuia, mai bine zis cei mai încăpățînați dintre ei, așteptau răbdători afară, în curte, tremurînd de frig, și doar din cînd în cînd aruncau priviri

lacome pe fereastra oficiului. Unii dintre ei încercau chiar să bată în geam cu degetele înghețate, dar fără nici un succes. Am ciocănit la ușă, ușa s-a crăpat nițel, dinăuntru m-a fixat ochiul lui Bakvalin, apoi am auzit glasul lui Filea:

— Să intre imediat!

Și am intrat. Cei care sufereau afară, au dat să mă urmeze, dar ușa le fu trîntită în nas. Alunecînd pe scară, am fost ridicat de Bakvalin și, în cele din urmă, am ajuns în oficiu. Filea nu mai ședea la măsuța lui din dosul barierei, ci în încăperea din față. Purta o cravată nouă, parcă o văd și acum, cu picățele. Era bărbierit cu mare grijă.

Mă salută cu o solemnitate neobișnuită, dar și cu un aer de ascunsă tristețe. Ceva se petrecea în ziua aceea la teatru, ba chiar am simțit, așa cum trebuie să simtă un taur dus la abator, că este vorba de o chestiune importantă și în care, închipuiți-vă, rolul principal îl aveam de jucat eu însumi.

Faptul se vădi pînă și în frazele scurte pe care Filea i le adresă încet, dar poruncitor, lui Bakvalin:

— Paltonul dumnealui! Fii atent!

După aceea, avu darul să mă uimească purtarea curierilor și plasatorilor. Nici unul din ei nu sta locului, toți se aflau într-o continuă stare de agitație, pe care un neinițiat n-ar fi fost în stare să și-o explice. Astfel, Demian Kuzmici alergă la un moment dat în trap vioi pe lîngă mine, mi-o luă înainte și urcă scara spre balcon, călcînd fără zgomot, ca o nălucă. Abia pieri

din vedere, cînd de sus, de la balcon, coborî Kuskov, tot la trap, şi dispăru îndată ca şi cel dintîi. Pe jos, prin semiobscuritatea foaierului principal, trecu în fugă Kliukvin, trase din nu se ştie ce pricină perdeaua la una din ferestre, de celelalte nu se atinse de loc, şi dispăru ca prin farmec.

Bakvalin trecu în goană, neauzit, peste postavul soldăţesc aşternut pe jos şi pieri pe după uşa bufetului, iar de acolo ţîşni Pakin şi dispăru în sala de spectacole.

— Să urcăm la etaj. Vă conduc chiar eu, îmi spuse cu politeţe Filea, însoţindu-mă.

Am urcat scara. O altă siluetă goni fără zgomot pe lîngă noi şi se topi în culoarul de la balcon, iar mie începu să mi se pară că în jurul meu se agită umbrele morţilor.

În clipa cînd ne şi apropiam în tăcere de uşa etuvei, l-am văzut stînd în faţa ei pe Demian Kuzmici. Tocmai atunci, dintr-un culoar vecin, se repezi spre uşă o siluetă mică, cenuşie, dar Demian Kuzmici ţipă scurt şi se răstigni peste tăblia de lemn, iar silueta se abătu pieziş, apoi o înghiţi umbra de pe meandrele scării.

— Dumnealui să intre! făcu scurt Filea şi dispăru.

Demian Kuzmici se propti cu umărul în tăblia uşii, aceasta se deschise, apoi... veni o altă uşă şi în cele din urmă am intrat în etuvă, unde nu se mai afla nici o umbră. Toropeţkaia aprinsese pe biroul din faţa ei o lampă cu picior. Nu mai scria la birou, ci şedea în fotoliu şi citea un ziar. Zărindu-mă, dădu uşor din cap.

Dincolo, în faţa uşii care ducea spre cabinetul direcţiunii, sta în picioare Avgusta Menajraki, îmbrăcată cu un jerseu verde, avînd la piept o cruciuliţă de diamante şi, prinsă de cordonul lat, din piele lăcuită, o legătură grea de chei.

Îmi spuse „pe aici“ şi am intrat într-o încăpere luminată orbitor.

Ochii mi se abătură mai întîi peste mobilierul scump din mesteacăn de Karelia, cu ornamente aurite, peste biroul uriaş din acelaşi lemn fin şi peste bustul negru al lui Ostrovski, care trona şi aici, într-un colţ al încăperii. De sus, revărsa lumină un enorm candelabru, de jur împrejur o revărsau aplicele. Mi se păru atunci că toate portretele din galerie se adunaseră aici, iar acum veneau spre mine. L-am recunoscut pe Ivan Vasilievici, care şedea pe canapea în faţa unei mescioare rotunde. Pe masă sclipea, albă, o chisea cu dulceaţă. L-am recunoscut pe Kneajevici, i-am recunoscut din portretele văzute în galerie şi pe alţi cîţiva, printre care şi pe o doamnă de o prestanţă desăvîrşită, ce purta acum o bluză purpurie şi o jachetă maro presărată cu năsturaşi, ca o boltă cu stele, iar pe umeri o blană grea de samur. Pălărioara fantezi părea că i se lăsase din zbor peste părul încărunţit, ochii îi străluceau tinereşte pe sub sprîncene, iar degetele împodobite cu inele de aur şi diamante îi străluceau şi ele.

De faţă mai erau şi alte persoane, pe care nu le văzusem în portretele din galerie. Lîngă spătarul canapelei se oprise medicul care mai deunăzi o scosese dintr-o criză de nervi pe Milocika

Preahina şi care ţinea şi acum în mînă un păhărel de cristal. În dreptul uşii sta bufetierul, cu aceeaşi expresie de adîncă întristare întipărită pe chip.

Deoparte, o masă rotundă, mare, părea pregătită pentru un dejun copios. Lumini orbitoare alergau peste cristaluri şi porţelanuri rînduite pe faţa de masă albă ca zăpada, alte lumini licăreau mohorît în sticlele de apă minerală, printre care se întrezărea o pală roşie, venind de bună seamă de la icrele de Manciuria. Societatea numeroasă care se afla instalată în adîncul moale al fotoliilor din încăpere tresări văzîndu-mă în pragul uşii, pe urmă se înclină răspunzîndu-mi la salut.

— Ah ! Leo !... porni să spună Ivan Vasilievici.

— Serghei Leontievici, îl corectă numaidecît Kneajevici.

— Aşa... Serghei Leontievici, bine ai venit ! Şezi, te rog, aici, lîngă noi ! Şi îmi strînse jovial mîna. N-ai vrea să iei o gustare ? Poate chiar o masă mai consistentă ? Să nu te jenezi. Noi te vom aştepta. Ermolai Ivanovici al nostru este un adevărat vrăjitor. E de ajuns să-l rogi frumos şi... Ermolai Ivanovici, cam ce ai putea oferi dumnealui pentru dejun ?

Drept răspuns, vrăjitorul Ermolai Ivanovici procedă cam astfel : îşi dădu ochii peste cap, pe urmă-i readuse la loc şi-mi adresă o privire în care am citit o mută implorare.

— Sau poate o băuturică ? mă invită în continuare Ivan Vasilievici. Nişte apă minerală ? Citro ? Limonadă de răchiţele ? Ermolai Ivanovici ! i se adresă cu severitate bufetierului. Avem suficiente rezerve de răchiţele ? Te rog să ai pentru asta o grijă deosebită.

Drept răspuns, Ermolai Ivanovici surîse cu sfială şi îşi puse bărbia în piept.

— Trebuie să-ţi spun că Ermolai Ivanovici este un... hm... hm... un magician. Într-o vreme din cele mai cumplite a salvat de la foamete, servindu-le nisetru, pe toţi cei din teatrul nostru. Altfel, n-ar mai fi rămas nimeni în viaţă. Actorii îl adoră.

Ermolai Ivanovici nu păru flatat de amintirea faptei sale eroice : dimpotrivă, se întunecă la chip.

Cu o voce limpede, fermă, sonoră, i-am adus la cunoştinţă lui Ivan Vasilievici că am luat atît micul dejun, cît şi masa de prînz, şi, în acelaşi timp, am refuzat categoric apa minerală şi răchiţelele.

— Atunci, poate o prăjitură ? Ermolai Ivanovici face nişte prăjituri de li se duce vestea !...

Cu o voce şi mai sonoră, energică (după aceea Bombardov mi-a mărturisit părerile celor de faţă, spunîndu-mi : „Zice lumea că ai avut o voce, să dai şi să fugi !“, „Cum, adică ?“ „Răguşită, piţigăiată, plină de ură...“) am refuzat şi prăjiturile.

— Apropo de prăjituri, făcu deodată, cu glas catifelat, un ins blond, îmbrăcat şi pieptănat cu o deosebită eleganţă, care şedea în dreptul lui Ivan Vasilievici. Îmi aduc aminte că ne-am adunat cu toţii într-o zi la Prucevin. Am avut sur-

priza să-l vedem acolo şi pe marele duce Maximilian Petrovici... Am rîs atunci cu hohote... Ivan Vasilievici, eu cred că-l cunoaşteţi pe Prucevin ? Am să vă povestesc mai tîrziu întîmplarea asta nostimă.

— Îl cunosc pe Prucevin, cum să nu, răspunse Ivan Vasilievici, e un escroc fără pereche. A lăsat-o pe drumuri pe propria lui soră... Ei, şi-acum...

În clipa aceea, mai intră pe uşă un om care nu făcea parte din galeria de portrete, şi anume, Mişa Panin. „Într-adevăr, el l-a împuşcat pe acela..." m-am gîndit, privindu-i chipul.

— O ! Preastimatul Mihail Alexeevici ! strigă Ivan Vasilievici, înălţîndu-şi braţele către noul venit. Mă bucur că te văd ! Ia loc în fotoliu. Şi-acum, să vă fac cunoştinţă, mi se adresă Ivan Vasilievici. Dumnealui este scumpul nostru Mihail Alexeevici, care îndeplineşte la noi nişte funcţii de mare însemnătate. Iar dumnealui este...

— Serghei Leontievici ! interveni vesel Kneajevici.

— Întocmai !

Fără să spunem celor de faţă că ne-am cunoscut mai demult şi fără să ne împotrivim prezentărilor respective, Mişa şi cu mine ne-am strîns mîna prieteneşte.

— Ei, şi acum, să începem ! exclamă Ivan Vasilievici. Îndată ochii tuturor se fixară asupra mea, ceea ce făcu să mă treacă un fior. Cine doreşte să ia cuvîntul ? Ippolit Pavlovici, dumneata ?

Un ins foarte prezentabil, cu pletele ca pana corbului, îmbrăcat cu foarte mult bun-gust, îşi puse monoclul la ochi şi mă privi stăruitor. După aceea îşi turnă un pahar de apă minerală, se şterse la gură cu o batistă de mătase, o clipă rămase nehotărît, pe urmă îşi mai turnă unul şi abia atunci începu să vorbească.

Avea o voce superbă, caldă, vădind mult exerciţiu, foarte convingătoare şi care îţi mergea la inimă.

— Romanul dumitale Le... Serghei Leontievici ? Nu-i aşa ? Romanul dumitale e foarte, foarte bun. Are... ă... cum să zic eu, oratorul trase cu coada ochiului spre masa pe care se rînduiseră sticlele cu apă minerală, şi îndată Ermolai Ivanovici porni cu paşi mărunţi într-acolo şi-i aduse o sticlă proaspătă, are, să zic aşa, o deosebită profunzime pe plan psihologic, iar personajele sînt uimitor de bine conturate... Ă... Cît despre descrierile de natură, pot să spun că se ridică aproape la nivelul lui Turgheniev !

În clipa aceea apa minerală ţîşni din sticlă, oratorul bău un al treilea pahar şi cu o simplă mişcare din sprîncene făcu să-i sară monoclul de la ochi.

— Aceste descrieri de natură, continuă, aceste nopţi... ă... aceste nopţi înstelate ale Ucrainei... pe urmă învolburatul Nipru... ă... după cum s-a exprimat însuşi Gogol... ă... Minunat e Niprul, după cum îţi aminteşti... şi-apoi mireasma aceea a salcîmilor... Totul e realizat la dumneata cu o deosebită măiestrie...

Mi-am întors privirea către Mişa Panin. Acesta se ghemuise în fotoliu ca un animal rănit, iar ochii îi erau de-a dreptul înfricoşători.

— Impresionează mai ales... ă... descrierea sihlei... a plopilor cu frunze argintii... îţi aminteşti ?

— Îmi stă şi azi în faţa ochilor noaptea aceea de pe Nipru, cînd am fost cu toţii în excursie, s-auzi glasul de contraltă al doamnei cu blana de samur.

— Apropo de excursie, făcu rîzînd basul de lîngă Ivan Vasilievici, a fost o întîmplare teribil de picantă cînd cu guvernatorul general Dukasov. Vă aduceţi aminte de el, Ivan Vasilievici ?

— Da. Un mîncău fără pereche ! răspunse Ivan Vasilievici. Continuă, te rog.

— Romanul dumitale nu merită... ă... nu merită decît complimente... dar... îmi pare rău... scena îşi are legile ei !

Ivan Vasilievici mînca dulceaţă, ascultînd cu multă plăcere cuvîntarea lui Ippolit Pavlovici.

— Dumneata n-ai izbutit să redai în piesă toată aroma Sudului, a acelor nopţi voluptoase. Psihologia personajelor a rămas şi ea abia schiţată, ceea ce a influenţat nefavorabil mai ales rolul Bahtin... Aici, oratorul păru jignit fără veste, ba chiar pufni îmbufnat : Pf... pf... aşa că eu... ă... nu ştiu dacă... lovi uşor cu muchia monoclului într-un caiet pe care îl ţinea în mînă şi în care mi-am recunoscut manuscrisul, în fine, piesa dumitale nu poate fi jucată... îmi pare

rău, îşi sfîrşi cu totul supărat cuvîntarea, îmi pare rău !

În clipa aceea, privirile ni se întîlniră. Şi în ochii mei, oratorul cred că nu desluşi decît uimire şi o profundă mînie.

Căci trebuie să vă spun că în romanul meu nu erau amintiţi nici salcîmii, nici plopii argintii, nici învolburatul Nipru, nici... într-un cuvînt, nu se afla absolut nimic din toate acestea.

„Nu l-a citit ! Nu mi-a citit romanul, îmi zbîrnîia prin minte, şi cu toate acestea îndrăzneşte să-l comenteze. Stă să discute despre nopţile din Ucraina... La ce bun m-au chemat aici ? !"

— Cine mai doreşte să ia cuvîntul ? întrebă cu vioiciune Ivan Vasilievici.

Se lăsă o tăcere încordată. Nimeni nu mai dorea să ia cuvîntul. Doar dintr-un ungher al încăperii răsună o voce :

— Oho-ho...

M-am uitat într-acolo şi-am zărit în colţul odăii un om în vîrstă, îmbrăcat cu o bluză cenuşie. Mi-am amintit vag că-i văzusem chipul într-unul din portrete... Privirea îi era potolită şi exprima, de fapt, plictiseală, o veche plictiseală. Cînd l-am privit, îşi întoarse ochii în altă parte.

— Vrei să ne vorbeşti dumneata, Feodor Vladimirovici ? îl întrebă Ivan Vasilievici.

— Nu, răspunse acesta.

Tăcerea căpăta un caracter straniu.

— Poate că vrei dumneata să spui ceva ? mi se adresă Ivan Vasilievici.

Cu o voce de loc răsunătoare, de loc limpede, de loc vioaie (mi-am dat seama eu însumi de aceasta), am rostit :

— Din cîte am înțeles, piesa mea nu vă convine. De aceea vă rog să mi-o restituiți.

Pe neașteptate, în jurul meu se iscă agitație. Fotoliile scîrțîiră peste parchet, cineva mi se aplecă peste umăr și-mi spuse :

— Cum poți să spui așa ceva ? Îmi pare rău !

Ivan Vasilievici privi uimit chiseaua cu dulceață, apoi pe cei din jurul său.

— Hm... hm... și bătu darabana cu degetele, noi îți spunem cu toții prietenește că dacă îți vom juca piesa îți vom pricinui cel mai mare rău cu putință. Un rău îngrozitor. Mai ales în cazul cînd va pune mîna pe ea Foma Strij. Dumitale însuți o să-ți pară rău și-ai să ajungi să ne blestemi...

După o pauză, am spus :

— În acest caz, vă rog să mi-o restituiți.

Și atunci, am zărit limpede în ochii lui Ivan Vasilievici o expresie de mînie.

— Ne-ați semnat, după cîte știm, un mic contract, răsună de undeva o voce și îndată din spatele medicului se ivi chipul lui Gavriil Stepanovici.

— Bine, dar teatrul dumneavoastră nu dorește să-mi joace piesa. Atunci pentru ce vă mai trebuie ?

Un chip tinerel, cu ochii sclipind de după lentilele pince-nez-ului veni spre mine și cu o subțire voce de tenor îmi spuse :

— Aveți cumva de gînd s-o duceți la teatrul lui Schlippe ? Ce credeți că vor fi în stare să facă aceia ? N-o să vedeți decît niște ofițerași înfumurați umblînd de colo-colo prin scenă. Cine are nevoie de asta ?

— Pe baza dispozițiilor și a regulamentelor existente, dumnealui nu are dreptul s-o remită teatrului Schlippe. Dumnealui a semnat cu noi un contract, spuse Gavriil Stepanovici, ieșind din spatele doctorului.

„Oare ce se întîmplă aici ? Ce vor ăștia de la mine ?" m-am întrebat și, deodată, pentru prima oară în viață, am simțit că nu mai pot să respir.

— Iertați-mă, am rostit din greu, nu mai pricep nimic. Dumneavoastră îmi spuneți că nu vreți s-o jucați, dar de oferit unui alt teatru, nu am dreptul s-o ofer. Ce-i de făcut ?

Aceste cuvinte avură un efect neașteptat. Doamna cu blana de samur schimbă o privire jignită cu basul de pe canapea. Dar cel mai înfricoșător păru chipul lui Ivan Vasilievici. Zîmbetul îl părăsise cu totul, iar ochii arzători cătau țintă la mine.

— Cu toții vrem să te salvăm de la primejdia care te paște ! spuse Ivan Vasilievici. Vrem să te salvăm dintr-un pericol iminent, care te pîndește de după colț.

Din nou se lăsă tăcere. Curînd ea deveni atît de penibilă încît n-am mai fost în stare s-o suport.

După ce am zgîriat cîteva clipe cu degetul căptușeala fotoliului, m-am ridicat în picioare

şi i-am salutat pe toţi printr-o plecăciune. Îmi răspunseră şi ei la fel, în afară de Ivan Vasilievici, care mă privea uimit. Călcînd strîmb, am ajuns la uşă, m-am poticnit, am ieşit din încăpere, i-am făcut o plecăciune Polixenei Toropeţkaia, care privea cu un ochi în „Izvestia", iar cu celălalt la mine, precum şi Avgustei Menajraki, care mă măsură cu severitate, apoi am ieşit afară, pe culoar.

Interiorul teatrului dispărea cu încetul în umbra amurgului. De departe, prin uşa deschisă a bufetului, se întrezăreau mici pete albe. Erau măsuţele, care se pregăteau în vederea spectacolului din seara aceea.

Uşa sălii de spectacole era dată şi ea de perete. M-am oprit pentru cîteva clipe şi-am privit înăuntru. Scena era descoperită în întregime pînă spre zidul de cărămidă din spate. De sus, cobora încet un chioşc verde, acoperit cu iederă, iar prin marea poartă laterală muncitorii, mici cît furnicile, aduceau în scenă un şir de coloane albe.

Cîteva clipe mai tîrziu mă şi aflam în stradă.

Bombardov nu avea telefon, astfel că i-am trimis chiar în seara aceea o telegramă cu următorul conţinut :

„Vino parastas stop fără dumneata înnebunesc, nu mai pricep nimic."

Cei de la poştă n-au vrut să-mi primească telegrama şi nu mi-au primit-o decît după ce i-am ameninţat că-i voi reclama la „Curierul navigaţiei".

În seara următoare, şedeam cu Bombardov în faţa mesei frumos aşternute. Curînd, nevasta maistrului de care am mai pomenit ne aduse nişte blinele.

Lui Bombardov i-a plăcut ideea mea de a face o masă de pomenire, precum şi odaia mea în care făcusem o desăvîrşită ordine şi curăţenie.

— Acum sînt mai liniştit, i-am spus după ce îşi mai potoli foamea, şi nu vreau să ştiu decît un singur lucru : ce-a fost cu adunarea aceea. Aşa ceva încă nu mi-a fost dat să văd.

Drept răspuns, Bombardov lăudă blinelele, mai privi o dată în jurul său prin odaie şi-mi spuse :

— Ar cam trebui să te însori, Serghei Leontievici. Să iei o femeie sau o fată, simpatică şi delicată.

— O discuţie asemănătoare a mai fost descrisă de Gogol, i-am răspuns, şi n-ar trebui să ne repetăm. Spune-mi ce-a fost acolo ?

Bombardov dădu din umeri.

— N-a fost nimic altceva decît o consfătuire a lui Ivan Vasilievici cu veteranii teatrului.

— Aşa ? Dar, ia spune-mi, cine era doamna aceea cu blana de samur ?

— Era Margarita Petrovna Tavriceskaia, actriţă la teatrul nostru. Face parte şi ea din aşa-zisul grup al veteranilor sau al ctitorilor. Şi-a cîştigat faima prin faptul că, asistînd în anul o mie opt sute optzeci la debutul ei pe scenă, răposatul Ostrovski a spus : „Foarte bine".

Am mai aflat după aceea de la interlocutorul meu că la adunare n-au participat decît ctitorii,

fiind convocaţi de urgenţă de către Ivan Vasilievici spre a-mi discuta piesa, şi că Drîkin a fost anunţat cu o zi înainte, astfel că a trebuit să-şi spele bine trăsura cu formol şi să-şi ţesăle calul.

Întrebîndu-l pe Bombardov cine era cel care vorbise despre marele duce Maximilian Petrovici şi despre mîncăul de guvernator, am aflat că era cel mai tînăr dintre ctitorii teatrului.

Trebuie să menţionez că răspunsurile lui Bombardov erau foarte reţinute şi laconice. Observînd aceasta, am încercat să insist mai mult cu întrebările, pentru a obţine de la oaspetele meu nu numai date seci, formale, în genul „născut în cutare loc, numele şi prenumele cutare“, ci şi nişte caracterizări mai vii. Mă interesau nespus de mult oamenii pe care i-am văzut adunaţi în cabinetul direcţiunii. Presupuneam că în caracterizările respective aveam să găsesc o explicaţie a purtării fiecăruia de la acea şedinţă misterioasă.

— Va să zică, Gornostaev ăsta (cel care povestise despre guvernatorul general) este un actor bun? l-am întrebat, turnîndu-i vin, pe Bombardov.

— Îhî, răspunse acesta.

— Ei, nu, cu asta nu mi-ai spus nimic. Uite, spre exemplu, despre Margarita Petrovna se ştie că a lăudat-o Ostrovski, rostind acel „foarte bine“. Asta îmi spune ceva. Pe cîtă vreme acest „îhî“ este egal cu zero. Poate că şi Gornostaev s-a făcut vestit prin ceva?

Bombardov îmi aruncă o privire piezişă, aş zice bănuitoare, şi vorbi rar, cam în doi peri...

— Ce-aş putea să-ţi spun despre el? Hm, hm... Îşi goli paharul, pe urmă spuse cu mai multă vioiciune: Ba da, mi-am amintit. De curînd, Gornostaev ne-a uimit pe toţi printr-o întîmplare pe drept cuvînt miraculoasă..., îndată se apucă să toarne peste blinele unt topit şi-l turna atît de încet, încît n-am mai putut răbda şi i-am strigat cu ciudă:

— Spune odată, domnule, n-o mai lungi!

— Formidabil, vinul ăsta, „Napareuli“, ocoli totuşi răspunsul Bombardov, punîndu-mi pentru un moment răbdarea la încercare. Apoi continuă: Treaba asta s-a întîmplat în urmă cu vreo patru ani. Era la începutul primăverii şi-mi aduc aminte că Gherasim Nikolaevici era pe atunci parcă mai vesel şi mai guraliv ca de obicei. Dar veselia asta nu i-a fost a bine! Ştiu că începuse să-şi facă tot felul de planuri, mereu îi ardea de ducă, părea chiar că întinerise. Trebuie să-ţi mai spun că are pentru teatru o mare pasiune. În perioada aceea, ţin minte, l-am auzit adeseori spunînd: „Am cam rămas în urmă, băieţi. Altădată cunoşteam foarte bine viaţa teatrală din Occident, plecam în fiecare an peste hotare şi eram la curent cu tot ce se întîmpla pe scenele din Germania, din Franţa şi nu numai de acolo. Dădeam cîte o raită chiar prin America, spre a cunoaşte cele mai noi realizări din domeniul artei teatrale.“ „Păi de ce nu înaintezi o petiţie, să mai pleci şi acum?“ îl întreba lumea. El surîdea cu blîndeţe şi răspundea: „În nici un caz, dragii mei. Oare pot eu să admit ca statul să cheltuiască pentru mine valuta care-i

atît de prețioasă ? Mai bine să plece vreun inginer sau un conducător de întreprindere !"

Un om adevărat, dintr-o bucată ! Și cum îți spun (Bombardov își cercetă paharul la lumina becului și din nou lăudă vinul)... și cum îți spun, mai trece o lună și se face primăvară de-a binelea. Tocmai atunci s-a întîmplat și nenorocirea. Vine într-o zi Gherasim Nikolaevici la Avgusta Avdeevna în birou, tace, nu zice nimic. Cînd se uită femeia la el, îl vede galben ca un mort, cu ochii stinși, bun de pus în mormînt. „Ce-i cu dumneata, Gherasim Nikolaevici ?", „Nimic, ce să fie ? zice. Nu vă faceți idei." Se duce la fereastră, începe să bată darabana în geam și să fluiere ușurel o melodie tristă și parcă foarte cunoscută. Avgusta Avdeevna a tras cu urechea și cînd s-a dumirit, să-i vină rău, nu alta : era marșul funebru de Chopin. N-a putut să reziste, i s-a strîns inima de milă și nu l-a mai slăbit cu întrebările : „Ce-ai pățit ? Ce-i cu dumneata ?"

Într-un tîrziu, s-a uitat la ea, a zîmbit amar și i-a spus : „Jură-mi că n-ai să mărturisești nimănui !" Femeia, îți închipui, a jurat numaidecît. „Adineaori am fost la doctor și mi-a spus că am cancer la plămîni." S-a întors și a ieșit pe ușă.

— Mda, asta-i o chestie... am rostit încet, posomorîndu-mă.

— Nici vorbă ! întări Bombardov. Și-atunci, Avgusta Avdeevna pune-l imediat să jure și spune-i tot lui Gavriil Stepanovici. Acesta fugi la Ippolit Pavlovici. Ippolit Pavlovici la nevastă-sa. Nevastă-sa la Evlampia Petrovna. Pe scurt, n-au trecut nici două ore și a aflat toată lumea, pînă și calfele din atelierul de croitorie, că activitatea artistică a lui Gherasim Nikolaevici a luat sfîrșit și că teatrul ar putea să-i comande de pe acum coroana mortuară. Un ceas mai tîrziu, actorii au și început să se certe la bufet cui să fie încredințate rolurile lui Gherasim Nikolaevici.

Între timp, Avgusta Avdeevna pune mîna pe telefon, pe urmă dă buzna direct la Ivan Vasilievici. Și nu trec după aceea nici trei zile că tot Avgusta Avdeevna îl sună pe Gherasim Nikolaevici și-i zice : „Peste cinci minute sînt la dumneata" și, într-adevăr, dă fuga la el acasă. Îl găsește întins pe divan, îmbrăcat cu un halat chinezesc, pămîntiu în obraz, dar mîndru și liniștit.

Avgusta Avdeevna, femeie cu simț practic cum o știi, țac ! îi și trîntește pe masă cărțulia roșie și un cec.

Gherasim Nikolaevici tresare atunci și zice :

— Sînteți niște oameni răi ! Doar nu v-am cerut asta ! Ce rost are să mori printre străini ?

Avgusta Avdeevna e o femeie dintr-o bucată și-i o secretară înnăscută ! Cuvintele muribundului i-au trecut pe lîngă ureche. A strigat :

— Faddei !

Faddei e servitorul credincios al lui Gherasim Nikolaevici. În clipa următoare Faddei s-a și ivit în prag.

— Trenul pleacă peste două ore. Adu-i imediat lui Gherasim Nikolaevici pledul ! Lenjeria.

Valiza. Servieta. Maşina va fi jos peste patruzeci de minute.

Condamnatul doar a oftat prelung şi a dat din mînă, sfîrşit de puteri.

Undeva, în Alpi, poate la graniţa Elveţiei, poate în altă parte, în fine, cam pe acolo... Bombardov se frecă peste frunte, în fine, nu contează... sus, la trei mii de metri deasupra nivelului mării, se află un sanatoriu de mare altitudine. Aparţine unei somităţi mondiale, profesorul Cly. Lumea se duce acolo numai în cazuri disperate. Cînd, vorba ceea: ori mori, ori te vindeci. Mai rău nu poate să-ţi fie, ba uneori se mai întîmplă şi cîte o minune. Cly aşază bolnavii pe nişte terase descoperite, cu vedere spre piscurile înzăpezite, le face nişte injecţii cu sarcomatină, îi pune să respire oxigen şi cîteodată izbuteşte să le mai lungească viaţa cu un an, doi.

Cincizeci de minute mai tîrziu, Gherasim Nikolaevici a şi fost dus cu maşina prin dreptul teatrului, aşa cum i-a fost dorinţa, iar a doua zi Demian Kuzmici a povestit tuturor că l-a văzut ridicîndu-şi mîna şi binecuvîntînd teatrul, după care automobilul s-a îndreptat cu toată viteza la gara Belorusko-Baltiiski.

Curînd a venit vara şi s-a răspîndit un zvon precum că Gherasim Nikolaevici ar fi încetat din viaţă. Actorii au mai sporovăit pe socoteala asta, l-au mai compătimit puţin... Totuşi era vară... Cu toţii se pregăteau de plecare, căci începea turneul. Aşa că n-a fost jale prea mare... Aşteptam să-i sosească trupul neînsufleţit... Între timp, stagiunea a luat sfîrşit şi actorii au plecat care

încotro. Trebuie să-ţi spun însă că Plisov al nostru...

— Unul simpatic, cu mustaţă, nu-i aşa? l-am întrebat. Are şi un portret în galerie?

— Acela e, confirmă Bombardov, pe urmă continuă: Cum îţi spun, Plisov a fost trimis în delegaţie la Paris, ca să studieze acolo maşinile de teatru. I-au făcut, desigur, rapid, toate actele şi omul a plecat. Trebuie să ştii că Plisov are o putere de muncă extraordinară, iar de scena lui turnantă e de-a dreptul îndrăgostit. Nu-ţi mai spun cît l-a invidiat lumea. Te cred, fiecare ar fi vrut să vadă Parisul... „Om fericit!" îi spuneau. Fericit, nefericit, şi-a luat actele, s-a urcat în tren şi a plecat la Paris, tocmai în perioada cînd se zvonise despre încetarea din viaţă a lui Gherasim Nikolaevici. Plisov e un om cu totul deosebit şi, fiind la Paris, nici măcar n-a observat turnul Eiffel. Un entuziast. A stat numai şi numai sub scena teatrelor, a studiat tot ce-a trebuit, a cumpărat şi nişte reflectoare, mă rog, şi-a îndeplinit misiunea cu cinste. În cele din urmă, i-a venit timpul să plece acasă. Şi atunci s-a hotărît să facă şi el măcar o plimbare prin oraş, să aibă cît de cît habar de acele locuri. A umblat pe străzi, a călătorit şi cu autobuzul, cu cei din jur s-a înţeles în special prin mormăieli, i s-a făcut o foame de lup şi a ajuns în sfîrşit undeva, la dracu-n praznic. „Să intru şi eu într-un local, şi-a spus, să iau o gustare." Vede o lumină. Îşi dă seama că nu mai este în centru şi că, prin urmare, n-o să-l coste prea mult. Intră pe uşă. Într-adevăr, localul era cam

de mîna a doua. Se uită în jur şi deodată rămîne stană de piatră.

Ce crezi că a văzut? Drept în faţa lui, la o măsuţă, îmbrăcat cu un smoching elegant şi cu o floare prinsă la butonieră, şedea răposatul Gherasim Nikolaevici. Ba mai era şi cu două franţuzoaice după el. Îi ascultau snoavele şi se prăpădeau de rîs. În dreptul lor — o sticlă de şampanie într-o frapieră şi un vas cu fructe.

Lui Plisov să-i vină rău, nu alta. „Nu se poate, şi-a spus, să ştii că am halucinaţii. N-are cum să şadă aici Gherasim Nikolaevici şi să rîdă cu franţuzoaicele. Bietul de el nu poate fi decît într-un singur loc şi anume la cimitirul Novo-Devicie!"

Sta Plisov şi se holba la insul acela care semăna leit cu răposatul, cînd colo îl vede că se ridică deodată în picioare, iar chipul pare să-i exprime un fel de nelinişte. Mai întîi Plisov a crezut că omul e întrucîtva nemulţumit să-l vadă acolo, dar mai tîrziu s-a dumirit că Gherasim Nikolaevici — căci, într-adevăr, el era — doar a rămas foarte mirat să-şi întîlnească la Paris compatriotul. Numaidecît, Gherasim Nikolaevici le-a şoptit ceva franţuzoaicelor, iar ele au şi zbughit-o pe uşă.

Totuşi, Plisov nu s-a dezmeticit de-a binelea decît după ce Gherasim Nikolaevici a venit să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute pe amîndoi obrajii. După aceea lucrurile s-au limpezit. Stînd să-l asculte pe Gherasim Nikolaevici, Plisov striga într-una, uimit peste măsură: „Ei, lasă!" Căci, într-adevăr, se petrecuse o adevărată minune.

Cînd îl aduseseră pe Gherasim Nikolaevici în Alpii aceia, era într-un asemenea hal, încît Cly n-a făcut decît să dea din cap şi să spună: „Hm..." L-au întins pe Gherasim Nikolaevici sus, pe terasă, i-au făcut o injecţie cu sarcomatină, i-au dat şi o pernă cu oxigen. La început bolnavul s-a simţit din ce în ce mai rău, încît i s-a spus după aceea că profesorul începuse să aibă cele mai întunecate presupuneri pentru ziua care avea să vină. Vezi Doamne, inima nu-i mai funcţiona nici ea cum trebuie. Totuşi, ziua aceea, a doua, a trecut cu bine. I-au repetat injecţia. S-a simţit încă mai bine. Iar mai tîrziu, să vezi şi să nu crezi. Într-o dimineaţă, Gherasim Nikolaevici al nostru s-a ridicat de pe cuşetă şi a spus: „M-aş duce să fac o plimbare". Auzindu-i vorbele, nu numai asistenţii, ci şi însuşi Cly au făcut nişte ochi cît cepele. Într-un cuvînt, după ce-a mai trecut o zi, Gherasim Nikolaevici a început să se plimbe pe terasă, i-a revenit culoarea în obraji la fel şi pofta de mîncare... Temperatura 36,8, pulsul normal, de dureri nici pomeneală.

Gherasim Nikolaevici ne-a povestit mai tîrziu că de prin toate satele din jur începuse să vină lume, să-l vadă la faţă. Din oraşe soseau tot felul de medici renumiţi, iar Cly le-a făcut într-una din zile o amplă comunicare, zicînd că asemenea cazuri se întîlnesc o dată la o mie de ani. Au vrut să dea la ziar poza lui Gherasim Nikolaevici, dar el s-a împotrivit. Nu i-a plăcut să i se facă reclamă.

La un moment dat, Cly i-a spus că n-are nici un rost să mai stea prin coclaurile Alpilor şi că îl va trimite la Paris, să se odihnească acolo după suferinţele îndurate. Aşa a ajuns Gherasim Nikolaevici la Paris. Cît despre franţuzoaice, i-a explicat lui Plisov că sînt nişte doctoriţe tinere, pariziene, care au de gînd să scrie despre el un articol. Cam aşa s-au petrecut lucrurile cu vindecarea lui Gherasim Nikolaevici.

— Într-adevăr, e un lucru uimitor, am observat. Totuşi, nu pricep cum a izbutit să scape cu viaţă ?

— Tocmai asta-i minunea, răspunse Bombardov. S-a constatat atunci că de la cea dintîi injecţie, sarcomul lui Gherasim Nikolaevici a şi început să se resoarbă şi în curînd s-a resorbit cu totul.

Am plescăit din palme a mirare :

— Ei nu vorbi ! am exclamat. Bine, dar aşa ceva nu s-a mai întîmplat niciodată !

— Ba, se poate întîmpla o dată la o mie de ani. Bombardov tăcu o clipă, apoi continuă. Stai puţin, că n-am terminat. În toamnă, a venit Gherasim Nikolaevici acasă într-un costum nou, elegant, refăcut, ba chiar ars de soare, căci medicii de la Paris l-au mai trimis şi pe coasta oceanului să se întremeze. Cînd cobora la bufet, ai noştri îl luau de-a dreptul cu asalt, să le povestească despre ocean, despre Paris, despre medicii din vîrful Alpilor şi alte chestii dintr-astea. Pe urmă a început stagiunea. Gherasim Ivanovici a apărut pe scenă şi trebuie să-ţi spun că a jucat foarte bine. Aşa au mers lucrurile pînă

prin martie... În martie, îl vedem într-o zi pe Gherasim Nikolaevici că vine la repetiţia cu „Lady Macbeth“ sprijinit în baston. „Ce-i cu dumneata ?“ „Nu-i nimic, mă cam înjunghie pe la şale.“ Ce poţi să-i faci omului : junghiul e junghi. Azi îl înjunghie, mîine îi trece. Dar nu i-a trecut. Ba, s-a înteţit şi mai tare... Ultraviolete ? Nici un efect. A căpătat insomnie, nu mai putea să doarmă pe spate... Slăbea văzînd cu ochii. I-au dat pantopon. Degeaba. Du-te iar la doctor. Şi poţi să-ţi închipui...

Bombardov făcu o pauză bine dozată şi căscă nişte ochi de m-au trecut fiorii.

— Poţi să-ţi închipui... Doctorul s-a uitat la el, l-a pipăit, a clipit din ochi... Şi atunci Gherasim Nikolaevici îi spune : „Doctore, n-o mai lungi, eu nu-s muiere, am trecut prin multe... e vorba de dumnealui ?“ Dumnealui a fost ! ! răcni Bombardov şi bău pe nerăsuflate un pahar cu apă. Îi reapăruse sarcomul ! Îi atacase rinichiul drept şi-a început să i-l macine ! Desigur, o chestie senzaţională. La naiba cu repetiţiile, Gherasim Nikolaevici merge acasă. Numai că de data aceasta, supărarea n-a mai fost aşa de mare. Acum, puteam avea cu toţii speranţă. Dă-i, scoate-i din nou în trei zile paşaportul, procură-i bilete pentru sanatoriul alpin şi trimite-l iar pe Gherasim Nikolaevici la profesorul Cly. Acela, l-a primit ca pe un frate. Cred şi eu. Sarcomul lui Gherasim Nikolaevici îi făcuse reclamă în toată lumea ! Du-l din nou pe terasă, înţeapă-l iar cu seringa şi povestea s-a repetat întocmai ! După douăzeci şi patru de ore, dure-

rile au încetat, la două zile după aceea Gherasim Nikolaevici s-a plimbat pe terasă, iar în cea de a treia zi s-a ţinut după profesor să-i dea voie în curte, că ar vrea să joace tenis! Îţi poţi închipui cam ce-a fost în întreg sanatoriul! Au început să vină la Cly garnituri întregi cu bolnavi. Profesorul a dat ordin să se construiască alături un alt corp de clădire. Deşi era rezervat, ca toţi europenii, nu s-a mai putut stăpîni. L-a sărutat pe Gherasim Nikolaevici pe amîndoi obrajii şi l-a trimis la odihnă cum era şi cazul, de data aceasta mai întîi la Nisa, pe urmă la Paris şi după aceea în Sicilia.

Şi iar a venit Gherasim Nikolaevici acasă tocmai în toamnă; abia ne întorsesem cu toţii din turneu de prin Donbass. Sănătos, voinic, rumen în obraji, numai costumul şi-l cumpărase de altă culoare: cu un an în urmă îşi luase unul cafeniu, acum avea unul gri în carouri. Timp de trei zile încheiate ne-a tot povestit despre Sicilia şi despre burghezii care joacă la ruletă, la Monte-Carlo. Cică-i un spectacol înfiorător. Pe urmă a venit noua stagiune, iar în primăvară ia-o nene de la început. Acum, sarcomul i se fixase la genunchiul stîng. Du-te iar la Cly, după aceea la odihnă în insula Madera şi abia în încheiere la Paris.

În ceea ce priveşte sarcomul însă nimeni nu mai avea emoţii. Ne-am dat seama cu toţii că profesorul Cly găsise remediul. Pe lîngă asta, s-a mai constatat că, datorită injecţiilor, sarcomul are de la an la an o rezistenţă tot mai redusă şi Cly speră, ba chiar e ferm convins, că nu vor mai trece decît două sau trei veri şi organismul lui Gherasim Nikolaevici se va opune el însuşi unei noi recidive a cancerului. Într-adevăr, în urmă cu doi ani, Gherasim Nikolaevici s-a ales doar cu nişte dureri slabe în cavitatea sinuzală, care, în scurt timp, după un tratament la Cly, i-au dispărut complect. Acum, Gherasim Nikolaevici se află sub o strictă şi neîncetată supraveghere. Fie că are dureri, fie că nu le are, în fiecare an, în aprilie e trimis peste hotare.

— O adevărată minune! am spus şi, pe neaşteptate, am oftat adînc.

Între timp, cheful nostru luase, cum se zice, amploare. Vinul de Napareuli ne ameţise uşor, discuţia devenise mai vioaie şi, în primul rînd, mai sinceră. „Eşti un om original, ai un spirit caustic, şi multă putere de observaţie, gîndeam. Îmi placi foarte mult, dar eşti şiret, nu-ţi dezvălui gîndurile cu una, cu două, şi firea aceasta ţi-a format-o teatrul..."

— Să nu mai fii aşa! m-am pomenit spunîndu-i oaspetelui meu. Spune-mi, te rog, — îţi mărturisesc că sînt tare necăjit — oare piesa mea este într-adevăr atît de proastă?

— Pot să-ţi spun doar atît, făcu Bombardov, că piesa dumitale este o piesă bună.

— Atunci de ce s-au petrecut lucrurile acelea stranii, care m-au făcut să sufăr atîta? De ce? Nu le-a plăcut piesa?

— Ba nu, spuse Bombardov cu hotărîre. Ba nu, cu totul dimpotrivă. Totul s-a petrecut pre-

cum ştii, tocmai pentru că le-a plăcut. Ba pot să spun că le-a plăcut extraordinar de mult.

— Bine, dar Ippolit Pavlovici...

— Cel mai mult i-a plăcut tocmai lui Ippolit Pavlovici, rosti Bombardov cu glas scăzut, însă rar şi apăsat, şi mi se păru că-i zăresc în ochi un licăr de compasiune.

— Poţi să înnebuneşti..., am şoptit.

— Ba nu trebuie să înnebuneşti de loc... Numai că dumneata nu ştii ce înseamnă teatrul. Există în lume tot felul de maşini din cele mai complicate. Teatrul însă este cea mai complicată dintre toate...

— Spune! Spune-mi tot ce ştii! am exclamat şi mi-am cuprins capul cu mîinile.

— Piesa le-a plăcut atît de mult, încît a stîrnit printre ei panică, urmă Bombardov. De aici au pornit toate. După ce piesa a fost citită, şi veteranii au aflat despre ce-i vorba, s-au şi repezit să-şi împartă rolurile. Pe Bahtin urma să-l joace Ippolit Pavlovici, iar rolul lui Petrov s-au gîndit să i-l dea lui Valentin Konradovici.

— Cui? lui Valen... aceluia, care...

— Da... chiar lui.

— Stai, domnule! am urlat deodată cît m-a ţinut gura. Păi, omul acela...

— Desigur, desigur, se grăbi să afirme Bombardov, care, după cum mi-am dat seama, înţelesese prea bine ce am vrut să spun, Ippolit Pavlovici are şaizeci şi unu de ani, iar Valentin Konradovici, şaizeci şi doi împliniţi... Cîţi ani

are Bahtin, cel mai vîrstnic dintre eroii dumitale?

— Douăzeci şi opt de ani!

— Aşa, aşa. Ei, şi după ce li s-a trimis veteranilor cîte un exemplar din piesă, s-a întîmplat ceea ce dumneata nici nu ţi-ai putea închipui. Aşa ceva nu s-a mai întîmplat la teatrul nostru de cincizeci de ani, de cînd fiinţează. Pur şi simplu s-au simţit cu toţii jigniţi.

— Cine i-a jignit? Cel care le-a distribuit rolurile?

— Ba nu. Autorul.

Nu mi-a rămas decît să mă holbez la oaspetele meu, ceea ce am şi făcut. Bombardov continuă.

— Da, da, autorul. Şi-ntr-adevăr, grupul de veterani a judecat cam aşa: noi căutăm într-una, sîntem de-a dreptul însetaţi după un rol frumos, am fi încîntaţi să ne arătăm întreaga măiestrie într-o piesă contemporană, şi cînd colo... poftim! Vine unul în haine gri şi ne aduce o piesă în care nu vezi decît nişte băieţandri! Prin urmare, noi nu putem fi distribuiţi! Atunci de ce ne-a mai adus-o? Doar aşa, în derîdere? Pînă şi Gherasim Pavlovici, cel mai tînăr dintre ctitori, are cincizeci şi şapte de ani bătuţi pe muche.

— Bine, dar eu nu pretind ca piesa mea să fie jucată de veterani! am urlat din nou. S-o joace tinerii!

— Ia te uită ce isteţ e dumnealui! exclamă Bombardov şi chipul îi luă o expresie satanică. Va să zică, ai vrea ca Argunin, Galin, Elaghin,

Blagosvetlov, Strenkovski să iasă la rampă, să primească aplauze ? Bravo ! Bis ! Ura ! Uitaţi-vă şi voi, oameni buni, ce frumos ştim noi să jucăm ! Iar ctitorii, să şadă pe scaun şi să zîmbească stingheriţi, zicînd în mintea lor : care va să zică lumea nu mai are nevoie de noi ? Care va să zică, ne putem cărăbăni, la azilul de bătrîni ? Hi, hi, hi. Eşti grozav ! Eşti grozav !

— Totul e limpede ! am strigat, încercînd s-o fac şi eu cu un glas satanic. Acum totul e limpede !

— Cum ar putea să fie altfel ? mi-o tăie Bombardov. Oare nu ţi-a spus Ivan Vasilievici că logodnica eroului trebuie să fie mama lui ? Ar fi jucat-o Margarita Pavlovna sau Nastasia Ivanovna...

— Nastasia Ivanovna ?!

— Zău că nu eşti un om de teatru, rosti cu un aer jignitor Bombardov, fără să-mi explice însă de ce mă jigneşte.

— Spune-mi un singur lucru, am făcut surescitat. Cui au vrut să dea rolul Annei ?

— Fireşte că Ludmilei Silvestrovna Preahina.

Pe neaşteptate, mă cuprinse o furie oarbă.

— Cu-um ! Ce-ai spus ? Ludmilei Silvestrovna ?! Am sărit în picioare. Dumneata îţi baţi joc de mine !

— Adică de ce ? mă întrebă cu seninătate Bombardov.

— Ce vîrstă are dumneaei ?

— Iartă-mă, dar asta, n-o ştie nimeni.

— Să ştii că Anna are nouăsprezece ani ! Nouăsprezece ! Pricepi ? Dar nici măcar asta nu

contează. Contează doar că Preahina nu-i în stare să joace.

— Rolul Annei ?

— Las-o pe Anna. Nu poate să joace nimic !

— Dă-mi voie !

— Ba nu, dă-mi dumneata voie. O actriţă care a vrut să interpreteze un om jignit şi persecutat şi care l-a înfăţişat în asemenea hal, încît un cotoi şi-a ieşit din minţi şi a sfîşiat o draperie, să ştii de la mine că nu-i în stare să joace nimic.

— Cotoiul acela e tîmpit, spuse Bombardov, căruia furia mea îi făcea o vădită plăcere. Suferă de obezitate, miocardită şi neurastenie. Stă toată ziua în vîrful patului, nu vede pe nimeni, te cred şi eu că s-a speriat.

— Sînt de acord, cotoiul e un neurastenic ! am urlat mai departe. Totuşi are foarte mult bun-simţ şi înţelege admirabil jocul de scenă. De data aceasta a intuit limpede impostura ! Mă înţelegi, o impostură care repugnă. Cotoiul a fost pur şi simplu şocat ! Şi-apoi, spune-mi şi mie ce-a fost cu bufoneria aceea ?

— A fost o scrînteală, mă lămuri Bombardov.

— Ce înseamnă asta ?

— În limbajul nostru, prin scrînteală se înţelege orice fel de încurcătură care se întîmplă în scenă. Cînd se încurcă, de exemplu, un actor la o replică sau cade prea devreme cortina sau...

— Am înţeles, am înţeles...

— În cazul de faţă au scrîntit-o două persoane : atît Avgusta Avdeevna, cît şi Nastasia

Ivanovna. Cea dintîi, te-a îndrumat la Ivan Vasilievici, fără s-o prevină pe Nastasia Ivanovna că vei veni acolo. Cealaltă, i-a dat drumul în scenă Ludmilei Silvestrovna, fără să controleze dacă mai era cineva la Ivan Vasilievici. Fireşte, Avgusta Avdeevna este mai puţin vinovată, pentru că Nastasia Pavlovna se dusese, între timp, la magazin să cumpere nişte ciuperci...

— E clar, e clar, repetam, încercînd un rîs mefistofelic. Totul mi-e foarte clar. Şi ţi-o mai spun o dată că Ludmila Silvestrovna nu-i în stare să joace.

— Stai puţin. Lumea de aici, de la Moscova, susţine că în tinereţe a jucat excepţional...

— Lumea dumitale de la Moscova minte! am exclamat. Femeia asta interpretează durerea şi plînsul, dar ochii îi sticlesc de răutate. Joacă de bucurie şi ţipă: „Vara babelor!" dar ochii îi fug în lături! Izbucneşte în rîs, dar pe cel care o ascultă îl trec fiorii, de parcă i-ar fi turnat cineva sifon pe sub cămaşă! Ea nu se poate numi actriţă.

— Oare aşa să fie? Să ştii că studiază de treizeci de ani celebra teorie a lui Ivan Vasilievici despre transfigurare...

— Nu cunosc această teorie! Şi după cîte văd, teoria nu i-a priit de loc.

— Poate ai să-mi spui că nici Ivan Vasilievici nu se poate numi actor?

— Ba nu, asta nu. Cînd a intrat în pielea lui Bahtin să-mi arate cum s-a omorît acela, îţi jur că am rămas înmărmurit: avea ochi de mort.

A căzut pe canapea şi am avut în faţă un om înjunghiat. Dacă poţi să tragi o concluzie dintr-o scenă atît de scurtă, or eu cred că se poate, la fel cum izbuteşti să recunoşti un mare cîntăreţ după o singură frază muzicală pe care ţi-o cîntă, să ştii că omul acesta e un maestru desăvîrşit al scenei. Numai că n-am înţeles de loc ce a vrut să-mi spună despre conţinutul piesei.

— Numai vorbe înţelepte!

— Dar pumnalul?!

— Uite ce este: dumneata nici nu ţi-ai deschis bine caietul, că el a şi încetat să te asculte. Da, da. A şi început să facă tot felul de socoteli: cum să distribuie rolurile, cum să-i împace pe ctitori, ce trebuie să facă pentru ca ei să-ţi poată juca piesa fără ca aceasta să-i prejudicieze cu ceva... Iar dumneata îi dădeai zor cu împuşcăturile. Eu lucrez la teatru de zece ani şi mi s-a spus că unicul foc de armă care a răsunat aici pe scenă a fost tras în anul o mie nouă sute unu, dar şi acela a avut nişte urmări foarte neplăcute. În piesa lui... cum Dumnezeu îl cheamă... e un autor cunoscut... în sfîrşit, n-are importanţă... deci, în piesa aceluia, doi dintre eroi, mai nervoşi, se ceartă între ei pentru o moştenire. Se tot ceartă aşa, pînă ce unul din ei scoate pistolul şi trage în celălalt, fără ca totuşi să-l nimerească... Cît timp au ţinut repetiţiile obişnuite, asistentul imita împuşcătura bătînd din palme. La repetiţia generală însă a tras în culise un foc adevărat. Şi ce să vezi? Nastasia Ivanovna a leşinat pe loc — n-auzise niciodată aşa ceva — iar pe Ludmila Silve-

strovna au apucat-o istericalele. De atunci nu s-a mai tras în teatru nici un foc de armă. Piesa a suferit o modificare, eroul n-a mai tras cu pistolul, ci de fiecare dată venea să-l amenințe pe celălalt cu o stropitoare, strigînd „te omor, mizerabile!" și dînd din picioare, iar piesa — după părerea lui Ivan Vasilievici — n-a avut din această pricină decît de cîștigat. Autorul s-a supărat foc pe teatru, timp de trei ani n-a mai discutat cu nici unul dintre directori, totuși Ivan Vasilievici nu și-a schimbat hotărîrea...

Pe măsură ce noaptea aceea amețitoare se apropia de sfîrșit, avîntul meu se potolea și el cu încetul și nu mai ripostam furios, ca pînă atunci, la cele ce-mi spunea Bombardov, ci începusem să-i pun din ce în ce mai multe întrebări. Gura îmi luase foc de la icrele de Manciuria și de la somonul sărat și el, peste măsură, astfel că ne potoleam mereu setea cu ceai. Prin odaie plutea un fum gros ca laptele, pe ferăstruica deschisă venea o boare de aer înghețat, fără să risipească fumul, ci doar înfrigurîndu-ne.

— Spune-mi, lămurește-mă, îi vorbeam lui Bombardov cu o voce stinsă, dacă n-au ce face cu piesa mea, de ce nu-mi dau voie s-o duc altundeva, la un alt teatru? La ce le mai trebuie? La ce?

— Să știi că-mi placi! Cum adică la ce le trebuie? Crezi că teatrului nostru i-ar conveni să joace altcineva o piesă nouă, ba încă una care, după cîte se vede, ar putea să aibă succes? Ca ce chilipir? Doar ai semnat cu mîna dumitale contractul care prevede că n-ai voie s-o prezinți unui alt teatru.

Îndată îmi săltă cu învăpăieri verzui, prin fața ochilor, șiragul alineatelor: „autorul nu are dreptul", țopăi cu neîndemînare expresia: „avînd în vedere" și se perindară siluetele viclene ale paragrafelor. Mi-am amintit de cabinetul îmbrăcat în piele și mi se păru că simt o adiere de parfum.

— Blestemat fie în vecii vecilor! am hîrîit cu ciudă.

— Cine?

— Blestemat fie! Gavriil Stepanovici!

— E un șoim! exclamă Bombardov și ochii înroșiți de nesomn îi scînteiară.

— Și cînd te gîndești că pare atît de blajin! Aduce vorba numai despre suflet!...

— Eroare, aiureală, moft, lipsă de perspicacitate! exclamă Bombardov. Ochii i se încinseseră, i se încinsese și țigara, vărsa fum pe nări. E o acvilă, un condor. Stă sus pe o stîncă și vede la patruzeci de kilometri în jur. Cînd se ivește în zare cîte un punct negru, mișcător, își ia zborul în fîlfîit de aripi, apoi deodată se prăvale ca un bolovan! Un țipăt slab, un horcăit... și iată-l că se avîntă din nou spre cer cu prada în gheare!

— Ești poet, lua-te-ar naiba!

— Iar dumneata, făcu Bombardov cu un surîs gingaș, ești un om răutăcios! Of, Serghei Leontievici, presimt că o să mai ai necazuri...

Cuvintele lui mă iritară. Nu m-am crezut niciodată un om răutăcios, dar tot atunci mi-am

amintit cele ce-mi spusese Likospastov despre rînjetul meu de lup...

— Prin urmare, am rostit căscînd, piesa mea n-o să meargă? Prin urmare totul e pierdut?

Bombardov mă privi lung, pe urmă rosti cu o neaşteptată căldură:

— Fii gata să înduri orice. Nu vreau să te mint. Piesa nu va merge. Poate, doar, o minune...

Dincolo de fereastră se întredeschidea pleoapa unei noi, mohorîte şi jilave zile de toamnă. Dar, neluînd în seamă greţoasele resturi de mîncare de pe masă, nici mucurile de ţigări strivite în farfurii, dus pesemne de iureşul unui ultim val pornit din tainice străfunduri sufleteşti, am rostit atunci un înflăcărat monolog despre magnificul bidiviu de aur.

Doream ca cel de lîngă mine să poată vedea şi el, aievea, scînteile mici care saltă peste crupa aurie a calului, întinderea pustie a scenei cu răcoarea şi miresmele ei, hohotele de rîs care se rostogolesc prin marea sală învăluită în umbră... Dar nu acesta era lucrul cel mai de seamă. Spărgînd în treacăt o farfurioară de porţelan, am încercat cu toată stăruinţa să-l conving pe Bombardov că mi-a fost de ajuns să zăresc o dată bidiviul de aur, pentru ca în aceeaşi clipă să mi se dezvăluie marea taină a scenei în toate amănuntele ei. Că, prin urmare, încă de foarte multă vreme, poate încă din copilărie, poate încă dinainte de a mă fi născut, am visat la ea, chiar fără să-mi dau seama prea bine că tînjesc după

suava, neasemuita ei încîntare. Şi iată că mi-am văzut visul împlinit!

— Sînt cel nou! strigam, sînt cel nou! Sînt cel care a trebuit să vină şi iată-mă că am venit!

Îndată, nişte roţi grele porneau să mi se învîrtească în creierul cuprins de fierbinţeală şi apărea de undeva Ludmila Silvestrovna, fluturîndu-şi batista.

— Ea nu este o artistă! horcăiam furios.

— Stai oleacă... Doar nu poţi să...

— Te rog să nu mă contrazici, i-am curmat vorba cu severitate, voi v-aţi obişnuit cu ea, iar ochiul meu e un ochi nou şi pătrunzător. Eu o văd aşa cum este...

— Totuşi!...

— Şi n-o va ajuta nici un fel de te... teorie! Mai aveţi acolo pe unul mărunţel şi cîrn, joacă rolul unui funcţionăraş. Mîinile îi sînt albe, vocea hîrîită, dar nu are nevoie de nici un fel de teorie. Şi mai este unul, cu nişte mănuşi negre, joacă rolul unui ucigaş... nici ăsta n-are nevoie de teorie!

— Îl cheamă Argunin! răzbi surd pînă la mine un glas prin perdelele de fum.

— Nu există nici un fel de teorii! am exclamat plin de trufie, ba chiar am scrîşnit din dinţi, şi în clipa aceea, mi-am zărit pe haină o pată de ulei cu o felioară de ceapă în mijloc. Buimăcit, am aruncat o privire în jurul meu! De noapte nici pomeneală. Bombardov stinsese

lumina, iar prin umbra albăstrie obiectele din odaie se întrevăzură tot mai limpede, în întreaga lor hidoşenie.

Noaptea fusese devorată, noaptea pierise.

Capitolul 14

Misterioşii făcători de minuni

UIMITOARE ALCATUIRE are memoria omului! Uneori ţi se pare că faptele de odinioară s-au petrecut de foarte curînd, dar în clipa cînd porneşti să reconstitui evenimentele în înlănţuirea lor, în succesiunea lor firească, îţi dai seama că nu e cu putinţă s-o faci. Multe din zalele lanţului au pierit cu totul. Cîte o amintire ţi se iveşte în minte atît de limpede, încît parcă ai retrăi-o aievea, dar altele se frîng, se fărîmiţează şi nu-ţi mai rămîn în minte decît pulbere, fire de putregai şi o burniţă jilavă. Căci ce-i altceva amintirea decît putregai? Burniţa? Burniţa? Aşadar, luna care a urmat nopţii aceleia de beţie a fost noiembrie. Ploaie îngheţată pe jumătate cu lapoviţă. Despre Moscova ce să vă mai povestesc, sînt încredinţat că o cunoaşteţi. Nici nu-i nevoie să v-o descriu. În noiembrie, străzile îi sînt tare urîte. Nu e mai plăcut nici prin birourile instituţiilor. Dar asta încă n-ar fi nimic. Mai rău e cînd nici acasă nu te simţi bine. Spuneţi-mi şi mie, vă rog,

cu ce se pot curăţa petele de pe haine? Am încercat ba cu una, ba cu alta, cînd într-un fel, cînd în altul. Lucru curios: spre exemplu, dai cu puţină benzină şi rezultatul îl vezi cu ochii. Pata se face mai palidă, mereu mai palidă pînă ce dispare complet. Şi eşti fericit, pentru că nimic nu te poate chinui mai mult decît o pată pe îmbrăcăminte. E urît, neplăcut, te scoate din sărite. Pe urmă, agăţi haina într-un cui, iar a doua zi cînd te scoli, pata e din nou acolo, ba, pe deasupra, mai miroase şi a benzină. Acelaşi lucru se întîmplă şi după apa fierbinte, ceai sau colonie. Ei, drăcia dracului! Te înfurii, dai din colţ în colţ, dar n-ai ce face. Nu, să ştiţi, că cel care şi-a pătat cîndva haina e sortit să umble astfel, cu pata pe el, pînă ce va putrezi şi va fi azvîrlită la gunoi însăşi haina cu pricina. Mie acum mi-e totuna, dar celorlalţi le urez să aibă cît mai puţine pete.

Aşadar, am tot curăţit pata aceea, fără să ajung la vreun rezultat. În zilele următoare îmi aduc aminte că mi s-au rupt şireturile la pantofi, am început să tuşesc, mă duceam ca şi pînă atunci la „Curierul", mă chinuia insomnia, umezeala din odaie, iar de citit citeam pe apucate şi orice îmi cădea în mînă. Tot atunci s-a întîmplat să mă părăsească toţi cei pe care îi cunoşteam. Likospastov a plecat pe neaşteptate în Caucaz, amicul meu căruia îi furasem pistolul a fost mutat la Leningrad, iar Bombardov s-a îmbolnăvit de nefrită şi a fost internat în spital. Din cînd în cînd mă duceam să-l vizitez. Bineînţeles, nu-i ardea să discute despre teatru. Tot-

odată, înțelegea și el că după întîmplarea cu „Zăpada neagră" nu mai era cazul să redeschidem această temă. Cît despre boala care îl adusese acolo, puteam discuta în voie pentru că aici se întrezărea totuși o rezolvare a situației. De aceea am sporovăit mai mult despre nefrită, ba chiar ne-am adus aminte și de Cly, totuși n-am prea fost în apele noastre.

De fapt, ori de cîte ori îl vedeam pe Bombardov, îmi și aduceam aminte de teatru, dar de fiecare dată îmi impuneam să nu-l întreb nimic. Îmi jurasem, de altfel, nici să nu mă mai gîndesc la aceasta, deși, firește, era un jurămînt prostesc. Nu-ți poți impune să nu gîndești. Poți doar să-ți interzici a mai pune vreo întrebare în legătură cu teatrul. Și acest lucru mi l-am interzis cu desăvîrșire.

Teatrul dispăruse parcă de pe fața pămîntului. Nu mi-a mai parvenit de acolo nici o veste. De oameni, repet, m-am depărtat din nou. Umblam pe la anticariate și, vîrîndu-mă în cîte un ungher mai întunecos, stam să răsfoiesc reviste pline de praf. Îmi amintesc că într-o zi am văzut o poză încîntătoare... un arc de triumf...

Între timp, n-a mai plouat și, cu totul pe neașteptate, s-a lăsat gerul. Geamurile din mansarda mea s-au acoperit cu flori de gheață. Șezînd în dreptul lor, suflînd peste un bănuț și lipindu-l de geamul înghețat, mi-am dat seama într-o zi că nu poți îndura ca piesele pe care le scrii să nu-ți fie jucate.

Totuși, în cîte o seară, pornea să izvorască de sub dușumea, de la vecinul de jos, melodia

unui vals, mereu aceeași (cineva încerca s-o învețe), și făcea să reînvie pozele din cutioara mea fermecată, acum însă mai stranii ca altădată și ivindu-se la răstimpuri mai rare. Astfel, de pildă, mi se părea că la etajul de jos se găsește spelunca unor fumători de opiu, ba chiar mi se închega în minte și-o acțiune pe care am numit-o cu multă dezinvoltură „actul trei". Vedeam straturi de fum vinețiu, o femeie cu chip asimetric, un ins în frac, otrăvit de clăbucii înăbușitori ai fumului, și un altul, cu chipul galben ca lămîia și cu niște ochi oblici, furișîndu-i-se pe la spate, în mînă cu un cuțit sclipitor și ascuțit, ca briciul. O izbitură surdă, o baltă de sînge. Năluciri !... Prostii ! Și-apoi v-aș întreba : unde să duci o piesă cu actul trei de soiul acestuia ?

De fapt, nici nu-mi puneam pe hîrtie nălucirile. Și-atunci, firește, se naște întrebarea — în primul rînd în mintea mea — de ce un om care s-a îngropat într-o mansardă, care a suferit o mare înfrîngere și care, pe deasupra, mai e și ipohondru (n-aveți grijă, asta o știu și eu prea bine) n-a făcut totuși o nouă încercare de a-și curma zilele ?

Vă mărturisesc fără ocol : cea dintîi dintre experiențe mi-a provocat un fel de silă pentru asemenea acte de violență. Asta în ceea ce mă privește personal. Motivul adevărat, desigur, e altul. Totul trebuie făcut la timpul său. Dar să nu mai discutăm pe această temă.

În ceea ce privește lumea exterioară, nu puteam, bineînțeles, s-o evit cu desăvîrșire. Continuam să păstrez legătura cu ea mai ales prin

aceea că, primind pînă acum de la Gavriil Stepanovici, cînd cincizeci, cînd o sută de ruble, mă abonasem la trei reviste de teatru, precum şi la „Vecerneaia Moskva".

Revistele îmi soseau aproape cu regularitate. Cercetînd rubricile cu titlul „Noutăţi teatrale", întîlneam cînd şi cînd numele celor pe care îi cunoscusem.

Astfel, la data de cincisprezece decembrie am citit :

„Cunoscutul scriitor Izmail Alexandrovici Bondarevski îşi definitivează piesa «Şişurile din Montmartre», cu subiect din viaţa emigranţilor. După cum am aflat, piesa va fi oferită Teatrului Vechi".

Desfăcînd ziarul la data de şaptesprezece, am citit o altă informaţie :

„Cunoscutul scriitor E. Agapionov lucrează cu asiduitate la comedia «Cumnatul», pe care i-a comandat-o Teatrul «Cohorta Amicilor.»"

La douăzeci şi două a fost inserat anunţul următor :

„Într-o convorbire avută cu unul din redactorii noştri, dramaturgul Klinker i-a comunicat că se pregăteşte să ofere noua sa piesă Teatrului Independent. Albert Albertovici a adăogat că piesa lui reprezintă o amplă frescă a luptelor

din războiul civil, care au avut loc lîngă Kasimovo. Piesa poartă titlul convenţional de «Asaltul»."

Mai departe, ştirile veniră grindină : la douăzeci şi unu, la douăzeci şi patru, la douăzeci şi şase. În pagina a treia a nu mai ştiu cărui ziar, am dat de figura neclară a unui tînăr morocănos, cu fruntea aplecată, pregătit parcă să împungă. Mai jos ştirea. Este vorba de Prok I.S. Scrie o dramă. Definitivează actul al treilea.

Jvenko Onisim. Anbakomov. Patru, cinci acte.

În ziua de două ianuarie m-am simţit jignit. O altă ştire :

„La Teatrul Independent, consultantul M. Panin a organizat o consfătuire la care a participat un grup de dramaturgi. Tema consfătuirii : «O piesă contemporană pentru Teatrul Independent»".

Articolul respectiv era intitulat „E timpul !" Se vorbea în el, cu părere de rău şi pe un ton de mustrare că Teatrul Independent este singurul care n-a prezentat nici o piesă care să reflecte epoca noastră. „Şi totuşi, se spunea în articol, în special Teatrul Independent este acela care ar putea dezvălui în modul cel mai corespunzător sensurile piesei unui dramaturg contemporan, în cazul cînd această dezvăluire o vor

întreprinde asemenea maeştri ca Ivan Vasilievici şi Aristarh Platonovici."

Urma o serie de mustrări pe deplin meritate şi la adresa dramaturgilor care n-au izbutit să creeze o operă demnă de Teatrul Independent.

Pe vremea aceea, căpătasem obiceiul să vorbesc de unul singur.

— Staţi, fraţilor, mormăiam, încruntîndu-mă supărat, cum adică n-a scris nimeni nici o piesă ? Dar podul ? Dar armonica ? Petele de sînge pe omătul bătătorit ?

Afară şuiera viscolul, iar în rafalele lui părea că desluşesc şi astăzi umbra acelui pod blestemat şi glasul armonicii şi trosnetul sec al armelor.

Ceaiul mi se răcea în pahar, din pagina ziarului mă privea un chip cu favoriţi. Mai jos era publicată telegrama adresată consfătuirii de către Aristarh Platonovici :

„Cu trupul la Calcutta, sufleteşte cu voi."

— Ia te uită ce viaţă-i acolo, fierbe ca-ntr-un stăvilar, şopteam căscînd, iar eu parcă aş fi îngropat de viu.

Noaptea trece încet, va trece şi ziua de mîine, vor pieri toate cîte le voi avea de trăit, şi nu-mi va rămîne decît marea mea nereuşită.

Şchiopătînd, mă tîram spre canapea, îmi frecam genunchiul bolnav, îmi dădeam jos haina, mă înfioram de frig, îmi întorceam deşteptătorul.

Trecură astfel multe nopţi şi mi le amintesc foarte bine, dar nu ştiu cum pe toate laolaltă, pentru că, dormind, îngheţam de frig. Zilele însă parcă mi le-ar fi şters cineva din minte cu buretele. Nu-mi amintesc de nici una.

Aşa se scurse timpul pînă spre sfîrşitul lui ianuarie şi iată că atunci, în noaptea de douăzeci spre douăzeci şi unu am visat un vis pe care mi-l amintesc şi astăzi în toată limpezimea lui.

O sală imensă într-un palat, prin care se făcea că trec agale. În candelabre de aur fumegă lumînări grele, pîntecoase, galbene ca mierea. Mă văd purtînd nişte veşminte stranii, cu pantaloni subţiri, strînşi pe picior. Mă aflu nu în zilele noastre, ci într-un trecut îndepărtat, poate în secolul cincisprezece. Păşesc încet peste pardoseala de marmură, iar la brîu mi se leagănă un pumnal. Toată frumuseţea visului nu pornea de la ceea ce eram de fapt, pesemne un cîrmuitor al ţinutului, ci tocmai de la acel pumnal care inspira o vădită teamă curtenilor aflaţi ici-colo prin sală. Nici măcar aburii vinului nu mi-ar fi adus ameţeala pe care mi-o aduse pumnalul acela şi, zîmbind, ba nu, rîzînd prin vis, păşeam fără zgomot înspre uşile înalte.

Visul a fost atît de fermecător, încît, trezindu-mă, am mai rîs o vreme.

Tocmai atunci îmi bătu cineva în uşă. M-am ridicat, şi, învelit cu plapuma, am pornit, tîrşindu-mi papucii scîlciaţi. Îndată, mîna vecinei mele se strecură pe uşa întredeschisă şi-mi în-

ţinse un plic. Într-un colţ scînteiau aurite, literele „T.I."

Am rupt plicul; îl am şi acum în faţă (şi-l voi lua cu mine cînd voi pleca departe!). În plic se afla o foaie de hîrtie, cu aceleaşi litere de aur, gotice, sub care, într-un colţ, cu scrisul mare, apăsat, al lui Foma Strij, îmi erau adresate următoarele rînduri:

Dragă Serghei Leontievici!

Vino neîntîrziat la teatru! Mîine la orele 19 dau drumul la repetiţii cu „Zăpada neagră".

Al D-tale. *F. Strij.*

M-am lăsat pe canapea cu gura strîmbată a zîmbet, recitind năuc biletul, şi gîndindu-mă la pumnal; pe urmă, privindu-mi genunchii goi, îmi răsări în minte tam-nesam Ludmila Silvestrovna.

În clipa aceea, cineva bătu la uşă vesel şi cu putere.

— Da, am strigat.

În odaie intră Bombardov. Palid, cu chipul de ceară, parcă şi mai înalt după boala prin care trecuse. Rosti cu o voce schimbată din aceeaşi pricină:

— Ai şi aflat? Tocmai pentru asta am venit la dumneata.

Şi atunci, ridicîndu-mă înaintea lui în toată goliciunea şi mizeria şi tîrînd după mine plapuma cea veche, l-am sărutat, scăpînd pe duşumea foaia de hîrtie.

— Cum de-a fost cu putinţă? l-am întrebat, aplecîndu-mă să ridic scrisoarea.

— Nici eu nu pot pricepe, îmi răspunse oaspetele meu cel drag. N-o va pricepe nimeni şi nici măcar n-o va afla vreodată. După mine, aici e mîna lui Panin şi a lui Strij. Dar, ce anume au făcut pentru asta nu se poate şti, pentru că e mai presus de înţelegerea noastră. Într-un cuvînt, e un miracol.

P A R T E A   A   D O U A

Capitolul 15

DE LA UN CAPĂT LA altul al parterului, peste duşumea, pierind apoi cine ştie pe unde, se aşternuse trupul subţire, de şarpe, al unui cablu electric, învelit într-o husă prăfuită. Cablul alimenta un bec mititel de pe o măsuţă aşezată în culoarul din mijloc al parterului. Becul avea putere să lumineze doar o foaie de hîrtie de pe masă şi o călimară. Pe fila albă era desenată o mutră cu nasul cîrn, în dreptul căreia se afla o coajă de portocală şi o scrumieră plină vîrf cu mucuri de ţigară. Carafa cu apă arunca un licăr palid ; era în afara cercului luminos proiectat pe măsuţă.

Peste întregul parter stăruia un semiîntuneric atît de dens, încît, nimerind aici după lumina de afară, oamenii orbecăiau, ţinîndu-se de spătarele fotoliilor, pînă ce ochii li se obişnuiau din nou cu umbra.

Cortina fusese ridicată şi peste întreaga scenă se abătea de sus lumina slabă a unei sofite exterioare. Pe scenă se înălţa un arlechin întors cu spatele spre sală. Pe placajul gălbui sta scris : „Lupii şi oile — 2". Se mai afla un fotoliu, o masă de scris şi două taburete. În fotoliu şedea un muncitor îmbrăcat cu o haină obişnuită peste o rubaşcă de stambă, iar pe unul din taburete, un tînăr, purtînd şi el haine civile, dar încins cu o centură de care sta agăţată o sabie cu un dragon al ordinului „Sf. Gheorghe".

În sală domnea o căldură înăbuşitoare, căci era în plină lună mai.

Era un antract al repetiţiei din ziua aceea şi toţi actorii se duseseră la bufet să ia o gustare. Eu însă rămăsesem în sală. Întîmplările din ultimele luni lăsaseră urme. Mă simţeam istovit, de parcă m-ar fi bătut cineva şi mereu îmi venea să mă aşez pe cîte un scaun şi să stau aşa multă vreme, nemişcat. Acelei stări îi luau adeseori locul stranii accese de energie cînd aş tot fi umblat, aş fi vorbit într-una, aş fi dat sfaturi, m-aş fi angajat în fel de fel de discuţii. Acum însă şedeam cuprins de cea dintîi dintre stările cu pricina. Pe sub abajur unduiau straturi de fum, abajurul le absorbea, pe urmă fumul urca vertical, pierzîndu-se în umbră.

Gîndurile mi se roteau în jurul unui singur lucru, în jurul piesei mele. Din ziua în care Foma Strij îmi trimisese scrisoarea de pomină, viaţa mi se schimbase cu desăvîrşire. Parcă se născuse în mine un alt om. Pînă şi biata mea odaie păru să arate altfel, deşi nu se schimbase cu nimic ; pînă şi lumea din jur parcă luase o altă înfăţişare. El, omul acela, căpătase deodată drept de existenţă, iar viaţa pe care o ducea în inima Moscovei căpătase un sens şi chiar însemnătate.

Gîndurile însă îmi rămîneau legate de piesă. Mă copleşise cu totul pînă şi în vis, căci o visam necontenit, ba pusă în scenă de mai multă vreme în decoruri de basm, ba scoasă cu totul de pe afiş, cînd huiduită, cînd bucurîndu-se de un nemaivăzut succes. Îmi aduc aminte că în al doilea din aceste cazuri visam că era jucată pe o scenă oblică, pe care actorii se căţărau ca nişte zidari, agitînd felinare şi cîntînd tot felul de cîntece. Autorul, nu se ştie de ce, se afla şi el acolo, umblînd de-a lungul stinghiilor şubrede tot atît de nepăsător ca o muscă pe un perete, iar jos, la picioarele lui se legănau pomi înfloriţi, căci piesa era jucată într-o livadă plină de un public entuziast.

În primul dintre cazuri, visam de cele mai multe ori următoarea variantă : autorul, ducîndu-se la repetiţia generală, uita să-şi pună pantalonii. La început, pornind pe stradă, era foarte ruşinat şi spera că va putea să se strecoare neobservat, ba chiar îşi pregătea dinainte o scuză pentru cei ce l-ar fi putut opri din drum : cică ar fi ieşit adineaori din baie, iar pantalonii i s-ar afla undeva în culise. Mergînd însă mai departe, situaţia devenea tot mai penibilă, bietul autor se oprea locului pe trotuar, căuta din ochi un vînzător de ziare, nu-l afla nicăieri, pe urmă îi venea în minte să cumpere un palton, constata că nu are bani şi se ascundea în dosul unei uşi, pentru ca în cele din urmă să-şi dea seama că a întîrziat la repetiţie.

— Vanea ! răsuna, abia auzindu-se, un glas de pe scenă. Dă-o pe cea galbenă !

În loja aflată lîngă portalul scenei se aprindea o lumină, o rază ca o pîlnie se strecura oblic, iar pe scenă se aprindea atunci o pată rotundă, galbenă, şi pornea să lunece uşor, smulgînd din umbră cînd un fotoliu cu căptuşeala roasă şi cu poleiala căzută de pe braţe, cînd pe un recuziter ciufulit, cu un candelabru de lemn în mîini.

Cu cît pauza se apropia de sfîrşit, cu atît mai multă mişcare căpăta scena, pînă atunci aproape pustie. Decorurile înălţate pînă sub tavan, spînzurînd de acolo în nesfîrşite şiruri paralele, păreau deodată să prindă viaţă. Cîte unul luneca în sus, dînd brusc la iveală un pîlc de becuri orbitoare. Altul, dimpotrivă, supunîndu-se unei voinţe necunoscute, prindea să coboare, dar, ajuns la jumătatea scenei, zbura şi el spre înălţimi, pierind din vedere. În culise creşteau umbre întunecate. Raza cea galbenă părăsea scena şi se înfigea într-una din loji. Cineva bătea cu ciocanul. Din umbră apărea un ins în haine civile, dar cu pinteni la călcîie, şi traversa scena. Altcineva, aplecat, striga cu mîna dusă pîlnie la gură :

— Gnobin ! Dă-i drumul !

Atunci, totul de pe scenă pornea să se mişte aproape fără zgomot, ducîndu-se din ce în ce mai repede spre una din culisele laterale. Iată-l pe recuziter purtat de acea forţă misterioasă, cu candelabrul lui cu tot. Iată, lunecînd în urma lui, masa de scris şi fotoliul. Cineva sări pe placa turnantă în contra sensului, fugi cîţiva paşi, încercînd să se mentină pe loc, apoi fu dus

și el spre culisa din spatele său. Răsuna un zumzăit tot mai puternic, și din partea opusă se arăta, luînd locul mobilierului de pînă atunci, o construcție stranie, complicată, alcătuită din stinghii, scări și platforme de lemn galben, negeluit. „Vine podul“, gîndeam, încercînd o neobișnuită emoție ori de cîte ori se ivea din culise.

— Gnobin! Stop! răsuna pe scenă. Gnobin, dă-l mai înapoi!

Podul se oprea. Din spatele decorurilor, se aprindeau atunci reflectoare pîntecoase, zvîrlind lumină în ochii osteniți ai celor din sală, după care piereau din nou și de sus prindea să coboare lent un decor în tușeuri grosolane, tăind scena de-a curmezișul. „E ghereta paznicului...“ îmi trecea prin minte. Mă încurcam în geometria scenei, mă foiam nervos în fotoliu și încercam să-mi dau seama cum vor arăta toate acestea, cînd, în locul matahalei diforme, alcătuite din tot felul de obiecte demontabile, folosite în alte spectacole, va fi construit în sfîrșit un pod adevărat. În culise clipeau din nou ochii rotunzi ai reflectoarelor, iar de jos izvora, potopind întreaga scenă, un val de lumină caldă, vie. „Au aprins rampa!...“

Tot atunci, îmi mijeam ochii prin întuneric zărind silueta care se apropia cu pași hotărîți de masa regizorului.

„Vine Romanus, iar o să iasă cu scandal...“ gîndeam, încercînd să-mi feresc ochii cu palma de lumina becului.

Și într-adevăr, cîteva clipe mai tîrziu, peste umărul meu se apleca un barbișon ascuțit și ochii agitați ai lui Romanus, dirijorul, azvîrleau cîte un licăr scurt. La butoniera hainei purta o insignă jubiliară cu două mici litere aurii: „T.I.“

— Se non è vero, è bene trovato, ba poate și mai și! începea, ca de obicei, Romanus, rostogolind niște ochi de lup hămesit. Căuta din priviri o victimă și, negăsind-o se așeza lîngă mine.

— Ce zici de asta? Îm? mă întreba, mijindu-și ochii.

„Iar mă provoacă ăsta, să fiu al naibii de nu mă provoacă...“ gîndeam, cuprins de fiori.

— Nu, serios, fii bun și spune-mi ce părere ai? continua Romanus, privindu-mă țintă în ochi, aș vrea să știu și eu. Cu atît mai mult, cu cît ești scriitor și nu poți trece cu vederea porcăriile care se petrec în teatrul nostru.

„Ca să vezi cu cît meșteșug o aduce din condei...“ gîndeam în continuare, atît de necăjit, încît simțeam cum mă mănîncă pielea.

— Să lovești cu trombonul în spate un concertmaistru și mai ales o femeie! exclama cu patos Romanus. Nu, domnule! Așa nu mai merge! Lucrez de treizeci și cinci de ani în teatru, dar așa ceva n-am pomenit. Strij crede că muzicanții sînt niște porci pe care îi poți vîrî într-o cocină? Tare aș vrea să știu cum vede un scriitor o asemenea situație?

Nu mai puteam să mă eschivez.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebam.

Romanus tocmai asta aștepta. Cu o voce sonoră, încercînd să fie auzit de muncitorii care, îndemnați de curiozitate, veneau tot mai mulți

la rampă, începea să înşire cum că Strij i-ar fi vîrît pe cei de la orchestră într-o fundătură a scenei, unde ei nu au nici o posibilitate să cînte, şi aceasta din următoarele motive: în primul rînd e înghesuială, în al doilea rînd e întuneric, în al treilea rînd în sală nu se aude nimic, şi în al patrulea rînd el n-are pe ce să se urce, astfel că orchestra nu-l vede.

— Ce-i drept, există oameni, îi dădea înainte cu gura Romanus, care se pricep la muzică aşa cum se pricepe ursul...

„Să te ia dracu!“ gîndeam.

— ...la prins peşte!

Eforturile lui Romanus erau încununate de succes. Din ghereta maistrului de lumini se auzeau rîsete înfundate şi ieşea la iveală un cap vesel.

— Or, asemenea persoane n-ar trebui să se ocupe de regie, ci mai degrabă să vîndă cvas lîngă cimitirul Novo-Devicie!... nu se lăsa Romanus.

Rîsetele se repetau.

Aflam după aceea că ticăloşiile admise de Strij au şi avut consecinţe. Prin întuneric, un trombonist a lovit-o din greşeală cu trombonul în spate pe concertmaistra Anna Anufrievna Denjina, în aşa hal, încît...

— abia după radioscopie vom şti ce-i de făcut.

Romanus venea să adaoge că locul cel mai indicat ca să-i rupi cuiva coastele nu-i nicidecum un teatru. În cel mai rău caz poţi s-o faci la

cîrciumă, unde, în treacăt fie zis, anumite persoane obişnuiesc să-şi desăvîrşească educaţia artistică.

Chipul zîmbăreţ al electricianului se ivea din ochiul gheretei. Gura i se strîmba de rîs.

Romanus însă e convins că lucrurile nu se vor sfîrşi aici. El a şi învăţat-o pe Anna Anufrievna ce să facă. Trăim, slavă Domnului, în Statul sovietic, preciza el, şi nu e cazul să li se rupă coastele unor membri ai sindicatului. A învăţat-o pe Anna Anufrievna să facă plîngere la comitetul de instituţie.

— Ce-i drept, îţi citesc în ochi o anume îndoială, continua el sfredelindu-mă cu privirea. Dumneata nu eşti pe deplin convins că celebrul nostru preşedinte de comitet s-ar pricepe la muzică tot atît de bine ca Rimski-Korsakov sau ca Schubert.

„Afurisit mai eşti, stimabile!“ gîndeam.

— Dă-mi voie!... ziceam, încercînd un ton grav.

— Nu, serios, să fim sinceri! exclama Romanus, strîngîndu-mă de braţ. Dumneata eşti scriitor. Prin urmare, înţelegi foarte bine că-i prea puţin probabil ca Mitea Malokroşecinîi, fie el şi de douăzeci de ori preşedinte, să poată deosebi oboiul de violoncel sau o fugă de Bach de foxtrotul „Aliluia“.

Aici Romanus declara că numitul Mitea Malokroşecinîi mai are şansa, ca cel mai bun prieten al lui...

— ...şi tovarăş de pahar!...

Tenorului care chicotea în gheretă pornea să-i țină isonul și un bariton răgușit. Peste placajul gheretei se înălțau acum două capete radioase.

...pe nume Anton Kaloșin, să-l ajute să se descurce cît de cît în problemele de artă. De fapt, nici nu-i o chestie prea complicată, ținînd seamă că înainte de a veni la teatru, Anton a făcut parte dintr-o unitate de pompieri, unde a cîntat la trompetă. Și-apoi, de n-ar fi Anton, Romanus nu pune mîna în foc că anumiți regizori n-ar încurca și ei ba chiar lesne de tot, uvertura la „Ruslan" cu cea mai banală „Veșnică pomenire" !

„Omul ăsta e periculos, gîndeam, privindu-l pe Romanus, e de-a dreptul periculos. Și n-ai cum să lupți împotriva lui !"

Dacă n-ar fi Kaloșin la mijloc, fără îndoială că cei de la teatrul nostru ar fi în stare să-i pună pe instrumentiști să cînte chiar spînzurați cu capul în jos de reflectoare, mai ales că Ivan Vasilievici nici nu se arată pe la teatru. Cu toate acestea, teatrul va fi obligat să-i plătească Annei Anufrievna despăgubiri pentru coastele ei fărîmițate. Romanus a sfătuit-o să se ducă la sindicat și să afle cum privesc cei de acolo asemenea întîmplări, despre care se poate spune pe drept cuvînt :

— Se non è vero, è bene trovato, ba chiar și mai și !

Din spate se auziră niște pași înăbușiți, de bună seamă aveam să scap din încurcătură.

În dreptul mesei se oprise Andrei Andreevici. Andrei Andreevici era prim-asistent de regie la teatru și, în această calitate, se ocupa acum de piesa „Zăpada neagră".

Blond, plinuț, îndesat, cu niște ochi vioi care vădeau o bogată experiență de viață, Andrei Andreevici, în vîrstă de patruzeci de ani, poate chiar neîmpliniți, își știa bine meseria. Și meseria lui nu era de loc ușoară.

Eram în mai, și Andrei Andreevici nu mai purta costumul său obișnuit de culoare închisă și ghete galbene, ci o cămașă albastră de satin și niște pantofi din pînză gălbuie. Veni în dreptul mesei, cu veșnica lui mapă la subțioară.

Văpăile din ochii lui Romanus se înteţiră. Nici n-apucă bine Andrei Andreevici să-și pună mapa sub conul de lumină al lămpiței, că scandalul izbucni.

Se iscă de la o frază a lui Romanus :

— Protestez categoric împotriva terorizării instrumentiștilor și cer a se consemna într-un proces-verbal toate faptele comise, fără nici o excepție !

— Cine-i terorizează ? întrebă Andrei Andreevici pe un ton oficial, mișcîndu-și ușor sprînceana.

— Dacă am început să jucăm piese care aduc mai mult a opere... începu Romanus, dar tăcu brusc, realizînd că și autorul e de față. Apoi continuă, schimonosindu-și obrazul într-un zîmbet care îmi era adresat mie : ceea ce este foarte bine ! Căci autorul nostru înțelege toată importanța muzicii la un teatru de dramă !... Atunci... Eu cer cu insistență ca orchestrei să i se gă-

sească un loc unde ea să poată cînta aşa cum se cuvine.

— Orchestrei i s-a şi făcut loc în culise, spuse Andrei Andreevici, deschizîndu-şi mapa cu un aer foarte preocupat.

— În culise? N-ar fi mai bine în cuşca sufleruluí? Poate la magazie?

— Dumneata ai spus că orchestra nu poate să cînte în fosă.

— În fosă? ţipă Romanus. O spun şi astăzi. Îţi aduc la cunoştinţă că n-o poate face nici la bufet!

— Îţi aduc la cunoştinţă că şi eu ştiu acest adevăr, spuse Andrei Andreevici şi îi zvîcni şi cealaltă sprînceană.

— Dumneata o ştii, făcu Romanus şi, convingîndu-se că Strij încă nu venise, continuă: pentru că eşti un vechi lucrător al acestui teatru şi te pricepi în artă, ceea ce nu se poate spune despre unii regizori...

— Şi totuşi eu te rog să te adresezi regizorului. Dînsul a verificat acustica şi...

— Ca să poţi verifica acustica, trebuie să ai un aparat cu care să-ţi verifici mai întîi propriile tale urechi. Dar dacă te-ai născut afon...

— Refuz să continuu discuţia pe acest ton, spuse Andrei Andreevici şi îşi închise mapa.

— Care ton? Ce ton? făcu mirat Romanus. Îl rog pe autorul aici de faţă să spună şi dînsul cît de indignat a fost văzînd în ce hal sînt schilodiţi muzicanţii noştri!!

— Stai, domnule... am început, zărind privirea uimită a lui Andrei Andreevici.

— Ba nu stau de loc! ţipă Romanus către Andrei Andreevici. Dacă asistentul de regie, care trebuia să cunoască scena ca pe propriile sale buzunare...

— Te rog să nu mă înveţi cum trebuie să cunosc scena, spuse Andrei Andreevici şi rupse fără să vrea şnurul de la mapă.

— Din păcate, e necesar! E absolut necesar! hîrîi Romanus, rînjind cu răutate.

— Am să consemnez în procesul-verbal tot ce mi-ai spus.

— N-ai decît. Chiar îmi faci un mare serviciu!

— Te rog să mă laşi în pace! Dumneata îmi dezorganizezi repetiţia!

— Iar eu te rog să notezi şi fraza asta în procesul-verbal! ţipă răguşit Romanus.

— Te rog, nu ţipa!

— Ba, te rog eu să nu ţipi!

— Te rog, nu ţipa! izbucni Andrei Andreevici, şi ochii îi sclipiră. Îndată urlă cît îl ţinu gura: Maşiniştii! Ce faceţi acolo? şi se repezi pe scenă.

Prin culoarul din stal veni cu paşi grăbiţi Strij, iar în urma lui se desenară siluetele întunecate ale actorilor.

Îmi amintesc şi începutul scandalului cu Strij. Romanus merse grăbit în întîmpinarea acestuia, îl luă de braţ şi vorbi cam aşa:

— Foma, ştiu foarte bine că preţuieşti muzica, şi că nu s-a întîmplat din vina ta, totuşi pe

viitor, te rog foarte mult, să iei toată măsurile ca asistentul dumitale să nu-şi mai bată joc de muzicanţi !

— Maşiniştii ! striga, urcat pe scenă, Andrei Andreevici. Unde-i Bobîlev ?

— Bobîlev stă la masă, veni de sus o voce înăbuşită.

Actorii făcură cerc în jurul lui Romanus şi Strij.

Era cald, eram în mai. Oamenii aceia, ale căror chipuri păreau enigmatice în penumbră, îşi machiaseră pînă atunci de sute de ori chipurile, de sute de ori intraseră în pielea a zeci de personaje, se emoţionaseră, se dăruiseră artei pînă la epuizare... Cu toţii obosiseră cumplit către sfîrşitul stagiunii, erau nervoşi, făceau mofturi şi se ironizau unii pe alţii. Romanus le oferi astfel o imensă şi foarte plăcută distracţie.

Skavronski cel înalt, cu ochii albaştri, îşi freca mulţumit palmele şi murmura :

— Aşa, aşa, aşa... Zi-i înainte ! Pe Dumnezeul meu ! Să le spui tot ce ai pe suflet, Oskar !

Toate acestea nu rămaseră fără rezultat.

— Te rog să nu răcneşti la mine ! ţipă deodată Strij, izbind din răsputeri cu manuscrisul în tăblia mesei.

— Tu eşti cel care răcneşte ! schelălăi Romanus.

— Aşa este ! Pe Dumnezeul meu ! făcu plin de veselie Skavronski, îndemnîndu-l cînd pe Romanus : Aşa e, Oskar ! Coastele ne sînt mai scumpe decît aceste spectacole ! cînd pe Strij :

Oare actorii sînt mai prejos decît muzicanţii ? Foma, să ţii cont de problema asta !

— Ce-aş mai bea nişte cvas, în loc să stau la repetiţie... spuse, căscînd, Elaghin. Nu se mai isprăveşte odată scandalul ?

Scandalul mai continuă o vreme, ţipetele răsunară nepotolit din cercul aşternut în jurul lămpii, iar fumul se înălţa într-una spre tavan.

Dar scandalul care se iscase nu mă mai interesa. Ştergîndu-mă pe frunte de năduşeală, venisem în dreptul rampei, iar acum stam s-o privesc pe Aurora Gaucier, pictor scenograf, care, umblînd pe marginea scenei turnante cu o riglă gradată în mîini, o aşeza într-una pe duşumeaua scenei. Chipul îi era calm, poate un pic trist, gura strînsă. Părul bălai ba i se aprindea, de parcă îi dădea foc cineva, atunci cînd ea se apleca peste marginea rampei, ba i se stingea din nou şi se făcea ca scrumul. Iar eu mă gîndeam că tot ce se petrece acum, tot ce se prelungeşte atît de chinuitor, totul va avea odată şi odată un sfîrşit...

Între timp, scandalul contenise.

— Haideţi, băieţi ! Haideţi ! îi chema Strij. Ne pierdem vremea degeaba !

Patrikeev, Vladîcinski, Skavronski porniseră să se plimbe agale de-a lungul rampei, printre recuziteri. Romanus se urcă şi el pe scenă. Apariţia lui nu trecu neobservată. Veni la Vladîcinski şi-l întrebă îngrijorat dacă nu cumva i se pare că Patrikeev exagerează cu bufoneriile lui, ceea ce ar putea face ca publicul să izbucnească în rîs tocmai la importanta replică a lui Vladîcinski :

„Unde vreţi să mă duc? Sînt singur, sînt bolnav!..."

Vladîcinski se făcu galben ca ceara, iar peste cîteva clipe actorii, lucrătorii şi recuziterii, adunaţi în faţa rampei, stăteau să asculte cu toţii cum se ceartă între ei cei doi vechi rivali Vladîcinski şi Patrikeev. Cel dintîi, un ins de statură atletică, palid din fire, iar acum şi mai palid din pricina mîniei, îşi încleştase pumnii şi, căutînd ca vocea sa puternică să pară cît mai ameninţătoare, spunea, fără să se uite la Patrikeev:

— Trebuie să rezolv odată şi problema asta! Ar fi cazul să ne dea de gîndit clovnii care, folosind tot felul de gaguri răsuflate, ne fac teatrul de rîs!...

Comicul Patrikeev, care pe scenă interpreta roluri de tineri caraghioşi, iar în viaţa de toate zilele era un omuleţ îndesat, foarte iute şi descurcăreţ, încercă să-şi alcătuiască o expresie de dispreţ şi în acelaşi timp de adîncă mînie, din care pricină în ochi i se citi tristeţe, iar pe chip o durere fizică, apoi îi răspunse cu un glăscior răguşit:

— Te rog să nu întreci măsura! Eu sînt actor al Teatrului Independent, şi nu un vulgarizator ca dumneata.

Romanus rămăsese între culise, şi ochii îi străluceau plini de satisfacţie. Vocile celor doi fură acoperite de glasul lui Strij, care izbucnise dintre şirurile de fotolii:

— Isprăviţi odată! Andrei Andreevici! Semnal de alarmă pentru Stroev! Unde a dispărut omul ăsta? Îmi daţi peste cap planul de producţie!

Andrei Andreevici apăsă cu un gest familiar butoanele tabloului de comandă al asistentului, şi undeva în depărtare, în străfundurile culiselor, la bufet şi prin foaiere, se auziră ţîrîind soneriile, în semn de alarmă.

Între timp, Stroev, care stătuse pînă atunci să pălăvrăgească la Toropeţkaia, în etuvă, porni să coboare în goană scările spre sala de spectacole, sărind cîte trei trepte odată. Evită să urce pe scenă dinspre parter. Se strecură printr-o poartă laterală, zăngănindu-şi pintenii prinşi la ghetele sale de toate zilele şi ajunse neobservat la postul de comandă, pe urmă la rampă, unde rămase locului, căutînd cu multă iscusinţă să lase impresia că se află acolo de foarte multă vreme.

— Pe unde umblă Stroev? urla Strij. Sunaţi-l, sunaţi-l într-una! Încetaţi odată cu cearta!

— Îl sun! spuse Andrei Andreevici, dar tocmai atunci se întoarse şi-l zări pe Stroev chiar lîngă el. N-auzi, domnule, soneriile? i se adresă cu severitate şi îndată zbîrnîitul de pe culoare se stinse.

— Sînt pentru mine? făcu mirat Stroev. La ce-mi trebuie mie? Stau aici de zece minute... ba nu, de un sfert de ceas... minimum... Mamma... mia... Îşi drese glasul, tuşind.

Andrei Andreevici îşi umplu pieptul cu aer, dar nu-i spuse nimic, doar îl privi cu mult tîlc. Cît despre aerul inspirat, îl folosi ca să strige din răsputeri:

— Pe cei care nu joacă, îi rog să părăsească scena ! Începem repetiţia !

Totul se potoli, recuziterii plecară, iar actorii se duseră la locurile lor. În culise, Romanus îl felicita în şoaptă pe Patrikeev pentru observaţiile adresate cu mult curaj şi onestitate lui Vladîcinski, pe care cineva trebuia odată şi odată să-l pună la punct.

Capitolul 16

O căsătorie reuşită

ÎN LUNA IUNIE FU ŞI MAI cald decît în mai.

Am reţinut aceasta, deşi restul întîmplărilor mi s-au şters într-un chip de-a dreptul uimitor din memorie. N-am reţinut decît nişte frînturi fără importanţă. Îmi amintesc, astfel, de trăsura lui Drîkin, aflată din nou în faţa teatrului, îl văd pe însuşi Drîkin, în caftanul lui albastru, cocoţat sus, pe capră, precum şi chipurile mirate ale şoferilor, ocolind cu grijă trăsurica aceea hodorogită.

Îmi amintesc, apoi, o sală mare, cu o sumedenie de scaune dispuse în neorînduială şi mai mulţi actori aşezaţi pe ele la întîmplare. Tot acolo, la o masă acoperită cu postav gros, stă-

teau trei persoane : Ivan Vasilievici, Foma Strij şi cu mine.

În perioada aceea, am avut prilejul să-l cunosc mai îndeaproape pe Ivan Vasilievici şi mi-o amintesc ca pe o perioadă de maximă încordare. Aceasta, deoarece îmi îndreptasem pe atunci toate eforturile spre a-i face lui Ivan Vasilievici o impresie dintre cele mai frumoase. Or, această dorinţă mi-a cam dat de furcă.

La fiecare două zile, o rugam pe Dusia să-mi calce costumul gri, plătindu-i pentru asta cîte zece ruble.

Am aflat, de asemenea, într-un gang, o mică dugheană cu pereţi de carton şi vînzătorul, un om grăsuliu, purtînd la mînă două inele cu diamante, îmi vîndu douăzeci de gulere tari, astfel că îmi puneam zilnic cîte un guler nou. Pe lîngă aceasta, mai cumpărasem, nu în gang, ci la un magazin universal de stat, şase cămăşi : patru albe, una în dungi liliachii şi una în pătrăţele albastre, precum şi opt cravate de culori diferite. De la un cetăţean care şedea fără şapcă, indiferent de anotimp, la un colţ de stradă din centrul oraşului, lîngă o stinghie de care spînzurau şireturi de ghete, am cumpărat două borcănele cu cremă galbenă şi-mi curăţam în fiecare dimineaţă pantofii, împrumutînd în acest scop de la Dusia o perie şi lustruindu-i apoi cu poala unui vechi halat.

Aceste cheltuieli uriaşe, peste puterile mele, m-au obligat să scriu în decurs de numai două nopţi o povestire intitulată „Puricele“, cu care, apoi, în orele libere, am început să cutreier re-

dacţiile revistelor săptămînale, spre a o plasa. Am luat-o de la „Curierul navigaţiei", unde povestirea a plăcut, dar publicarea ei mi-a fost refuzată din motivul pe deplin justificat că n-avea nici o contingenţă cu navigaţia fluvială. Ar fi prea lungă şi plictisitoare povestea peregrinărilor mele pe la diferite alte redacţii, precum şi felul în care de fiece dată povestirea îmi era respinsă. Am reţinut doar un amănunt : că pretutindeni eram întîmpinat cu o anumită ostilitate. Îmi amintesc mai ales de un individ gras, cu pince-nez, care nu numai că mi-a respins cu multă hotărîre, opera, dar mi-a făcut şi un soi de morală :

— În povestirea dumitale se simte echivocul îmi spuse grasul, şi mi-am dat seama că mă priveşte cu silă.

Aici trebuie să mă justific. Grasul se înşela. Povestirea nu avea nici un fel de echivoc, dar e cazul să mărturisesc (acum o pot face), că era din cale-afară de plictisitoare, fără nici o noimă, şi nu demonstra decît incapacitatea autorului de a scrie povestiri. Că pentru asta îi lipsea harul.

Şi totuşi s-a petrecut o minune. Umblînd cu povestirea în buzunar vreme de două săptămîni, ducînd-o în Varvarka, în Vozdvijenka, în Cistîie Prudî, în bulevardul Strastnoi, ba chiar, îmi amintesc, şi în Pliuşciha, am izbutit pe neaşteptate s-o plasez în ulicioara Zlatoustinski, pe lîngă Miasnaia, dacă nu mă înşel, tocmai la etajul patru, unui om cu un neg mare şi negru pe unul din obraji.

Încasînd suma cuvenită şi lichidîndu-mi astfel marele deficit bugetar, am revenit la teatrul fără

de care nu mai puteam trăi, aşa cum un morfinoman nu poate trăi fără morfină.

Se cuvine să mărturisesc însă, cu o strîngere de inimă, că toate aceste strădanii ale mele au dat greş, ba chiar, spre marea mea nefericire, au avut un efect contrar celui scontat. Anume, pe zi ce trecea, îmi dădeam seama că Ivan Vasilievici mă apreciază din ce în ce mai puţin.

Ar fi naiv să se creadă că-mi pusesem toate speranţele în pantofii cei galbeni care scînteiau în razele soarelui de primăvară. O, nu ! Aici se afla o combinaţie foarte subtilă şi complicată, din care făcea parte, spre exemplu, o metodă constînd în rostirea unor cuvîntări cu o voce scăzută, profundă şi plină de simţire. Unei asemenea voci i se adăuga şi o privire deschisă, limpede, cinstită, în plus cu o umbră de zîmbet (de loc linguşitor, ci, dimpotrivă, pornit din inimă). Eram pieptănat fără cusur, bărbierit în aşa fel, încît dacă-mi treceam dosul palmei peste obraz, nu simţeam nici o înţepătură, în afară de aceasta făceam aprecieri laconice, inteligente, care aveau darul să uimească prin adînca pătrundere a problemelor respective. Şi totuşi, nu ajungeam la nici un rezultat. Un timp, cînd dădea ochii cu mine, Ivan Vasilievici îmi zîmbea cu multă bunăvoinţă, după aceea a început să-mi zîmbească mai rar, pentru ca, în cele din urmă, să nu-mi mai zîmbească de loc.

Atunci am început să fac repetiţii noaptea. Mă aşezam pe scaun, îmi puneam în faţă o oglinjoară şi mă pomeneam vorbind cu convingere :

— Ivan Vasilievici! Să vă spun despre ce este vorba: după părerea mea, pumnalul nu poate fi utilizat, pentru că...

Şi totul mergea strună. Pe buze îmi flutura un zîmbet pătruns de respect şi modestie, ochii, privind din oglindă, dădeau dovadă de sinceritate şi inteligenţă, cărarea îmi despărţea ca un fir alb părul negru. Toate acestea nu puteau să nu conducă la efectul scontat, şi totuşi treburile mergeau din ce în ce mai rău. Nu mai aveam vlagă în mine, slăbisem, ba nici de aspectul vestimentar nu mă mai îngrijeam ca pînă atunci. Îmi îngăduiam să-mi pun de două ori la rînd unul şi acelaşi guler la cămaşă.

Într-o noapte, m-am hotărît să fac o verificare. Mi-am rostit monologul fără a mă uita în oglindă şi numai la sfîrşit, strîmbîndu-mi hoţeşte ochii, am aruncat într-acolo o privire şi am simţit că-mi piere graiul.

Din oglindă mă privea un chip cu zbîrcituri pe frunte, cu dinţi rînjiţi şi cu nişte ochi în care nu se putea citi numai îngrijorare, dar şi un gînd perfid. Mi-am pus mîinile în cap, dîndu-mi seama că oglinda mă înşelase, pe urmă, pătruns de ciudă, am azvîrlit-o pe duşumea. Din ramă sări afară un ciob în trei colţuri. E semn rău, zice lumea, cînd ţi se sparge oglinda. Oare ce-ar fi avut de spus despre un nebun care şi-o sparge cu bună ştiinţă.

Eşti un prost, un prost! am urlat, şi, fiind cam peltic de felul meu, mi se păru că aud croncănind în tăcerea nopţii o cioară. Care va să zică, totul a mers bine atîta timp cît m-am privit în

oglindă! A fost însă de ajuns s-o dau la o parte, ca orice posibilitate de autocontrol să dispară, chipul să-mi fie stăpînit pe deplin de gîndurile care îmi vin în minte şi... ah, naiba să mă ia!

Dacă aceste însemnări vor ajunge cîndva în mîinile unui cititor, sînt convins că-i vor produce o impresie din cele mai dezagreabile. Cititorul va crede că are de-a face cu un om viclean şi ipocrit, care, urmărind cine ştie ce scopuri meschine, încearcă să se pună bine pe lîngă Ivan Vasilievici.

Nu vă grăbiţi a mă condamna. Vă voi spune îndată care îmi era scopul.

Ivan Vasilievici încerca stăruitor, cu multă încăpăţînare, să elimine din piesa mea scena în care se împuşcă Bahtin (Behteev), luna îşi revarsă razele îngheţate, iar în depărtare cîntă o armonică. Or, eu îmi dădeam seama că în acest caz piesa va înceta să mai existe. Ea însă trebuia să vieţuiască, pentru că prin ea spuneam adevărul. Ceea ce auzisem despre firea lui Ivan Vasilievici mi-a fost de ajuns. De fapt, nici n-am avut nevoie de asemenea caracterizări. L-am studiat şi l-am înţeles pe Ivan Vasilievici din prima zi în care ne-am cunoscut şi, încă de atunci, mi-am dat seama că orice împotrivire faţă de el este cu totul şi cu totul zadarnică. Nu-mi rămăsese decît o singură soluţie: să izbutesc ca, încetul cu încetul, să-i spun pînă la sfîrşit tot ce aveam de spus. Trebuia, prin urmare, să vadă în mine o persoană agreabilă, cu care se poate sta de vorbă. Tocmai de aceea inventasem povestea cu oglinda. Voiam să salvez focul de pistol,

voiam ca lumea să audă sinistrul glas al armonicii sus, în capul podului, unde peste albul zăpezii se lățea încet, în bătaia lunii, o baltă de sînge. Voiam ca toți să vadă zăpada cea neagră. Altceva nu mai voiam nimic.

Cioara croncăni din nou :

— Prostule ! Tu nu înțelegi tocmai esențialul ! Oare cum poți să-i placi unui om, de vreme ce el însuși nu-ți este pe plac ? Ce-ți închipui ? Că poți înșela pe cineva ? Tu să nu-l ai la inimă iar pe el să-l faci să te simpatizeze ? Nu vei reuși niciodată, oricît te vei strîmba în fața oglinzii.

Într-adevăr, Ivan Vasilievici nu-mi era de loc agreabil. Nu mi-a plăcut nici Nastasia Ivanovna, mătușa dumnealui, nu mi-a plăcut de loc nici Ludmila Silvestrovna. Or, lucrul acesta se simte !

Trăsura lui Drîkin dădea de veste că Ivan Vasilievici se afla la teatru, la repetițiile cu „Zăpada neagră".

În fiecare zi, la amiază, Pakin intra în trap vioi, zîmbind de groază, în sala de spectacole, cu o pereche de galoși în mînă. În urma lui venea Avgusta Avdeevna, ducînd un pled cadrilat, iar în urma ei Ludmila Silvestrovna, cu un caiet de însemnări și cu nelipsita ei batistă dantelată.

Intrînd și el în sală, Ivan Vasilievici își punea galoșii, se așeza la masa regizorului, Avgusta Avdeevna îi punea pledul pe umeri și atunci pe scenă, repetiția putea începe.

Ludmila Silvestrovna se așeza în apropiere, pe o margine de fotoliu, nota cîte ceva în caiet și scotea din cînd în cînd mici strigăte de admirație.

Cred că a sosit timpul să mă explic. Motivul antipatiei pe care o nutream pentru Ivan Vasilievici și pe care încercam prostește să mi-o ascund, nu se referea nici la galoși, nici la pledul cadrilat și nici măcar la Ludmila Silvestrovna, ci numai și numai la faptul că Ivan Vasilievici, care a desfășurat vreme de cincizeci și cinci de ani o bogată activitate regizorală, inventase o teorie, larg cunoscută și după părerea tuturor genială, despre felul în care un actor trebuie să-și pregătească rolul pe care îl avea de jucat pe scenă.

Nu mă îndoiesc nici o clipă că teoria era, într-adevăr, genială, dar mă exasperase aplicarea ei în practică.

Fac prinsoare cu oricine că dacă aș fi invitat un om dinafara teatrului la una din repetiții, respectivul ar fi fost uimit peste măsură.

Patrikeev avea în piesa mea rolul unui mic funcționar îndrăgostit de o femeie care nu-i răspundea însă cu aceleași sentimente.

Rolul era amuzant, iar Patrikeev îl juca și el cu mult umor, și din zi în zi mai bine. Era atît de reușit, încît de la o vreme începu să mi se pară că nici nu mai este actorul Patrikeev, ci chiar funcționărașul pe care mi-l imaginasem. Că Patrikeev, adică, existase ca atare înaintea rolului, iar eu printr-un al șaselea simț îl intuisem.

După ce trăsura lui Drîkin se opri în fața teatrului, iar Ivan Vasilievici fu înfofolit în pledul său cadrilat, repetiția începu tocmai cu rolul interpretat de Patrikeev.

— Aşadar, să începem, spuse Ivan Vasilievici.

În stal se făcu linişte ca înainte de liturghie, şi Patrikeev, cuprins de emoţie (şi-o manifestă prin aceea că păru gata-gata să izbucnească în plîns), repetă cu actriţa scena în care îi făcea o fierbinte declaraţie de dragoste.

— Aşa... făcu Ivan Vasilievici şi ochii îi clipiră vioi prin lentilele lornionului, să ştiţi că nu dau doi bani pe ceea ce aţi făcut acolo.

Am rămas încremenit şi am simţit un gol în stomac. Nu-mi puteam închipui cum ar fi putut cineva să joace scena aceea măcar o idee mai bine de cum o jucase Patrikeev. „Dacă va fi în stare să realizeze şi acest lucru, m-am gîndit, privindu-l cu respect pe Ivan Vasilievici, atunci voi spune şi eu că este un om genial."

— Doi bani nu dau, repetă Ivan Vasilievici. Ce înseamnă asta? Sînt nişte clenciuri răsuflate şi totul e fals de la cap la coadă. Spune-mi, ce sentimente are dumnealui faţă de această femeie?

— O iubeşte, Ivan Vasilievici! Moare după ea! urlă Foma Strij, care urmărise întreaga scenă.

— Bun, făcu Ivan Vasilievici, apoi din nou i se adresă lui Patrikeev. Dumneata ştii oare ce înseamnă o dragoste înflăcărată?

Drept răspuns, Patrikeev hîrîi cîteva vorbe de sus, de pe scenă, dar nimeni nu izbuti să înţeleagă ce anume spusese.

— O dragoste înflăcărată, continuă Ivan Vasilievici, se manifestă prin aceea că un bărbat

este gata să facă orice pentru iubita lui. Şi ordonă: Să se aducă o bicicletă!

Această dispoziţie a lui Ivan Vasilievici îl încîntă peste măsură pe Strij. Îndată l-am auzit strigînd cu înfrigurare:

— Hei, recuziteri! O bicicletă!

Un recuziter aduse în scenă o bicicletă veche, cu ghidonul julit. Patrikeev o privi cu un aer plîngăreţ.

— Un om îndrăgostit face totul pentru iubita lui, continuă cu glas răsunător Ivan Vasilievici, bea, mănîncă, umblă pe jos şi cu bicicleta...

Înfiorat de plăcere şi curiozitate, mi-am aruncat o privire în caietul cu scoarţele de muşama al Ludmilei Silvestrovna şi-am văzut că notase cu un scris copilăresc următoarele: „Un om îndrăgostit face orice pentru iubita lui..."

— ...aşadar, fii amabil să mergi şi dumneata cu bicicleta pentru fata pe care o iubeşti, spuse Ivan Vasilievici şi luă dintr-o cutiuţă o bomboană de mentă.

Am rămas cu ochii ţintă la scenă. Patrikeev se sui în şa, iar actriţa care juca rolul iubitei se aşeză într-un fotoliu, şi îşi lipi de pîntece o uriaşă poşetă lăcuită. Patrikeev apăsă pe pedale şi o porni nesigur în jurul fotoliului cu un ochi la cuşca sufleruluì, peste care se temea să nu cadă, cu celălalt la actriţa dinaintea lui.

Prin sală se iscară rîsete.

— Nu-i bine de loc, observă Ivan Vasilievici, după ce Patrikeev se opri locului. De ce ai căscat ochii la recuziter? Pentru el mergeai cu bicicleta?

Patrikeev o porni din nou, de data aceasta strîmbîndu-şi amîndoi ochii spre actriţa din fotoliu, dar nu izbuti să întoarcă la timp şi dispăru, cu bicicletă cu tot, în culise.

Dar fu adus îndărăt. Cînd apăru pe scenă, împingînd de ghidon bicicleta, Ivan Vasilievici declară că nici această încercare n-a fost pe placul lui, astfel că Patrikeev porni în cea de a treia cursă, cu capul sucit către partenera lui.

— Este îngrozitor ! spuse Ivan Vasilievici. Muşchii îţi sînt încordaţi, n-ai pic de încredere în dumneata. Relaxează-te, lasă-ţi muşchii în voia lor. Nici capul nu-l ţii cu naturaleţe. Poziţia lui e total neconvingătoare.

Patrikeev făcu un ocol, plecîndu-şi fruntea şi privind pe sub sprîncene.

— E o cursă aiurea, dumneata mergi aiurea, nu eşti de loc plin de iubita dumitale.

Şi Patrikeev merse din nou. Una din curse o făcu punîndu-şi mîna în şold şi privind-o cuceritor pe iubita lui. Sucind ghidonul doar cu o mînă, la un moment dat coti brusc şi nimeri peste actriţă. Cu roata murdară a bicicletei îi murdări fusta şi femeia ţipă înspăimîntată. Un ţipăt asemănător scoase şi Ludmila Silvestrovna din sală. Interesîndu-se dacă nu cumva actriţa a fost lovită şi necesită îngrijire medicală, şi aflînd că nu se întîmplase nimic grav, Ivan Vasilievici îl trimise din nou pe Patrikeev să dea ocol scenei. Acesta mai făcu o serie de curse pînă ce, în sfîrşit, Ivan Vasilievici îl întrebă dacă nu cumva a obosit. Patrikeev răspunse că n-a obosit, totuşi Ivan Vasilievici spuse că îl vede obosit şi astfel Patrikeev fu lăsat să coboare de pe bicicletă.

Îi luă locul un grup de „oaspeţi". Am ieşit să fumez o ţigară la bufet, iar după ce am revenit în sală, am văzut că poşeta actriţei cu pricina zace pe duşumea, actriţa însăşi şezînd cu mîinile vîrîte sub ea, la fel ca şi „oaspeţii" săi, cei trei bărbaţi şi o femeie care nu era altcineva decît Veşniakova, de care auzisem altcîndva dintr-o scrisoare sosită din India. Cu toţii încercau să-şi spună replicile, aşa cum se prevedea în piesă, dar nu izbuteau să meargă înainte, pentru că Ivan Vasilievici îi oprea la fiece pas pornind să le explice unde anume greşesc. Încurcătura în care se aflau iubita lui Patrikeev şi oaspeţii săi era sporită de faptul că le venea mereu să-şi scoată mîinile de sub ei şi să gesticuleze.

Intuind cît sînt de uimit, Strij îmi explică în şoaptă că actorii fuseseră puşi cu bună ştiinţă de Ivan Vasilievici în situaţia de faţă cu scopul de a se obişnui să dea mai multă expresivitate cuvintelor rostite, fără a se ajuta de gesturi.

Ameţit de atîtea impresii noi, uimitoare, mă întorceam spre casă, monologînd cam astfel :

— Într-adevăr, totul te uimeşte. Dar te uimeşte numai pentru că eşti profan în acest domeniu. Fiecare artă îşi are legile, tainele, metodele sale proprii. Unui sălbatec, spre exemplu, i s-ar părea ciudat şi ridicol să vadă un om care îşi curăţă dinţii cu periuţa, după ce-şi umple gura cu praf de cretă. Unui neiniţiat i se pare ciudat că un medic, în loc să-i facă bolnavului dintr-o dată operaţia necesară, procedează în-

tr-un fel deosebit de ciudat, luîndu-i, spre exemplu, sînge la analiză şi aşa mai departe...

Ardeam de nerăbdare să văd la repetiţia de a doua zi continuarea scenei cu bicicleta, cu alte cuvinte să-mi dau seama dacă Patrikeev va izbuti să facă o cursă cu bicicleta numai „pentru ea“.

În ziua următoare, nimeni nu mai pomeni de bicicletă. Mi-a fost dat să văd însă alte lucruri tot atît de ciudate. Acelaşi Patrikeev trebui să-i ofere iubitei sale un buchet de flori. Povestea cu buchetul a început pe la amiază şi a durat pînă la orele patru.

La repetiţia despre care vorbesc avu de oferit buchetul nu numai Patrikeev, ci şi toţi ceilalţi actori : şi Elaghin, care juca rolul generalului, şi chiar Adalbert, care întruchipa un şef de bandă. Faptul mă uimi peste măsură. Foma însă mă potoli şi de data aceasta, spunîndu-mi că Ivan Vasilievici procedează, ca de obicei, cu multă înţelepciune, căutînd ca o mişcare scenică să fie învăţată în acelaşi timp de cît mai mulţi actori. Şi, într-adevăr, Ivan Vasilievici îşi însoţi lecţia cu relatări foarte interesante şi instructive despre felul cum trebuie oferit unei doamne un buchet de flori, povestind în acelaşi timp cine şi cum anume ştia să ofere flori doamnelor. Am aflat atunci că cel mai bine ştia s-o facă tot Komarovski-Bioncourt (Ludmila Silvestrovna exclamă, întrerupînd repetiţia : „Aşa e, aşa e Ivan Vasilievici, parcă-l văd şi acum !“), precum şi un bariton italian pe care Ivan Vasilievici îl cunoscuse la Milano în 1889.

De fapt, neavînd prilejul să-l cunosc pe bariton, pot afirma că cel mai frumos ştia să ofere flori însuşi Ivan Vasilievici. Captivat de propria sa istorisire, el se urcă pe scenă şi arătă cam de vreo treisprezece ori la rînd cum trebuie oferit acest dar fermecător. În general, am început să mă conving tot mai mult că Ivan Vasilievici e un actor deosebit şi într-adevăr genial.

A doua zi am întîrziat la repetiţie, iar atunci cînd am ajuns în sală, i-am văzut pe scenă, aşezaţi pe scaune unul lîngă celălalt, pe Elaghin, pe Olga Sergheevna (actriţa care interpreta rolul eroinei), pe Veşniakova (musafira ei), pe Vladîcinski, pe Adalbert şi pe alţi cîţiva necunoscuţi, care, la comanda lui Ivan Vasilievici : „unu, doi, trei“, îşi scoteau din buzunar nişte portvizite invizibile, porneau să numere nişte bani invizibili şi ei, pe urmă îi puneau la loc.

După ce studiul luă sfîrşit (fusese iniţiat datorită faptului că în tabloul respectiv Patrikeev avusese de numărat nişte bani), începu un alt studiu. Andrei Andreevici chemă pe scenă o mulţime de oameni, care, aşezîndu-se pe scaune, începură să scrie cu nişte condeie invizibile pe mese şi coli invizibile tot atîtea scrisori, şi după aceea să lipească plicurile (din nou pornind de la Patrikeev). Tot secretul consta în faptul că scrisoarea trebuia să fie un răvaş de amor.

Studiul acela fu marcat de o neînţelegere. Anume, încurajîndu-i pe actorii care veneau în scenă şi necunoscînd prea bine personalul de serviciu, — unii dintre lucrători fuseseră angajaţi recent la teatru — Ivan Vasilievi îndemnă

să scrie imaginara scrisoare și pe un tînăr recuziter cu părul zburlit, care tot umbla pe lîngă rampă :

— Dumneata ce faci acolo ? îi strigă Ivan Vasilievici. Aștepți invitație specială ?

Recuziterul se așeză pe scaun și începu, împreună cu ceilalți, să scrie în aer și să-și scuipe peste degete. După părerea mea n-o făcea mai prost ca ceilalți, doar că zîmbea într-una, rușinat și se făcuse stacojiu la față.

Ivan Vasilievici observă aceasta și strigă din nou :

— Ce-i cu inimosul acela de la margine ? Cum îl cheamă ? Poate că vrea să se angajeze la circ ? Ești cam neserios, tinere !

— El e recuziter ! E recuziter, Ivan Vasilievici ! gemu Foma, și Ivan Vasilievici se potoli, iar tînărul fu lăsat în pace.

Astfel, zilele se scurseră pline de trudă neobosită. Am avut multe de văzut. Am asistat, spre exemplu, la o scenă cînd o mulțime de actori, în frunte cu Ludmila Silvestrovna (care, de fapt, nici nu juca în piesă), se repezeau într-una, țipînd, spre niște ferestre imaginare și priveau prin ele în zare.

Fapt e că în același tablou unde figurau și buchetul de flori, și scrisoarea, era o scenă în care eroina mea, zărind în depărtare flăcările unui incendiu, trebuia să alerge la fereastră.

Scena puse începutul unui amplu studiu de interpretare. Studiul acela luă asemenea proporții, încît, ca să fiu sincer, mă făcu să am gînduri din cele mai negre.

Ivan Vasilievici, din teoria căruia făcea parte, printre altele, o descoperire constînd în aceea că la repetiții textul piesei nu are nici o importanță, iar caracterul respectiv trebuie creat pe baza propriului text al actorului, porunci tuturor să se emoționeze fiecare în felul său la vederea incendiului.

Ca atare, toți cei care alergau la ferestre, strigau ceea ce fiecare credea de cuviință că trebuie să strige.

— Vai, Doamne-Dumnezeule ! ! strigau cei mai mulți.

— Unde a luat foc ? Ce se petrece ? exclama Adalbert.

Auzeam glasuri de bărbați și de femei strigînd :

— Salvați-vă, care puteți ! Apă, unde-i apa ? Arde casa lui Eliseev ! (Asta ce mai era ?) Ajutor ! Salvați copiii ! A sărit casa în aer ! Chemați pompierii ! Sîntem pierduți !

Toată această hărmălaie o întrecea glasul strident al Ludmilei Silvestrovna, care emitea niște țipete de-a dreptul absurde :

— O, Dumnezeul meu ! O, Doamne, atotputernic ! Ce-o să se întîmple cu toate cuferele mele ?! Dar cu brilintele ? Cu briliantele mele !!

Negru la față ca cerul în furtună, o priveam lung pe Ludmila Silvestrovna, care își frîngea mîinile pe scenă, și mă gîndeam că eroina piesei mele rostește doar atît :

— Priviți... arde... dar o spune magistral și că n-am nici un chef să aștept pînă ce Ludmila

Silvestrovna, neavînd nici în clin, nici în mînecă cu piesa, va învăţa să se emoţioneze în faţa unui incendiu. Ţipetele neomeneşti despre nişte cufere care n-aveau nici ele vreo legătură cu piesa mă încrîncenau într-atîta, încît ajunsesem să capăt un tic nervos.

Către sfîrşitul celei de a treia săptămîni, am început să fiu cuprins de disperare. Din trei motive. În primul rînd, am făcut un calcul aritmetic care avu darul să mă îngrozească. De trei săptămîni, actorii n-au stat să repete decît un singur tablou. Or, piesa avea în total şapte tablouri. Prin urmare, dacă am socoti numai cîte trei săptămîni pentru un tablou...

— O, Doamne ! şopteam acasă la mine, chinuit de insomnie şi răsucindu-mă într-una pe canapea. Trei ori şapte... douăzeci şi una de săptămîni sau cinci... într-adevăr, cinci... ba, poate, chiar şase luni ! ! Cînd va mai fi reprezentată piesa mea ? ! Peste o săptămînă, stagiunea ia sfîrşit şi repetiţiile nu vor reîncepe decît în septembrie ! Vai de mine ! Septembrie, octombrie, noiembrie...

Noaptea se risipea grabnic, făcînd loc zorilor. Geamul era deschis, dar în odaie nu pătrundea nici o boare de vînt. Veneam la repetiţii cu migrenă, galben şi tras la faţă.

Al doilea motiv al deznădejdii mele era şi mai grav. Acestui caiet pot să-mi încredinţez taina : începusem să am îndoieli în ce priveşte teoria lui Ivan Vasilievici. Da ! Mi-e groază s-o mărturisesc, dar acesta este adevărul.

Începusem să am nişte bănuieli sumbre încă pe la sfîrşitul primei săptămîni. Către sfîrşitul celei de-a doua, înţelesesem prea bine că teoria cu pricina nu putea fi în nici un caz aplicată la piesa mea. Patrikeev nu numai că n-a început să ofere cu mai multă eleganţă buchetul, să scrie scrisoarea, să facă declaraţii de dragoste, ci, dimpotrivă, a devenit încordat, ţeapăn, ba şi-a pierdut şi tot hazul. Mai ales, că a contractat pe neaşteptate un guturai.

Cînd, cuprins de tristeţe, i-am comunicat lui Bombardov ultima din aceste întîmplări, omul surîse pe sub mustaţă şi-mi spuse :

— Nu-i nimic, guturaiul îi va trece repede. Se şi simte mai bine, iar astăzi, ba chiar şi aseară, a jucat biliard la clubul nostru. Îndată ce veţi isprăvi cu repetiţiile la tabloul acesta, guturaiul îi va trece definitiv. De fapt, guturai vor mai avea şi alţii. Şi, în primul rînd, Elaghin.

— Fir-ar să fie ! am exclamat, începînd să înţeleg despre ce era vorba.

Profeţia lui Bombardov se adeveri şi de data aceasta. A doua zi dispăru de la repetiţie Elaghin, iar Andrei Andreevici notă astfel în procesul-verbal : „Învoit de la repetiţie. Guturai." Acelaşi necaz îl ajunse şi pe Adalbert. O altă însemnare, identică, în procesul-verbal. Lui Adalbert îi urmă Veşniakova. Scrîşneam din dinţi, punînd la socoteală încă o lună pentru guturai. În sinea mea însă nu-i condamnam nici pe Adalbert şi nici pe Patrikeev. Căci, într-adevăr, la ce bun trebuia să-şi piardă timpul o căpetenie de tîlhari asistînd la un incendiu ima-

ginar din tabloul al patrulea, cînd treburile lui tîlhăreşti şi care îl interesau nemijlocit erau legate numai de tablourile trei şi cinci ?

Aşa fiind, în timp ce Patrikeev bea bere şi juca biliard la club, Adalbert făcea repetiţii cu „Hoţii" de Schiller la un club din Krasnaia Presnia. Instruia acolo o echipă de amatori.

Într-adevăr, sistemul se vede că nu era bun de aplicat la piesa mea, ba pot să afirm că-i şi dăuna. Astfel, o ceartă între două personaje, petrecută în tabloul al patrulea, făcuse necesară următoarea replică :

— Am să te provoc la duel !

Nu o dată, în toiul nopţii, eram gata să-mi frîng mîinile pentru că scrisesem acea frază, fie ea de trei ori blestemată.

Nici n-a fost bine rostită replica pe scenă, că l-am şi văzut pe Ivan Vasilievici înviorat fără veste. Ordonă pe loc să fie aduse cîteva florete. M-am îngălbenit. Şi-am mai stat multă vreme după aceea să mă uit la Vladîcinski şi Blagosvetlov, care porniseră să dueleze pe scenă, temîndu-mă într-una ca nu cumva Vladîcinski să-i scoată lui Blagosvetlov ochii.

Între timp, Ivan Vasilievici s-apucase să povestească tuturor despre duelul care a avut loc odinioară între Komarovski-Bioncourt şi un fiu al primarului Moscovei.

Mai importantă, însă, decît întîmplarea cu fiul acela blestemat al primarului, fu propunerea lui Ivan Vasilievici care mă îndemnă tot mai stăruitor, să introduc în piesă o scenă de duel cu spadele.

Am privit această propunere ca pe o glumă nesărată şi vă puteţi închipui ce-am simţit cînd Strij cel viclean şi ipocrit îmi ceru ca în timp de o săptămînă să şi scriu scena în cauză. Bineînţeles că am protestat vehement, dar Strij n-a vrut să cedeze în ruptul capului. Mă făcu să-mi pierd cu desăvîrşire cumpătul o notiţă din caietul lui de regie, care suna cam aşa : „Aici va avea loc duelul".

Aşa s-a întîmplat că m-am pus rău şi cu Strij.

Continuam să mă zvîrcolesc noaptea pe canapea, cuprins de amărăciune şi mînie. Mă simţeam jignit din cale-afară.

— Lui Ostrovski nu i-ai fi pretins să vîre scene de duel în piesă, mormăiam furios, şi nici pe Ludmila Silvestrovna n-ai fi pus-o să urle la repetiţii despre cuferele ei cu diamante !

Şi sentimentul de meschină invidie faţă de Ostrovski îl tortura crunt pe dramaturg. Dar toate acestea se refereau, ca să zic aşa, la un caz particular, la piesa pe care o scrisesem. Era însă vorba şi de chestiuni mai grave. Chinuit de dragostea mea pentru Teatrul Independent, prins de el ca un gîndac pe un dop de plută într-un insectar, continuam seară de seară să mă duc la spectacole.

(1936—1937)

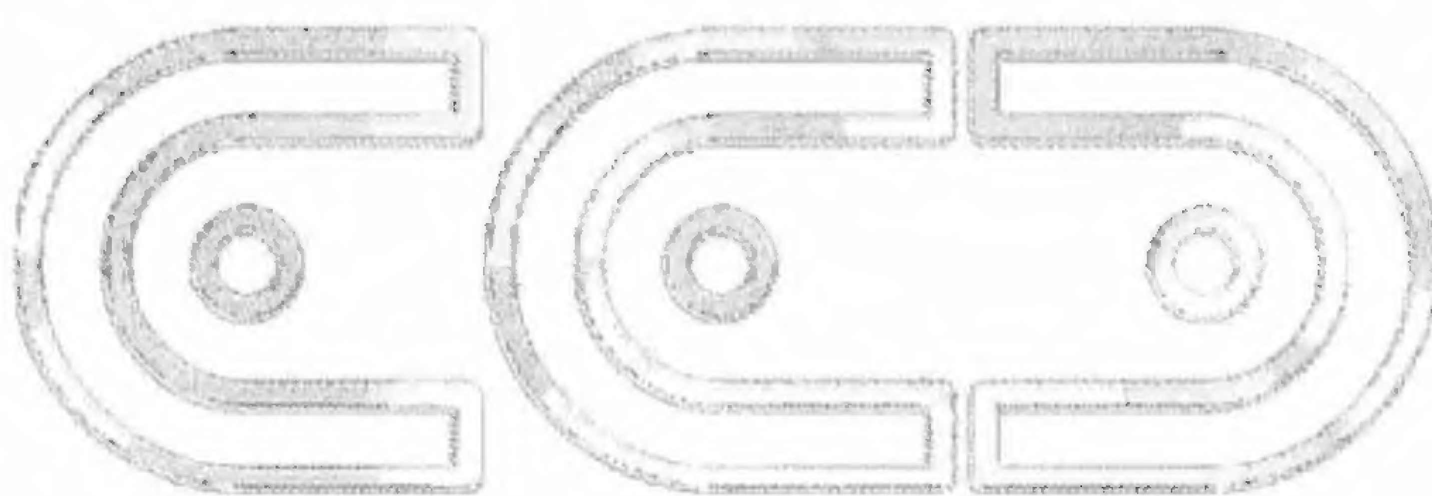

TIPARUL EXECUTAT LA

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

Coli tipo 8,25; Comanda nr. 2547

CLUB

Scanare și prelucrare digitală

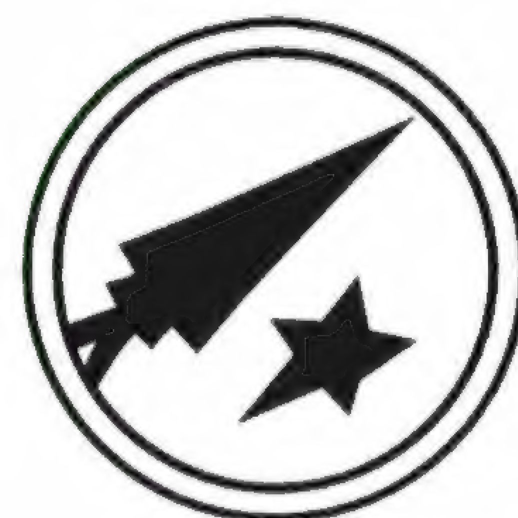

de

Anonim

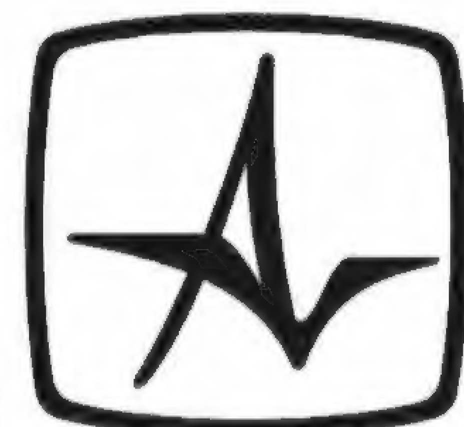

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

